

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია
არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი

ცირა ბარბაქაძე

**ქართული
მწევრმეტყველების
პრაგმატიკა**

„ქართული ენა“

თბილისი
2003

ნაშრომში გამოკვლეულია ქართული მჭევ-
რმეტყველების ტექსტები ფუნქციური თვალსაზ-
რისით, გამოვლენილია პრაგმატიკულად აქტუა-
ლიზებული ენობრივი მოვლენები.

ნიგნი განკუთვნილია ენათმეცნიერთათვის,
ჰუმანიტარული დარგის სპეციალისტებისთვის,
ფილოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტებისა და
რიტორიკისა და პრაგმატიკის საკითხებით დაინ-
ტერესებულ ყველა პირისთვის.

რედაქტორი

**აკადემიის წევრ -კორესპონდენტი,
პროფესორი გუჩა კვარაცხელია**

**კომპიუტერული მომსახურეობა
თამუნა ჩიხლაძე, ვახტანგ შათაიძე**

ISBN 99940-772-1-X

რ ე დ ა ქ ტ ო რ ი ს გ ა ნ

ნიგნის სათაურს — „ქართული მჭევრმეტყველების პრაგმატიკა“ — ჩვეულებრივი მკითხველი ალბათ გაიგებს როგორც გამოწვევას დღევანდელი სავალალო ტენდენციის წინააღმდეგ, რომელიც უსახურსა და მწირ მეტყველებას ამკვიდრებს ყველგან: პარლამენტში, მასმედიაში, ოჯახსა და სკოლაში. მკითხველი არც შეცდება: მიუხედავად იმისა, რომ მან მხოლოდ სათაურით ნიგნის საგანი და მიზანი მთლად ზუსტად ვერ ამოიცნო, ეს ნაშრომი მაინც ცხადსა და ლამაზ სიტყვასთან მიბრუნებისკენ გვიხმობს, სიტყვასთან, რომელმაც კიდევ ერთხელ, ამჯერად უკვე პოსტკოტალიტარულ საზოგადოებაში, ნდობა დაკარგა.

თუ ადრე პარტიულ-სახელმწიფოებრივი (სხვათა შორის, გრამატიკულად უკეთ გამართული) მეტყველების მონოტონურობა, საზრისის, როგორც ასეთის, ყოვლისმომცველი ბუნდოვანება უიმედო და უალტერნატივო ჩანდა, ახლაც, გარკვეული წნეხის მოხსნის შემდეგაც, სიტყვა რღვევას განაგრძობს. პროცესის შეჩერებას წინამდებარე ნიგნიც წაადგება, თუმცა იგი საგანგებოდ ამ მიზნისათვის არ დანერილა.

სიტყვა, იმთავითვე ურთიერთობისთვის მოწოდებული, ადამიანთა ურთიერთგაუცხოების წყაროც შეიძლება გახდეს და თავადაც შე-

იძლება გაუცხოვდეს, თუ კაცი ვერსად პოულობს კეთილად მოსაუბრეს, ვისაც, როგორც ნესტანს, ფატმანივით ეტყოდა:

„სიტყვა-მჭევრო და წყლიანო, ტურფაო, ლამაზ-ენაო!“ მჭევრმეტყველება (არა მაღალფარდოვნება და ღვარჯნილობა) ყოფით ურთიერთობაშიც კი ურთიერთობის სიხარულის მომტანია. მისი ზემოქმედების ბუნებასა და ენობრივ მექანიზმებს იკვლევს, ვრცელი მასალის ანალიზზე დაყრდნობით, ნინამდებარე მოვ
ნოგრაფიის ავტორი, რომელიც პრაგმალინგვისტიკურ ძიებათა ახალ პერსპექტივებს შლის. ამასთანავე, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, გვაბრუნებს სიტყვასთან, რაც სულიერებასთან მიბრუნებაცაა.

შესავალი

ნებისმიერი მეტყველება გარკვეული მიზნით არის მოტივირებული. მიზანთან შესაბამისობაში გამომუშავდება მეტყველების სტრატეგია. ტექსტის პრაგმატიკული ანალიზი სწორედ ენობრივი სტრატეგიის ანალიზს გულისხმობს. ენა არა მხოლოდ ზეგავლენას ახდენს ადამიანზე, არამედ მის ქცევასაც განსაზღვრავს. ამდენად, ენის ეფექტურ გამოყენებას სუბიექტის მიერ სულ უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება თანამედროვე საზოგადოებაში, მაგრამ იმისათვის, რომ არა მარტო ეფექტურად მოვიხმაროთ, არამედ სიღრმისეულად გავიაზროთ ენა, სწორედ კლასიკურ რიტორიკულ ტექსტებს და მათ ანალიზს უნდა მივუბრუნდეთ.

პრაგმატინგვისტიკის მთავარი შესასწავლი პრობლემა: „ენა და ადამიანი“ აერთიანებს მრავალ ლინგვისტიკურ, ფსიქოლინგვისტიკურ, აგრეთვე სოციალურ-ისტორიულ, ნაციონალურ-კულტურულ, ეთნოგრაფიულ და სხვა ფაქტორებს.

პრაგმატიკის უმთავრესი **პოსტულატია** – ენის ფაქტების შესწავლა ადამიანის ფაქტორის გათვალისწინებით, რამაც წინა პლანზე წამოსწია ენობრივი ურთიერთობის ლინგვოპრაგმატიკული პრობლემატიკა, რომელიც, ამავე დროს, მოითხოვს მეტყველების სიტუაციის განხილვას. ასეთ შემთხვევაში ლინგვისტიკური პრაგმატიკის **ობიექტია** – ენა, მეტყველება, როგორც ენობრივი შემოქმედება და მეტყველება, როგორც ენობრივი მასალა (ტექსტი), ხოლო საგანი – ენის შესწავლა ადამიანის ფაქტორის გათვალისწინებით ფართო სოციალურ კონტექსტში.

ჩვენი კვლევის მიზანია ქართული მჭევრმეტყველების ტექსტებში პრაგმატიკულად აქტუალიზებული ენობრივი მოვლენების აღწერა-ანალიზი, რიტორიკული ტექსტების ზეგავლენის ფუნქციის ენობრივი მექანიზმების გამოვლენა, მეტყველებაში ინფორმემების პრაგმემატად გარდაქმნის ენობრივი კონტექსტით განპირობებულობის ჩვენება, ენობრივი ნიშნის კომუნიკაციური სტატუსის განსაზღვრა, რაც დაკავშირებულია სიტყვის პრაგმატიკის გაგებასთან, „ადამიანის ფაქტორის“ განსხვავებული გამოვლინებების ძიება ენობრივი ნიშნის სემანტიკური სტრუქტურის ცალკეულ კომპონენტებში, ენობრივი ნიშნის ასიმეტრიულობის აღიარება გამოხატვის პლანსა და შინაარსის პლანს შორის.

საკვლევი რიტორიკული ტექსტების მრავალფეროვნების გამო კვლევის ძირითადი შედეგებიც მრავალფეროვანი აღმოჩნდა: სამქადაგებლო დისკურსის ანალიზის დროს მიღებული შედეგები განსხვავებულია თანამედროვე პოლიტიკური დისკურსის და აგრეთვე ფოლკლორული რიტორიკული ტექსტების ანალიზის შედეგებისგან. განსხვავება გამომდინარეობს აღნიშნულ ტექსტთა არაერთგვაროვანი მიზნიდან და ფუნქციიდან.

ენის ფუნქციური კვლევა ახალი კუთხით წარმოაჩენს ენობრივი ნიშნის უზუსტურ მნიშვნელობებს, რადგან ორატორისა და მსმენელის განკარგულებაშია არა ერთხელ და სამუდამოდ ჩამოყალიბებული სისტემა, არამედ – დინამიური და ცვლადი.

ჩვენი ნაშრომის **მეცნიერული სიახლე** განისაზღვრება იმით, რომ გამოკვლევა გახლავთ რიტორიკული ტექსტების პრაგმატიკული ანალიზის პირველი ცდა.

I თავი

რიტორიკა, სტილისტიკა, პრაგმატიკა

ტრადიციული რიტორიკა და ნეორიტორიკის ლინგვისტიკური მიმართულება

„არ შეიძლება გამოიყოს სიტყვა აზრისგან,
ისევე როგორც სული — სხეულისგან,
რათა სიცოცხლე არ ნაერთვას არც ერთს,
არც — მეორეს.“
ც ი ც ე რ ი

ციცერონის ამ სიტყვების გაგრძელებაა თითქოს XX საუკუნის უდიდესი ფრანგი მოაზროვნის ჟან-პოლ სარტრის ნააზრევი, როდესაც ის „გამონათქვამის“ შესახებ მსჯელობს. „წინადადება სიტყვათა კომბინაციაა, ამ სიტყვებად ისინი მხოლოდ კომბინაციის მეშვეობით იქცევიან, რასაც კარგად გრძნობდნენ ლინგვისტები და ფსიქოლოგები, ... ისინი თვლიდნენ, რომ გაარღვიეს წრე „მეტყველების მოქმედებაში“, — იმისათვის, რომ ილაპარაკო, საჭიროა იცოდე შენი აზრი. ... მაგრამ როგორ უნდა იცოდე ეს აზრი, თუკი ის არ გამოთქვი? მაშასადამე, ენა გვაგზავნის აზრებისაკენ, აზრი — ენისაკენ...“ (სარტრი, 2000, 525).

ეგზისტენციალისტი ფილოსოფოსის ეს აზრი გვინდა დავუკავშიროთ ნეორიტორიკის პრობლემატიკას, რომელიც ახალ ეპოქაში ასე მრავალფეროვანი გახდა. ტრადიციულად კი რიტორიკა ასე განიმარტება: „**რეტორიკა**

(ბერძნ. *rhētorike*), ორატორული ხელოვნება, მოძღვრება მჭევრმეტყველების, საორატორო ხელოვნების წესებისა და კანონების შესახებ. წარმოიშვა ძველ საბერძნეთში ანტიკური კულტურის დაცემამდე ძველი ნ. აღ-ის V ს-ში, როგორც მჭევრმეტყველების თეორია. საბოლოოდ ჩამოყალიბდა ძვ. ნ. აღ-ის III-II სს-ში. რიტორიკის პირველი სახელმძღვანელო, რომელსაც ჩვენამდე არ მოუღწევია, დანერგილი უნდა ყოფილიყო ძვ. ნ. აღ-ის V ს-ში. მის ავტორებად სირაკუსელი ბერძნები **კორაკსი** და **ტესია** ითვლებიან.

მჭევრმეტყველების ხელოვნების საფუძვლების შემდგომი განვითარება დაკავშირებულია სოფისტების, კერძოდ, **ისოკრატეს** სახელთან, რომელმაც მჭევრმეტყველება აქცია ზოგადსაგანმანათლებლო საგნად, **არისტოტელემ** კი თავის **„რიტორიკაში“** მეცნიერული საფუძვლები შეუქმნა მას.

ანტიკური რიტორიკის გამოჩენილი თეორეტიკოსები იყვნენ **ციცერონი** და **კვინტილიანე**. ანტიკური დემოკრატიული (პოლისური) საბერძნეთის დაცემასთან ერთად (ძვ. ნ. აღ-ის IV ს-ის დასასრული) რიტორიკამ თავდაპირველი, პოლიტიკური ხასიათი დაკარგა.

პროზაული ლიტერატურის ჟანრების გაჩენისთანავე რიტორიკასა და პოეტიკას შორის ზღვარი წაიშალა. რიტორიკის ცენტრალური ნაწილი — მოძღვრება სიტყვიერი გამოხატვისა — შეერწყა პოეტიკას და გახდა ლიტერატურის თეორიის შემადგენელი ნაწილი სტილისტიკის სახელწოდებით.

ჩვენს დროში „რიტორიკულს“ გარეგნული ეფექტის მატარებელ უშინაარსო სიტყვასდა უწოდებენ“.

რიტორიკამ განიცადა კრიზისი, — ის გახდა მხოლოდ ფორმა, „კაზმულსიტყვაობა“, დაცლილი აზრისაგან. სიცოცხლე დაკარგა აზრმა და სიტყვა იქცა აზრის სასაფლაოდ, რომელსაც უკვე აღარ შეუძლია ადამიანთა სულში ჩა-

ხედვა, ადამიანთა სულის აღელვება და როგორც ხელოვნური ყვავილი, რაგინდ ლამაზიც უნდა იყოს იგი, ვერ შეცვლის ნამდვილ სურნელოვან ყვავილს, ასევე ლამაზ ფორმაში ჩასხმული სიტყვა ვერ შეცვლის სიტყვას, რომელშიც ადამიანის სული და აზრი უნდა იყოს გაერთიანებული. ალბათ, ამის შესახებ გვაფრთხილებდა ციცერონი, როცა წერდა: **„სიტყვა აზრისაგან, როგორც სული სხეულისაგან, არ შეიძლება გამოიყოს, რათა არ წაერთვას სიცოცხლე არც ერთს, არც — მეორეს“**. — ეს გახლავთ ყველა დროის კლასიკური რიტორიკული დოქტრინა.

და მაინც — რა არის რიტორიკა? როგორ განმარტავდნენ მას?

უძველეს თხზულებებში შემონახულია ცნობები რიტორიკის ღვთაებრივ წარმომავლობაზე: იუპიტერმა თავისთან მოიხმო მერკური და უბრძანა, ხალხისათვის მიეცა რიტორიკა. ამ მითის თანახმად, რიტორიკა არის ადამიანთა ცივილიზაციის დასაწყისი.

ბერძნული სკოლა რიტორიკას განსაზღვრავდა, როგორც **„დარწმუნების ხელოვნებას“**, რომაული ცივილიზაცია — **„კარგად თქმის ხელოვნებას“**, შუა საუკუნეებისა და აღორძინების ხანისათვის რიტორიკა იყო **„მეტყველების გაფორმების ხელოვნება“** და სხვ. აღნიშნული განმარტებები ისტორიული ხასიათისაა და თავისი დროისათვის ყველა ჭეშმარიტია.

რიტორი აყალიბებს აზრს, რომელზეც პასკალი ამბობს: **ის მართავს სამყაროს!**

იცვლება ეპოქა, იცვლება საზოგადოებრივი აზრი და იცვლება დამოკიდებულება რიტორიკასთან. რა არის მეტყველების ფუნქცია — ზეგავლენა? დარწმუნება? მართვა თუ კიდევ სხვა რამ? და რაც ყველაზე მთავარია, როგორ ახერხებს ამას ორატორი, მხოლოდ ტროპული მეტყველება და რიტორიკის კარგი ცოდნაა მეტყველების ეფექტურობის განმსაზღვრელი?

სანამ მეცნიერებაში არსებობს კითხვა „**რატომ?**“, მეცნიერება ვითარდება და ეძებს კითხვაზე პასუხს, ასაბუთებს, ხსნის, განმარტავს, გამოაქვს დასკვნები, უარყოფს, აღიარებს და წინ მიდის, ხან წინ მიდის და ხან ჩერდება, ხან ვითარდება და ხანაც ჭაობში ეფლობა, მაგრამ ეპოქა ყოველთვის პოულობს მიჩქმალულს, დაფარულს, დავინყებულს და ახალი სიმწვავეთ წარმოაჩენს მის პრობლემატიკას.

XX საუკუნემ თან მოიტანა ახალი ხელოვნება, ახალი ფილოსოფია, რომლებმაც შექმნეს წინაპირობა რიტორიკული იდეების აღორძინებისათვის. XIX საუკუნის ევროპაში საზოგადოებრივი აზრი ორიენტირებული იყო „**ანტი-რიტორიკაზე**“. თუ ამ დროის რიტორიკა ჯერ კიდევ რჩებოდა უმაღლესი ფილოლოგიური განათლების სისტემაში, ეს ხდებოდა მხოლოდ ინერციით. გასული საუკუნის მეცნიერებაში არ მოინახა ადგილი რიტორიკისათვის. ორატორული ხელოვნება აღარ ატარებდა პროფესიულ ხასიათს (ბეზმენოვა, 1991, 113).

ზოგადი კონტექსტი, რომელშიც აღორძინდა რიტორიკა, გახლავთ ფორმალიზმის განმტკიცება მეცნიერებასა და ხელოვნებაში, რასაც ადგილი ჰქონდა XX ს-ის დასაწყისში. თუმცა სოსიური უშუალოდ არ ეხებოდა რიტორიკის საკითხებს, მაგრამ მისმა იდეებმა არსებითი გავლენა იქონია რიტორიკისადმი ინტერესის გაღვივებაზე.

მეტყველების შესწავლის ინტერესმა განაპირობა ნეორიტორიკის ჩამოყალიბება.

ახალი რიტორიკის განვითარება იწყება 70-იანი წლებიდან. ლიეჟის სკოლის ერთ-ერთი დამაარსებელი დიუბუა ამტკიცებს, რომ ნეორიტორიკა წარმოიშვა სტრუქტურალიზმის, სემიოლოგიისა და ახალი კრიტიკის საზღვარზე.

როგორც რიტორიკის თეორიისა და ისტორიის მკვლევარი ბეზმენოვა მიუთითებს, სტრუქტურალიზმის

ზოგიერთი მეთოდის გამოყენებამ ნეორიტორიკაში და თვითონ კლასიკური რიტორიკის სისტემურმა ხასიათმა შექმნა ყალბი შთაბეჭდილება ახალი რიტორიკის სტრუქტურალისტური ხასიათის შესახებ. სინამდვილეში **ნეორიტორიკა ჩამოყალიბდა როგორც სტრუქტურალისტური იდეოლოგიის ოპოზიცია** (ბეზმენოვა, 1991, 119).

„ტრადიციული“ ლინგვისტიკის დონიდან გადასვლა მეტყველების ლინგვისტიკაზე, **ბარტის** მიხედვით, ეს არის გადასვლა პრედიკაციის „წმინდა“ ანალიზიდან რეფერენციული ფუნქციის განხილვაზე, დისკურსის ანალიზზე; წინა პლანზე იწევს კონტექსტი, გამონათქვამის სიტუაცია.

სიმბოლოს თეორიიდან ამოსვლით განიხილავს ნეორიტორიკის პრობლემატიკას **მეიზერსკი**. იგი წერს: XX საუკუნეში სიმბოლოს პრობლემა გახდა მთავარი საგანი მრავალი დისკუსიისა, რომლებსაც აწარმოებდნენ ფილოსოფიური სკოლები, როგორც **ჰერმენევტიკული** (კასირერი, დილთეი, ჰაიდეგერი, გადამერი), ისე **სტრუქტურალისტური** (ბაშლიარი, დერიდა, რიკერი...) მიმართულებებისა. მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა სიმბოლური ფორმების შესწავლამ ფსიქოანალიზის ფილოსოფიურად ორიენტირებულ ვარიანტებში და კულტურულ ანთროპოლოგიაში (ჟ. ლაკანი და ლევი-სტროსი) (მეიზერსკი, 1991, 9).

შემთხვევითი არ არის ინტერესი აზროვნებისა და კულტურის სიმბოლისტური ორგანიზაციისადმი. საქმე ეხება სემანტიკის მთავარ პრობლემას — **სიგნიფიკაციის პრობლემას**, — რომელიც ფართო სემიოტიკურ კონტექსტში ხდება მომცველი კომუნიკაციის როგორც საკუთრივ ლინგვისტიკური, ასევე ინფრა-და ექსტრალინგვისტიკური პარამეტრებისა. მკვლევარი დასძენს, რომ არაპირდაპირი აზრის რიტორიკული ანალიზი ავლენს სიმბოლიზმის ფუნქციონირების პრინციპულად ახალ ასპექტებს (მეიზერსკი, 1991, 10).

ლინგვისტიკურ და ლოგიკურ მიმდინარეობებს შორის, რომლებმაც ნიადაგი მოუმზადეს „ნეორიტორიკას“, შეიძლება გამოვყოთ **ტრანსფორმაციული ლინგვისტიკა (ზ. პარისი), იელმსლევის კონოტაციის თეორია, იაკობსონის შრომები და ბრიუსელის რიტორიკული სკოლა (პერელმანი)**, რომელმაც შემოიტანა ტერმინი — „ახალი რიტორიკა“.

1960 წელს პარიზში დაფუძნდა ფრანგული ენის შემსწავლელი საზოგადოება, რომლის ბაზაზეც ჩამოყალიბდა პარიზის სემიოტიკური სკოლა. ამ სკოლაში თავიდანვე შეინიშნებოდა ორი მიმართულება — დიუბუას ჯგუფი, რომელიც თავის კვლევებში იყენებდა დისტრიბუციულ მეთოდებს და ლინგვისტთა ალტერნატიული ჯგუფი (გრეიმასი), რომლის წევრებიც ისწრაფოდნენ სიგნიფიკაციის ანალიზისას გამოემუშავებინათ სუფთა დედუქციური მოდელები.

1970 წელს ბელგიაში, ლიეჟის უნივერსიტეტში, ჩამოყალიბდა **ლიეჟის ნეორიტორიკის სკოლა** (დიუბუა, ედელინი, კლინკენბერგი და სხვ.). ეს სკოლა გენეტიკურად და კონცეპტუალურად დაკავშირებული იყო პარიზის სემიოტიკურ სკოლასთან.

ფრანგული სკოლის ბაზაზე შექმნილი ნეორიტორიკის ტიპოლოგია მკვლევართა მიერ ამგვარად არის წარმოდგენილი:

I. არგუმენტაციური რიტორიკა (პერელმანი)

II. მეტარიტორიკა:

ა) რიტორიკის ტექსტები

ბ) რიტორიკული კრიტიკა

(ბარტი, ტოდოროვი, კოენი, ჟენეტი, კუენცი, არიფე)

III. ზოგადი რიტორიკა

(ლიეჟის ნეორიტორიკული სკოლა — დიუბუა, ედელინი, კლინკენბერგი, მენგე, კირი, ტრინონი...).

IV. პარარიტორიკა

„რიტორიკა ნამდვილად წარმოადგენს ფრანგული სტრუქტურული სკოლის საყვარელ შვილს“ (დიუბუა, ედელინი, 1986, 16).

რიტორიკული დოქტრინის თანამედროვე ინტერპრეტაცია აისახა მრავალ ლექსიკონში, მათ შორის, გრემასისა და კურტესის ლექსიკონში, რომელიც გამოიცა 1979 წელს. განმარტებაში მცხივებულია, რომ: რიტორიკა წარმოადგენს ტექსტის (დისკურსის) მეცნიერებადელ თეორიას, განპირობებულს იმ კულტურული კონტექსტებით, რომლის ჩარჩოებშიც ის ვითარდებოდა. ჩვენს დროში რიტორიკის აღორძინება აიხსნება სემიოტიკის გავლენით, ტექსტის პრობლემატიკისადმი ინტერესით. ძველი რიტორიკის ზოგიერთი თეორიული მხარე შეესაბამება დღევანდელ აქტუალურ ამოცანებს და საჭიროებს გადახედვას.

რიტორიკა, ოდითგანვე განსაზღვრული როგორც „სწორი“ მეტყველების ანუ „დარწმუნების“ ხელოვნება, იკვლევდა მხოლოდ ტექსტთა ერთ სახეობას — ტექსტებს, რომელთა მეშვეობითაც ხდებოდა აუდიტორიაზე ზეგავლენა. რიტორიკის ერთი ნაწილი, ინვენციად ნოდებული, მოითხოვს ღრმად შესწავლას, ხოლო რიტორიკის მეორე ნაწილი — ელოკუცია, დღეს განიცდის განახლებას!..

მხოლოდ ლინგვისტიკაზე ორიენტირებული ტოტალური გადაფასებით გახდება შესაძლებელი, რათა ელოკუცია ჩაერთოს ტექსტის თეორიაში ჭეშმარიტად თანასწორუფლებიან საწყისებზე.

რიტორიკული ხასიათის კვლევებში გასათვალისწინებელია ეპოქა, რომელმაც ახლებურად ჩამოაყალიბა კომუნიკაციის თეორია. პერელმანის აზრით, ენობრივი კომუნიკაციის თანამედროვე პირობები გავლენას ახდენს რიტორიკაზე. ამ აზრს მრავალი თეორეტიკოსი იზიარებს.

ლუნფორდმა და იდემ ამ პირობათა განსხვავებანი
ძველი და თანამედროვე სამყაროს მიხედვით ასე ჩამოაყა-
ლიბეს:

კლასიკური რიტორიკა

ადამიანი — რაციონალური არსება
ადამიანთა საზოგადოება — პარმონიული
ადამიანში მთავარი — გონება
დამოკიდებულება რიტორსა და
ჰუდიტორიას შორის — ანტაგონისტური
კომუნიკაცია — ცალმხრივი
მიზანი — დარწმუნება

თანამედროვე რიტორიკა

ადამიანი — სიმბოლონარმოქმნელი
შემოქმედების სუბიექტი
ადამიანთა საზოგადოება — ფრაგმენტული
ადამიანში მთავარი — ემოციები
დამოკიდებულება რიტორსა და
ჰუდიტორიას შორის — კოოპერაციული
კომუნიკაცია — ორმხრივი
მიზანი — ინფორმაცია

როგორც ცვეტან ტოდოროვი წერს: „**რიტორიკას აინ-
ტერესებს მეტყველების ფუნქციები და არა მისი სტრუქ-
ტურა**“ (ტოდოროვი, 1999, 55).

მეტყველების ეფექტურობის მიზნით რიტორიკამ უნ-
და გაითვალისწინოს ენობრივი კომუნიკაციის თანამედ-
როვე რიტორიკული მოდელები, ისეთი კატეგორიები, რო-
გორიცაა: **გაგება, თანამშრომლობა და ორმხრივი კომუნი-
კაცია**. ამ მიმართულებით მუშაობს რიტორიკის ერთ-ერ-
თი მიმართულება — **პრაგმალინგვისტიკა**.

ლიჩი აღნიშნავს, რომ **პრაგმატიკა, ისევე როგორც**
**რიტორიკა, სწავლობს მნიშვნელობას ენობრივ სიტუაცი-
ასთან დამოკიდებულებაში**. ენობრივი სიტუაციის კომპო-
ნენტებია: **კომუნიკანტები, კონტექსტი, მეტყველების მი-**

ზანი, ილოკუციური აქტი, გამონათქვამი, მეტყველების დრო და ადგილი. პრაგმატიკის პრინციპები მოტივირებულია კომუნიკაციური მიზნით.

თანამედროვე რიტორიკა არის პრინციპულად ახალი დისციპლინა, ანუ, უფრო ზუსტად, სამეცნიერო ძიების მიმართულება, რომელიც აერთიანებს ჰუმანიტარულ დისციპლინათა მთელ ჯგუფს (მეიზერსკი, 1991, 181).

„სიმბოლოს თეორიის“ ზოგადი ორიგინალური ასპექტების დამუშავების პარალელურად ამ მიმართულებამ გამოიმუშავა საკმაოდ მძლავრი ანალიზის მეთოდები „ტექსტის“ დამოკიდებულებისა კულტურულ-ანთროპოლოგიურ „კონტექსტებთან“.

ახალ რიტორიკას მოაქვს აზროვნების ახალი სტილი, ახალი მიმართებები, ძველის გადაფასება, სიახლის დაწერგვა; — ეს კი გლობალური პროცესია. **იმისათვის, რომ გაუგო მეორეს, არა მარტო სიტყვები და ნიშნები უნდა ახსნა, არამედ უნდა შეხვიდე მთელ მის სამყაროში** (მამარდაშვილი, 2000, 288). ისევ ციცერონს მოვიშველიებთ: **მოძებნო, შეარჩიო და გამოთქვა! — ჭეშმარიტად დიდებული საქმეა, თითქოს სული სხეულშია...**

ტროპოლოგიის ლინგვისტიკური ასპექტი ნეორიტორიკის თეორიაში

იმ დროიდან, როცა არსებობის ათვლა დაიწყო რიტორიკამ — როგორც მეცნიერებამ და როგორც ხელოვნებამ, **ტროპის თეორია** ამ დარგის განუყოფელ ნაწილად იქცა, ხოლო მისი შესწავლა — მკვლევართა ამოცანად. იმის მიხედვით, თუ რომელი მიმართულებით წავიდოდა რიტორიკის განვითარება, შესაბამისად, „**ტროპოლოგია**“ განიცდიდა ტრანსფორმაციას და იღებდა შესაფერ მდგომარეობას. ამდენად, წარმოდგენლად გვეჩვენება ნეორიტორიკის განხილვა და მისი პრობლემატიკის ჩამოყალიბება ტროპის თეორიასთან კავშირის გარეშე.

ტროპის გაგება ანტიკური სამყაროდან მომდინარეობს. **კვინტილიანე** განმარტავდა ტროპს, როგორც სიტყვის ძირითადი მნიშვნელობის იმგვარ ცვლილებას, რის შედეგადაც მიიღებოდა გამდიდრებული მნიშვნელობა.

ისტორიის გარკვეულ მონაკვეთში ტროპი განიხილებოდა ლიტერატურათმცოდნეთა და ლინგვისტთა მიერ, როგორც რაღაც ფორმალური ელემენტი, გარედან შემოტანილი მეტყველების „მოკაზმვის“ მიზნით. ტროპის თეორიისადმი ამგვარმა დამოკიდებულებამ იგი XX საუკუნის შუაწლებისათვის პოეტიკისა და სტილისტიკის ფორმალურ ნაწილად აქცია.

ტროპის თეორიით დაინტერესება ახალ დროში დაკავშირებულია სემიოტიკის აღმავლობასთან. გაჩნდა ტროპის ახლებური განმარტებები, მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ „ტროპოლოგიის“, როგორც მეცნიერების, დღე-

ვანდელი მდგომარეობა დაფუძნებულია წარსულის მდიდარ ტრადიციებზე და შეპირობებულია თანამედროვეობის მოთხოვნილებებით. **ნეორიტორიკა, როგორც ტექსტის წაკითხვის ახალი მეთოდოლოგია, წინა პლანზე წამოწევს ტროპის თეორიის პრობლემატიკას.**

ენათმეცნიერები ტროპის თეორიას ამგვარ მოტივირებას უკეთებენ: **ტროპი** არის ენობრივი მოვლენა და ამასთან, იმგვარი მოვლენა, რომელიც ყველაზე ღრმად არის შეპირობებული ენობრივი ფაქტებით. შესაბამისად, ტროპის თეორია ჩართულია ენათმეცნიერებაში, როგორც მისი ახალი ნაწილი.

XVII საუკუნის ფრანგი მოაზროვნე, გრამატიკოსი, **შენო დიუმარსე**, ისევე როგორც **სოსიური**, ნიშანს განიხილავს არა როგორც ბგერისა და საგნის ერთობას, არამედ როგორც ორ ფსიქიკურ შთაბეჭდილებას.

თუ ნიშანი არის ორი იდეის ასოციაცია, იქნებ ყოველგვარი ასოციაცია (მაგალითად, ტროპი) არის „პოტენციური“ ნიშანი? — სვამს კითხვას **ცვეტან ტოდოროვი** და განაგრძობს: ... და თუმცა, ყველა ასოციაცია მსგავსია, მათ შორის არის განსხვავებაც, ამიტომ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ნიშნები, ტროპები, წინადადებები, — ასოციაციის განსხვავებული ფორმებია... ასე თანდათანობით გამომუშავდა ბუნებრივ ნიშანთა თეორია, რომლის ცნებათა სახელებია — ტროპები და სახეები (ტოდოროვი, 1998, 99).

დიუმარსე თავის ცნობილ ნაშრომში **„ტრაქტატი ტროპებზე“**, — ტროპებს განმარტავს როგორც ფიგურებს, რომელთა მეშვეობით სიტყვა იძენს ძირითადი მნიშვნელობისაგან განსხვავებულ მნიშვნელობას, ხოლო ფიგურებს უწოდებს „წარმოსახვათა და ვნებათა“ ენას. აქვე მიუთითებს მათი მნიშვნელობის შესახებ: „რიტორიკასა და ტროპოლოგიას ძირითადად აქვთ ენციკლოპედიური და პედაგოგიური მნიშვნელობა. გაგვიჭირდებოდა ავტორის გაგება და ინტერპრეტირება ფიგურებისა და

ტროპების ცოდნის გარეშე. დიდ დახმარებას გვინეცს რიტორიკა ახალი აღთქმის კითხვისას, რომელიც დაწერილია ძალიან მარტივი ენით, მაგრამ, ამავე დროს, შეიცავს უამრავ ფიგურას, რომლებიც ძნელად ექვემდებარებიან ანალიზს.

მას, ვისაც სურს, რომ სიტყვების მეშვეობით სისტემაში მოიყვანოს აზრი, რიტორიკა დაეხმარება მეტყველების ქეშმარიტი აზრის გამოვლენაში...

მეცნიერება და ხელოვნება მხოლოდ გზაა ცხოვრებაზე დაკვირვებისა...“ (დიუმარსე, 1757, 19-20).

ჟერარ ჟენეტის აზრით, **დიუმარსეს** მიერ ტროპის განხილვა ძირითადად ლინგვისტური ხასიათისაა და უფრო ზუსტად, სემანტიკის სფეროს განეკუთვნება, ამაზე პირდაპირ მიანიშნებს დიუმარსეს წიგნის ქვესათური: **„ტროპები... ანუ განსხვავებული აზრები, რომელიც აქვს ერთსა და იმავე სიტყვას ერთსა და იმავე ენაში“**. ამ ტრაქტატის მიხედვით, რიტორიკული შტუდიების ცენტრში აღმოჩნდა არა ფიგურათა ზოგადი თეორია, არამედ უფრო ვიწრო — აზრის ფიგურათა თეორია, რომელთა მეშვეობით სიტყვას აქვს ის მნიშვნელობა, რომელიც არ არის ამ სიტყვის ზუსტი, პირდაპირი მნიშვნელობა“. **რიტორიკაში ცენტრალური ადგილი დაიკავა ობოზიცია — პირდაპირი აზრი — ფიგურალური აზრი** (ჟენეტი, 1998, 18).

აზრის „გადატანა“ ტროპის წარმოქმნის საფუძველია. დიუმარსე გამოყოფს ენაში არსებულ აზრის „გადატანის“ რამდენიმე სახეობას:

1. განსაზღვრული აზრი

მას სწამს

განუსაზღვრელი აზრი

სწამთ

2. აქტიური აზრი

წერილის წერა

პასიური აზრი

წერილი დაწერილია

3. აბსოლუტური აზრი
მზე კაშკაშებს

შეფარდებითი აზრი
მზე დედამინაზე მეტია

4. კოლექტიური აზრი
ქალებს უყვართ ლაპარაკი

ინდივიდუალური აზრი
ეს ქალი ლაპარაკობს

5. ნათელი აზრი

ორაზროვნება

6. სრული აზრი

განუყოფელი აზრი

7. პირდაპირი აზრი

სულიერი აზრი

8. აბსტრაქტული აზრი

კონკრეტული აზრი

და ა.შ.

უფრო მოგვიანებით ფონტანემ ერთდროულად „მიიღო და უარყო“ კიდევ **დიუმარსეს** მემკვიდრეობა. 1818 წელს გამოვიდა **ფონტანეს** ნაშრომი **„სისტემური კომენტარი ტროპებზე“**, ხოლო 1821-27 წლებში — **„ზოგადი ტრაქტატი მეტყველების ფიგურებზე“**. ერთი მხრივ, ფონტანემ გააფართოვა შესასწავლი მხარე, ჩართო რა მასში ყველა ფიგურა — ტროპები და არატროპები. ამავე დროს, იგი უბრუნდება სუბსტიტუციას, როგორც ტროპოლოგიური აქტივობის კრიტერიუმს.

ტროპმა ფონტანესთან დაიკავა ცენტრალური მდგომარეობა იმ თეორიის პარადიგმაში, რომელიც ფაქტიურად წარმოადგენდა ფიგურათა თეორიას.

კოენის ნაშრომში **„ფიგურათა თეორია“** (1970 წ.) აღნიშნულია, რომ ჯერ კიდევ ფონტანეს უნდოდა თავისი ორი ტრაქტატი ტროპის შესახებ გაეერთიანებინა სათაურით **„მეტყველების ფიგურები“**.

ტროპოლოგიის სქემა კოენის მიხედვით ასე გამოიყურება:

ფიგურა — მიმართება

მეტაფორა — ნათესაობა

სინეკდოქე — ნაწილი-მთელი

ირონია — საწინააღმდეგო

ჰიპერბოლა — დიდი მცირეს ნაცვლად

ლიტოტა — მცირე დიდის ნაცვლად და ა.შ.

ცვეტან ტოდოროვის მიხედვით (*Semantique de la Poesie*, 1979) სიტყვა აიხსნება სიტყვით, ანუ გადატანითი აზრი ინტერპრეტირდება სიტყვის ძირითადი აზრის გავლით. თუმცა **არისტოტელე** გვასწავლიდა, რომ **მეტყველების ფიგურა** — სიტყვის პირდაპირი აზრის უბრალოდ გადატანითი აზრით შეცვლა კი არ არის, არამედ ამ უკანასკნელის გამოვლენაა პირველის ადგილზე (ბეზმენოვა, 1991, 125).

ნეორიტორიკაში მეტყველების ფიგურა იღებს მრავალ დეფინიციას და ხდება ტექსტის სემიოტიკის ბაზისური გაგება (ბეზმენოვა, 1991, 125).

გრემასი რიტორიკულ ფიგურას განსაზღვრავს, როგორც „**განსაკუთრებულ მიმართებას**, რომელიც მოიცავს დისტანციას ტექსტის ფიგურალურ და აბსტრაქტულ დონეებს შორის“.

ცვეტან ტოდოროვთან ვხვდებით რამდენადმე განსხვავებულ წარმოდგენას მეტყველების ფიგურაზე. „**რიტორიკული ფიგურა** — ენის არსია, ეს არის ის, რასაც **ნოვალისმა** უწოდა *Selbs*, ხოლო ხლებნიკოვმა „*Самовитая речь*“ (*Semantique de la Poesie*, 1979).

ლათინურ რიტორიკაში მიმართება ტროპებსა და ფიგურებს შორის მკვეთრად გამიჯნული არ იყო. **ტოდოროვი** ამ შემთხვევაში **ფონტანეს** პოზიციას იზიარებს: **ტროპი** არის არაპირდაპირი აზრის ჩამოყალიბების საშუალება, **ფიგურა** კი წარმოადგენს ფრაზაში ერთდროულად ორი ან მეტი სიტყვის კავშირს (ტოდოროვი, 1998, 97).

ფრანგ რიტორთა მიერ შემუშავებული ტროპის თეორიის გეგმისათვის **ტოდოროვი** აუცილებლად მიიჩნევს „**დამატებით იდეათა თეორიის**“ არსის გარკვევას (პოლ-როიალის „ლოგიკაში“ დამატებით იდეათა თეორია წარმოადგენს ფიგურათა საფუძველს).

სიტყვა შეიძლება აღნიშნოს ორი საშუალებით. მას შეუძლია **აღნიშნოს** აზრი ან **გააღვიძოს** აზრი. სიტყვით აღნიშნული იდეა არის „**ძირითადი იდეა**“, ხოლო სიტყვის საშუალებით გაღვიძებული იდეა, არის „**დამატებითი იდეა**“ (ტოდოროვი, 1998, 97).

ტოდოროვი ფიგურალურ მეტყველებაში გამოყენებულ ენობრივ ერთეულთა სპეციფიკის გათვალისწინებით გამოყოფს დამოკიდებულებათა ოთხ ტიპს:

1. **ბგერა-აზრი** (პარონიმები, ალიტერაცია)
2. **სინტაქსური დამოკიდებულება** (ელიფსისი, ზევგმა)
3. **სემანტიკური დამოკიდებულება** (მეტაფორა, ცმეტონიმია, სინეკდოქე)
4. **ნიშანი — რეფერენტი** (ანტიფრაზისი).

ტოდოროვმა აღნიშნულ კლასიფიკაციას ე.წ. „**ანომალიათა**“ ჯგუფები უწოდა, მაგრამ როგორც მკვლევრები მიუთითებენ, მან ვერ მოახერხა შემოთავაზებული კლასიფიკაციური სქემის იქით წასვლა, „ანომალიათა“ ჯგუფში ტროპებისა და ფიგურების ჩართვა იმდენად სუსტ კრიტერიუმებზე იყო დაფუძნებული, რომ მომავლისთვის უპერსპექტივო აღმოჩნდა (დიუბუა..., 1986, 21).

თანამედროვე მეცნიერების მიერ წარსულის რიტორიკული მემკვიდრეობის გათავისების თავისებურ შეჯამებას წარმოადგენს **ლიეჟის ნეორიტორიკული სკოლის** (ე.წ. M ჯგუფის) ნაშრომი „**ზოგადი რიტორიკა**“. ამასთან ერთად, იგი აშკარად მონშობს იმას, რომ „**ახალ რიტორიკას**“ სულ უფრო დიდი საფუძველი აქვს, განაცხადოს თა-

ვისი უფლებები იმ მეცნიერების ჯერ კიდევ ვაკანტურ როლზე, რომელიც განიხილავს ენის ცოცხალ სინამდვილეს ყველა განფენილობაში — ინფრალინგვისტიკურიდან მეტალინგვისტიკურამდე (დიუბუა..., 1986, 22).

ოთხი სახის რიტორიკულ მეტაბოლათა განხილვა წარმოადგენს „**M ჯგუფის**“ მიერ ენის ცოცხალი ფუნქციონირების ანალიზის ბრწყინვალე ნიმუშს. საყურადღებოა აგრეთვე აღნიშნულ ნაშრომში **ეთოსის თეორიის** პრობლემის დასმაც. დამაჯერებელი სიტყვის მთელი სტრატეგია, „ზოგადი რიტორიკის“ ავტორთა აზრით, პრაქტიკულად მეტაბოლისა და ეთოსის თეორიებით განისაზღვრება (დიუბუა..., 1986, 22).

ენათმეცნიერების თვალსაზრისით საყურადღებოა **მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ „ტროპულობის“ ძირები უნდა ვეძიოთ თვით ენის სტრუქტურის, როგორც წინანთა სისტემის, ორბლანიაზობაში და შინაარსის პლანისა და გამოხატულების პლანის ასიმეტრიულობაში. ბარტი წერს: არ არსებობს „წმინდა“ დენოტაციური ენები, როგორც არ არსებობს „მხოლოდ“ კონოტაციური. ნებისმიერი ენა წარმოადგენს „გამოთქმულისა“ და „ნაგულისხმევის“ კომბინაციას, დენოტაციურ და კონოტაციურ დონეებს... ასეთია სემიოტიკური სისტემის დინამიკური რეალობა, — დასძენს ბარტი, — თუმცაღა კლასიკური (სტატიკური) სტრუქტურალიზმი ვერ ფლობს ამ რეალობის გასაღებს (ბარტი, 1989, 23-24).**

ნიცშესთვისაც ტროპი — ლინგვისტური პარადიგმაა, ფიგურალური სტრუქტურა კი — ენის დახასიათება, როგორც ასეთი. ენა — რიტორიკულია, რადგანაც ის ისწრაფვის გადმოგვცეს მხოლოდ აზრი (doxa) და არა ჭეშმარიტება (episteme). **ტროპები — ეს ის კი არ არის, რასაც ნებისამებრ დაამატებ ან წაართმევ ენას. ეს — ენის ჭეშმარიტი ბუნებაა.** არ არსებობს არავითარი საკუთარი მნიშვნელობა, თუ განსაკუთრებულ შემთხვევებთან არა გაქვს საქმე.

ნიცშეს აზრით, რიტორიკა რადიკალურად აჩერებს ლოგიკის მოქმედებას და ხსნის რეფერენციულ ცდომილებათა თავბრუდამხვევ შესაძლებლობებს (პოლ დე მანი, 1999, 18-129).

პირსის შეხედულებით, ნიშნის ინტერპრეტაცია სულაც არ არის მნიშვნელობა, ის უკვე — მეორე ნიშანია. ეს — **წაკითხვა** და არა **დეკოდირება**. თავად **წაკითხვა** გაგებულია, როგორც მესამე ნიშანი და ა.შ. **პირსი** ამ პროცესს — რომლის მეშვეობითაც „ერთი ნიშანი ბადებს მეორეს“, უწოდებს „წმინდა“ რიტორიკას.

თუკი **ნიშანი** მოგვცემდა **მნიშვნელობას** ისევე, როგორც **ობიექტი** გვაძლევს **ნიშანს**, ე.ი. რეპრეზენტაციის გზით, მაშინ გრამატიკისა და რიტორიკის განსხვავების აუცილებლობა არ იქნებოდა.

„გრამატიკა საშუალებას გვაძლევს დავსვათ კითხვა, მაგრამ წინადადებამ, რომლის საშუალებითაც ვაყალიბებთ კითხვას, შეიძლება გამორიცხოს თავად შეკითხვის შესაძლებლობა.

სრულიად მკაფიო სინტაქსური კითხვა წარმოშობს წინადადებას, რომელსაც სულ მცირე, ორი მნიშვნელობა აქვს, რომელთაგან ერთი — ამტკიცებს, მეორე კი — უარყოფს თავის საკუთარ ილოკუციურ მოდუსს. საქმე ის არ არის, რომ არის ორი მნიშვნელობა, ერთი — პირდაპირი, მეორე — ფიგურალური, მაგრამ ჩვენ უნდა გადავწყვიტოთ, რომელია მართებული განსაზღვრულ სიტუაციაში“ (პოლ დე მანი, 1999, 17).

როგორც აღვნიშნეთ, ტროპის თეორიით ხელახალი დაინტერესება **სემიოტიკის** წარმოშობამ გამოიწვია. **პ. შოფერს** და **დ. რაისს** (1977) ეკუთვნის ტროპის ახლებური განმარტება: **ტროპი** — ეს არის **სემანტიკური ტრანსპოზიცია არსებული ნიშნიდან (in praesentia) უნიშნობისაკენ (in absentia)**.

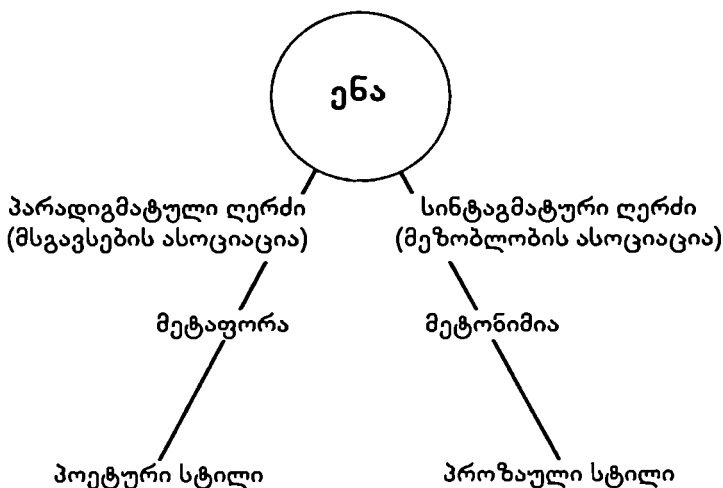
თანამედროვე ენათმეცნიერებაში ტროპის თეორიის განმარტებისათვის ყველაზე უფრო დამახასიათებლად

შეიძლება ჩაითვალოს ტროპის გაგება სისტემად, რომლის ელემენტები — ცალკეული ტროპები — იერარქიულად ორგანიზებულია.

მეტაფორა და მეტონიმია

მეტაფორა და მეტონიმია ტროპთა საკლასიფიკაციო სისტემაში იერარქიის პირველი დონეა.

მეტაფორა და მეტონიმია, როგორც ტროპის ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო სახეობა, დამყარებული მეზობლობის და მსგავსების ასოციაციაზე, შესაძლებლობას გვაძლევს განვასხვაოთ **პოეტური** (მეტაფორული) და **პროზაული** (მეტონიმიური) სტილები, და ამავე დროს გვაგზავნის ენის ორი — **პარადიგმატული** და **სინტაგმატური** ლერძისაკენ, რაც გრაფიკულად ასე შეიძლება წარმოვადგინოთ:

პარადიგმატულ დონეზე ხდება ელემენტთა არჩევა, ხოლო **სინტაგმატურ** დონეზე — არჩეულ ელემენტთა კომბინაცია.

მეტაფორა, როგორც „მსგავსების“ შემოქმედებითი ტრანსფორმაცია და **მეტონიმია**, როგორც „მეზობლობის“ შემოქმედებითი ტრანსფორმაცია, ამ ორი ღერძისა და მათი შესაბამისი ოპერაციებითაა წარმოდგენილი.

ამ დიქტომიის აუცილებლობა დაამტკიცა **რ. იაკობსონმა** ცნობილ ნაშრომში „**ენის ორი ასპექტი და აფაზიურ დარღვევათა ორი ტიპი**“, მან გამოავლინა ორ ძირითად აფაზიურ დარღვევათა ლინგვისტური სინდრომი: ერთი — დაკავშირებული „**მსგავსების ასოციაციის**“ დარღვევასთან, ხოლო მეორე — „**მეზობლობის ასოციაციის**“ დარღვევასთან (იაკობსონი, 1990, 110-130). მეტყველება შეიძლება განვითარდეს ორი ტიპის აზრობრივი ხაზით. ერთი თემა მეორეში შეიძლება გადავიდეს მსგავსების ან მეზობლობის საფუძველზე. პირველი შემთხვევის შესაბამისი აღნიშვნა იქნება — „**მეტაფორის ღერძი**“, მეორისათვის — „**მეტონიმის ღერძი**“. აფაზიის დროს ერთ-ერთი პროცესი შეზღუდული ან მთლიანად ბლოკირებულია. ნორმალურ ენობრივ ქცევაში ორივე პროცესი მოქმედებს, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ გულდასმით დაკვირვების შემდეგ აღმოჩნდა, რომ კულტურის, პიროვნული ხასიათისა და ენობრივი სტილის გავლენით მოლაპარაკე უპირატესობას ამ ორი პროცესიდან ერთერთს ანიჭებს (იაკობსონი, 1990, 126).

მეტაფორისა და მეტონიმის ურთიერთსაინანაღმდეგო ხასიათს ხსნის აგრეთვე **კურილოვიჩის** მიერ შემოთავაზებული ამ ორი ტროპის გაგება: **მეტაფორა** შეიძლება გაგებულ იქნეს როგორც სემანტიკურად განსხვავებულ ნიშანთა ცვლა ერთნაირ სინტაქსურ პოზიციაში, მაშინ როცა **მეტონიმია** გაგებულია, როგორც თავად სინტაქსურ პოზიციათა ცვლა.

ჟერარ ჟენეტი განიხილავს რა ტროპებისა და ფიგურების იერარქიულ ბუნებას, რაც დიუმარსემ და ფონტანემ გამოავლინეს, დასძენს, რომ დღევანდელ რიტორიკაში საპატიო ადგილზე თავს იწონებს ფიგურათა ნყვილი — **მეტაფორა** და **მეტონიმია** (ჟენეტი, 1998, 20).

მეტაფორა ფუნქციონირებს პრედიკატთან კავშირში (ატრიბუტთა სფეროში) და მისი პირველადი ფუნქციაა **„დამახასიათებელი“ ფუნქციაა. მეტონიმია** კი ასრულებს **იდენტიფიკაციის** ფუნქციას კონკრეტულ საგანთან მიმართებაში (არუთინოვა, 1990, 49).

ენის განვითარება რეალიზდება ორი ენობრივი მოდუსის ურთიერთდაპირისპირებით: **ენა**, რომელიც აღწერს **„რეალურ“** სიტუაციას და, **ენა**, რომელიც აღწერს **„პოტენციურ“** სიტუაციას, რომელიც რეალობით არ არის მოტივირებული. „პოტენციური“ ენობრივი მოდუსი შეიძლება გავიგოთ, როგორც ე.წ. პოტენციური ენის ნყარო, ხოლო **„ზერეალური“** შინაარსი გადმოიცემა ენობრივი ნორმებიდან **„გადახრით“**. ნორმასთან შედარებით პოეტური ენის ტექსტი **„დეფორმირებულია“**. ეს პროცესი კი მნიშვნელოვანწილად განპირობებულია ტროპების მეშვეობით, რომელთა საშუალებით იზრდება ახალი აზრის გადმოცემის შესაძლებლობები, სუბიექტის ახალი კავშირები ობიექტურ რეალობასთან. პოეტის შემოქმედებაში ცნობიერად აქტუალიზდება გარკვეული ენობრივი საშუალებები. ეს პროცესი დროში ცვალებადია, ამიტომ ტროპთა კლასიფიკაცია არასტაბილურია, **ტოპოროვის** აზრით, მისთვის დამახასიათებელია განვითარებისას **„პოეტური“** შეფარდებითობა.

ამგვარად, ნეორიტორიკა ჩამოყალიბდა როგორც ინტერპრეტაციული მოდელი, დაკავშირებული ტექსტის გაგების პრობლემათიკასთან (მეიზერსკი, 1991, 182). ტექსტის გაგება, თავის მხრივ, დაკავშირებულია არაპირდაპირი აზრის სწორ ინტერპრეტაციასთან. ენაში **„გადატანითი“** აზრი ტროპებით რეალიზდება.

ამ ეტაპზე ტრობთა საკლასიფიკაციო სისტემაში პირველი რიგი უკავია ოპოზიციურ წყვილს — მეტაფორა-მეტონიმიას.

ჩვენი დროის ერთ უდიდეს სულიერ მოძღვარს ჰკითხეს: რატომ არ წერო? მან უპასუხა: მე მჯერა, რომ თუ შუამავალი იცვლება, იცვლება აგრეთვე ჩემი სიტყვების მნიშვნელობაც; შუამავლის ცვლილებისას კი შეიძლება სუბიექტი იგივე დარჩეს. შუამავალი ქმნის საკუთარ პირობებს და ცვლის გადმოსაცემ შინაარსს. ეს ცოტა რთულია გასაგებად... ჩემი სიტყვები — ეს შუამავლის ერთი ტიპია, მაგრამ როდესაც ვლაპარაკობ, ურთიერთობა მყარდება რამდენიმე არხით: მსმენელი ცხოვრობს და მეც ვცხოვრობ, როდესაც ვსაუბრობ, მსმენელი არა მარტო ისმენს ჩემს სიტყვებს, ის ხედავს ჩემი ბაგეების მოძრაობას, არა მარტო სიტყვები ლაპარაკობენ, ბაგეებიც უბნობენ. ჩემი თვალებიც რაღაცაზე მეტყველებენ; შინაარსი სხვადასხვა იქნება იმისთვის, ვინც მისმენს და ვინც ჩემს ნაწერებს კითხულობს. მკითხველის წინაშეა წიგნი ჩემ მაგივრად, შავი სიტყვები და შავი მელანი — მეტი არაფერი. შავი მელანი ვერასოდეს გამოაჩენს ჩემს ჟესტებს და გამომეტყველების ცვლილებას... ეს ცხოვრება არ არის, ეს მკვდარი შეტყობინებაა.

ამავე აზრს გამოხატავს იოანე მოციქულის სიტყვებიც, როცა „მოიკითხავს რჩეულ ქალბატონს“: „ბევრი რამ მაქვს თქვენთან მოსაწერი, მაგრამ არა მსურს ქალღმერთა და მელნით, რადგან ვიმედოვნებ თქვენთან მოსვლას და პირისპირ ლაპარაკს, რათა სრული იყოს ჩვენი სიხარული“ (იოანე მოციქულის მეორე წერილი, „მოკითხვა რჩეულ ქალბატონს“).

მიუხედავად ამისა, მეცნიერება ცდილობს, „**მკვდარი შეტყობინებების**“ ტექსტების ინტერპრეტაციას, რათა აღადგინოს სიტუაცია და ერთმანეთს შეახვედროს დროში და სივრცეში დაშორებული მწერალი და მკითხველი ისე, რომ მათ გაუგონ ერთმანეთს.

რიტორიკა, სტილისტიკა, პრაგმატიკა

პოეტურ სტილსა და ჩვეულებრივ ენას შორის არსებულმა სივრცემ წარმოქმნა მჭევრმეტყველება, რის გამოც მჭევრმეტყველება ხან ერთს უახლოვდება, ხან — მეორეს (კონდილიაკი, 1980, გვ. 228). ამიტომაც ბუნებრივია, რიტორიკა სტილისტიკასთან და პრაგმატიკასთან მიმართებით განვიხილოთ:

რიტორიკის მამად წოდებული კვინტილიანე რიტორიკას უწოდებდა „**კარგად თქმის ხელოვნებას**“ („ars bene disendi“) და „**კარგად თქმის მეცნიერებას**“ („bene disendi scientia“). ამგვარად იგი შემეცნების ორ სახეს — **ესთეტიკურსა და მეცნიერულს** აერთიანებს. აქ კიდევ ერთი საწყისი იქნა გათვალისწინებული — **ეთიკა**, რომელიც განარჩევდა სამართლიანსა და უსამართლოს, პატიოსანსა და უპატიოსნოს და ა.შ. მაშასადამე, რიტორიკა გახდა „სამერთიანი“: ის იყო სიტყვით დარწმუნების ხელოვნება, მეცნიერება დარწმუნების ხელოვნების შესახებ და მორალურ პრინციპებზე დამყარებული დარწმუნების პროცესი (ხაზაგეროვი, შირინა, 1999, გვ. 4).

ბერძნული რიტორიკის საფუძველზეა წარმოქმნილი ზოგადი ფილოლოგიური **სტილისტიკა**, რომელიც ტროპების თეორიას და პრაქტიკულ სტილისტიკას ემყარება... **ფუნქციური სტილისტიკა**, რომელიც თანამედროვე ეტაპზე წამყვან მიმართულებას წარმოადგენს, თავისი კვლევის ობიექტს არ შემოფარგლავს სტილურად შეფერილი ენობრივი ერთეულების აღნუსხვა-შესწავლით. მართალია, იგი ამ ერთეულებს ითვალისწინებს, მაგრამ მათ განიხილავს არა როგორც მუდმივად შეფერილ ელემენტებს,

არამედ როგორც დინამიკურსა და ფუნქციური დანიშნულების მქონე ენობრივ საშუალებებს, ამასთანავე ეს ახალი მიმართულება წინ წამოსწევს ენის ბუნებრივი ფუნქციონირების ობიექტური შესწავლის ამოცანას ადამიანთა ურთიერთობის სხვადასხვა სფეროში, სადაც ენობრივ ერთეულთა მიზანდასახული გამოყენება განპირობებულია ისეთი ფაქტორებით, როგორიცაა: **გამონათქვამის შინაარსი, კომუნიკაციის მიზნები, ტიპები, სიტუაციები** და სხვა (კვარაცხელია, 1990, გვ. 9).

გარკვეულწილად სტილისტიკისა და რიტორიკის პრობლემები პრაგმატიკის სფეროშიც შედის. **პრაგმატიკა** (ბერძნ. pragmatos — საქმე, მოქმედება) ენათმეცნიერებასა და სემიოტიკაში ის მიმართულებაა, რომელიც შეისწავლის ენობრივი ნიშნების ფუნქციონირებას მეტყველებაში. ტერმინი „**პრაგმატიკა**“ შემოიტანა ჩ.უ. მორისმა XX საუკუნის 30-იან წლებში, როგორც სემიოტიკის ერთ-ერთი ნაწილის სახელი; პრაგმატიკის გამოყოფა და ფორმირება ლინგვისტიკის სფეროში პირის იდეებით იყო სტიმულირებული. აღნიშნულ მეცნიერებას არა აქვს მკვეთრი საზღვრები, ის მოიცავს საკითხებს, რომლებიც დაკავშირებულია მოლაპარაკე სუბიექტთან, ადრესატთან, მათ ურთიერთქმედებასთან კომუნიკაციის პროცესში, სიტუაციის კონტექსტთან და სხვა.

რიტორიკის, სტილისტიკისა და პრაგმატიკის სქემატური დახასიათებიდანაც კი აშკარად ჩანს მეცნიერების ამ სამი დარგის კავშირი. სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებობს **პრაგმატიკის** რამდენიმე განსაზღვრება. **პრაგმატიკა** არის: „**მეცნიერება ენის გამოყენების შესახებ**“, „**მეცნიერება ენის კონტექსტურობის შესახებ**“, „**გამონათქვამის ინტერპრეტაციის თეორია**“ და ა.შ.

ლინგვისტიკური პრაგმატიკა ისევე, როგორც ნებისმიერი ჰუმანიტარული დარგი, გარკვეულ ისტორიულ ფუნდამენტს ეფუძნება.

პრაგმატიკულ იდეათა მემკვიდრეობითობის ძიებას, უპირველეს ყოვლისა, **რიტორიკასთან** მივყავართ. კლასიკურ სემიოლოგიაში (პირსი, მორისი) რიტორიკისა და პრაგმატიკის გაგება იდენტურია. ერთიცა და მეორეც შეისწავლის ნიშნის დამოკიდებულებას მომხმარებელთან. სემიოტიკური გაგებით, **პრაგმატიკა და რიტორიკა** წარმოადგენენ ენის თეორიის ნაწილს, რომლებიც აღწერენ ენის ფუნქციონირების წესებს კომუნიკაციის მონაწილეებთან მიმართებაში.

პრაგმატიკისა და რიტორიკის საერთო მახასიათებლებს **ბეზმენოვა** და **გერასიმოვი** ამგვარად წარმოგვიდგენენ:

1) წარმოდგენა ენაზე, როგორც ნიშანთა სისტემაზე, რომელიც შეიძლება გამოვიყენოთ გარკვეული მიზნებისთვის;

2) ენის განხილვა, როგორც კონკრეტული მოლაპარაკის აქტისა; ენობრივი ქცევის ზოგიერთი წესის გამომუშავება კომუნიკაციის განსაზღვრულ პირობებში;

3) „წმინდა“, დესკრიფციული გამონათქვამის უარყოფა;

4) ძირითადი კონცეპტის დადასტურება — მოლაპარაკის (რიტორიკის სახე კლასიკურ რიტორიკაში) ინტენცია; (ბეზმენოვა, გერასიმოვი, 1984, გვ. 6).

ბ. ჰანსონი პრაგმატიკულ გამოკვლევებში სამ დონეს გამოყოფს:

I დონე — **ინდექსური გამონათქვამების შესწავლა** (ისეთი ფორმები, როგორებიცაა: მე, შენ, აქ, ახლა...), რომელთა მნიშვნელობა განისაზღვრება გამოყენების პირობებით, ე.ი. სიტუაციის კონტექსტით;

II დონე — **გამოთქმული პროპოზიციისა და გამონათქვამის სემანტიკური სტრუქტურის ურთიერთკავშირის შესწავლა** (ისეთი გამონათქვამების შესწავლა, რომელთა ნამდვილი მნიშვნელობა არსებითად განსხვავდება მათი პირდაპირი მნიშვნელობისაგან);

III დონე — **მეტყველების აქტების თეორიის საკითხები.**

„იმისათვის, რომ გავარკვიოთ, სწორად თუ არასწორად არის წაკითხული თუ გაგებული თუნდაც ერთი სიტყვა, საჭიროა მთელი ტექსტის კარგად შესწავლა“ (გინზბურგი, 1959, გვ. 287).

ლინგვისტური პრაგმატიკის ძირითადი პოსტულატია: **„ენა მოქმედებაში“**. ენის ფუნქციონირების ასპექტები: **პროცესუალობა, კონკრეტული სოციალური განპირობებულობა, ზეგავლენის ფუნქცია, ადამიანის ქცევის რეგულირება**.

შესაბამისად, **პრაგმატიკული სემანტიკის** ძირითადი კატეგორიაა — **აზრის კატეგორია** ე.ი. ის დამატებითი პრაგმატიკული შინაარსი, რომელსაც სიტყვა იძენს ენობრივი ურთიერთობის პროცესში.

ეს შინაარსი ინტერპრეტირდება ორი ურთიერთგანპირობებული მახასიათებლით: კომუნიკაციურ-პრაგმატიკული სიტუაციის პარამეტრები და ურთიერთგაგების ფაქტორი.

თუ სიტყვის შინაარსის საკუთრივ ლინგვისტიკური ინტერპრეტაციის საფუძველში დევს მნიშვნელობა, პრაგმატიკული განმარტების საფუძველია აზრი. აქედან გამომდინარეობს ცნობილი მეტამორფოზა: „სიტყვა წინადადებაში წყვეტს სიტყვად ყოფნას“ (აზნაუროვა, 1988, გვ. 27).

რიტორიკა, სტილისტიკა და პრაგმატიკა ერთგვარად ერთმანეთში გარდამავალი მეცნიერებებია, რომლებსაც მკვეთრად გამოხატული საზღვრები არ გააჩნია. **როუდეს-ტვენსკის** თქმით, **რიტორიკული ამოცანა სტილში რეალიზდება, პრაგმატიკას ორივე აინტერესებს**.

რაც შეეხება **სტილისტიკისა და პრაგმატიკის** ურთიერთმიმართებას, ამასთან დაკავშირებით შეიძლება ითქვას, რომ **მეტყველებაში** განმსაზღვრელი მომენტი არის — **მიზანი**, რომელთან შესაბამისობაშიც მოლაპარაკე გამოიმუშავებს სტრატეგიულ გეგმას, და აზრის გამოხატვის

მიზნით შეარჩევს სინონიმური ენობრივი ერთეულებიდან მიზნისთვის ყველაზე საჭიროს. სიხშირის, დისტრიბუციისა და ა.შ. მიხედვით — ტექსტის მახასიათებლებს შორის გამოიყოფა ენობრივი მოვლენები — ე.ი. **სტილური ნიშნები**. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, კომუნიკაციური მიზნის მისაღწევად მოლაპარაკე ირჩევს **ტექსტის სტილს**, რომელიც შემდგომ აღიჭურვება **პრაგმატიკული ფუნქციით**, რამდენადაც სტილის წარმატებული ამორჩევა ზრდის ინტერაქციის ეფექტურობას და ხელს უწყობს კომუნიკაციური ამოცანის შესრულებას და პირიქით. აქედან გამომდინარე, **სტილისტიკა პრაგმატიკის მიმართ იკავებს დაქვემდებარებულ ადგილს**, რამდენადაც თავად შერჩევა ენობრივი ერთეულებისა — მორფოლოგიის, ლექსიკის და სინტაქსის დონეზე უკვე განპირობებულია ტექსტის პრაგმატიკული მიმართულებით. **პრაგმატიკის პრიმატი სტილისტიკასა და რიტორიკასთან დაკავშირებით ლინგვისტურად გამართლებულია.**

პრაგმალინგვისტიკა

პრაგმალინგვისტიკის ენათმეცნიერების ნაწილად გამოყოფა დაკავშირებულია 1970 წელს ჩატარებულ საერთაშორისო სიმპოზიუმთან, რომელიც მიეძღვნა პრაგმატიკის საკითხებს და რომლის მონაწილეებიც იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ კომუნიკაციის პრაგმატიკული ასპექტები გამოკვლეულ უნდა იქნეს ლინგვისტიკური თეორიის ჩარჩოებში ამ კომუნიკაციის სინტაქსურ და სემანტიკურ ასპექტებთან ერთად.

პრაგმატიკის უმთავრესი **პოსტულატია** — ენის ფაქტების შესწავლა ადამიანის ფაქტორის გათვალისწინებით, რამაც წინა პლანზე წამოსწია ენობრივი ურთიერთობის ლინგვოპრაგმატიკული პრობლემატიკა, რომელიც, ამავე დროს, მოითხოვს **მეტყველების სიტუაციის** განხილვას. ასეთ შემთხვევაში ლინგვისტიკური პრაგმატიკის **ობიექტია** — ენა, მეტყველება, როგორც ენობრივი შემოქმედება და მეტყველება, როგორც ენობრივი მასალა (ტექსტი), ხოლო **საგანი** — ენის შესწავლა ადამიანის ფაქტორის გათვალისწინებით ფართო სოციალურ კონტექსტში.

პრაგმალინგვისტიკისადმი **ინტერესი** განპირობებულია თანამედროვე საზოგადოებაში მისი როლით: მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა განვითარებით და საზოგადოებრივი აზრის მიზანმიმართული ფორმირების აუცილებლობით.

პრაგმალინგვისტიკის მთავარი შესასწავლი **პრობლემა**: „ენა და ადამიანი“ აერთიანებს მრავალ ლინგვისტი-

კურ, ფსიქოლინგვისტიკურ, აგრეთვე სოციალურ-ისტორიულ, ნაციონალურ-კულტურულ, ეთნოგრაფიულ და სხვა ფაქტორებს.

პრაგმატიკის განსაზღვრისას ერთ შემთხვევაში წინა პლანზე იწევს **ადამიანის ფაქტორი**; გ. კლაუსს პრაგმატიკის გაგებაში შემოაქვს **„ენობრივი ნიშნების გამოყენების ფსიქოლოგიური და სოციოლოგიური ასპექტები“** (კლაუსი, 1967, 22). სხვა დეფინიციაში გამოიყოფა პრაგმალინგვისტიკური გამოკვლევების **ფუნქციური ასპექტი** („ენა კონტექსტში“), მათი კონტექსტური განპირობებულობა.

მესამე ტიპის განსაზღვრაში ყურადღება ექცევა **ენობრივი კომუნიკაციის ეფექტურობას** კომუნიკანტთა ურთიერთობისა და ურთიერთზეგავლენის პროცესში (კოლშანსკი, 1980, 4). ამ შემთხვევაში ენის პრაგმატიკულ ფუნქციას მიაკუთვნებენ **ენობრივ ზეგავლენას**, ინტერაქციას, **დგება საკითხი, რათა შესწავლილ იქნეს ადამიანის ქცევის მართვა მეტყველების მეშვეობით** (კისელიოვა, 1978, 8). **სუსოვი** მთავარ ფაქტორად გამოყოფს კომუნიკაციის სუბიექტის მიერ **ენის წარმატებით გამოყენებას** მიზნის მისაღწევად (სუსოვი, 1985, 4).

დაბოლოს, დეფინიციათა შორის აღსანიშნავია მეტყველების პრაგმატიკული გამოკვლევის **ინტერპრეტაციული ასპექტი**, რომელიც ვლინდება ამა თუ იმ კომუნიკაციურ კონტექსტში. ინტერპრეტაციის ობიექტი ამ შემთხვევაში, როგორც **არუთინოვა** აღნიშნავს, არის — **გამონათქვამის პრაგმატიკული მნიშვნელობა** (არუთინოვა, 1981, 356).

ზემოაღნიშნული განსაზღვრებები არ უპირისპირდება ერთმანეთს. ისინი მხოლოდ პრაგმატიკული პრობლემატიკის განსხვავებულ მხარეებს ასახავს: **ადამიანის ფაქტორი, შემოქმედებითი, პროცესუალური ასპექტი, ნიშნის ინტერაქტული პოტენცია, ფართო ისტორიული და სოციოლინგვისტიკური კონტექსტი.**

პრაგმატიკული პრობლემატიკის სირთულე და მრავალფეროვნება მეცნიერებს უფლებას აძლევს განაცხადონ, რომ: ჩვენი დროის ვერცერთი მკვლევარი თავის თავზე ვერ აიღებს ზუსტად განსაზღვროს ენის კვლევისას, რა არის პრაგმატიკული და რა — არა.

ინფორმეები და პრაგმეები

პრაგმალინგვისტიკა, როგორც ენათმეცნიერების განსაკუთრებული დარგი, თავისი მიზნების ეფექტურად განხორციელებისთვის საჭიროებს თავისებურ, პრაგმალინგვისტიკურ ერთეულთა სისტემების გამოყოფას, რომლებიც ასახავს ენის **პრაგმატიკულ, მარეგულირებელ და ზეგავლენის** ფუნქციებს. პრაგმალინგვისტიკური ერთეულები ცალ-ცალკე ქმნიან თავ-თავიანთ სისტემას და სტრუქტურას, რომელთა შორისაც შეინიშნება აგრეთვე სისტემური და სტრუქტურული ურთიერთობა (კისელიოვა, 1971, 40-41).

პრაგმალინგვისტიკის ძირითადი ერთეულებია — **ინფორმემა** და **პრაგმემა**. **ინფორმემები** ენის სხვადასხვა დონის ისეთი ერთეულებია, რომლებიც ემსახურებიან ინფორმაციული ხასიათის შინაარსის გადაცემას და ასრულებენ მხოლოდ ინტელექტუალურ-ინფორმაციულ ფუნქციას; ისინი გამოიყენებიან შეტყობინებისათვის, ინფორმაციისათვის.

პრაგმემები — პრაგმატიკული შინაარსის მატარებელი ერთეულებია, რომელთათვისაც პრაგმატიკული ფუნქცია წამყვანი ფუნქციაა, ისინი გამიზნულია ძირითადად ფსიქიკის ემოციურ სფეროსა და ადამიანის ქცევაზე ზემოქმედებისათვის. ამასთანავე, ზოგიერთი პრაგმემი-

სათვის ნიშანდობლივია როგორც პრაგმატიკული, ასევე ინტელექტუალურ-ინფორმაციული ფუნქცია.

ინფორმემების სტრუქტურა:

1) **ნომინაციური ინფორმემები** — რომლებსაც მიეკუთვნება სრული მნიშვნელობის მქონე მეტყველების ნაწილები, რომლებიც ნომინაციურ ფუნქციას ასრულებენ: სიტყვა, ქრისტიანი, კეთება, დამოძღვრა, გუშინ, ორნი და ა.შ.

2) **დეიქსისური ინფორმემები** — მე, შენ, იქ, ვილაც, რომელიღაც და სხვ.

3) **რელაციური ინფორმემები** — კავშირები, ზმნისწინები და სხვ.

პრაგმემების სტრუქტურა:

1) **ემოციური პრაგმემები** — მაგალითად, შორისდებული: ეჰ, აჰ, ვაიმე, ვაჰა და ა.შ.

2) **ემოციურ-შეფასებითი ხასიათის პრაგმემები** — რომლებსაც მიეკუთვნება ემოციურ-შეფასებითი სიტყვები;

3) **ექსპრესიული პრაგმემები** და სხვ.

როგორც **ინფორმემები**, ასევე **პრაგმემები** შეიძლება გამოიხატოს არა მხოლოდ სიტყვებით, არამედ ენის სხვა დონის ერთეულებითაც. მაგალითად, **მორფემებში** შეიძლება გამოვყოთ **მორფემა-ინფორმემა** და **მორფემა-პრაგმემა**. **მორფემა-ინფორმემა**, მაგალითად: -ობა (ძმობა, მეგობრობა...), ხოლო **მორფემა-პრაგმემა**, მაგალითად, კნინობითი სახელის მანარმოებელი -ილო (მამილო, დედილო) და ა.შ.

მყარი **სიტყვათშეხამება-ინფორმემები** გადმოგვცემენ მხოლოდ ინფორმაციული ხასიათის შინაარსს: სიტყვის მოთხოვნა, მხედველობაში მაქვს, ადგილი აქვს და ა.შ., ხოლო მყარი **სიტყვათშეთანხმება-პრაგმემები** არის ტიპური ცხოვრებისეული სიტუაციებისთვის სოციალური და ინდივიდუალური ქცევის რეკომენდაციები. ასეთებია ანდაზები და ფრთიანი გამოთქმები.

პრაგმემათა შორის მიზანშეწონილია განეასხვაოთ **ენობრივი პრაგმემები** და **მეტყველების პრაგმემები**. ენობრივი პრაგმემები მყარი პრაგმატიკული ინფორმაციის მატარებელია, რაც შეეხება მეტყველების პრაგმემებს, ისინი პრაგმატიკული პოტენციალის აქტუალიზაციის შედეგად ხდებიან პრაგმატიკული ინფორმაციის მატარებლები.

პრაგმემებთან და ინფორმემებთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული სხვა ჯგუფის პრაგმალინგვისტიკური ერთეულები — **სენსიბილატორები** (გამაძლიერებლები) და **აქტუალიზატორები**.

ენობრივ პრაგმემათა სენსიბილატორები შეიძლება იყოს: ა) **ლინგვისტიკური**; ბ) **პარალინგვისტიკური** და გ) **არალინგვისტიკური**.

ლინგვისტიკური სენსიბილატორები ძირითადად სხვა ენობრივი პრაგმემებია, მათი „გამაძლიერებელი“ გავლენა მრავალმხრივი შეიძლება იყოს.

პარალინგვისტიკური და **არალინგვისტიკური სენსიბილატორებიც** მრავალფეროვანია: ხმის ტემბრი, წარმოთქმის სიძლიერე, ჟესტი, მიმიკა, სხეულის მოძრაობა, მოსაუბრის შინაგანი მდგომარეობა, მეტყველების სიტუაცია, მოსაუბრის სტატუსი, ავტორიტეტულობა და სხვა.

აქტუალიზატორებიც შეიძლება იყოს აგრეთვე — **ლინგვისტიკური, პარალინგვისტიკური** და **არალინგვისტიკური**.

ჩვენი კვლევისთვის განმსაზღვრელია **მეტყველების პრაგმემები**. მჭევრმეტყველება შემოქმედებითი პროცესია. ამ პროცესში განსაკუთრებით საინტერესოა ენობრივ ერთეულებზე დაკვირვება, ეს შეეხება ენის ყველა დონეს. ინფორმემები, რომლებსაც პოტენციური პრაგმატიკული ფუნქცია აქვთ, მეტყველების პროცესში **პრაგმემებად** გარდაიქმნებიან. ამგვარი „გარდაქმნები“ მჭევრმეტყველებაში ძალიან ხშირად მოულოდნელია. პრაგმემათა გავ-

ლენის ძალა კი იზრდება **მოულოდნელი პრაგმემატების** გამოყენებით მოცემულ სამეცნიერო სიტუაციაში. თუკი მოხდა, რომ ერთხელ მოულოდნელად წარმოქმნილი პრაგმემა ხშირად განმეორდა, თანდათან მოხდება მისი ზეგავლენის ძალის შემცირება და ადაპტაციის წყალობით შესაძლოა **შაბლონად** იქცეს მეცნიერებაში. ეს ფაქტი აღნიშნული აქვს ა. მეიეს: „... ამის გამოა, რომ ხმარებიდან გამოსვლის ტენდენციის ნიშანი აზის ისეთ სიტყვებს, რომლებიც აღმატებით ხარისხს გამოხატავენ, მაგალითად, სიტყვებს — **ძალიან, სრულიად, საგანგებოდ** და სხვ., სწორედ იმიტომ, რომ მათი პირვანდელი ძალა განლევლია“ (მეიე, 1938, 54). ეს კარგად იცინან სიტყვის ოსტატებმა. მაგალითად, მაიაკოვსკი წერდა: სიტყვა, როგორც კი ჩვევად იქცევა, ძველდება, როგორც კაბა.

„ადაპტაციის მოქმედებით შეიძლება აიხსნას მოვლენა, რომელიც ცნობილია **„სატიაციის“** სახელით, **„ვერბალური სატიაცია“** სიტყვის მნიშვნელობის **„სუბიექტური დაკარგვა“** ხშირი მოხმარების გამო“ (ლეონტიევი, 1967, 50).

ადაპტაცია, რომელიც პრაგმემატა პრაგმატიკულ ძალას ასუსტებს, ამავე დროს ქმნის სტიმულს, რათა ორატორმა სხვა პრაგმატიკული საშუალებები შექმნას, რაც იწვევს ენის სხვადასხვა დონის ერთეულების სემანტიკურ ცვლილებებს, რასაც, საბოლოო ჯამში, ენის პრაგმატიკული სისტემის გამდიდრებისაკენ მივყავართ.

II თავი

სასულიერო (სამქადაგებლო) მჭევრმეტყველების პრაბმატიკა

სამქადაგებლო მჭევრმეტყველების ისტორიისათვის

ქრისტიანობის შემოსვლასთან ერთად საჭირო გახდა ახალი რელიგიის პოპულარიზაცია, რაც მის გავრცელებადამკვიდრებას შეუწყობდა ხელს. ძველი და ახალი აღთქმის წიგნები, რა თქმა უნდა, სათანადო ახსნა-განმარტებასა და ინტერპრეტაციას მოითხოვდა, რასაც ძველი მწერლობის ერთ-ერთი დარგი **ეგზეგეტიკა** ეწეოდა, ხოლო მათი შინაარსის პოპულარიზაციასა და გავრცელებას ძველი მჭევრმეტყველების დარგი — **ჰომილეტიკა**. პირველის უმთავრესი იარაღი წერითი სიტყვა იყო, მეორისა — ზეპირი.

მსოფლიო ქრისტიანული მქადაგებლობის სფეროში აღინიშნება ხუთი ძირითადი ქვედარგი: **სამოძღვრო** — კვირა-უქმე დღეებში წარმოსათქმელი, ეგზეგეტიკური ხასიათის ჰომილიები, რომლებშიც განმარტებულია საღმრთო წერილის ტექსტები; **სააღმზრდელო** — ღვთისმსახურების დამთავრებისას წარმოსათქმელი, მორალისტური ხასიათის ჰომილიები, რომლებშიც რელიგიური ზნეობის ნორმებია წარმოდგენილი; **სახოტო** — მონამეთა და წმიდანთა სახელობის დღეებში წარმოსათქმელი, აგიოგრაფიული ხასიათის ჰომილიები, რომლებშიც პანეგირიკული შესხმაა გამოხატული; **საზეიმო** — საუფლო-საღ-

ვთისმშობლო და წმინდანთა უქმეებზე წარმოსათქმელი, დოგმატიკური ხასიათის ჰომილიები, რომლებშიც სარწმუნოების არსებითი მხარეები და დოგმატებია გადმოცემული; **საგოდებელი** — დაკრძალვის წინ წარმოსათქმელი, აგიოგრაფიული ხასიათის ჰომილიები, რომლებშიც მიცვალებულთა ცხოვრება და ღვანღმოსილებაა მოთხრობილი (კ. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, I, გვ. 524). თავის მხრივ, სამოძღვრო მქადაგებლობის დარგში გვხვდება სამი ეგზეგეტიკური სახე: **ტექსტის გადმოცემა** — საღმრთო წერილის შინაარსის მოთხრობა; **ტექსტის განმარტება** — საღმრთო წერილის შინაარსის კომენტირება; **ტექსტის გადმოთარგმნა** — საღმრთო წერილის შინაარსის გადმოღება უცხო ენიდან დედანაზე.

სამქადაგებლო მჭევრმეტყველება ქართული ორატორული ხელოვნების უძველესი და უმდიდრესი დარგია. ორიგინალური ჰომილეტიკის შექმნამდე ქართული ეკლესია იყენებდა უცხო ენებიდან, უმთავრესად ბერძნულიდან, გადმოთარგმნილ ჰომილიებს. ქართულ ენაზე თარგმნილია ეფრემ ასურის, ბასილი კესარიელის, გრიგოლ ნაზიანზელის, გრიგოლ ნოსელის, იოანე ოქროპირის, იოანე დამასკელისა და სხვა მქადაგებელთა მემკვიდრეობა. ქადაგებები მაღალმხატვრულად ითარგმნებოდა. მოვიყვანთ ნაწყვეტს **იოანე ოქროპირის** სადღესასწაულო ქადაგებიდან „**მოთმინებისათვის**“: „ან უკვე შეირტყ ნაცვლად მახვილისა შიში უფლისაი, რამეთუ შიში ღმრთისაი ვითარცა მახვილი ორპირი განმკუთხელ არს ყოველსა გულის-თქუმასა ბოროტსა. მოიგე უკუე მარადის შიში უფლისაი და მოიხსენე შიში სიკუდილისაი და დღე იგი საშინელი, ოდეს — იგი აღეგზნენ ცანი და დაიწუნენ სამყარონი, დადნენ და დაიხსნენ, და ქუეყანაი და საქმენი მისნი დაიწუნენ. რაჟამს დამოცვივენ ვარსკულავნი, ვითარცა ფურცელნი, მზე და მთოვარე დაბნელდენ... და იყუნენ გარემოის მისა სასტიკებაი ქართაი და ძრვანი საშინელნი, და

ქუხილნი საზარელნი, და მეხის-ტეხანი შესაძრუნებელნი, რომელ ეგევითარი არაოდეს ყოფილ არს და არცა ყოფად არს ვიდრე მუნ ჟამამდე, რამეთუ ძალნი ცათანი შიშითა ძრწოდინ ზარისა მისგან საშინელისა, რომელი იყო მას დღესა შინა" (მამათა სწავლანი, გვ. 13-14).

ქართული ორიგინალური მქადაგებლობის ჩანასახს ვხვდებით VI საუკუნის უცნობი მწერლის აგიოგრაფიულ ნაწარმოებში **„მარტვილობაჲ და მოთმინებაჲ წმიდისა ეგისტათი მცხეთელისაჲ“**. თხზულებაში ვკითხულობთ: „ხოლო ღმერთი ტკბილ არს და კაცთმოყვარე; არა უნდა წარწყმედაი ისრაელისაი და უნდა მოქცევაი მათი. მოავლინა ღმერთმან ძეი თვისი ქრისტე სოფლად და შევიდა მუცელსა წმიდისა ქალწულისასა და ხორციანი შეისხნა და განკაცნა წმიდისა მარიამისაგან, და საშოისაგან წმიდისა გამოვიდა და ღმრთეებაი ხორცითა გადაიფარა... და განკაცებასა მისსა ნათელ-ილო იორდანესა მდინარესა ხელითა იოვანესითა და ვითარ აღმოვიდოდა მიერ წყლით, აჰა, ცანი განეხუეს და სული წმიდაი, ვითარცა ტრედი, გარდამოხდა სპეტაკი და დაადგრა მას ზედა და ხმაი იყო ზეცით — გარდამო და თქუა: „ესე არს ძეი ჩემი საყუარელი, რომელი მე სათნო ვიყავ, მაგისი ისმინეთ და სცხოვნდეთ“.

შემდეგი ორიგინალური ჰომილეტიკური ძეგლი დაცულია VIII საუკუნის მწერლის **იოანე საბანისძის** აგიოგრაფიულ ძეგლში **„წამებაჲ წმიდისა და ნეტარისა მოწამისა ქრისტეისისა ჰაბოისი“**, რომლის მეოთხე თავი „ქებაი წმიდისა მოწამისა ჰაბოისი“ სახოტბო მქადაგებლობის ბრწყინვალე ნიმუშია.

ლეონტი მროველის საისტორიო თხზულება — **„წინოს მიერ ქართლის მოქცევა“** — შეიცავს მრავალ ორატორულ სიტყვას; გარდა წინოს მქადაგებლობისა, აქ გვხვდება ოთხი სიტყვა, ორი „თქმული აბიათარ მღდელისა, რომელი დაემონაფა წმიდასა და ნეტარსა წინოს“ და ორიც „თქმული სიდონია დედაკაცისა, რომელი იყო მოწაფე წინოსი“.

X საუკუნის ბოლოსა და XI საუკუნის დამდეგს, პატრონუმური ფეოდალიზმის ხანაში, ქართული ორიგინალური მქადაგებლობა აღწევს ისტორიული განვითარების მაღალ დონეს, რომლის წარმომადგენელია **იოვანე ბოლნელი**.

სარწმუნო წყაროებით ცნობილია, რომ XI-XII საუკუნეებში სასულიერო მჭევრმეტყველების სფეროში მუშაობდნენ ჩვენი მწერლობისა და მეცნიერების ისეთი კორიფეები, როგორებიც იყვნენ: **ექვთიმე ათონელი, გიორგი მთაწმინდელი, ლეონტი მროველი, თეოფილე ხუცესმონაზონი, გიორგი მცირე, ეფრემ მცირე, არსენ იყალთოელი, არსენ ბერი, იოანე ჭიმჭიმელი** და სხვები.

1910 წელს ნიკო მარმა აღმოაჩინა ქ. ანისის გათხრების დროს XIII საუკუნის დასაწყისის ერთი მეტად მნიშვნელოვანი ეპიგრაფიკული ძეგლი. ტექსტი წარმოადგენს ქვაზე აღბეჭდილ მიმართვას, რომელიც წარმოუთქვამს **ეპიფანე კათალიკოსს** ანისის მართლმადიდებელთა მრევლში ჩამოვარდნილი უთანხმოების მოსაგვარებლად: „იტყუს ხმაი საღმრთო: „უსასყიდლოდ მიგიღიეს, უსასყიდლოდ მისცემდით“, ესე იგი არს, გეტყუს ღმერთი უკედავი: ჩემდა რაი მე გიცემიეს მადლისა მისთუს, რომელი ჩემგან მიიღეთ: თქუენცა ჰყიდდით დიდსა მადლსა ჩემგან უსყიდულსა. უკეთუ მე უსასყიდლოდ მომიცემიეს, არცა თქუენგან ჯერ არს სიდაი ლოცვათა ერისა მიმართ. ან, სასონი ჩემნო ანელნო ხუცესნო, ნუ იქნებით დასაბრკოლებელ სიტყუათ და ნუცა გარდახდებით მოციქულთ მცნებასა ცუდისა და წარმავალისათუს“ (ნ. მარი, 1910, 1437).

XIV-XVI საუკუნეები ქართული ჰომილეტიკის დაცემის პერიოდია. ხანგრძლივი დროის მანძილზე, მძიმე პოლიტიკურ ვითარებაში, ჯერ შენელდა და შემდეგ შეწყდა სასულიერო მქადაგებლობის ისტორიული განვითარება.

ქართული ორიგინალური ჰომილეტიკის აყვავების ხანა XVII-XVIII საუკუნეებია. „პატონუმური ფეოდალიზმის

აღმავლობის პერიოდში, — როცა ხანგრძლივი რღვევისა და უნესრიგობის შემდეგ კვლავ მკვეთრად გამოიყო სოციალური კლასები და გამწვავდა მათი ურთიერთობა — საგრძნობლად გამახვილდა ეროვნული გრძნობა, ამაღლდა პატრიოტული სულისკვეთება და გაძლიერდა გაერთიანების ტენდენცია. ურთულეს ისტორიულ ვითარებაში ქვეყნის გადარჩენის მოსაზრებულ ცდებს: მოკავშირეთა ძიებას, თავგანწირულ ბრძოლებს, დიპლომატიურ მიმოსვლებსა და ალებ-მიცემის მონესრიგებას მოჰყვა გადამწყვეტი მნიშვნელობის დადებითი ფაქტი — საქართველოს რუსეთთან დაახლოება — და ამით გამოწვეული დიდი პოლიტიკური ძვრები და ცვლილებები. ასეთ სოციალურ-პოლიტიკურ ვითარებაში გაძლიერდა ჩვენი ეკლესია და აღორძინდა ქართული სასულიერო მჭევრმეტყველება“ (კანდელაკი, 1968, 118). ამ პერიოდის გამორჩეული საეკლესიო მქადაგებლები არიან: **ნიკოლოზ ჩერქეზიშვილი, იოზ პიტარეთელი, გერმანე ხუცესმონაზონი, ბესარიონ ორბელიანი, სულხან-საბა ორბელიანი, ანტონ კათალიკოსი, საბა ნინოწმიდელი, ამბროსი ნეკრესელი, ანტონ ჭყონდიდელი, ვარლამ ეპისკოპოსი** და სხვები. მათ შორის შედარებით სრული შემოქმედებითი მემკვიდრეობით ჩვენთვის ცნობილია სულხან-საბა ორბელიანი, ამბროსი ნეკრესელი და ანტონ ჭყონდიდელი. სხვა მქადაგებლები ცნობილი არიან საისტორიო წყაროებით, რომელთაგან ძირითადია **ანტონ კათალიკოსის „წყობილსიტყვაობა“** და **იოანე ბატონიშვილის „კალმასობა“**.

XIX საუკუნეში, ახალი ქართული კულტურის პირობებში ახლებური ხასიათი მიიღო საეკლესიო მჭევრმეტყველებამაც, რომლის თვალსაჩინო წარმომადგენელია **გაბრიელ ქიქოძე**. „კერძოეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო მოტივების იშვიათ გონივრულ შეთვისებას წარმოადგენს გაბრიელ ეპისკოპოსის სამქადაგებლო მემკვიდრეობა, რომლის ბადალი ჰომილეთიკური განძი არავის შეუქ-

მნია უკანასკნელი ორნახევარი საუკუნის განმავლობაში. ამ მწვერვალს გასული საუკუნის მეორე ნახევარში მიაღწია ჩვენმა მქადაგებლობამ.

ამ უკანასკნელი დიდი წარმატებით ამოიწურა ქართული სამქადაგებლო მჭევრმეტყველების ისტორიული დანიშნულება. ამიერიდან დაქვეითების გზას დაადგა ჩვენი საეკლესიო ზეპირი სიტყვა, რომლის იდეურმა წყარომ — სასულიერო მწერლობამ — კიდევ უფრო ადრე შეწყვიტა თავისი არსებობა“ (კანდელაკი, 1968, 120).

ჩვენამდე მოღწეული წყაროების მიხედვით ქართველი მქადაგებლების ორატორული სიტყვა გაისმოდა უცხოეთშიც. ქართველ მქადაგებელთა ისტორიულ დამსახურებად უცხო ენებზე შექმნილი ორატორული მემკვიდრეობა უნდა ჩაითვალოს. ქართული კულტურის ანტიკურ პერიოდში, IV-V საუკუნეებში, სამშობლოს გარეთ მოღვაწეობდნენ: **ევაგრე პონტოელი, იოანე ლაზი და პეტრე იბერი**. მათ შორის პეტრე იბერი წყაროებში „მეორე პავლედ“ და „მეორე მოსედ“ იხსენიება. IX საუკუნეში ქართველებმა ბიზანტიის მიწა-წყალზე შექმნეს რამდენიმე სამონასტრო კერა და გაშალეს დიდი კულტურული საქმიანობა. ამ პერიოდს ეკუთვნის ილარიონ ქართველის მოღვაწეობა. X საუკუნეში ქართველებმა შექმნეს სინას მთის სამონასტრო კოლონია, სადაც ფართო საგანმანათლებლო მუშაობა გაიშალა, აქ მოღვაწეობდა ქართული ენის მეხოტბე — **იოანე ზოსიმე**. ჩვენამდე მოღწეული წყაროების მიხედვით ქართველი მქადაგებლის სიტყვა კვლავ გაისმა უცხოეთში XVII-XVIII საუკუნეთა ზღვარზე. რუმინეთში მოღვაწეობდა მწერალი და საზოგადო მოღვაწე **ანთიმოზ ივერიელი**.

სამქადაგებლო მჭევრმეტყველების ერთგვარ განშტოებას წარმოადგენს **საპოლემიკო პომილეტიკა**. ის პაექრული ხასიათის ორატორული ხელოვნებაა და თავისი დანიშნულებით ორთოდოქსულ ეკლესიას ემსახურება.

საყურადღებოა ის გარემოება, რომ ჩვენამდე მოღწეულია პოლემიკურ ნაწარმოებთა სპეციალური კრებული **დოგმატიკონი**, რომლის თავდაპირველი რედაქცია ეკუთვნის კლასიკური პერიოდის ცნობილ მწერალსა და მეცნიერს — არსენ იყალთოელს, რომელსაც უთარგმნია და ერთად შეუკრებია რამდენიმე ჰომილეტიკური ქმნილება, მიმართული სხვადასხვა ერესული მიმდინარეობის წინააღმდეგ.

არსენ იყალთოელის დოგმატიკონმა ხელი შეუწყო ჩვენი ორიგინალური საპოლემიკო მწერლობის განვითარებას; საპოლემიკო ჰომილეტიკამ განსაკუთრებულ აღმავლობას მიაღწია XII საუკუნეში. რაც შეეხება საპოლემიკო მწერლობას, მან უფრო გვიან, XVI-XVIII საუკუნეებში მიაღწია უჩვეულო სიმაღლეს, როცა დაინერა ბაგრატ ბატონიშვილის „მოთხრობაი სჯულთა უღმრთოთა ისმაილიტთაი“, ბესარიონ კათალიკოსის „გრდემლი“ და ანტონ პირველის „მზამეტყველება“, და დოგმატიკონის მსგავსად გაერთიანდა დიდი პოლემიკური მემკვიდრეობა: „სიტყვისგებაი მართლმადიდებელთა აღსარებისაი“, მიმართული მუსლიმანობის, კათოლიციზმის, მონოფიზიტობის და სხვა უცხო რელიგიური მსოფლმხედველობისა თუ ქრისტიანული მწვალებლობის წინააღმდეგ.

1046 წელს, ბაგრატ IV-ის დროს, ღრტილას კრებაზე, პაექრობა გამართულა. ქართველთა წარმომადგენელს ექვთიმე გრძელს სასტიკად დაუმარცხებია მონოფიზიტი სისტენი. ამ პაექრობის აღწერილობა შენახულია ერთ საისტორიო ქრონიკაში — „სიტყვის-გება ბერისა ეფთვიმე გრძელისა, სისტენის მიმართ, სომეხთ მოძღურისა“, რომელიც პირველად მ. საბინინმა გამოაქვეყნა თავის „საქართველოს სამოთხეში“.

ჩვენი კვლევისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ქართველ მქადაგებელთა ორიგინალური მემკვიდრეობა, რომელთა ტექსტების რიტორიკულ და პრაგმატიკულ ანალიზს ეძღვნება ნაშრომის ერთი თავი.

აზრისა და მნიშვნელობის ურთიერთმიმართებისთვის საქმეადაგებლო ტექსტებში

**„უსულო საგნები, რომლებიც ხმას გამოსცემენ —
სალამური ან ებანი, თუ ხმებში არ იძლევიან განსხვავებებს,
როგორ შეიცნობა, რას უკრავენ სალამურზე ან ებანზე?
საყვირიც თუ გაურკვეველ ხმას გამოსცემს,
ვინ გაემზადება საბრძოლველად?
ასევე თქვენც, თუ ენით გაურკვეველ სიტყვას
წარმოთქვამთ, როგორ გაიგება ნალაპარაკები?
შაერში ილაპარაკებთ.**

**მაგალითად, რამდენი განსხვავებული სიტყვაა
წუთისოფელში და მათგან არც ერთი არ არის უმნიშვნელო.
ამიტომ თუ ხმის მნიშვნელობა არ ვიცით, უცხო ვიქნები
მოლაპარაკისათვის, ხოლო მოლაპარაკე უცხო ჩემთვის“.**
| კო რ ი ნ თ ე ლ თ ა, 14. 7-11.

ყოველგვარი მეტყველებისთვის, და განსაკუთრებით, მჭევრმეტყველების ტექსტებისთვის, მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, სწორად თუ არასწორად არის ნაკითხული თუ გაგებული სიტყვა, წინადადება, ფრაზა, გამონათქვამი... ამისთვის კი საჭიროა მთელი ტექსტის კარგად შესწავლა. **პოლანი** ამბობს: სიტყვა აზრს იძენს მხოლოდ ფრაზაში, ფრაზის აზრი გასაგები ხდება აბზაცის კონტექსტის მიხედვით, აბზაცისა — წიგნის კონტექსტში, ხოლო წიგნის აზრისა — ავტორის შემოქმედების კონტექსტში. დედამიწის აზრი, — დასძენს პოლანი, — მზის სისტემაა, მზის სისტემისა — ირმის ნახტომი, ირმის ნახტომის აზრი კი... ეს ნიშნავს, რომ ჩვენ არასდროს არ ვიცით რაიმეს სრული აზრი და შესაბამისად, არც სიტყვისა. სიტყვა არის

ახალ-ახალი პრობლემების ამოუწურავი წყარო. სიტყვის აზრი არასდროს არ არის სრული.

მეტყველებას აქვს მიზანი, სხვაგვარად ტექსტი გაუგებარია (ზვეგინცევი, 1977, 129). რიტორიკული ტექსტების მიზანი მკაფიოდ ჩამოყალიბებულია. ენა, რომელსაც სუბიექტი უსახავს მიზანს და აძლევს ამოცანას, აკეთებს ყველაფერს, რათა შესაბამისი ფორმით მეტყველების კონტექსტის გათვალისწინებით, სათქმელი მიიტანოს ადრესატამდე.

თუ სიტყვის შინაარსის საკუთრივ ლინგვისტიკური ინტერპრეტაციის საფუძველია მნიშვნელობა, **პრაგმატიკული განმარტების საფუძველი — აზრია** (ხაზგასმა ჩვენია, ც.ბ.). აქედან გამომდინარეობს ცნობილი მეტამორფოზა, რომ „სიტყვა წინადადებაში წყვეტს სიტყვად ყოფნას“ (აზნაუროვა, 1988, 17).

რიტორიკულ ტექსტთა გაგება არ შემოიფარგლება მხოლოდ ზედაპირული შინაარსის გაგებით, აუცილებელია იმ სიღრმეების წვდომა, იმ მიზნისა და მოტივების ამოცნობა, რისთვისაც დანიშნულია ესა თუ ის მეტყველება. საკითხი შეიძლება ამგვარად დავსვათ: მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ის, რა და როგორ ითქვა, არამედ — რისთვის და რატომ ითქვა. ვიგოდსკი აზრისა და სიტყვებით გამოთქმული მნიშვნელობის ურთიერთმიმართებას ასე გამოთქვამს მეტაფორულად: „აზრი შეიძლება შევადაროთ მაღალ ღრუბელს, რომელიც იღვრება სიტყვების წვიმით“ (ვიგოდსკი, 1999, 331).

რიტორიკული, და არა მხოლოდ რიტორიკული, მეტყველება შეიძლება განვიხილოთ როგორც ტექსტისა და ქვეტექსტის, მნიშვნელობისა და აზრის, გარეგანი და შინაგანი მეტყველების ურთიერთკავშირი და მთლიანობა. გარეგანი მეტყველება იგივე ღია ტექსტია, რომელსაც წარმოთქვამს ორატორი, აზრი — შინაგანია, დაფარული, რომელიც მეტყველებაში უნდა „გამჟღავნდეს“ არაპირდა-

პირ. „ორატორი ხშირად რამდენიმე წუთის განმავლობაში ავითარებს ერთსა და იმავე აზრს... სწორედ იმიტომ, რომ აზრი არ ემთხვევა არათუ სიტყვებს, არამედ არც მათ მნიშვნელობებს, რომლითაც ის გამოითქმება, **გზა აზრიდან სიტყვისკენ მნიშვნელობაზე გადის**. ჩვენს მეტყველებაში ყოველთვის არის დაფარული ქვეტექსტი.

ამ წინააღმდეგობის დასაძლევად იქმნება ახალი გზა აზრიდან სიტყვისაკენ სიტყვათა ახალი მნიშვნელობის გავლით“ (ვიგოდსკი, 1999, 331).

ორატორი მეტყველებისას მიმართავს სხვადასხვა ენობრივ და არაენობრივ საშუალებას, რითაც მსმენელს მიანიშნებს მთავარ სათქმელზე, შინაგან აზრზე. ზეპირი მეტყველებისას ამას ახერხებს იგი ინტონაციით, პაუზით, ყესტ-მიმიკით, რომელთა მეშვეობით ორატორი მსმენელის ყურადღების კონცენტრაციას ახდენს მთავარზე. ამასვე აკეთებს მსახიობიც, რომლის მთავარი ამოცანაა მაყურებელამდე იდეის, აზრის მიტანა ტექსტის (გარეგანი მეტყველების) საშუალებით.

ყოველგვარი ტექსტი არ ხასიათდება, რა თქმა უნდა, ორპლანიანობით, მაგრამ რიტორიკული დისკურსისთვის ტექსტის ორპლანიანობა მარკირებული ენობრივი მოვლენაა. მაგალითად, **„ქადაგებათა მიზანი ღმერთის სიტყვის აზრის მიტანაა ადამიანთა ცნობიერებამდე“** (მეჩკოვსკაია, 1998, 205). შეიძლება ითქვას, რომ ეს უმთავრესი მიზანია, და თუ იერარქიულად წარმოვიდგენთ „მიზანთა“ სისტემას, „ღმერთის სიტყვის აზრის მიტანა ადამიანთა ცნობიერებამდე“, — იერარქიის უმაღლეს საფეხურს დაიკავებს.

როგორც ენისა და ცნობიერების პრობლემის მკვლევარი, ფსიქოლოგი — **ლურია** მიუთითებს, არსებობს გამონათქვამის ისეთი სპეციალური ფორმები, სადაც ქვეტექსტი, ანუ შინაგანი აზრი, აუცილებლად არსებობს. ასეთებს მიეკუთვნება გამონათქვამები, რომლებსაც გადა-

ტანითი აზრი აქვთ (ლურია, 1998, 313). ანუ, დავძენთ, რომ ეს იგივეა, რაც მეტაფორული (ფართო გაგებით) აზროვნება შესაბამისი ფორმებით გამოხატული მეტყველებაში.

ამ მხრივ საინტერესოდ გვეჩვენება უნივერსალური სიმბოლიზმის შუასაუკუნეების თეორია. შუასაუკუნეების ეგზეგეტიკა შეეცადა არაპირდაპირი აზრის გამოხატვის ყველა ფორმა წარმოედგინა სიმბოლოს თეორიის ჩარჩოებში. განარჩევდნენ სიმბოლიზაციის ორ დონეს: I. **სიტყვა-თა დონე** (ლექსიკური სიმბოლიზმი); II **რეფერენტთა დონე** (წმინდა ისტორიის, მოვლენებისა და პერსონაჟების სიმბოლიზაცია).

ჩვეულებრივ, ეგზეგეტიკაში გამოყოფდნენ სამ ძირითად მიმართულებას: სემიოტიკური, რიტორიკული და ჰერმენევტიკული. წმინდა ავგუსტინეს ნიშნის თეორია შემდეგში მდგომარეობდა: სამყარო იყოფა „საგნებად“ (res) და „ნიშნებად“ (signum), ნიშანი განისაზღვრება როგორც საგანი, რომელსაც იმის გარდა, რომ თვითონ თავისთავად აქვს აზრი, ავლენს კიდევ რაღაცას, რადაც ის არ გვევლინება. ცვეტან ტოდოროვი შენიშნავს, რომ ავგუსტინე საუბრობს „საგნებზე“ და „ნიშნებზე“, მაგრამ არ განიხილავს საგნებს, როგორც მეორის რეფერენტებს.

შუასაუკუნეების სიმბოლიზმის კოსმოლოგიური უნივერსალიზმი დაკავშირებულია „**უკანასკნელი**“ **აღსანიშნის** გაგებასთან. წმინდა ავგუსტინესთან რეალურად ყოველ საგანს შეუძლია აღნიშნოს მეორე საგანი, ანუ გამოვიდეს „აღმნიშვნელის“ როლში... ამ პერსპექტივაში ერთადერთი საგანი, რომელიც არ შეიძლება აღსანიშნის როლში გამოვიდეს, არის „**ღმერთი**“. გარკვეული აზრით, აქ გათანაბრებულია „რეფერენტის“ სემიოტიკური გაგება და „პირველმიზეზის“ მეტაფიზიკური გაგება.

სიგნიფიკაციური დამოკიდებულების საბოლოო პოლუსებია — **ღმერთი** — **სიტყვა**: „სუფთა აღსანიშნი“ და „სუფთა აღმნიშვნელი“, სადაც მატერიალურობა ფიქსი-

რებულია სიტყვის პოლუსზე, ხოლო სპირიტუალობა — რეფერენტის პოლუსზე.

ავგუსტიანესეული ნიშნის კონცეფცია საფუძვლად დაედო შუასაუკუნეების რიტორიკას (მეიზერსკი, 1991, 11-28). რიტორიკაში წინა პლანზე გამოვიდა ალეგორია, რომლის გაგება განსხვავდებოდა ანტიკური გაგებისაგან.

ტროპების განსხვავებულ კლასიფიკაციას გვთავაზობს სხვადასხვა სკოლა და მიმართულება. საინტერესოა ცვეტან ტოდოროვის სქემა (ტოდოროვი, 1999, 86-97).

ჩვენ შემთხვევაში **ტროპებსა და ფიგურებს რიტორიკულ ტექსტებში განვიხილავთ, როგორც გარეგან მეტყველებებაში ტექსტის შინაგანი აზრის, იდეის გამოვლენის აშკარა ფაქტებს.**

მთავარი აზრი, იდეა ყოველთვის შენიღბულია ღია ტექსტით, ტროპებისა და ფიგურების მეშვეობით კი დაფარული აზრი „იჭრება“ ტექსტში „შენიღბულად“, რადგან თავისთავად მეტაფორა — უკვე შენიღბული აზრია, მეტაფორის (ან სხვა რომელიმე ტროპის ან ფიგურის) ახსნით კი საშუალება გვეძლევა მივაკვლიოთ მთავარი აზრი — ქვეტექსტი. მეტაფორულად ეს აზრი შეიძლება ასე წარმოვადგინოთ: ზღვა (ან ოკეანე), რომელიც თავისთავში აერთიანებს ზედაპირს და სიღრმეს (ზედაპირი — ღია ტექსტია, ხოლო სიღრმე — ქვეტექსტი), როგორ შეიძლება სიღრმის გამოკვლევა? სიღრმეში ჩასვლით ან ზედაპირზე ამოტივტივებული რაიმე „ნიშნის“ ახსნით. ახლა წარმოვიდგინოთ, რომ ზღვის ზედაპირზე ამოტივტივებული საგანი — ეს ღია ტექსტში ქვეტექსტიდან (სიღრმიდან) „შემოჭრილი“ ტროპებია, რომელთა ახსნით და ანალიზით ვშიფრავთ სიღრმეს — აზრს, იდეას. სიღრმის გამოკვლევა სიღრმეში ჩასვლითაც შეიძლება — მაგრამ ამ შემთხვევაში ენა „წყვეტს“ არსებობას **იდეალში** გადასვლის გამო.

ამავე პრინციპზეა აგებული სიმბოლოს ფსიქოანალიზური კონცეფცია. ფსიქოანალიზი მიზნად ისახავს ინდი-

ვიდუალური ფსიქიკური პროცესების ინტერპრეტაციას, რომლებიც არაცნობიერადაა დაკავშირებული სიმბოლიზაციის პროცესებთან. ფაქტობრივად, ფსიქოანალიტიკოსთა ყურადღების ცენტრშია ალმნიშვნელისა და აღსანიშნის დამოკიდებულების პრობლემა. „სიმბოლოს“ გაგება (აქ: ნიშანი რეფერენტის გარეშე) უკავშირდება ფსიქოანალიზისათვის ფუნდამენტურ „გამოდევენის“ კონცეპტს.

ჩვენთვის საინტერესოა ფსიქოანალიზში ის მოვლენა, რომელსაც ჰქვია **გამოვლენილი და ლატენტური** (ფარული) შინაარსი. ე.ი. ის, რაზედაც დუმს სუბიექტი და ის, რაზედაც საუბრობს ტრანსფორმირებულ ცენზურულ ფორმაში (შდრ: ღია ტექსტი — გამოვლენილი ტექსტი, ქვეტექსტი — ლატენტური ტექსტი — ც.ბ.) ანალიზის შედეგად ჩვენ ვიღებთ ორ ტექსტს „სხვადასხვა“ ენაზე. გამოვლენილ შინაარსში თავს იჩენს დაფარული აზრის სიმბოლოები, რომელთა გაშიფვრის შედეგად ანალიტიკოსი ახდენს „ღია ტექსტის“ (გამოვლენილი შინაარსის) ინტერპრეტაციას და ავლენს „ქვეტექსტს“ — დაფარულ აზრს (მეიზერსკი, 1991, 49-50).

როგორც ვხედავთ, პრინციპი მეტყველებაში შინაგანი აზრისა და გარეგანი შინაარსისა ანალოგიურია ფსიქოანალიზში გამოვლენილი და ლატენტური შინაარსებისა. ფსიქოანალიზში გამოვლენილ შინაარსში „შემოჭრილი“ სიმბოლოების ახსნით ინტერპრეტირდება ტექსტი და ვლინდება დაფარული, ხოლო ჩვენ შემთხვევაში — ღია ტექსტში „შემოჭრილი“ ტროპები და ფიგურები გვევლინებიან მეტყველების შინაგანი, დაფარული აზრის ახსნის საშუალებებად.

ჩვენი დაკვირვებით, რაც უფრო ღრმა შინაგანი აზრი აქვს ტექსტს, მით მეტ მხატვრულობას ავლენს.

რიტორიკული მეტყველება მდიდარია მეტაფორული აზროვნების ფორმებით. **აღნიშნული ტექსტებისთვის ნიშანდობლივია ფარული აზრის წინ წამოწევა, „გახშიანება“.**

ეს ფაქტორი შეპირობებულია, ვთქვათ, ქადაგებათა ტექსტებში, იმით, რომ თავიდან იქნეს აცილებული არასწორი ნაკითხვა — ინტერპრეტაცია, რამდენადაც რელიგიური ცნობიერება გარკვეულ დოგმებს, კანონებს ექვემდებარება.

მთავარი აზრის გამოტანა სამქადაგებლო ტექსტებში სხვადასხვაგვარად ხდება. მაგალითად, სულხან-საბა ქადაგებებს წინ წაუმძღვარებს ციტატას ან იგავს ბიბლიიდან. **„სწავლა აღსარებისათვის“** ასე იწყება: **„რომელი ზფარვიდეს უსჯულოებასა თესსა, არა წარემართოს, ხოლო რომელი მოუთხრობდეს და იმხილებოდეს, საყუარელ იყოს“** — იგავსა შინა იტყვის სოლომონ“.

ამის შემდეგ იწყება მთავარი აზრის განმარტება, რამდენადაც მხოლოდ **აზრის** პირდაპირ მიწოდება არ არის საკმარისი, საჭიროა ახსნა, დასაბუთება, გაშიფვრა იმგვარად, რომ მსმენელზე მოახდინოს ზეგავლენა და მიიმხროს იგი.

ხშირ შემთხვევაში გამოტანილი აზრი მეტაფორულია და განმარტებას ითხოვს. მაგალითად: **„განმზადე წინაშე ჩემსა ტაბლას“** — დავით იტყვის კბ ფსალმუნსა შინა“ (სულხან-საბა ორბელიანი, „სწავლა წმინდა ზიარებისათვის“). ზოგჯერ კი მთავარი აზრი ქადაგების დროს ამოტივტივდება ისევ ციტატის სახით: **„მემთრვალეთა ვერ დაიმკვიდრონ სასუფეველი ცათა, მემთრვალენი მუნ სასუფეველსა განეშორებიან და ამის სოფლისა სიმდიდრესა, რამეთუ არვინ მემთრვალეთაგან აღაშენა სახლი სიმდიდრითა, არამედ აღავსო სახლი ვახშითა და სიგლახაკითა“**, — იტყვის პავლე მოციქული.

ანტონ ჭყონდიდელიც ამგვარად იწყებს ქადაგებას: „ბრძანებს უფალი პირითა მაღაქია წინასწარმეტყველისათა: **„ბაგენი მღუდელთანი იწურთიდენ მეცნიერებასა და ჰსჯული იძიოს, რამეთუ ანგელოზი არს უფლისა ყოვლისამმპყრობელისა“** („მეცნიერებისა წვრთისათვის“), შემდეგ,

ქადაგების განმავლობაში, ანტონი რამდენჯერმე წამოატივტივებს ზემომოყვანილ ციტატას მთავარი აზრის გამოკვეთის მიზნით.

ქადაგება „სიყვარულისათვის“ ასე იწყება: **„იტყვის პეტრე მოციქული თვისთა კათოლიკეთა შინა: „ყოვლისა წინა ურთიერთარს სიყვარული განმარტებული გაქუნდინ“.** და ა.შ.

იოვანე ბოლნელის ქადაგებები პირდაპირ სახარების რომელიმე აზრის განმარტებას, „თარგმანებას“ წარმოადგენს. მაშასადამე, აქაც მთავარი აზრი მოციქულთა სიტყვებით იხსნება. მაგალითად, ბოლნელის ქადაგებები ასეა დასათაურებული: „კვრიაკე დღესა ყველთა აღებასა, სახარებაჲ მათესი. თარგმანებაჲ სახარებისაჲ: „ეკრძალენით ქველის საქმესა“... ანდა: „ვ კვრიაკესა სახარებაჲ ლუკაჲსი. თარგმანებაჲ სახარებისაჲ, თქმული წმიდისა იოვანე ბოლნისელისაჲ, იგავი: „კაცი ვინმე გარდა მოვიდოდა...“ და ა.შ.

ამგვარი ნიმუშების მოყვანა ქადაგებათა ტექსტებიდან დაუსრულებლად შეიძლება. სამქადაგებლო მეტყველება მიზანმიმართული მეტყველებაა. ნებისმიერი ტროპი, რომელიც ამ დროს ჩნდება, ემსახურება ძირითადი აზრის განმტკიცებას, ამავე დროს ტროპს ემოციური დატვირთვაც ახლავს და უფრო მძლავრი ზემოქმედების საშუალებაა.

ანტონ ჭყონდიდელი **სოფლის წარმავლობას** ერთ-ერთ ქადაგებაში ასე მხატვრულად გადმოგვცემს: „მოხვედ და საფლავში შთახედე და იქ განიცადე — შენი სიჭაბუკის შვენიერება და ყვავილი როგორ დაჭნობილი და უშუერი არის; ... არ გეგონოს, რომ საფლავის სარკე მრუდედ გიჩუენებდეს, სწორი ჩუენება არის. იობ მართალი გიმტკიცებს: „შიშველი გამოვედი მუცლისაგან დედისა და შიშველი მოვიქცე მუნვე მიწად...“

სულხან-საბა ორბელიანი ქადაგებაში „სწავლა საუკუნესა ზედა შიშისა“ **ჯოჯოხეთის საშინელებას** ჰიპერბო-

ლა-კონტრასტის მეშვეობით ასე ხატავს: „უკეთუ ქვეყანა ვიდრე ცადმდე ღომითა აღსავსე იყოს და ათიათასთა წელიწადთა შინა სირი ერთგზის ერთსა მარცვალსა შესჭამდეს, აღირიცხე: რაოდენგზის ათიათასი წელი გამოჰხდეს მის ღომისა შეჭმამდე? იგი ღომიცა აღილევის, ხოლო ჯოჯოხეთისა სატანჯველი არაოდეს დაილევის“.

„მომთვრალე ვერ დაიმკვიდრებს ცის სასუფეველს“
— ამ აზრს იოვანე ბოლნელი შედარების საშუალებით ხატოვნად ავითარებს: „... ანუ არა უწყითა, რამეთუ ფუტკარიცა საყოფელსა მას წმიდასა და ფართოებასა ეძიებს, რაჲთამცა ქმნა მას შინა სიტკბოებაჲ ნაყოფთაჲ მათ მისთაჲ და გან-მცა-ავსო იგი თაფლითა. და რაჟამს არა პოვის სადგური იგი, ვითარცა მას ჰნებავენ, მოიძულვის ადგილი იგი და მოიძაგის ნაშრომიცა იგი. მერმე კუალად გამოვიდის და ივლტინ იგი და ეძიებნ სხუასა ადგილსა.

ეგრევე მსგავსად მისა, სული წმიდა რაჟამს მოვიდის და პოის საყოფელი იგი მისი სავსე ღვნითა და შეჰყრობილი სიმთრევალთა, ყოვლადვე არა პოის მან ადგილი, არცა განსასუენებელი, მაშინ მოიძულის საყოფელი იგი და მოიძაგის სამკვიდრებელიცა და ივლტინ იგი მიერ და ეძიებნ სხუასა ადგილსა“. და ა.შ.

ამგვარად წარმოგვიდგება ქადაგებათა ტექსტებში აზრისა და მნიშვნელობის ურთიერთმიმართების პრობლემა, ხოლო ტროპებსა და ფიგურებს რიტორიკულ დისკურსში განვიხილავთ, როგორც მეტყველებაში ტექსტის შინაგანი აზრის, იდეის გამოვლენის „ემოციურ“ ენობრივ საშუალებებს, განპირობებულს პრაგმატიკული დანიშნულებით.

ენობრივ ერთეულთა რიტმული გამეორება, როგორც მეტყველების მაორგანიზებელი ფაქტორი

ქართული კლასიკური მჭევრმეტყველების ტექსტები ჩვენამდე წერილობითი სახითაა მოღწეული. თუმცა თავისი არსით მჭევრმეტყველება ზეპირი მეტყველების ფორმაა, ჩვენ საქმე გვაქვს წინასწარ წერილობითი სახით გაფორმებულ ტექსტებთან, რომლებიც ზეპირი გამოსვლებისთვის იყო გამიზნული. ასეთ შემთხვევაში მეტყველებაში თავს იჩენს როგორც წერიტი, ისე ზეპირი აზროვნებისა და მეტყველებისთვის დამახასიათებელი ენობრივი ფორმები.

ენობრივ ერთეულთა გამეორება, რომელსაც გრიგოლ კიკნაძე **ფიქსირებულ ფორმათა გამეორების ტენდენციას** უწოდებს მეტყველებაში, განიხილება, როგორც ზოგადად ენისთვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი მიდრეკილება.

ენის საფუძველში არსებული ეს მოვლენა — ფიქსირებულ ფორმათა გამეორების ტენდენცია — განსაკუთრებით თვალსაჩინოვდება ზეპირ მეტყველებაში.

ენობრივ ერთეულთა გამეორების სიჭარბე შესამჩნევია ქართული კლასიკური მჭევრმეტყველების ტექსტებში.

მეტყველებაში არსებული ეს მოვლენა ენის ბუნებიდან მომდინარეობს.

გიორგი ახვლედიანი ფონეტიკური მოვლენების არა-ფონეტიკურ ფაქტორებზე როცა საუბრობს, წერს: არის ენაში ისეთი ბგერათცვლილება, რომელსაც არ ახასიათებს არც ფონეტიკური განპირობებულობა და არც ფონეტიკური კანონზომიერება, ე.ი. სიტყვაში ადგილი კი აქვს ბგერათცვლილებას, მაგრამ ამის მიზეზია არა ფონეტიკუ-

რი ფაქტორები, არამედ **ფსიქოლოგიური ფაქტორი** საერთოდ (ხაზგასმა ჩვენია — ც.ბ.), ხოლო კერძოდ — **სემანტიკური** (აზრობრივი) და **გრამატიკული**. ყველა ასეთ შემთხვევაში მოცემული სიტყვის ფონეტიკურ შედგენილობაზე გავლენა აქვს მის გარეშე მომხდარ ფაქტს (ფსიქოლოგიურს, სემანტიკურს, გრამატიკულს), რომელიც ზოგჯერ ფონეტიკური წარმოშობისაც შეიძლება იყოს.

გიორგი ახვლედიანი ბგერით **ანალოგიას** ყოველი ენის კანონზომიერებად მიიჩნევს და ორ ძირითად სახეს გამოჰყოფს: **ნეიტრალური** ბგერითი ანალოგია, რომლის მოქმედება ან მის მიერ გამოწვეული ცვლილება არ ახდენს გავლენას სიტყვის მნიშვნელობაზე და **ფუნქციონალური** ან მადიფერენცირებელი ბგერითი ანალოგია, რომლის მოქმედება უკავშირდება სიტყვის მნიშვნელობას (ახვლედიანი, 1999, 233).

„გრამატიკაში ხშირად **ანალოგიურ** წარმოებაზე გვიხდება საუბარი, — წერს აკაკი შანიძე, — ანალოგია ჰქვია რამე ფორმის გაჩენას სხვა ფორმის მიმსგავსებით. თავისი ხასიათის მიხედვით ანალოგია შეიძლება იყოს: ფონეტიკური, მორფოლოგიური ან სინტაქსური“ (შანიძე, 1980, 29).

ანალოგიის თავდაპირველ არსებობას ენაში ადასტურებს აგრეთვე **ბავშვთა მეტყველებაში** ანალოგიური წარმოების უამრავი ფაქტი ენის სხვადასხვა დონეზე.

ფერდინანდ დე სოსიური, რომელმაც დანვრილებით შეისწავლა ანალოგიის მოვლენები, აღნიშნავს: **ანალოგია** ფსიქოლოგიური რიგის მოვლენაა, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი მის განსასხვავებლად ფონეტიკური მოვლენებისაგან, რადგან ეს უკანასკნელნიც შეიძლება განხილულ იქნენ, როგორც ფსიქოლოგიურნი. საჭიროა უფრო შორს წავიდეთ და ვთქვათ, რომ ანალოგია გრამატიკული რიგის მოვლენაა. იგი გულისხმობს იმ ურთიერთდამოკიდებულებათა შეცნობასა და გაგებას, რომლებიც ფორმებს ერთმანეთთან აკავშირებს (სოსიური, 1977, 299).

შეიძლება დავასკვნათ, რომ ანალოგია ენის ბუნებიდან გამომდინარე მოვლენაა, რომელიც სხვადასხვაგვარად რეალიზდება ბავშვთა მეტყველებაში, გრამატიკაში, ზეპირ მეტყველებაში, მჭევრმეტყველებაში, ლიტერატურაში.

ენის ბუნებაში არსებული ანალოგიის თავისებურ, „შემოქმედებით ინტერპრეტაციას“ წარმოადგენს პოეტიკაში იმგვარი მხატვრული გამოსახვის საშუალებების არსებობა, როგორიცაა: **ალიტერაცია, ამბლიფიკაცია, ანაფორა, ასონანსი, გამეორება...**

ალიტერაცია — ერთი და იმავე ან მსგავსი თანხმოვანი ბგერების გამეორებაა სალექსო სტრიქონში, რომელიც ქმნის ლექსის კეთილხმოვანებას. ალიტერაცია რიტმული პროზის ერთ-ერთ კომპონენტადაც გვევლინება. ჩვეულებრივ შემთხვევაში ალიტერაცია ხმაბაძვაა — ძირითადი ბგერის ხმოვანი ასოციაცია. ალიტერაციასთან ახლოს დგას **ასონანსი** — ერთგვარ ხმოვანთა სიმეტრიული გამეორება. ასონანსი პოეზიაში ბგერების მუსიკალური ორგანიზაციის გარდა რიტმული საყრდენის როლსაც ასრულებს. **ამბლიფიკაციისთვის** დამახასიათებელია სინონიმური გამოთქმების სიხშირე, ნაწარაუდევია ემოციის გასაძლიერებლად, აზრის ხაზგასმისთვის. **გამეორება** — ბგერების, სიტყვების, ფრაზების, აგრეთვე — რიტმის, მეტრისა და რიტმის გამეორებას გულისხმობს — როგორც პოეტურ, ასევე პროზაულ მეტყველებაში. **ანაფორა** — გამეორების სახეა. ანაფორა შეიძლება იყოს: **ბგერითი, ლექსიკური, სინტაქსური** (ანდრო ჭილაია, რამაზ ჭილაია, 1984).

ქართული კლასიკური მჭევრმეტყველების ტექსტებში გამოვლენილი ენობრივ ერთეულთა გამეორება ენაში არსებული ანალოგიის კანონის შემოქმედებითი ინტერპრეტაციაა. ამასთანავე, ზემოაღნიშნულ ტექსტებში ენობრივ ერთეულთა გამეორება სტილური ხასიათისაა.

„რამდენადაც ჩვენ ვგულისხმობთ, რომ ფიქსირებული ფორმის გამეორების ტენდენცია ადამიანის მეტყველების ბუნებრივი ტენდენციაა, მოსალოდნელია, რომ იგი განსაკუთრებით თვალსაჩინოდ იქნება მოცემული ზეპირსიტყვიერებაში“ (კიკნაძე, 1957, 68).

ეს მართლაც ასე აღმოჩნდა. რაკი მჭევრმეტყველება ზეპირი მეტყველების უმაღლესი ფორმაა, აღნიშნული მოვლენა განსაკუთრებულად გამოვლინდა.

ტექსტებში (გარკვეულ მონაკვეთებში) მეორდება: ბგერა, ბგერათკომპლექსი, ბრუნვის ფორმა, რიცხვის ფორმა, ზმნა, წინადადების დასაწყისი, ფრაზა და ა.შ. ამგვარი გამეორებები მჭევრმეტყველებაში ქმნის კეთილხმოვანებისა და რიტმულობის ეფექტს და გამიზნულია მსმენელებზე ზემოქმედებისათვის.

უნდა აღინიშნოს, რომ ენობრივ ერთეულთა გამეორების სიხშირე მაღალია სამქადაგებლო ხასიათის ტექსტებში მჭევრმეტყველების სხვა დარგებთან შედარებით.

მეორდება ბგერა:

„ვალი გაქუს წერილობითის წურთისა, თუ წესიერი მღუდულობა გნებავს“ (ანტონ ჭყონდიდელი, გვ. 16)

„და როდესაც მოსემ იმარხა ორმეოცი დღე და ორმეოცი ღამე და კიდევ მთად აღვიდა, მაშინ მოსემ მოიღო ჰსჯული“ (ანტონ ჭყონდიდელი, გვ. 17)

„პეტრე მოციქული ცხადად გვამცნებს...“ (ანტონ ჭყონდიდელი, გვ. 29)

„... ზეცის საზრდელით იზრდებოდნენ“ (ანტონ ჭყონდიდელი, გვ. 45)

„... შივიქცეთ მხურვალთა ვედრებითა მაცხოვრისადმი“ (გაბრიელ ეპისკოპოსი, გვ. 11)

„... რომელ სოფელი ესე მცირე შენ შორის შემოსვლისათვის სწყევს შობისა ჟამსა და ცხელთა ცრემლითა განხრწნადისა...“ (იონა ხელაშვილი, გვ. 339)

„... სიობლის მწუხარებით ვაბარებთ სამარეს საყვარელსა და სანატრელს მამას“ (ნიკო დადიანი, გვ. 360)

„შე, გიორგი, საქართველოს მეფე მრავალ მოკითხვას მოგახსენებ“ (გიორგი VIII, გვ. 595) და ა.შ.

მეორდება ბრუნვისა და რიცხვის ფორმები:

„იოსებმან მისნი ძმანი შეიწყალნა...“ (ანტონ ჭყონდიდელი, გვ. 341)

„მაშინ ჰრქუა უმრწემესმან მან ძემან მამასა თვსსა...“ (იოვანე ბოლნელი, გვ. 212)

„ან მოვედით, ძმანო ჩემნო საყუარელნო ქრისტესნო, მოვიძულნეთ და მოვიძაგნეთ საქმენი იგი და სიტყუანი ფარისევლისანი და შევიყუარნეთ საქმენი და სიტყუანი მეზუერისანი“ (იოვანე ბოლნელი, გვ. 221)

„... და მრავალთა მათ შრომათა, ჭირთა, მოთმინებათა და წინააღმდეგომთა გარემოებათა...“ (გაბრიელ ეპისკოპოსი, გვ. 1)

„და ღრუბელმან ცივთა ყინულსა მქონემან დასეტყუა ცხოვრებისა სიცოცხლე ძმისა თქუენისა ვახტანგისა

სასტიკისა სიკუდილიანისა ქარისა მობერვითა..." (იოანე ხელაშვილი, გვ. 340)

ზმნის ფორმათა გამეორება:

„აჰა, ესერა მოვიდა და მოიწია ჟამი იგი შეწყნარებისა“ (ანტონ ჭყონდიდელი, გვ. 195)

„და ამას ვჰყოფდეთ და ვილოცვიდეთ უფლისა მამართ ღმრთისა ჩუენისა, ვევედრებოდით და ვიტყოდით და ვთქუათ..." (იოვანე ბოლნელი, გვ. 204).

„მოვედით, თაყუანის-ვსცეთ და შეუვრდეთ და ვტიროდით წინაშე უფლისა..." (იოვანე ბოლნელი, გვ. 207)

„ესმა ხმაჲ სახიობისაჲ და პირთმემღერთაჲ, რამეთუ იშუებდეს და იხარებდეს და განსცხრებოდეს (იოვანე ბოლნელი, გვ. 215)

„მან განაღვიძა და გამოიწვია გულში მთვლემარე წმინდა გრძნობა“ (ნიკო დადიანი, გვ. 360) და ა.შ.

მეორდება წინადადების დასაწყისი:

„გიხაროდენ, რომლისა ძლით სიხარული მოგვეფინა, ჩუენ;

გიხაროდენ, რომლისა მიერ წყევლისაგან პირუელთა საცთურთასა განვთავისუფლდით;

გიხაროდენ, ბნელისაგან ცთომათასა დაცემულისა ქართუელთა აღმადგინებელო;

გიხაროდენ, მუნათა დედათა მწუხარებისა ცრემლთა დამპრეტელო;

გიხაროდენ, მეკერპეთა გულის სიტყუათა ზესთა სიტყკსა მეცნიერებად აღმყუანებელო;

გიხაროდენ, ანგელოზთაცა მიუხედვისა დაფარული-სა საიდუმლოსა ჩუენდამი გამომაცხადებელო;

გიხაროდენ, რომელმან ცეცხლის ფერთა საყდართა ზედა მჯდომარე განგვიცხადე ჩუენ...

გიხაროდენ, რომლისა მიერ შევემეცნენით ყოველთა დამბადებლად ყოველთა არსთა მტკრთუელსა სიტყუასა;

გიხაროდენ, შენ ფრიად შუენიერო შორის დედათა, საღვთო სძალო!" (საბა ნინონმინდელი, გვ. 291)

„ან საყუარელნო, რაჲ ჯერ არს ჩუენდა ყოფად?

ჩუენდა ჯერ არს განღკდებად ძილისაგან მსნრაფლ,

ჩუენდა ჯერ არს ზე აღდგომად გულსმოდგინედ,

ჩუენდა ჯერ არს წარმართებაჲ მჭურვალედ,

ჩუენდა ჯერ არს მიგებებაჲ მისი სიხარულით,

ჩუენდა ჯერ არს თაყუანისცემაჲ მისი სინმინდით,

ჩუენდა ჯერ არს მისა მუჟღმოდრეკაჲ სინანულით,

ჩუენდა ჯერ არს მისა შევრდომაჲ ცრემლითა,

ჩუენდა ჯერ არს მისა აღსარებაჲ“

(იოვანე ბოლნელი, გვ. 195)

და ა.შ.

ენობრივ ერთეულთა რიტმული გამეორება ფონეტიკის, მორფოლოგიისა და სინტაქსის დონეზე მჭევრმეტყველების ტექსტებში ზეპირი მეტყველების მაორგანიზებელი ფაქტორია. ამავე დროს აღნიშნული მოვლენის სიხშირე ტექსტის ფუნქციითაა შეპირობებული.

ენობრივ ერთეულთა გამეორება იწვევს კეთილზმოგანებასა და რიტმულობას, ამავე დროს, ამა თუ იმ ფორმისა თუ ლექსიკური ერთეულის წინ წამოწევისა და ხაზგასმას, რასაც ლოგიკური მარცვლის ფუნქციაც აქვს, რაც მსმენელზე ზემოქმედების მძლავრი ფაქტორია. ორატორი კი ყოველთვის მონოდებულია, დაიბყროს აუდიტორია.

ფიქსირებულ ფორმათა რღვევისა და მონაცვლეობის ტენდენციები

რიტმს მხოლოდ ენობრივ ერთეულთა გამეორება არ ქმნის, ენობრივი ერთეულების გამეორების დარღვევას მეტყველების საერთო რიტმში მრავალფეროვნება შეაქვს. ამ შემთხვევაში დიდ როლს თამაშობს მოსალოდნელი-მოულოდნელის ფსიქოლოგიური ფაქტორი. აღქმა, როგორც კი ეჩვევა რომელიმე ენობრივი ერთეულის სიხშირეს, დუნდება, ხოლო გავლენა ამგვარი მოვლენისა მსმენელებზე სუსტდება. ამ დროს შემოდის მეტყველებაში — მოულოდნელი, რაც აფხიზლებს აღქმას, ზეგავლენის ხარისხიც იზრდება. ამის შესახებ გრიგოლ კიკნაძე წერს: „ფიქსირებული ფორმის გამეორების ანუ მიმსგავსების ტენდენცია ფართო გამოხატულებას პოულობს ადამიანის მეტყველებაში. მაგრამ მის გვერდით არსებობს მეორე, სულ საპირისპირო ტენდენცია, რომლის მიზანია შეაფერხოს მიმსგავსების მოქმედება, დაარღვიოს ფიქსირებული ფორმის გამეორების ტენდენცია. ეს ტენდენცია, ნამდვილად რომ ითქვას, მიმსგავსების ტენდენციის პარალელურად კი არ არსებობს, არამედ თვით მიმსგავსების ტენდენციაში მარხია, მისგანაა ამოზრდილი და, შეიძლება ითქვას, შინაგან დამარღვეველ ძალას წარმოადგენს ფიქსირებული ფორმის გამეორებისთვის. იმისათვის, რომ განმსგავსების ტენდენციამ იჩინოს თავი, რასაკვირველია, ადგილი უნდა ჰქონდეს მიმსგავსების ფაქტს; ჯერ უნდა არსებობდეს გარკვეული ენობრივი მოვლენა, შემდეგ მოსალოდნელი უნდა იყოს ამ მოვლენის გამეორება და მხოლოდ ამ ნიადაგზე შეიძლება წარმოიშვას ამ გამეორების

წინააღმდეგ მიმართული ტენდენცია. ე.ი. ფიქსირებული ფორმის დარღვევის ანუ განმსგავსების ტენდენცია მეორეულია, ხოლო მიმსგავსების ტენდენცია ამასთან შედარებით პირველადია" (კიკნაძე, 1957, 128-129). გუჩა კვარაცხელია კი დასძენს: „ორივე ტენდენცია, შეტყობინების მიზანდასახულების შესაბამისად შეიძლება აღიჭურვოს სტილისტიკური ფუნქციით... ელემენტთა დაპირისპირებანი ისეთი მახასიათებლების მიხედვით, როგორიცაა ავტომატიზაცია-აქტუალიზაცია, ტრადიციული-სიტუაციური, მოსალოდნელი-მოულოდნელი, მიმსგავსებული-განმსგავსებული სტილის ნიშანს ანუ მეტყველების თვისებრიობას ქმნის" (კვარაცხელია, 1995, 115).

ენობრივ ერთეულთა გამეორება, დარღვევა, მონაცვლეობა საბოლოო ჯამში აწესრიგებს მეტყველებას, გარკვეულ რიტმს ქმნის. რა თქმა უნდა, ეს რიტმი განსხვავებული და მრავალფეროვანი შეიძლება იყოს.

ბენვენისტი როდესაც სიტყვა „რიტმს“ განიხილავს ენობრივ გამოხატვაში, წერს, რომ: ახლა შეგვიძლია ვისაუბროთ ცეკვის, სიარულის, სიმღერის, მეტყველების, სამსახურის, ცხოვრების და ა.შ. რიტმზე. ყველაფერი, რაც გულისხმობს მოქმედების მიმდინარეობას, შეიძლება „რიტმით“ ხასიათდებოდეს. მოქმედებაში „ზომა“ შეაქვს დაძაბულობა-დაცემის რეგულარულ მონაცვლეობას... რიტმი მონესრიგებული მოძრაობაა. ტალღების ქვიშაზე თამაშს არ მიუყვანია ძველი ელინელი რიტმის გახსნამდე, ახლა კი ჩვენ ვქმნით მეტაფორას, როდესაც ვსაუბრობთ ტალღათა რიტმზე. მოაზროვნეთა მთელი თაობის შრომა დაიხარჯა, რათა სათანადოდ ახსნილიყო რიტმის ბუნება დღეს ასე „უბრალო და ბუნებრივი“. რიტმი — მოძრაობის ფორმათა დანაწევრებაა და ახლა გვიკვირს, როგორ შეიძლებოდა ეს თავიდანვე არ გვცოდნოდა (ბენვენისტი, 1971, 385).

საინტერესოდ გვეჩვენება ამ საკითხზე არისტოტელეს შეხედულება. იგი ზეპირი მეტყველების რიტმის შესახებ

ნერს: „სიტყვას არ უნდა ჰქონდეს არც ლექსის სახე და არც ურიტმო უნდა იყოს, რადგან პირველ შემთხვევაში დამაჯერებელი არ იქნება და ხელოვნური გამოჩნდება. გარდა ამისა, დააბნევს მსმენელის ყურადღებას, რომელიც ელის მსგავსი მარცვლების გამეორებას, მოელის, თუ როდის შეხვდება იგივე მარცვალი... ურიტმო სიტყვა დაუსრულებელია, მაგრამ საჭიროა, რომ სიტყვას დასრულებული სახე ჰქონდეს, ოღონდ არა მეტრული. განუსაზღვრელი კი არც სასიამოვნოა და არც — გასაგები. ყოველივე რიცხვით იზომება. სიტყვის სახეც რიცხვია, ანუ რიტმი, რომლის ზომას მისი ნაწილები შეადგენს. მაშასადამე, საჭიროა, რომ სიტყვას რიტმი ჰქონდეს, მაგრამ არა — მეტრი, რადგან მაშინ ის ლექსი იქნებოდა. რიტმიც სავსებით ზუსტი არ უნდა ჰქონდეს. რიტმი ზუსტი იქნება მაშინ, თუ მას გარკვეული საზღვარი ექნება“ (არისტოტელე, 1981, 180).

დიფერენციაციის ფაქტორის მოქმედება ენაში ისევე ფართოდაა გავრცელებული, როგორც ანალოგიის ფაქტორისა. ფონეტიკაში ამ მოვლენას შეესაბამება **დისიმილაცია**. ფიქსირებული ფორმის დარღვევის ტენდენციის მკაფიო გამოხატულებას ვხვდებით აგრეთვე ბავშვთა მეტყველებაში.

საინტერესო სურათს იძლევა ფიქსირებული ფორმის რღვევის ტენდენციის გამოვლენა ქადაგებათა ტექსტებში. ამ მოვლენას ვაკვირდებოდით როგორც ტექსტის გარკვეულ მონაკვეთში — წინადადება, აბზაცი... ასევე მქადაგებლის მთელ სიტყვაში. გამეორება აზრის წინნამოწევაა, ის ენობრივი ერთეული, რომელიც ტექსტში ან მის რომელიმე მონაკვეთში კანონზომიერად მეორდება, ინვეს გარკვეული აზრის აქტუალიზაციას, რაც შეეხება შემდეგ ფორმის დარღვევას, როგორი პარადოქსულიც უნდა იყოს, ისიც აზრის აქტუალიზაციას ემსახურება მეტყველებაში, ხოლო ამგვარი ფორმით აზრის გამოთქმა მიზნად ისახავს ადრესატზე ზემოქმედებას.

ფიქსირებული ფორმის რღვევის დროს იცვლება სხვადასხვა ენობრივი ერთეული. მაგალითად, ამ შემთხვევაში იცვლება **ზმნისწინი**: „ქრისტემან, კაცთა სათნოებისთვის განკაცებულმან, **დაითმინა** სიმაღლისაგან სიმდაბლედ ყოფნა, **დაითმინა** იწროთა ადგილთა გარეშემოუწერელმან დატევნა, **მოითმინა** მეფეთა დამბადებელმან მთავართა სიტყვათათვის თავს დება“ (სულხან-საბა, 49, 17). ამ შემთხვევაში აქტუალიზებულია სიტყვა „**მოთმინების**“ აზრი, განსხვავებული ფორმებით გამოხატვა აძლიერებს ამ სიტყვით გამოხატული აზრის ექსპრესიას.

„მაშინ ეცადე, მოსპო შენ შორის **ის** მიზეზი, დასტოვო **ის** ჩვეულება, გაისწორე **ის** თვისება, განეშორე **იმ** ვნებას, რომელნი არიან უმთავრესნი მიზეზნი შენთა უბედურებათა (გაბრიელ ეპისკოპ. ნ. II, 169, 23). — ჩვენებითი ნაცვალსახელი **ის** იცვლება **იმ** ფორმით. მთავარი წარმოდგენილ წინადადებაში არის არა ყოველგვარი მიზეზი, ჩვეულება, თვისება თუ ვნება, არამედ სწორედ **ის**...

ზოგ შემთხვევაში ერთი ფიქსირებული ფორმა ირღვევა, ხოლო შემდეგ — ხშირ შემთხვევაში ფიქსაცია ხდება ახალი ფორმის. მაგალითად:

„არცავინ დაგიხშავსთ კართა მისთა, ვითარცა მეკარენი მეფეთანი, **არა** გიმასპინძლებს მსგავსად ქვეყნიერთა უფალთასა, **არა** მოგართმევსთ პურთა თავთასა, **არა** დაგიკლავს პირუტყვთა მშვენიერთა, **არცა** გასმევს ღვინოსა უნებურსა, **არცა** მიგიღებს სიმთვრალითა ცნობასა, არამედ დაგიკლავს თავსა თვისსა განხორციელებულსა“ (სულხან-საბა, 41, 13).

არა ნაწილაკი იცვლება **არცა** ნაწილაკით. ამ ორ ნაწილაკს შორის შინაარსეული სხვაობა ნიუანსური ხასიათისაა. მაგრამ აქ მთავარი — სხვაა, ფორმის რღვევით და მონაცვლეობით ექსპრესიის გაძლიერება, რაც მიიღწევა კიდევც.

ფიქსირებულ ფორმათა რღვევას ქადაგების ტექსტებში ენაცვლება **ფორმათა მონაცვლეობა**. აღნიშნული მონაცვლეობა ხან არის სიმეტრიული, ხან კი — არა.

„მოვალს უფალი **ჩვენი**, მოვალს ღმერთი **ჩვენი**, მოვალს მოძღვარი **ჩვენი**, **ჩვენთვის** დაბადებული, **ჩვენთვის** დაგლაზაკებული, **ჩვენის** ტყვეობისთვის განყიდული, **ჩვენ** წარწყმედულათათვის **ჯვარცმული**“ (ს.ს. 69, 29). (მონაცვლეობს ერთი და იმავე ფუძის კუთვნილებითი და პირის ნაცვალსახელი).

ბრუნვის ფორმათა არასიმეტრიულ მონაცვლეობასა აქვს ადგილი შემდეგ შემთხვევაში:

„დუმილით **ლოცვა** მოსე უფლისაგან მლაღადებლად იწოდა. დუმილით **ლოცვითა** ანა წინასწარმეტყველი შვილიერ იქმნა. **ლოცვითა** მდუმრადითა იპოება სოფელი ესე. დუმილის **ლოცვითა** და ვედრებითა აღგებატების დღენი. დუმილის **ლოცვითა** მოგეცემისთ სიმდიდრე. დუმილის **ლოცვა** მხურვალე აღგიზრდით შვილთა. მდუმრადი **ლოცვა** მოგცემთ ცვართა წვიმათა და ნაყოფთა ქვეყანისათა. დუმილის **ლოცვა** მხურვალე მოგაშორებსთ მტერთა უხილავთა.

განკრძალული **ლოცვა** დაგამოყვრებსთ მტერსა ხორციელსა. **ლოცვა** მოწყალე ჰყოფს მეპატრონესა შენ ზედა. **ლოცვა** წარგიმართებს ყოველთა გზათა შენთა. **ლოცვა** აღავსებს სავაჭროსა შენსა საუნჯითა. **ლოცვანი** მიხსნიან ყოვლისა ფათერაკისაგან. **ლოცვა** განგარინებს უჟამოდ სიკვდილისაგან. **ლოცვა** დაგიფარავს ცოდვისაგან. **ლოცვა** შეგინდობს ნაქმნარისა ცოდვათა. **ლოცვა** განგიღებს კართა სამოთხისათა. **ლოცვა** შემიყვანებს სასუფეველსა შინა. **ლოცვა** მოგაშორებს ეშმაკსა. **ლოცვა** დაგამეგობრებსთ ანგელოზთა. **ლოცვა** გაჩვენებსთ პირსა ღმრთისასა და დაგამკვიდრებს მუნ საუკუნოდ.

უკეთუ არა, **ლოცვასა** ზედა უბნობა და **ლოცვათა** ყურთა მიუპყრობლობა, ყოველივე, რაოდენი გითხარ, ყო-

ველთა მოგაშორებს და ჯოჯოხეთს საუკუნოდ დაგიმკვიდრებს (სულხან-საბა, 29, 11).

წარმოდგენილი ნაწყვეტი მრავალმხრივ არის საინტერესო. ზოგადად საქმე გვაქვს გამეორებასთან. გამეორებული ლექსიკური ერთეულით — „ლოცვა“ ხდება სიტყვის მნიშვნელობისა და აზრის შეძლებისდაგვარად სრულად წარმოდგენა. ეს კი მიიღწევა განსხვავებული კონტექსტებით. საინტერესოა სინტაგმები: **დუმილით ლოცვა, მდუმარადი ლოცვა, დუმილის ლოცვა, განკრძალული ლოცვა, მონყალე ლოცვა**, აგრეთვე მეტაფორული ხასიათის სიტყვათმეხამებანი: **ლოცვა წარგიმართებს, ლოცვა აღასებს, ლოცვანი გიხსნაინ, ლოცვა განგარინებს, ლოცვა დაგიფარავს, ლოცვა შეგინდობს, ლოცვა განგიღებს, ლოცვა შეგიყვანებს, ლოცვა მოგაშორებს, ლოცვა დაგამეგობრებს, ლოცვა გაჩვენებს**.

ეს არ არის ლექსიკური ერთეულის უბრალო, მექანიკური, ავტომატური გამეორება, არამედ საქმე გვაქვს სიტყვის მნიშვნელობისა და აზრის მრავალფეროვან გამოვლენასთან. თითოეული კონტექსტი, რომელშიც წარმოდგენილია სიტყვა „ლოცვა“ განსხვავებულია.

ქადაგებათა ტექსტებისთვის ამგვარი მოვლენა ბუნებრივია. განვიხილოთ სხვა შემთხვევა, სადაც გამეორების ფონზე ბრუნვის ფორმათა არასიმეტრიულ მონაცვლეობას ვხვდებით:

„რა გნებავსთ, ჰოი, **მშვიდნო**, უდიდესი ამისი? ვითარსა პატივსა გყოფსთ უფალი, ვითარ განიჭებსთ, ვითარ მიგიზიდავსთ, ვითარ აღგამალლებსთ!

„ნეტარ იყვნენ **მშვიდნი**, რამეთუ მათ დაამკვიდრონ ქუეყანაი“, ქვეყანა იგი, სადა ღმერთი მთავრობს!

დაიმკვიდრონ **მშვიდთა** სუფევა მამისა, დიდება ძისა, მადლი სულისა წმიდისა!

დაიმკვიდრონ **მშვიდთა** ქვეყანა ზეცისა, ნათელი სამებისა, პირისპირ მზერა ყოვლად წმიდისა, სამყოფელი

სერობინთა, ადგილი ქერობინთა, საშვებელი ანგელოზთა, მეგობრობა მთავარანგელოზთა!

დაიმკვიდრონ **მშვიდთა** ქვეყანა წარუვალთ, ქვეყანა მართალთა, თემი წმიდათა, სავანე მოციქულთა, სახლი წინასწარმეტყველთა, სადგური მონამეთა, განსასვენებელი მღვდელ-მოძღვართა, ყოფნა მამათ-მთავართა!

დაიმკვიდრონ **მშვიდთა** და არა გლისპთა და მტაცებელთა ქვეყანა აღთქმის, ზეცისა იერუსალიმი, უკვდავება, უზრუნველყოფა, მზისგან უნათლესყოფა ელვათაგან უბრწყინვალესობა, ყოველთა ზეციერთა წესთა მინიჭება!

მშვიდნო, ღმრთისაგან ნეტარეულნო, **მშვიდნო**, წინასწარმეტყველთაგან სანატრელო! (სულხან-საბა, 130, 10).

მქადაგებელი განმარტავს „სიკვდილს“, ახასიათებს სხვადასხვა კუთხით, ადგილი აქვს ბრუნვის ფორმათა მონაცვლეობას გამეორების ფონზე, ტექსტი აგებულია კონტრასტზე:

„და თუ იკითხო: **სიკვდილი** რაი არს, ანუ რის არსებისაგანი არს, მე გითხრა შენ: **სიკვდილი** ვითარცა არარაი არს და განმაქარვებელი ჩვენი არს; **სიკვდილისა** არსება უჩინო არს და ხილულისა ჩვენისა არსებისა უჩინო მყოფელი არს; **სიკვდილი** უხორცო არს და ხორცთა ჩვენთა დამადნობელი არს; **სიკვდილი** უსულო არს და სულთა ჩვენთა წარმტაცებელი არს; **სიკვდილსა** ძარღვი არა ასხენ და ნაწევართა ჩვენთა დამხსნელ არს; **სიკვდილსა** ძვალნი არა აქვს და ძვალთა ჩვენთა განმაშიშვლებელი არს; **სიკვდილი** უხმო და უსიტყვო არს და სიტყვათა ჩვენთა დამადუმებელი არს; **სიკვდილი** უცნობო არს და ცნობათა და გონებათა ჩვენთა მიმღებელი არს. გვეშინოდეს **სიკვდილისაგანი!**“ (სულხან-საბა; 80; 9).

ახლა კი უფრო ვრცელი ანალიზისთვის წარმოვადგინოთ სულხან-საბა ორბელიანის სწავლა-მოძღვრებიდან ერთი სიტყვა მთლიანად. ეს არის „**სწავლა უცხოდ-მოყვარებისათვის და ვნებისათვის უფლისა**“.

„**უცხო** ვიყავ და არა შემინყნარეთ მე“ — უფალი ჩივის უმადლოსა ჰურიათაგან დღესა მას დიდსა სასჯელისასა, რომლისათვის დასწერს მათე მახარებელი სახარების კეთავსა შინა. ამისათვის რამეთუ მოვიდა **უცხო უცხოსა** ადგილსა, დამბადებელი ცათა და ქვეყანისა, სახითა სიგლახაკისაითა და არა შეინყნარეს; მოვიდა მეუფე მაღალი, მონებასა ქვეშე **უცხო** მონათა თვისთა თანა და არა პატივსცეს; მოვიდა ძე მამისა მის ყოვლისა მპყრობელისა ძედ ქალწულისა, **უცხო** და ეშვილა კაცთა და არა შეინყნარეს; მოვიდა თანასწორი სულისა წმიდისა **უცხო** ძმად ადამიანთა თანა და არა შეიტკბეს; მოვიდა უფალი უფლებათა **უცხო** მეფედ ერთა განდგომილთა თანა და არა დაემორჩილნეს; მოვიდა დიდისა ზრახვისა ანგელოზი **უცხო** ქადაგად სინანულისა, მიმტევებელად ცოდვათა და არა უსმინეს.

უცხოისა ბუნებისა მქონებელმან **უცხოისა** ქალისა თანა დაივანა, კაცთაგან **უცხოსა** მუცელსა დაისადგურა, უბრწუნელად, უტკივრად ევას ღმობასა **უცხოსა** შობითა უღმობელ ექმნა, **უცხო** ქვაბმან ისტუმრა, ბაგამან განუსვენა, ხარმან და ვირმან შეინყნარეს, ხოლო ისრაელთა არა იცნეს. სამნი მეფენი აღმოსავალთანი რბიოდეს **უცხოისა** მის ძლნობად, ვარსკვლავი უსულო წინა მოუძღვებოდა და ჰეროდე **უცხოისა** მისთვის სიკვდილად განემზადებოდა. ღმერთი უკვდავი კაცთა მოკვდავთაგან **უცხო** ივლტოდა; **უცხო** იგი ყრმა **უცხო**თ არა შემწყნარებელთა დაემალებოდა; სხვათა მზრდელი **უცხო** აღიზრდებოდა; ცათა და ქვეყანათა მტვირთველი **უცხო** დედაკაცისა მიერ ტვირთულ იქმნებოდა, ნათელი ნათლის მომცემელი იოანეს მიერ **უცხო** ნათელს-ილებდა; **უცხო** დაშვრებოდა, **უცხოსა** მოემშეოდა, **უცხოსა** მოენყურებოდა, **უცხო** სიცივესა და სიციხესა თავს იდებდა, **უცხო** მეძავთა და მემრუშეთა მიერ პატივ იცემოდა, **უცხო** მეზვერეთა და ცოდვილთაგან გამოიზრდებოდა, ხოლო ისრაელთაგან ქვისა დაკრებად განიმზადებოდა.

უცხოსა ვირით მომავალსა ჩჩვილნი ოსანნასა უგა-
ლობდეს, მოხუცებულნი პირთა მირიდებდეს; **უცხო**სა
გლაზაკნი წინა მიეგებვიდეს და მდიდარნი კართა დაუბ-
შვიდეს; **უცხო**სა მოწაფე გამცემელ ექმნებოდა. ერნი შე-
იპყრობდნენ, მღვდელნი მოიძაგებდნენ, მნიგნობარნი მო-
იძულებდნენ, მღვდელთ-მოძღვარნი შეჰკრვიდნენ, მსა-
ჯულნი სიკვდილად მისცემდენ; **უცხო**სა კეთილის განსვე-
ნებისა ნაცვლად ბოროტსა უყოფდენ, მიგებებისა ნაც-
ვლად განბასრევდენ, მოკითხვისა ნაცვლად განკიცხე-
დენ, სიტკბოისა საუბრისა ნაცვლად აგინებდენ, ფუფუნე-
ბისა ნაცვლად სცემდენ, შვებისა ნაცვლად შებორკილვი-
დენ, შემოსისა ნაცვლად შიშველსა ქალაქსა მოავლებდენ,
ბანებათა ნაცვლად სისხლითა შელებდენ, კვართისა მიცე-
მისა ნაცვლად შოლტითა დაანყლულებდენ, ვარცხნისა
ნაცვლად ლერწმითა სცემდენ და თმათა და წვერთა
ფხვრიდენ; ნელსაცხებლისა ცხებისა ნაცვლად პირთა
ნერწყვიდენ და ყვრიმალსა უხეთქდენ, ქუდისა ნაცვლად
ეკალთა დაადგმიდენ, ბიალონისა ნაცვლად კიცხევისა ძო-
წეულსა შემოსდენ, საგებელისა ნაცვლად ჯვარსა გაკერი-
დენ, ბალიშისა ნაცვლად ბრალის ფიცართა დაუდებდენ,
განსვენებისა ნაცვლად ხელთა და ფეხთა დაუმსჭვალვი-
დენ, სანოვაგეთა ნაცვლად ნალველსა და მურთა მოუბ-
ყრობდენ, ღვინისა ნაცვლად ძმარსა ასმევდენ.

ესრეთ შეიწყნარეს **უცხო** იგი, ესრეთ უმასპინძლეს
სტუმარსა მას, მხსნელად მოსრულსა მათდა. ეს ქრისტე,
უცხოდ დამდაბლებული, **უცხო**დ შობილი, **უცხო**დ მკვდა-
რი, **უცხო**დ აღდგომილი, **უცხო**დ ამაღლებული, **უცხო**დაც
მოვალს მეორედ მოსვლასა მას დიდსა დღესა განკითხვი-
სასა, რომელი აყვედრებს კაცთა შეუწყნარებლობასა
თვისსა, არა მხოლოდ თვისსა, არამედ ერთა მცირეთაგან-
თასა, რომლისათვის იტყვის: „რომელი არა უყავთ ერთა
მცირეთაგანთა, მე არა მიყავთ“. ვინ არს ესე მცირეთაგა-
ნი, შესწორებული ქრისტესი? რომელი მოვიდეს შენდა

ულონო ვინმე კართა სახლისა შენისათა და არა აქვნდეს ადგილი დასავენებლად მისდა. და იგი არა შეინყნარა, ესე არს შეუნყნარებლობა ქრისტესი...

არა უწყია, ოდეს მოვიდეს **უცხო** კარად შენდა შეინრებული ულონოებითა და არა შეინყნარო და განავლინო მნუხარე, მაშინ მოეხსენოს ქრისტესა **უცხოებით** მოსვლა ჰურიათა თანა, რომელთა არა შეინყნარეს. არა უწყია, რამეთუ შენცა ხვალე **უცხო** ექმნები სახლსა ამას შენსა და სახლეულთა და დედანულთა განემორები?

მოიხსენენ მამანი შენნი, სადა მიმავალ არიან **უცხოობასა** შინა, და შენცა მიხვალ **უცხოისა** მის ქრისტეს კართა თანა **უცხო** და უცნობელი, რომელსა არა გექონების მას ჟამსა შინა მუნ უნჯთაგან სახლთა შენთასა, არცა ოქრო, არცა ვერცხლი და არცა რავე ხვასტაგთაგანი; არა გეყოლების მუნ შემწედ მეგობარნი, მოყვასნი და მცნობელნი შენნი, ვითარცა არა ჰყავნდა შენსა კართა ზედა **უცხოისა** მას, რომელი განაძე, რათა მათ კარნი გაგნიხვან და განგისვენონ...

უცხოთ-შენყნარება ღმრთისა მასპინძლობა არს. **უცხოთ-**შენყნარება უფლისათვის განმზადება არს. **უცხოთ-**შენყნარება ქრისტეს მიწვევა არს, **უცხოთ-**შენყნარება იესუს ძღნობა არს... არა მეცნიერ ხარ, თუ რაოდენთა კეთილთა შეუკრებ თავსა შენსა **უცხოისა** შენყნარებითა? პირველად: რამეთუ კაცსა ისტუმრებ; მეორედ: ნათესავსა შენსა სახლად შეიყვან, რამეთუ იგიცა ადამისა ძე არს; მესამედ: ულონოსა, დაჭირებულსა ულხენ; მეოთხედ: მშვიერსა განაძლებ; მეხუთედ: მწყურვალსა ასმევ, რომლისათვის იტყვის წმიდა მათე მახარებელი: „რომელმან სცეს წყალი ერთი გრილი სახელად მოწაფისა, არა წარუნყმდეს“. მეექვსედ: მცივანსა განატფობ; მეშვიდედ: ქრისტეს ისტუმრებ და შვიდთა მცნებათა ღმრთისათა ერთისა **უცხოისა** შენყნარებითა აღასრულებ, და შვიდთა გვირგვინთა ქრისტეს მიერ დღესა მას დიდსა განკითხვისასა დაიდგამ და დიდებასა სუფევისა ღმრთისასა ღირს იქმნები...

ან, საყვარელო, ოდეს მოავლინოს ღმერთმან **უცხო** ვინმე კართა შენთა, მიეგებოდე სიხარულითა, განულებდე კართა სისწრაფითა, შეინყნარებდე კეთილითა გულითა, ნუ ეტყვი: „არა გიცი“, რათა არა შენცა გესმეს ხმა ესე, ნუ ეტყვი: „ცოდვილ ხარ, გინა ბოროტ“, რათა არა შენიცა ცოდვანი გამოგიცხადდენ, ნუ ეტყვი: „არა ნათესავ და ტომ ხარ ჩემი, რამეთუ ყოველნი ერთისა ტომისაგან ვართ და ყოველთა საზოგადოდ გვეძმო ქრისტე, არამედ მსგავსად სიტყვისა უფლისა განუსვენეთ **უცხო**სა, რათა თქვენცა განგისვენოს ქრისტემან, მოყვასმან **უცხოთა** მან, სასუფეველსა ცათასა უკუნითი უკუნისამდე, ამინ“ (სულხან-საბა, 98;).

ზემომოყვანილ ქადაგებაში სიტყვა „უცხო“ მრავალჯერაა წარმოდგენილი სხვადასხვა ფორმით. არა მხოლოდ სიტყვის ფორმაა განსხვავებული, განსხვავებულია მნიშვნელობებიც. განმარტებით ლექსიკონში აღნიშნული თითქმის ყველა მნიშვნელობა გვხვდება ტექსტში და ემატება სხვა მნიშვნელობებიც. განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით **უცხოა** — 1) ვისაც არ იცნობენ, უცნობი, გარეშე, 2) სადაც არ ყოფილან; რაც არ გაუცვნიათ — შეუსწავლელი, უცნობი (მხარე, ადგილი...), არამშობლიური, სხვა ხალხის კუთვნილი, 3) ზედმეტი, მიუღებელი; 4) არაჩვეულებრივი, უცნაური, საკვირველი, შესანიშნავი, საუცხოო;

ქადაგების მიხედვით **უცხო** უფალია, იგი მოვიდა **უცხო უცხო**სა ადგილსა; **უცხო** მოვიდა როგორც — შვილი, მეგობარი, ძმა, მეფე, ანგელოზი... **უცხო** ანუ უფალი იყო **უცხო** ბუნების მქონე (ანუ საუცხოო ბუნების), **უცხო** მუცელში დაისადგურა (უცნობ მუცელში), **უცხო** ემალებოდა არაშემწყნარებელ **უცხოებს** — ანუ: უფალი იესო ქრისტე არაშემწყნარებელ ადამიანებს ემალებოდა. ქრისტე **უცხო**დ (საუცხოოდ) აღიზრდებოდა... **უცხოობასა** შინა ნავა ადამიანი (ანუ: გარდაიცვლება); ქრისტეს კართან **უცხო** დახვდება. **უცხოა** იგი, ვინც კარზე მოგიკაკუნებს და რო-

მელსაც სიხარულით უნდა შეეგებო, რადგან თითოეული ადამიანი ქრისტეს ნაწილია, ქრისტე — **უცხო**, ქრისტე — მთლიანობაა, ადამიანი — ნაწილია მისი.

კონტექსტების მიხედვით **უცხო** არის: **არსებითი სახელი**, **ზედსართავი სახელი**, **ზმნიზედა**, **საწყისი**. აგრეთვე უცხო — ქრისტეს **სიმბოლო**.

ამდენად, მართალია, ტექსტში მეორდება ლექსიკური ერთეული „**უცხო**“, მაგრამ უამრავი **კონოტაციური მნიშვნელობით**. აღნიშნული ლექსემების არასიმეტრიული გამეორება გარკვეულ რიტმულობას ქმნის. რიტმულობას ქმნის აგრეთვე სიტყვა „უცხოს“ ბგერადობაც განმეორებისას.

„ამა თუ იმ სახის მეტყველების პროცესი გულისხმობს ადამიანის ჩაყენებას გარკვეულ მდგომარეობაში. ეს უკანასკნელი მიუთითებს იმაზე, თუ რა გზით უნდა წავიდეს მეტყველება, როგორი სიტყვიერი საშუალებები უნდა იქნეს გამოყენებული და იმაზედაც კი, თუ როგორ უნდა იქნეს გააზრებული მოცემული მასალა“ (კიკნაძე, 1957, 142).

არუთინოვა როცა პრაგმატიკაზე მსჯელობს, ასკვნის, რომ: „პრაგმატიკული ანალიზი არ შემოიფარგლება სიტყვისა და გამონათქვამის მნიშვნელობით. პრაგმატიკა იკვლევს დისკურსსაც. დისკურსი ავლენს ადამიანის სუბიექტურ ფსიქოლოგიას და შესაბამისად, თეორიული განსჯებისაგან განსხვავებით, ის არ შეიძლება გაუცხოვებული იყოს მოლაპარაკისაგან“ (არუთინოვა, 1985, 22).

სამქადაგებლო დისკურსის შესწავლამ გამოავლინა, რომ ტექსტის რიტმული ორგანიზაცია განსხვავებულია სხვადასხვა ავტორთან, განსხვავებულია რიტმულობის ხარისხი საუკუნეების მიხედვითაც. მაგალითად, სულხან-საბასი და იოვანე ბოლნელის ქადაგებები უფრო მეტად რიტმულია, ვიდრე ანტონ ჭყონდიდელის, გაბრიელ ეპისკოპოსის, ანდა ილია II-სი. რა თქმა უნდა, რიტმი, როცა ის სათქმელთან შესაბამისობაშია, დიდ ზეგავლენას ახდენს მსმენელზე.

„გრამატიკული ტროპი“

„საჯარო სიტყვა ფერწერას ჰგავს,
სადაც შუქ-ჩრდილია გამოყენებული.
რაც უფრო მეტი ადამიანია დახატული ტილოზე,
მით უფრო შორიდან უნდა შეხედო მას“.
ა რ ი ს ტ ო ტ ე ლ ე, „რიტორიკა“

საჯარო სიტყვაში „შუქ-ჩრდილები“ სხვადასხვა მხატვრული გამოსახვის საშუალებებით იქმნება. მეტაფორა, შედარება, ეპითეტი და სხვა, მეტყველებას ხატოვანს და ამავე დროს ძლიერი ზემოქმედების მქონეს ხდის, მაგრამ ხშირად მეტყველება სადა, უბრალო და მეტაფორულობისაგან დაცლილია, მაგრამ გამომსახველობითია და ზეგავლენაც ძლიერია. რა ხდება? სად უნდა ვეძებოთ ამგვარ სიტყვებში ზემოქმედების საშუალებები? რომან იაკობსონი თავის ცნობილ ნაშრომში „გრამატიკის პოეზია და პოეზიის გრამატიკა“, როცა ე.წ. „უსახეებო პოეზიაზე“ საუბრობს, განიხილავს პუშკინის ცნობილ ლექსს „Я вас люблю“; მეცნიერი აღნიშნავს, რომ ლექსში არცერთი „ცოცხალი ტროპი“ არ არის, მხოლოდ ერთი „მკვდარი მეტაფორა“ — „любовь угадал“, სამაგიეროდ, ეს რეასტრიქონედი მდიდარია „გრამატიკული ტროპებით“, რაც, საბოლოო ჯამში, ლექსს ანიჭებს გამომსახველობით ძალას. როგორც სეპირიც აღნიშნავს, ამგვარი საშუალებების მხატვრულ ეფექტს მგრძნობიარე მკითხველი ინსტინქტურად გრძნობს, ყოველგვარი ცნობიერი ანალიზის გარეშე. ამ მხრივ პოეტი ხშირად მკითხველს ემსგავსება.

„სიმეტრიული განმეორებადობა და გრამატიკულ მნიშვნელობათა კონტრასტი მხატვრულ საშუალებებად

გვევლინებიან... „გრამატიკული ფიგურები“ ყველა დროის მსოფლიო პოეზიაში ძველებურად რჩებიან ლიტერატურათმცოდნეებისთვის სიურპრიზად“ (იაკობსონი, 2001, 525-549) — დასძენს იაკობსონი.

უნდა აღინიშნოს, რომ „გრამატიკული ტროპები“ მხოლოდ პოეზიისთვის არ არის დამახასიათებელი. ჩვენ მიერ გამოკვლეული სამქადაგებლო ტექსტები მდიდარია „გრამატიკული ფიგურებით“. ერთი შეხედვით, ამგვარი „მხატვრული სახეები“ ტექსტის ზედაპირზე შეუმჩნეველი არიან, მაგრამ ტექსტში უფრო ღრმა წვდომით თვალსაჩინოვდებიან და მათი ზეგავლენის ძალაც უდავო ხდება.

რამდენადაც „გრამატიკული ტროპები“ ფორმათა პარალელიზმზე იგება და ერთგვარი სიმეტრიულობა ახასიათებს, ტექსტის რიტმის მაორგანიზებელ ფაქტორადაც გვევლინება, ხოლო გრამატიკულ მნიშვნელობათა კონტრასტულობა საჯარო სიტყვაში იმ „შუქ-ჩრდილს“ ქმნის, რომელზეც არისტოტელე გვესაუბრება „რიტორიკაში“.

ტექსტის რიტმულობა და კონტრასტი მსმენელზე ზემოქმედების მძლავრი ფაქტორებია.

გრამატიკულ ფორმათა ფუნქციური პოტენცია ახლებურად, თავისებურად იხსნება სამქადაგებლო ტექსტებში, შესაძლებლობა გვეძლევა ვისაუბროთ „გრამატიკულ პოეტიკაზე“. როგორც ფუნქციური გრამატიკის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მკვლევარი **ბონდარკო** მიუთითებს: „ენობრივ ერთეულთა პოტენცია განაპირობებს მათ ფუნქციონირებას... ფუნქცია-პოტენცია გარდაიქმნება ფუნქცია-რეალიზაციად ფუნქციონირების პროცესში (ბონდარკო, 1987, 19). მკვლევარი „ფუნქციური პოტენციის“ გაგებაში აერთიანებს სხვადასხვა ტიპის ფუნქციებს — სემანტიკურს, ემოციურს, ექსპრესიულს, სტილისტიკურს, პრაგმატიკულსა და სტრუქტურულს (ბონდარკო, 2001, 50).

გრამატიკულ ფორმათა პრაგმატიკული ფუნქცია ამ ფორმათა „ტროპულობას“ განაპირობებს.

გამოკვლეულ ტექსტებში განსაკუთრებით აქტუალიზებულია ნაცვალსახელთა პარალელიზმი. კონტრასტს ქმნის სხვადასხვა პირის ნაცვალსახელთა პარალელიზმი, სხვადასხვა ჯგუფის ნაცვალსახელთა პარალელიზმი, ან ნაცვალსახელთა სხვადასხვა ბრუნვის ფორმათა პარალელიზმი.

„მე გიჩუენე, თუ შენი ცოდვა როგორ განცხადებულ არის — ღმერთთან, კაცთან, ანგელოზთან და ეშმაკთან.

შენ მიჩუენე, თუ დაფარული რითი არის“.

(ანტონ ჭყონდიდელი, გვ. 8)

„ის — თავადი, უფალი — ცოდვისათვის ტკბილი არის, შენ — სიმწარით განმკითხული ხარ!..

ის გიბრძანებს: „ნუ განიკითხავთ, რათა არა განიკითხნეთ,

შენ — განიკითხავ და აყვედრებ!“ (გვ. 176)

„თქვენ არა ხართ სოფლისა ამისაგანი, ვითარცა მე არა ვარ“ (გვ. 185)

„მე მოვედ თქვენდა და თქვენ არა შემინყნარეთ“

(იოვანე ბოლნელი, გვ. 255)

„იჲმან შეიგნო თავისი მდგომარეობა, იგი აღარ ატყუებდა თავის თავს. ვინ იცის, იქმნება, ისიც კი ორგზის იმარხვიდა, ვითარცა ფარისეველი შაბათსა; უთუოდ იგიც ათეულსა აძლევდა მონაგებისაგან თვისისა, ვინაიდგან იგიცა იყო ურია“.

(გაბრიელ ეპისკოპოსი, ტ. I, გვ. 28)

„არა, აჲ ფარისეველმა არ იცოდა, რა არის ჭეშმარიტი მარხვა და სხვერპლის შეწირვა. მისი მარხვა ყოფილა ნაყოფი მისისა ორგულობისა და ამპარტავნობისა; მას

უმარხავს მხოლოდ თავის მონონებისთვის და პატივის მიღებისთვის. **იგი** თუ რაიმეს იქმს, მხოლოდ გარეშეობით და მოჩვენებით“ (გვ. 34)

„**მე** მართალ მხარეს მაინც ვიმსახურებო, **სხვანი** — მართალ და მტყუან მხარეს გამოაგლეჯენო“ (გვ. 39)

„ფარისეველი აქებს თავის თავს. **იგი** კმაყოფილია თავის თავზე, **მას** არა თუ არაფერი არ ანუხებს, არამედ **იგი** გახარებული არის თავის კარგ კაცობაზე“ (გვ. 41)

„მაშინვე განიზრახე, რომ **ეს** იქმნა **შენთვის**, **შენის** განათლებისა, გამოხსნისა და ცხოვრებისათვის; მაშასადამე, ეცადე, რომ **შენც** გერგოს ეს მადლი, გეშინოდეს, რომელ ცუდითა **შენითა** ცხოვრებითა არა გააუქმო ჯვარცმა ქრისტესი“ (გვ. 284)

„**რაი** არს სიყვარული ღვთისა, ანუ **რა** სახით შეიძლება კაცმან ღმერთი შეიყვაროს? როდესაც **შენ**, ძმაო, გიყვარს **ვინმე** ანუ **რაიმე**, მაშინ **რას** გრძნობ? **რა** სურვილი გაქვს გულში? მაშინ **შენ** ცხადად წარმოიდგენ **იმ** ნივთს, ანუ **იმ** პირსა, რომელიც გიყვარს. **შენი** სიყვარულის საგანი ცხადად არის გამოხატული **შენს** გულში; **შენ** გსურს, რომ ყოველთვის **მისი** ხილვა და **მისგან** ნუგეშობა შეგეძლოს, რომ ყოველთვის **შენთან** იყოს **იგი**. გარნა ღმერთი არის უხილავი; **შენ** ვერ წარმოიდგენ **მის** სახეს და ვერც შეგიძლიან ისურვო, რომ **იგი** იყოს **შენს** ხელში“ (გვ. 288)

ზმნის ფორმათა პარალელიზმი

„უკეთუ ღმერთი **უხილავ** არს და ანგელოზნი არა **იხილვებიან**, ვერცა-ლა წმიდათა ხატთა ხედავა?“
(სულხან-საბა ორბელიანი, გვ. 27)

რიცხვის ფორმათა პარალელიზმი

„ლოცვანი გიხსნიან ყოვლისა ფათერაკისაგან.
ლოცვა განგარინებს უჟამოდ სიკვდილისაგან“.
(სულხან-საბა ორბელიანი, გვ. 29)

მწკრივის ფორმათა პარალელიზმი

**„თუ კაცი ემზადება, ლოცულობს, ღმერთს შენდობას
ჰსთხოვს, როგორღა უნდა დაუმალოს მან მოძღვარს
ცოდვა თვისი“.**
(გაბრიელ ეპისკოპოსი, გვ. 155)

ზმნისწინთა პარალელიზმი

**„ხოლო ან ვისწრაფოთ, საყუარელნო, რაითა მიუტევ-
ნეთ შეცოდებანი ძმათა ჩვენთა და უფალმანცა მოგვიტევ-
ნეს ყოველნი შეცოდებანი ჩუენნი“.**
(იოვანე ბოლნელი, გვ. 196)

დროის ფორმათა პარალელიზმი

**„ხედავთა სულგრძელებასა ძისა ღმრთისასა?
ხედავთა აურაცხელსა კაცთმოყუარებასა მისსა?
იხილეთ-ღა სივრცე იგი მონყალებათა მათ მისთაი?“**
(იოვანე ბოლნელი, გვ. 196)

ზმნიზედათა პარალელიზმი

**„ღირს კიდევ, რომ კაცმან ძალა იხმაროს თავის თავ-
ზედ, მისთვის, რომელ დიდი სარგებლობა მიეცემა აქაც —**

ამ ქვეყანაზედ და იქაც — იმ ქვეყანაზედ, უკეთუ გადაეჩ-
ვია ერთს რომელსამე ცოდვას“.

(გაბრიელ ეპისკოპოსი, გვ. 154)

ნანილაკთა პარალელიზმი

„**არა** ვიცოდეთ ჩუენ ქალწულისა მარიამისაგან შობილი,
არცა ვიცოდეთ ღმრთეებად ხორცთა შინა დაფარული,
არა ვიცოდეთ ბნელსა შინა ნათელი დაფარული,
არცა მზე ღრუბელთა შინა მყოფი,

არა ვიცოდეთ საუკუნოჲს წინაჲ იგი გამოუთქმელად
შობილი და

არცა ზესკნელთაჲ იგი მყოფი გამოუთქმელი ღმერთი
მხოლოდ...”

(იოვანე ბოლნელი, გვ. 278)

„**არა** ემტერებოდა ფასკუნჯი ვეშაპსა,

არცა რქენდა მარტორქა პილოსა,

არა ებრძოდა ლომი ხარსა,

არცა წარიტაცებდა მგელი ცხოვარსა,

არა სჭამდა არწივი ფარშამანგსა,

არცა სდევნიდა ქორი კაკაბსა...”

(სულხან-საბა ორბელიანი, გვ. 30)

და ა.შ.

უნდა აღინიშნოს, რომ ილია II-ის ქადაგებები განსა-
კუთრებით მდიდარია სინტაქსური პარალელიზმებით.
კერძოდ კი, კონტრასტს ქმნის კითხვითი-თხრობითი წინა-
დადებების მონაცვლეობა:

„ეკლესია მებრძოლია და ვის ვებრძვით ჩვენ? უპირვე-
ლეს ყოვლისა, საკუთარ თავს, ჩვენსავე ცოდვებს“ (გვ. 283)

„ვის ძალუძს თქვას: ხოლო მე ვნებათა ღირნთა მონებად მივჰყიდე თავი? — მხოლოდ წმიდანს, მხოლოდ სულით ამაღლებულს“ (გვ. 287)

„რა ცოდვა ჰქონდა მეფე დავითს ისეთი, ასე რომ იმდაბლებს თავსო? — ხშირად კითხულობენ ადამიანები და მისი ცხოვრების წიგნს ჩაჰყურებენ“ (გვ. 289)

„როგორ ვუშველოთ, როგორ გადავარჩინოთ სხვაც და საკუთარი თავიც? მინდა შეგახსენოთ წმინდა ბასილი დიდის სიტყვები, რომ ბოროტებას ბოროტება ვერ კურნავს“ (გვ. 308)

„ქართველი ერი თავისუფლებაზე ოცნებობს, მაგრამ რა არის თავისუფლება? თავისუფლების გზაზე წინსვლისთვის, უპირველეს ყოვლისა, ჩვენი ვნებებისგან უნდა განვთავისუფლდეთ, ჩვენი თავი უნდა დავძლიოთ“ (გვ. 308)

„რა არის ის ძალა, რომელიც შენდობის უნარს გვაძლევს? ეს არის ძალა ღვთისა, სულიწმიდა, მაღლი სულისა წმიდისა“ (გვ. 402)

„სად არის ჩვენი საშველი, რაში მდგომარეობს იგი? ვინ არის ჩვენი მკურნალი? საშველი ჭეშმარიტი სარწმუნოებაა, ხოლო ერთადერთი მკურნალი უფალია, რომელიც ამ სენისაგან გვათავისუფლებს“ (გვ. 198)

და ა.შ.

ჩვენი კვლევის მიზანს მქადაგებლის ინდივიდუალური სტილის ნიშანთა გამოვლენა არ წარმოადგენს, მაგრამ გარკვეული თავისებურებები მაინც იკვეთება. უმთავრესი ის არის, რომ „გრამატიკული ტროპულობა“ დამახასიათებელი აღმოჩნდა არა მხოლოდ პოეტური ენისთვის, არამედ

საზოგადოდ, მეტყველებისთვის და განსაკუთრებით, მხატვრული პროზაული მეტყველებისთვისაც, ჩვენ შემთხვევაში, ქადაგებათა ტექსტებისთვის.

„გრამატიკული ტროპულობა“ ემყარება პარალელიზმის პრინციპს და გრამატიკულ ფორმათა კონტრასტულობას, ამდენად, ეს მოვლენა ერთგვარად აორგანიზებს მეტყველების რიტმულობას, ხოლო კონტრასტის წყალობით აღქმა-შემეცნების პროცესი კიდევ უფრო ძლიერდება.

ქადაგებათა ტექსტებში ვხვდებით „მეტაფორულობასაც“ და „გრამატიკულ ტროპებსაც“, ზოგ მქადაგებელთან თანაბრად, ზოგთან — რომელიმეა უფრო წინა პლანზე. მაგალითად, ბოლნელის ქადაგებებს უფრო მეტად „მეტაფორულობა“ ახასიათებს, გაბრიელ ეპისკოპოსის ქადაგებებს — „გრამატიკული ტროპულობა“, სხვა მქადაგებლებთან ორივე მოვლენას ვხვდებით, ილია II-სთვის კი — სინტაქსური პარალელიზმია უფრო ნიშანდობლივი.

მე და შენ შიფტერების სემანტიკა

მეტყველებაში ენობრივი ერთეულების მნიშვნელობები ცვალებადია, ტექსტის სწორად გაგება მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული. ერთ-ერთი ასეთი ფაქტორია კომუნიკაციის პირობები. „მეტყველების სიტუაციაზეა მთლიანად ორიენტირებული ინდექსურ ენობრივ ნიშანთა სემანტიკა“ (კრონჰაუზი, 2001, 350). ამგვარი სიტყვების აღსანიშნავად გარდა სემიოტიკური ტერმინისა — **„ინდექსები“** — გამოიყენება სხვა სახელებიც — **„დეიქტური სიტყვები“**, რომელიც გამოიყენა ბრუგმანმა, ბიულერმა და ვაინრაიხმა, აგრეთვე იესპერსენისა და იაკობსონის ტერმინი — **„შიფტერები“**. შიფტერებს მიეკუთვნება აგრეთვე მეტყველების სიტუაციასთან დაკავშირებული გრამატიკული კატეგორიები, მაგალითად, პირისა და დროის კატეგორია.

„მეტყველება სხვა არაფერია, თუ არა ენის აქტუალიზაცია“, — წერს ბენვენისტი (ბენვენისტი, 1974, 292). როცა იგი საუბრობს სუბიექტურობაზე ენაში, ამტკიცებს, რომ სუბიექტურობა სხვა არაფერია, თუ არა ადამიანში ენის ფუნდამენტური თვისების გამოვლენა, ეს თვისება კი **„ეგო“**. ამ **„სუბიექტურობის“** ენობრივი სტატუსია **„პირი“**.

საკუთარი თავის გაცნობიერება მხოლოდ დაპირისპირებისას არის შესაძლებელი. მე ვამბობ მე-ს მხოლოდ ვინმესთან ურთიერთობისას, რომელიც იქნება შენ. მსგავსი დიალოგიური პირობებით განისაზღვრება პირი. დიალოგი გულისხმობს შებრუნებულ პროცესსაც, როცა მე ხდება შენ და შესაბამისად ყოფილი შენ აღნიშნავს თავის თავს მე-თი, ხოლო ყოფილი მე გახდება მეორე პირი — შენ.

პირების პოლარულობა — აი, რა არის ენაში ძირითადი პირობა, რომელთან მიმართებაშიც თავად კომუნიკაციის პროცესი არის პრაგმატული შედეგი (ბენვენისტი, 1974, 294).

პირის ნაცვალსახელები ავლენენ სუბიექტურობას ენაში. მათზეა დამოკიდებული ამავე სტატუსის ნაცვალსახელთა სხვა ჯგუფები, რომლებიც ქმნიან „**სუბიექტის**“ ირგვლივ სივრცით და დროით დამოკიდებულებებს. „სუბიექტი“ ამ შემთხვევაში ორიენტირის როლში გამოდის. ასეთებია ადგილისა და დროის ზმნიზედები — **აქ** და **ახლა**, რომლებიც განისაზღვრებიან მხოლოდ მეტყველებაში და დამოკიდებული არიან **მე-ზე**.

სისტემას „**აქ-ახლა-მე**“ — სუბიექტის ორიენტაციის სისტემად განიხილავს **ბიულერი**.

თუ ამ სქემას წარმოვიდგენთ როგორც ენის „**ჩვენებით ველს**“, ცენტრალურ ადგილას, O-ს პოზიციაში მოთავსდება მისათითებელი სიტყვები: **მე-აქ-ახლა** (ბიულერი, 2000, 104).

ბიულერი **მე** და **შენ** პირის ნაცვალსახელების შესახებ ასე ხატოვნად წერს: სიტყვები **მე** და **შენ** გათამაშებულ ენობრივ დრამაში მიუთითებს ენობრივი მოქმედების როლის შემსრულებლებზე.

ხელოვნებაში **ზოგადადამიანური სუბიექტურობის** გამოვლენა ახლოსაა იმასთან, რასაც ლინგვისტები ენაში **სუბიექტურობის** გამოვლენას უწოდებენ.

ამ თვისებით ხასიათდება არა ერთი მწერალი და არა ერთი მოლაპარაკე, არამედ თითოეული მწერალი და თითოეული მოლაპარაკე, რადგან **სუბიექტურობა** წარმოადგენს თავად ხელოვნებისა და მეტყველების ძირითად თავისებურებას.

გიაჩესლაგ ივანოვი ნაშრომში „**შიფტერები და სუბიექტურობა**“ ლიტერატურისთვის დამახასიათებელ „სუბიექტურობას“ განიხილავს ბორის პასტერნაკის მაგალით-

ზე. პოეტს ახალგაზრდობაში ნაუკითხავს მოხსენება, სადაც აღნიშნული ყოფილა, რომ „ეს სუბიექტურობა მხოლოდ ცალკეული ადამიანის თვისება კი არ არის, არამედ ზეპიროვნული ხარისხია, რომ ეს არის ზოგადად ადამიანური სამყაროს სუბიექტურობა... უკედავების შეგრძნება თან ახლავს ცხოვრებისეულ განცდებს, როდესაც სუბიექტურობაში ჩვენ ვსწავლობთ დავინახოთ რაღაც, რაც არ არის მხოლოდ პიროვნული... ცოცხალი სული პიროვნულისგან გაუცხოებულია თავისუფალი სუბიექტურობის სასარგებლოდ — რომელიც არის უკედავება!“

პოეზიასა და პროზაში პერსონაჟის სამყაროს ინდივიდუალობის გადმოცემა შესაძლებელია **შინაგანი მეტყველებით**, რომელიც თავად ადამიანს მიემართება. ამ განსაკუთრებულ შემთხვევაში **მოლაპარაკე და მსმენელი** ერთხვევა ერთმანეთს, სამაგიეროდ, იცვლება მეტყველების ფორმა. ადამიანის შინაგანი ბუნებიდან მომდინარე მეტყველებაში იკარგება გრამატიკული მნიშვნელობები.

ვიგოდსკი შინაგანი მეტყველების წარმოშობის საკითხს რომ იკვლევდა, გამოთქვა ჰიპოთეზა — **შინაგანი მეტყველების ეგოცენტრული მეტყველებიდან** წარმოშობის შესახებ. ბავშვები როდესაც ერთმანეთს ესაუბრებიან, თითოეული ლაპარაკობს თავისას, თითქოს ბავშვები „ხმამალლა ფიქრობენ“, მაგრამ მათ ამისთვის სჭირდებათ მეორე. როგორც პიაჟემ დაადგინა, გარკვეულ ასაკში ეგოცენტრული მეტყველება ქრება. ვიგოდსკის თანახმად, ამ დროს ყალიბდება **შინაგანი მეტყველება** (ვიგოდსკი, 1982, 105).

ჩუკოვსკის თავის ცნობილ წიგნში — **„ორიდან ხუთამდე“** — აქვს ასეთი შემთხვევა აღწერილი: გოგონას არაფრით არ შეუძლია გაიგოს რა ბგერაა „Я“ და ცვლის მას „Ты“-ზე, წიგნში ფრაზა: „Якову дали яблоко“, ბავშვმა წაკითხა: „Тыкову дали тыблоко“.

მაიაკოვსკი წერს: „Я для меня мало, кто-то из меня вырывается упрямо“; არტურ რემბო კი: „Я – это кто-то другой“.

პოეზიაში ზოგჯერ პოეტის რამდენიმე „მე“ ხმიანდება. ხოლო ზოგჯერ მეორე პირი — **შენ**, აგრეთვე „მე“-ა. მაგალითად, გალაკტიონის ერთ-ერთ ლექსში ეკითხულობთ:

„ვიცან, გალაკტიონ, შენში აკტიონი —
შენ გსჯის ყოველივე, როგორც სიყვარული“-
(„როცა აკტიონი, ძეა არისტეას“)

I პირის ნაცვალსახელით — **მე**-თი მოლაპარაკე ადამიანი აღნიშნავს თავის თავს. საუბრის დროს კი თითოეული მოსაუბრე აღინიშნება ამ პირით, მონაცვლეობით: ხან — ერთი, ხან — მეორე...

II პირის ნაცვალსახელით — **შენ** მოლაპარაკე ადამიანი აღნიშნავს იმ პირს, რომელსაც მიმართავს საუბრის დროს, მაგრამ ამ სიტყვასაც მონაცვლეობით იყენებს ხან — ერთი, ხან — მეორე მოსაუბრე და მისი მნიშვნელობაც არ შეიძლება განისაზღვროს მხოლოდ როგორც „ადრესატი“.

როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, ამ რიგისაა შიფტერები — **აქ** და **ახლა**. იმისათვის, რომ დავადგინოთ სიტყვა **აქ**-ის მნიშვნელობა, უნდა ვიცოდეთ, **სად** წარმოითქვა ის სიტყვა. **აქ, ეკლესიაში**, — ნათქვამი განსხვავდება **აქ, აუდიტორიაში** — ნათქვამისაგან. აგრეთვე სიტყვა **ახლა**-თი აღნიშნული დრო ყოველთვის წარმოთქმის დროს აღნიშნავს. ეს დრო, რა თქმა უნდა, სხვადასხვაა შეიძლება იყოს. **ახლა** — წარმოთქმული დილით, სხვა დროა და **ახლა** — წარმოთქმული საღამოს — სხვა, აგრეთვე **ახლა** — ჩვენს დროში წარმოთქმული განსხვავებული სემანტიკისაა, ვიდრე **ახლა** — ნათქვამი ძველ დროში.

იმისათვის, რომ განვსაზღვროთ ცვალებადი მნიშვნელობის მქონე სიტყვების ზუსტი აზრი, უნდა ვიცოდეთ: **მე**

— ვინ ამბობს, **შენ** — ვის ეუბნებიან, **აქ** — სად ამბობენ, **ახლა** — როდის ამბობენ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, უნდა ვიცოდეთ აღნიშნული ნიშნების გამოყენების **პირობები**. რა თქმა უნდა, მეტყველების სიტუაცია, როცა უცნობია ეს პარამეტრები, იშვიათია, მაგრამ შესაძლებელი.

მაშასადამე, შიფტერების ანუ დეიქტური სიტყვების — ე.ი. ცვალებადი ენობრივი ნიშნების გამოყენება გულისხმობს განსაზღვრულ შეზღუდვებს. თუ მოლაპარაკეს უნდა, რომ თანამოსაუბრეს გაუგოს, უნდა იზრუნოს იმაზე, რომ მოსაუბრისათვის ცნობილი იყოს მეტყველების სიტუაციის ყველა აუცილებელი პარამეტრი.

ჩვენი კვლევისთვის მნიშვნელოვანია კიდევ ერთი პირობა — არა მხოლოდ ვინ თქვა, ვის უთხრა, სად უთხრა და როდის უთხრა, არამედ კიდევ რატომ უთხრა და უფრო მნიშვნელოვანი — როგორ უთხრა. სწორედ ამ პირობების გათვალისწინებით შევისწავლეთ სამქადაგებლო ტექსტებში **მე** და **შენ** — შიფტერების ფუნქციონირება.

ღმერთი — I პირი

სამქადაგებლო მეტყველებაში ღმერთი „ელაპარაკება“ ადამიანს, მქადაგებელი კი — უფლის სიტყვის გამტარია, ამასთან ღმერთი პირდაპირ კი არ ლაპარაკობს, არამედ — არაპირდაპირ. იესო ქრისტეს სიტყვა უფლის სიტყვაა, მისი სახელით ელაპარაკება ადამიანს, როცა იესო ქრისტე მოციქულებს მიავლენს, ეტყვის:

„ვინაიდან თქვენ კი არ ილაპარაკებთ, არამედ თქვენი მამის სული ილაპარაკებს თქვენში“. უფალი ლაპარაკობს იესოში, იესო — ლაპარაკობს მოციქულებში, შესაბამისად, უფალი ლაპარაკობს მოციქულებში. **„ვინც თქვენ გღებულობთ, მე მღებულობს, ხოლო ვინც მე მღებულობს, ჩემს მომავლინებელს ღებულობს“**.

ქადაგებათა ტექსტებში ხშირია ციტატები ძველი და ახალი აღთქმიდან. ამ ციტატებში „მე“-თი იესო ქრისტე აღნიშნავს თავის თავს, მაგრამ, ამავე დროს, ეს მე უფლის სულია, რომელიც ქრისტეში უბნობს. ამ შემთხვევაში თუ მე — უფალი I პირია, შესაბამისად, II პირი — ადამიანია (შენ).

იესო ქრისტე ამბობს:

„მე კი გეუბნებით თქვენ: არ დაიფიცოთ ცა, რადგან ღვთის ტახტია იგი“ (მათე 5, 34).

„მე კი გეუბნებით თქვენ: ვინც უმიზეზოდ განურისხდება თავის ძმას, სასჯელის თანამდები იქნება“ (მათე 5, 22).

„მე კი გეუბნებით: გიყვარდეთ თქვენი მტრები“ (მათე 6, 44).

„მე მიგავლენთ თქვენ, როგორც ცხვრებს მგელთა შორის“ (მათე 10, 16).

„მომყევით მე და ადამიანთა მებადურებად გაქცევით“ (მათე 4, 19).

„მე ვარ გზა, ჭეშმარიტება და სიცოცხლე“ (იოანე 14, 6).

„მე ვარ მწყემსი კეთილი, მწყემსი კეთილი თავის სულს გასწირავს ცხვართათვის“ (იოანე 10, 11).

„მე ვარ კარი: ვინც შედის ჩემით, გადარჩება, შევა და გამოვა და საძოვარს ჰპოვებს“ (იოანე 10, 9).

„თუ მე გიყვარვართ, ჩემი მცნებანი დაიცავით“ (იოანე 14, 15).

„მე ვარ ვაზი ჭეშმარიტი, მამაჩემი კი მიწის მუშაკია“ (იოანე 15, 1).

„მე გეუბნებით: ამიერიდან აღარ შეესვამ ამ ვაზის ნაყოფისაგან იმ დღემდე, როცა თქვენთან ერთად შეესვამ ახალს მამაჩემის სასუფეველში“ (მათე 26, 29).

„მე კი გეუბნებით თქვენ: წინ ნუ აღუდგებით ბოროტს, არამედ, თუ ვინმემ მარჯვენა ლოყაში გაგანწას, მეორე ლოყაც მიუშვირე“ (მათე 5, 39).

ადამიანი – II პირი

მქადაგებელი მიმართავს ადამიანს ღმერთის სახელით ან იესო ქრისტეს სახელით. თვითონ მქადაგებელი — „უპიროა“, ის მხოლოდ უფლის სიტყვის გამტარია, უფლისა და ადამიანის „შეხვედრის ადგილი“, ამიტომ მიმართვის დროს ხშირად თავის თავსაც იმ ადამიანთა რიგში მოიხსენიებს, ვისაც მიმართავს. მაშასადამე, უფალი ელაპარაკება ადამიანს, ადამიანი — II პირია.

„შენ ლოცულობ ღმერთს, რომ წმინდა იყოს სახელი მისი, მოვიდეს სუფევა მისი, იყოს ნება მისი; რა იქნება ამაზე უკეთესი? გარნა ნაცვლად მისსა, რომ თვით ჩვენის ცხოვრებით წმინდა ვყოთ სახელი მისი, ჩვენ თვითონ ვგმობთ მას და ვაძლევთ მიზეზსა ურწმუნოთა კაცთა, მხედველთა ჩვენთა...“ (გაბრიელ ეპისკოპოსი, გვ. 9).

„შენ თხოულობ პურსა არსობისასა და ამასთანავე ბოროტად ხმარობ იმასაც, რაც გაქვს, რაც მოგცა კიდევ ღმერთმა, ერთს საღამოს დახარჯავ იმდენს, რაჲცა ათას სულს გლახაკს მთელი წელიწადი გამოზრდიდა“ (გვ. 9).

„**შენ** ყელამდი სავსე ხარ ყოველივე სიკეთითა და მახლობლად შენი სახლისა ზოგიერთნი შიმშილით კვდებიან“ (გვ. 9).

„**შენ** არ შრომობ, უქმად ატარებ შენს დღეს, თუმცა **შენც** მოვალე ხარ, მსგავსად სხვათა კაცთა ოფლითა შენითა სჭამდე პურსა შენსა“ (გვ. 9).

„გარნა, თუ **შენ** მართლა გულწრფელად აღიარებ ამას, რაისთვისღა ხშირად ისე ლაპარაკობ, და ისე ცხოვრობ, თითქოს ღმერთი სრულიად არ იყოს ქვეყანაზედ?“ (გვ. 10)

„თუ იგი შენი ღმერთია, სად არის პატივი, რომელსაც **შენ** უნდა აძლევდე მას?“ (გვ. 10)

„თუ **შენ** გრწამს უფალი იესო ქრისტე, საითგან არის ისა, რომ **შენ** სოფლის თქმას და ჩვეულებას უფრო უსმენ, ვიდრელა სახარებას?“ (გვ. 10)

„**შენ** გრწამს სულიწმიდა, ეკლესია, მაშ, რისთვისღა უგდებ ყურს ყოველთა ზღაპართა და სიცრუეთა სოფლურთა, ანუ ღვთის წინააღმდეგ სიტყვათა ცრუ სწავლულთასა?“ (გვ. 12)

„იმას შეგაგონებ, რომ კარგად შეიტყო, ხარ **შენ** თვით შინაგან სახლსა უფლისასა, ანუ მხოლოდ ეზოსა შინა, ანუ იქნება სულ გარეშე ეზოისა“ (გვ. 12).

„**შენ**, იქნება ერთხელაც არ გილოცავს ცრემლით...“ (გვ. 36)

„არა სათნო არს ღვთისა მარხვა, თუ **შენ** ეკლესიაში ამ დღეთა შინა ხატისა წინაშე დავარდები, ევედრები ღმერ-

თსა, მოგიტევოს ცოდვანი შენნი, ხოლო გამოსრული ეკლესიისაგან მიიქცევი სასამართლოში, ღარიბსა წაართმევ უკანასკნელ ქონებასა" (გვ. 46).

„ის მარხვა არ არის ჭეშმარიტი და სათნო ღვთისა, როდესაც **შენ** თითქოს თავს იმდაბლებ, იტყვი, რომ უკანასკნელი ცოდვილი ხარ, და ამასთანავე, ამპარტავნება გაქვს გულში" (გვ. 46).

„შენთვის მაცხოვარი თავის სისხლს და ხორცს არ ზოგავს, სულიერად გამოგზრდის, **შენ** კი არცერთი გლახაკი არ შეგინწყნარებია, სახლში არ შეგიყვანია, **შენ** მას სუფრაზე როგორ დააჯენ, გრცხვენია მისი ძონძებისა" (გვ. 47).

„რაღსთვის **შენ** იხარებ მარადის დღე და ღამე ბრწყინვალედ და ღაზარე დაერდომილი ბჭეთა შენთა ზედა ძეს, მწუხარე და საარებული და არა შეიწყალე იგი?" (გვ. 54)

და სხვ.

მაშასადამე, II პირის ნაცვალსახელი — **შენ** — ადამიანს მიემართება, ამავე დროს, არა რომელიმე კონკრეტულ ადამიანს, არამედ — ზოგად ადამიანს, წარმოდგენილი კონტექსტების მიხედვით **შენ** — შიფტერის სემანტიკას „ცოდვილის განცდა" ემატება, ანუ **შენ** — აღნიშნავს ცოდვილ ადამიანს.

შიფტერი – მე – ილია II-ის ქადაგებათა ენაში

უნდა აღინიშნოს ერთი საინტერესო ფაქტი: თუ კლასიკურ სამქადაგებლო ტექსტებში მქადაგებლის „მე“ გაბუნდოვანებული, და ძირითადად „უპიროა“, სხვა სურათი გვაქვს თანამედროვე ქადაგების ტექსტებში, რომლებშიც აქტუალიზებულია მქადაგებლის პიროვნული „მე“.

„მე მივმართავ ჩვენს ხელისუფლებას, მთავრობას, პარლამენტს, ყველა პოლიტიკურ მოღვაწეს...“ (ილია II, გვ. 98)

„მე სიყვარულით მივმართავ ჩვენს სამწყსოს, სრულიად საქართველოს: ქართველნო, ერთად ღვთისკენ!“ (გვ. 98)

„მე მიმაჩნია, რომ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი მამამთავარი და მოძღვარი უნდა იყოს არა მხოლოდ იმ ადამიანებისა, რომელნიც ყოველდღიურად მოდიან ეკლესიაში, არამედ ყოველი ქართველისა...“ (გვ. 95)

„მე და ძველი სამოციქულო ეკლესიის წარმომადგენლები დიდ სიხარულს განვიცდით...“ (გვ. 12)

„მე ვისურვებდი, რომ მომავალი ურთიერთობა ჩვენს ეკლესიებს შორის გახდეს ინტენსიური, საქმიანი და ნაყოფიერი (გვ. 17).

„მე ვსვამ ქართველი და ბულგარელი ხალხების მეგობრობისა და თანამშრომლობის სადღეგრძელოს“ (გვ. 18).

„ჩემი პირველი მოსალმება მე მსურს დავინყო წმინდა მოციქულის — პეტრეს სიტყვებით...“ (გვ. 18)

„მე ვფიქრობ, სწორედ ამ შინაგან სულიერ პროცესს განვიცდით ჩვენ, ყველანი...“ (გვ. 20)

„მე ვუსურვებ ჩვენს ახალგაზრდობას ახალი გზების ძიებას, ვინაიდან ძველი გზები მოძველდა და სავალადაც უვარგისია“ (გვ. 23).

„მე არ შემიძლია არ ვისარგებლო ჩვენი შეხვედრით და არ შევეხო თანამედროვე საერთაშორისო მდგომარეობას“ (გვ. 26).

„განვლო ერთმა წელმა მას შემდეგ, რაც მე მქონდა ბედნიერება, ვწვეოდი იერუსალიმის წმინდა მიწას და თაყვანი მეცა მაცხოვრის საფლავისთვის“ (გვ. 27).

„მე ვფიქრობ, ჩვენი ეკლესიები გააკეთებენ ყველაფერს, რომ სუფევდეს „ქვეყანასა ზედა მშვიდობა და კაცთა შორის სათნოება“ (გვ. 30).

„მე ღვთისგან მონიჭებული მადლით ვლოცავ ჩვენს ახალ ჟურნალს“ (გვ. 148).

„მე მაგონდება ქადაგება ერთი ჩემი მასწავლებლისა“ (გვ. 152).

„მე დღეს საუბარი მხოლოდ ერთ ლოცვაზე მექნება“ (გვ. 153).

„მე შევსთხოვ წმიდა ღმერთს, წმიდა ძლიერსა და წმიდა უკვდავს, იყოს მფარველი და შემწე ჩვენი ერისა“ (გვ. 155).

„მე შევთხოვე წმიდა გრიგოლ ნოსელს და მის ოჯახს, სადაც ხუთი წმინდანია, რომ მათი ლოცვით ღმერთმა ჩვენი ოჯახები და სრულიად საქართველო განამტკიცოს“ (გვ. 170).

„მე ვიცი და მიხარია, რომ ჩვენს მრევლში ბევრი ეწევა ქველმოქმედებას...“ (გვ. 213)

„მე ძალიან მიხარია, როცა ეხედავ, როგორ ლოცულობენ ჩვენი ქალები“ (გვ. 201).

„მე მინდა, დღეს რამდენიმე სიტყვით სიხარულზე გესაუბროთ“ (გვ. 201).

და ა.შ.

აღნიშნულ კონტექსტებში წარმოდგენილი მე სხვა სემანტიკისაა, ვიდრე, მაგალითად: „მე ვარ გზა, ჭეშმარიტება და სიცოცხლე“ — ამ კონტექსტში წარმოდგენილი მე.

შიფტერი მე — ილია II-ის სამქადაგებლო ენაში პიროვნულის სემანტიკას ატარებს.

როგორც **ბენვენისტი** წერს, ლინგვისტიკასა და ფსიქოლოგიაში მრავალგვარი გაგება სხვაგვარად წარმოგვიდგება, თუ მას მეტყველების ჩარჩოებში აღვადგენთ, და თუ განვსაზღვრავთ მას ორმხრივი სუბიექტურობის (intersubjectivité) სიტუაციაში, რომელიც შესაძლებელს ხდის ენობრივ კომუნიკაციას.

მეტყველების აქტი შიფტერების მნიშვნელობას მეტად მოძრავს ხდის. მეტყველების აქტის პირობები განსხვავებულია, შესაბამისად, გრამატიკული სიტყვა და ფორმა განსაზღვრული აზრით, ყოველთვის „ცარიელია“. სიტყვები მე და შენ არ მიეკუთვნება არავითარ რეალობას, თვინიერ თავად მეტყველების აქტისა და მისი მონაწილეებისა, როგორიც არ უნდა იყვნენ ისინი (ბენვენისტი, 1974, 288).

ზოგადი რიტორიკის ავტორები (დიუბუა, ედელინი, კლინენბერგი და სხვები) ზემოაღნიშნულ შემთხვევებს განიხილავენ რიტორიკულ ფიგურათა რიგში, რომელიც დაკავშირებულია ინფორმაციის გამგზავნთან და მიმღებთან (ჩვენ შემთხვევაში: ღმერთი-ადამიანი). პირთა „შერევას“ ზოგადი რიტორიკის ავტორები **კომუტაციას** უწოდებენ. ვინ აღინიშნება **მე**-თი: ღმერთი, ადამიანი თუ სხვა პირი, ზოგჯერ გაურკვეველია, განზოგადებული, უპირო.

დღეს ისეთი ესეისტების გავლენით, როგორიცაა ბაშლიარი, მოდაში შემოდის კრიტიკაში „იდენტიფიკაცია“, რომელიც შლის საზღვარს კრიტიკოსსა და ავტორს შორის...

კომუტაცია „შენ“ — „მე“ ხშირად გვხვდება პროპაგანდისტული ხასიათის ლიტერატურაში. თავის დროზე ამერიკაში ლოზუნგი: **„შენ ხმა უნდა მისცე აიზენჰაუერს“** ტრანსფორმირდა ლოზუნგში: **„მე მიყვარს აიკი“**. ლოზუნგი მიმართულია მილიონობით ადამიანზე ზემოქმედებისათვის ანალოგიური რეაქცია რომ გამოიწვიოს. როდესაც ამბობენ **„მე“** გულისხმობენ **„შენ“**. ყველა მსმენელი (ანუ **შენ**) თუ მოახდენს იდენტიფიკაციას ლოზუნგის სუბიექტთან, მაშინ ლოზუნგის ენაც გამართლებული იქნება, ის ხომ მასების ფსიქოლოგიაზეა გათვლილი (დიუბუა და სხვ., 1986, 290-293).

შორისდებული — ექსპრესიის გაძლიერების საშუალება

მხატვრული მეტყველების სტილისტატიკური გამოკვლევებში სულ უფრო ხშირად გვხვდება დაკვირვებები არა მარტო ლექსიკურ ჯგუფებზე, არამედ მეტყველების ნაწილებზეც. არსებობს თვალსაზრისი, რომლის თანახმად, ავტორის სტილის თავისებურებანი უნდა ვეძიოთ ნაწილაკების, შორისდებულთა, წინდებულთა და სხვ. სტატიკურ განაწილებაში, რადგან ენის ამ ელემენტებს ყველაზე ნაკლებად აქცევენ ყურადღებას მწერლები და ავტორის ინდივიდუალობა უნებლიეთ სწორედ მათ გამოყენებაში ვლინდება. ის, რაც ლექსიკის ზედაპირზეა და თვალშისაცემია, შეიძლება კვლევისთვის ხელსაყრელია, მაგრამ ხშირ შემთხვევაში, არ არის არსებითი შემოქმედის ინდივიდუალობის დადგენისთვის (კვარაცხელია, 1995, 161).

შორისდებული ადამიანის შინაგან განცდათა გამომხატველია. ეს თავისებური ენაა, რომლის მეშვეობითაც გამოითქმება სიყვარული, სიძულვილი, სიხარული, ტკივილი, აღფრთოვანება, გაოცება, გაკვირვება და ა.შ. ზოგიერთი შორისდებული იმდენადაა დამახასიათებელი ამა თუ იმ ხალხისთვის, ერისთვის, კუთხისთვის, რომ მისი წარმოთქმისთანავე მოსაუბრისათვის ცხადი ხდება, ვინ ლაპარაკობს (მაგ. იდიშის ენისთვის ყველაზე დამახასიათებელია შორისდებულის — *oy vay*-ს — გამოყენება, აღნიშნული შორისდებული ენობრივი სიმპტომია ამ ენაზე მოლაპარაკე ებრაელი ერის ისტორიული ტანჯვისა და უმწეობისა).

ცნობილი ფრანგი სემიოლოგი **როლან ბარტი** წერს: ნებისმიერ შემთხვევაში ენით სარგებლობის დროს, ჩვენ

განწირულები ვართ, „გავითამაშოთ“ საკუთარი ემოციები ენობრივ სცენაზე. შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენ კი არ ვსარგებლობთ ენით, არამედ ენა სარგებლობს ჩვენით, გვიმორჩილებს რალაც იდუმალი და ძლიერი სცენარით. „საიდუმლო“ დიდი ხანია გახსნილია და იგი მდგომარეობს იმაში, რომ „უშუალობა“ ენის მეშვეობით შეუძლებელია გამოითქვას, რადგან თავისი ბუნებით ენა ყოველთვის თამაშობს გამაშუალებელ როლს. მას არ შეუძლია რაიმე „გამოხატოს“, ტკივილის ან სიხარულის გამოთქმა შესაძლებელია მხოლოდ ინსტინქტური ყვირილით, ანდა, უარეს შემთხვევაში, შორისდებულებით... ნებისმიერი რეალობა გარდაისახება ამ რეალობის ნიშანში“ (ბარტი, 1989, 25).

ანა ვეფხტიცკას მითითებით, შორისდებულთა არსებობა ენაში დაკავშირებულია ენის ექსპრესიულ ფუნქციასთან, შორისდებულებით გამოხატულ გრძნობა-განცდათა სიტყვებით გაფორმება კი — ენის სიმბოლურ ფუნქციასთან.

ადამიანი ამბობს: ოჰ, აჰ, ჰოი, ვაი და ა.შ. და არ ამბობს ამ შორისდებულებით გამოხატულ შინაარსს, მაგალითად: მე განვიცდი ტკივილს, მე განვიცდი სიხარულს, მე განვიცდი აღფრთოვანებას და სხვა. პირველ შემთხვევაში ჩვენ საქმე გვაქვს ენის ექსპრესიული ფუნქციის გამოვლენასთან, ხოლო მეორე შემთხვევაში — ენის სიმბოლური ფუნქციის გამოვლენასთან.

შორისდებულებს, როგორც სხვა ენობრივ ელემენტებს, აქვს თავისი მნიშვნელობა. ამიტომ საჭიროა შევიმუშაოთ ზუსტი სემანტიკური ფორმულები, რომლებიც აგვიხსნიან შორისდებულთა გამოყენების სფეროს და აგრეთვე აღწერენ განსხვავებებს სხვადასხვა შორისდებულთა მოხმარებისას.

ამ მხრივ საინტერესო აღმოჩნდა ქადაგებათა ტექსტების გამოკვლევა, სადაც შორისდებულები აძლიერებენ ექსპრესიას და მსმენელზე ზეგავლენის ხარისხსაც ზრდიან.

სამქადაგებლო მჭევრმეტყველებაში ყველაზე პროდუქტული აღმოჩნდა შორისდებული **ჰოი**, რომელსაც თითქმის ყველა მქადაგებელი მიმართავს, შემდეგ — **აჰა**, **ვაი** და **ჰე** შორისდებულები.

ჰოი შორისდებული

„ზ საყუარელნო, რაისთვის განიბნევის ცუდად?“ (ი. ბოლნელი, 203, 11);

„ზ საყუარელნო, რაიმცა იყო ამის უსაშინლეს ანუ უფროის ამისა შესადრწუნებელ?“ (205, 2).

„ზ ფარისეველო, რაისთვის განლაღებულ ხარ?“ (218, 28);

„ზ ფარისეველო, რაისთვის ჰმალლოვი და ჰქადაგებ ამას“ (220, 15);

„ზ შჯულისმდებელო, რაისთვის გამოსცდი უფალსა და მოძღუარსა?“ (222, 23);

„ზ მდიდარო, რაისთვის იმოსები ძონეულითა და ზეზითა?“ (228, 11);

„ზ კაცო, რაისთვის იმოსები ძონეულითა და ზეზითა და არა მიეც ერთიცა მათგანი გლახაკსა მას ლაზარეს?“ (228, 29);

„ზ მდიდარო, რაი მნარე არს სიტყუაი ესე თქუმად?“ (229, 12);

„შ ბოროტო, რაისთვის დაიხშავ კარსა სასუფეველისა-
სა ვერცხლისმოყუარებითა და ანგარებითა?“ (230, 10);

„შ მდიდარო, რაისთვის უხმობ ლაზარეს, რაითამცა
მოვიდა და განგიგრილა ენაი შენი, რომელსა ერთი სამო-
სელი არა მიეც მას და შენ იმოსებოდე ძონეულითა და ზე-
ზითა?“ (229, 23);

„შ მდიდარო და ბოროტო, ოდესღა-იგი იყავ სახლსა
შინა შენსა, მაშინ არა შეინყალე ლაზარე და არცა ჰყავ კე-
თილი მის ზედა და ანცა გნებავს, რაითამცა განაშორე იგი
წიალთაგან აბრაჰამისთა და მიავლინებ მუნვე სახით შენ-
და, სადაცა-იგი იხილა ძვირი და ჭირი დიდი?“ (230, 26);

„შ ჰურიანო, რაისთვის შეასმენთ უფალსა მას ჩვენსა
იესუს?“ (233, 34);

„შ კაიაფა, ვის ზედა აღაღე პირი შენი, ანუ ვის ზედა
განჰქარ ენაი შენი, ანუ ვისთვის განიზრახე სიკუდილი?“
(235, 2);

„შ იუდა ისკარიოტელო, რაისთვის იჭირვი ამას და იტ-
ყვი გულსა შენსა: „რაისთვის არა განისყიდა?“ (238, 12);

„შ იესუ, ძეო ღმრთისაო, რაისა უწინარეს ჟამისა მო-
ხუედ წარწყმედად ჩუენდა?“ (257, 1);

„შ უგუნურო იგი გონებაი! არა აღმოგიკითხავსა, ვი-
თარმედ „პირითა ყრმათა ჩჩვილთა მანოვართაითა დაუმ-
ტკიცოს ქებაი?“ (269, 19);

„შ უგუნურო და მდგარნო და მძიმენო გულითა, სარ-
წმუნოებისთვის არა უკუე იცოდეთ-მცა ვინ არს ესე?“
(268, 32);

„ჰოი, კაცო, თუმცა გაწვია ვინმე ანუ სახილველთა ადგილთა სდგახარ, განეკრძალები და დუმილს შეიწყნარებ, რათა გაქონ?“ (სულხან-საბა, 28, 26);

„ჰოი, უგუნურო, გგონესა აქა არავინ გხედვიდეს?“ (28, 32);

„ჰოი, კაცნო, ვითარ კადნიერება არს ეგე?“ (32, 23);

„ჰოი, ნიჭი უცხო, ჰოი, საბოძვარი დიდძალი, რომელმან მეფემან ქმნა ესე მონათა თვისთვის!“ (44, 4);

„ჰოი, კაცნო, რა უკვე ძალ გიცთ სიყვარულისა ამისა ნილ?“ (44, 14);

„ჰოი, ქრისტიანენო, დიდ არს პატივი ესე თქვენი!“ (46, 11);

„ჰოი, სიმდაბლეო კეთილო და მრავალფასო და არა ადვილად სავაჭრებელო!“ (53, 22);

„ჰოი, სიმდაბლეო პატიოსანო, რომელი არა არს სასყიდელი შენი სასუფეველისა უძლიერესი!“ (53, 24);

„ჰოი, სიმდაბლეო უპოვარო, რომელი არა იპოვების, განა ღმრთისა სიყვარულითგან კიდე!“ (53, 26);

„ჰოი, მდაბალნო! ნეტარ ხარო, ვინაითგან ქრისტე სიმდაბლით იშვა და განგვიპატიოსნა შეურაცხი სიმდაბლე!“ (54, 12);

„ჰოი უცნობელნო, ჰოი ცოფნო, ჰოი უგუნურო ცოდვილნო, არა უწყიდა, რომელნი სულნი ჯოჯოხეთსა შინა

არიან, ერთისა მომაკვდინებლისა ცოდვისათვის რაოდენ-
ნი ტანჯვანი აქვთ უკუნითი უკუნისამდე, გრძელისა საუ-
კუნისათვის არ არსა ზრუნენ?" (60, 28);

„ჰოი, ვითარი სირცხვილი და გამოუთქმელი შემუს-
ვრა დაგეცემა შენ იმ ჟამად?"

(გაბრიელ ეპისკოპოსი, I, (58, 18));

„ჰოი, პატივის და ჩინების მოყვარეო კაცო, რასა იქმ,
როდესაც გადახვალ იმ საუკუნეში?" (67, 5);
და ა.შ.

ჰოი შორისდებული სამქადაგებლო ტექსტებში ავ-
ლენს ორ ძირითად ფორმულას:

1) **ჰოი** შორისდებული რეალიზდება კითხვით წინადა-
დებებში, უარყოფით კონტექსტში, როდესაც მქადაგებე-
ლი ამხელს ადამიანის უარყოფით თვისებებს და სვამს
კითხვას „რაისთვის?"

2) **ჰოი** შორისდებული რეალიზდება ძახილის წინადა-
დებებში დადებით კონტექსტში, როდესაც მქადაგებელი
პათეტიკურად აღნიშნავს ღირსების შესახებ.

ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ უფრო ადრეულ
ტექსტებში (მაგალითად, ივანე ბოლნელთან) **ჰოი** შო-
რისდებული კითხვით წინადადებებში გვხვდება, ხოლო
შემდგომში (საბასთან) ძლიერდება ძახილის ინტონა-
ცია!

ჰაი შორისდებული

„ვაი, ცოდვილნო, მოუთმენელთა კვამლთა და მყინ-
ვართა კბილთა ღრჭენითა დაემკვიდრებიან..." (სულხან-
საბა, 59, 24);

„ვაი, ქრისტიანენო, ესე არა არს ჯოჯოხეთი, არამედ ერთი უმცირესი მისგანთა ნიშანი რამე!“ (63, 34);

„ვაი, კაცნო, ჯოჯოხეთი ერთი ბნელი და მყრალი ადგილი არს გულსა შინა ქვეყნისასა!“ (63, 4);

„ვაი, რა ზრუნვა და სატანჯველი შეექმნება, როდესაც იხილვენ, რა ღმრთისა მიერ დანყეულნი იქმნებიან!“ (65, 24);

„ვაი, კაცნო ხელნო და ცოფნო, ესრეთ სულელ ხართ, რომელ ერთისა ბილწისა ხორცისა გემოვნებისათვის სულთა თქვენთა მას საუკუნოისა სატანჯველთა შინა ჩაადებთ!“ (67, 5);

„ვაი, ცოდვილნო! ვაი ჯოჯოხეთო! რომელ დასაბამი გაქვს და დასასრული არაოდეს!“ (66, 30);

„ვაი, ჩვენდა! რა მცირედისა ღვანლისათვის მოგვიძულებიეს სასუფეველი?“ (70, 16);

„ვაი, რა ძნელი სასმენელი არს სიტყვა ესე!

ვაი, რა შესაძრწუნებელია!

ვაი, რა ზარის — სახდელია: „წარვედით, წყეულნო, ცეცხლსა მას საუკუნესა!“ (71, 12);

„ვაი შენდა, ჩემებრ უბადრუკო, რომ შენ შორის წარუალი ცხოველობა ქრისტესი არ არის!“ (ანტონ ჭყონდიდელი, 52, 17);

და ა.შ.

ვაი შორისდებულები გამოიყენება ქადაგებებში იმ მიზნით, რომ მოკვდავ ადამიანებს შეახსენოს ჯოჯოხეთის

საშინელება. წინადადებები, რომლებიც ვაი შორისდებუ-
ლია რეალიზებული, ძირითადად ძახილის ინტონაციისა.
ვაი შორისდებული უარყოფითი ემოციის კონტექსტშია
გამოყენებული, ახლავს მუქარაც მქადაგებლის მხრიდან.
ვიღებთ ამგვარ სემანტიკურ ფორმულას:

ვაი+მიმართვა+რა გეშველებათ?!

31 (311) შორისდებული

„ჰე, გეტყვი თქვენ, რამეთუ იგი არს სასყიდელი მათ-
და!“ (ბოლნ. 203; 23);

„ჰე, გეტყვი თქვენ, რამეთუ ყოს ესე ყოველი უფალ-
მან, რომელი სთხოვდნენ მას!“ (219; 3);

„ჰე, გეტყვი თქვენ, საყუარელნო, იხილეთ-ლა რავ-
დენსა მადლსა მიემთხვა მეზუერე იგი!“ (221; 5);

„ჰე, გეტყვი თქვენ, რამეთუ მრავალთა ზედა მონა-
გებთა მისთა დაადგინნეს იგინი“ (227; 24);

„ჰეე, ჭეშმარიტად, რამეთუ თვით ბრძანებს პირითა
იოანესითა: „ხორცი ჩემი ჭეშმარიტი საჭმელი არს და სის-
ხლი ჩემი ჭეშმარიტი სასუმელი არს!“ (სულხან-საბა 41, 20);

„ჰეე, ჭეშმარიტად მრწამს, რამეთუ მეორე მეფე იგი
იქმნების და ძმა მეფისა — არა არსებით, არამედ — საქ-
მით!“ (44, 35);

„ჰეე, ჭეშმარიტად, ოდეს ითქმიან სიტყვანი იგი საუფ-
ლონი, რომელი აღმოთქვა სერობასა მას უფალმან და
აკურთხა“ (45, 13);

და ა.შ.

ჰე (ჰეე) შორისდებული გამოხატავს ერთგვარ შეძახებას მსმენელისადმი, ახლავს გაფრთხილების ინტონაცია, აგრეთვე აძლიერებს დადასტურების ინტონაციას. სემანტიკური ფორმულები ამგვარია:

ჰე+გეტყვი თქვენ+

ჰე+ჭეშმარიტად+

ჰე (ჰეე) შორისდებული განსაკუთრებით აქტუალიზებულია იოვანე ბოლნელისა და სულხან-საბა ორბელიანის სამქადაგებლო ტექსტებში.

აჰა შორისდებული

„აჰა, ესერა გმონებ შენ და არსადა მცნებათა შენთა გარდაეჰხედ...“

(ი. ბოლნელი, 215, 35);

„აჰა, ესერა მოვალს და მოწევნულ არს დღე იგი ღმრთისაი“ (216, 26);

„აჰა, საყუარელნო, კეთილი განზრახვაი განიზრახა მეზუერემან მან (220, 34);

„აჰა, განვლო დღემან და ღამემან! აჰა, წარხდა მსგეფსი, თვე და წელიწადი, აჰა, მოიწია სიკვდილი!“ (71, 22);

„აჰა, სახე ხორციელისა საზრდელისა!“ (ანტონ ჭყონდიდელი, 29, 17);

„აჰა, სახე სინანულისა! კვალად უძლებმან შვილმან აღსარების სახე ჰყო, როდესაც მამისა მიმართ მოიქცა“ (34, 30);

„აჰა, აღსარების სახე, აღსარებაც ცოდვის ადგილი-დან გამოსვლა არის!“ (34, 27);

„აჰა, ესერა, ამათ ყოველთა ვხედავთ დღეს შეკრებილთა და მლოცველთა ტაძარში“ (გაბრიელ ეპისკოპოსი, 24, 14);

„აჰა, რას ლოცულობდნენ მარადის უდიდესნი წმიდანნი, რომელნი იყვნენ აღვსებულ სულითა წმიდითა და სასწაულ-მოქმედნი“ (27, 24);

„აჰა, ვითარცა საშინელთა სიტყვათა შინა აყვედრებდა მაცხოვარი ფარისეველთა!“ (30, 5);

„აჰა, ძმაო, კიდევ ერთი ხაზი ანუ ნიშანი ფარისევლის სახისა“ (35, 23);

„აჰა, როგორ ლოცულობდა ფარისეველი! ხოლო მეზვერე, მისგან დანუნებული, შორს სდგა!“ (41, 26);

„აჰა, ვითარცა საღმრთოისა ტაბლასა დაგიგებს შენ წმიდა ეკლესია დღეთა ამათ შინა!“ (70, 24);

„აჰა, რაოდენნი და ვითარნი მქადაგებელნი წარმოგიდგებიან შენ!“ (70, 26);

„აჰა, ძმაო, ერთი კეთილი და აღმშენებელი მაგალითი თქვენთვის, რომელნიცა ან ნანობთ ცოდვათა თქვენთა და ემზადებით ზიარებად“ (77, 27);

„აჰა, ძმანო, ის ჰაზრი, რომლისა ახსნა მსურდა მე თქვენთვისა“ (84, 17);

„აჰა, რისთვის ცდილობს წმიდა ეკლესია, რაითამცა საღმრთო იგი სწავლა, რომელი გარდამოგვცეს მოცი-

ქულთა, იყოს დაცულ შეუცვლელად ყოველთა კაცთა-
გან!“ (88, 3);

„აჰა, რისთვის ზარ-დასცემს იგი ანათემითა ყოველ-
თა, რომელნი კადნიერ იქმნებიან გარდაქცევად სჯულისა
მისისა!“ (88, 6);

„აჰა, ძმაო, ჩემო საყვარელო, რა კეთილსა მაგალითსა
და სწავლასა გაძლევენ შენ უბრალონი ესე და უსწავლელ-
ნი მეთევზენი!“ (90, 12);

„აჰა, რა სახით უბრალოთა ამათ მეთევზეთა გული
ჰქონდათ განმზადებული მიღებად ღვთის ნოდებისა!“ (90, 1);
და ა.შ.

აჰა შორისდებულით მქადაგებელი მიუთითებს, დაას-
კვნის, ზოგჯერ წინადადებას ახლავს ნიშნისმოგების ინ-
ტონაცია („ხომ გეუბნებოდით და აჰა!“).

**შორისდებულები ქადაგებებში ემოციის გამძაფრება-
გაძლიერებას ემსახურება. მათი აქტუალიზაცია ფუნქცი-
ითაა შეპირობებული და მოტივირებულია მიზნით.**

„თუ საკუთარ მეტყველებას დავაკვირდებით, ადვი-
ლად დავრწმუნდებით, რომ ძალიან ხშირად სხვადასხვა
ტიპის ფატიკურ მიმართებათა (თანაგრძნობა, ნუგეში,
გამხნეება და სხვა) გამოსახატავად, ჩვენ გამონათქვა-
მებს შორისდებულებით ვინყებთ: უჰ, რას ამბობ! ეს რა
მითხარი! / ვაიმე, სანყალი, როგორ შემეცოდა! / ეჰ, ჩემო
კარგო, რას იზამ?!.. მოყვანილი გამოთქმები შესაძლოა,
მართლაც მოულოდნელი შეტყობინებით გამოწვეული
განცდის შედეგი იყოს. დაკვირვებამ ცხადყო, რომ აღნიშ-
ნული სტრუქტურები გაქვავებული, **რუტინიზებული
ფრაზებია**, რომლებიც ხშირად კომუნიკაბელურობის გა-
მოხატვას, კომუნიკანტთა დადებითი სახის შენარჩუნებას

ემსახურება. კვლევამ დაგვანახვა, რომ შორისდებულთა **ემფათეტიური ხმარება** დამახასიათებელია **ემფათეტიური მოსმენისთვის**, ანუ მოსმენის იმ სტილისთვის, რომლის დროსაც მსმენელი ცდილობს თანაგანცდის ვერბალური თუ არავერბალური გამოვლენით გამოხატოს მოსაუბრისადმი თანადგომა (დარასელია, 1999, 30-31).

სამქადაგებლო ტექსტებში შორისდებულები მარკერებად გვევლინება. მისი გამოყენებით ადრესანტი მიანიშნებს მკითხველს, მსმენელს, თუ რომელ ტონალობაში აღიქვას ტექსტი, ანუ იგი ქმნის ტექსტის მოდალობას. ასრულებს რა მეტატექსტობრივ ფუნქციას, წარმართავს მსმენელის ყურადღებას რელევანტური კონცეპტუალური ინფორმაციისაკენ, ახდენს ავტორის დამოკიდებულების მანიფესტაციას; შორისდებული ხდება მქადაგებლის საკომუნიკაციო ინტენცია.

წარმოადგენს რა ინდექსური ტიპის ენობრივ ნიშანს, შორისდებული ტექსტში მეტატექსტურ ფუნქციას ასრულებს, ადრესატს კი აქვს რელევანტურობის მოლოდინი, შორისდებულით მანიფესტირებული რელევანტური წინაპირობა კი მას მეგზურობას უწევს შეტყობინების ინტერპრეტაციისას (დარასელია, 2002, 130).

„ცოცხალი“ და „მკვდარი“ მეტაფორების პრაგმატიკა

ის, ვინც ყურადღებას მიაქცევს ენაში ისეთ მოვლენას, როგორიცაა მეტაფორა, მალე ადამიანთა ენა მთლიანად მეტაფორული მოეჩვენება... (ბიულერი, 2000, 315). როდესაც ვამბობთ, **ტკბილი სიხარული, მწარე ტანჯვა**, ჩვენ არ ვფიქრობთ მეტაფორაზე. ამ შემთხვევაში ადამიანი ცდილობს, შინაგანი განცდისა და დამოკიდებულების სიტყვებში მოქცევას, რომელიც წარმოშობს მრავალ მხატვრულ სახეს როგორც ჩვეულებრივ, სასაუბრო მეტყველებაში, ასევე მხატვრულ ლიტერატურაში, რადგან **ენა თავად არის მეტაფორა**. როგორც **პოტებნია** აღნიშნავდა პოეზიის შესახებ: ენა არ არის მხოლოდ მასალა პოეზიისთვის, როგორც მარმარილო-ქანდაკებისთვის, არამედ თავად არის პოეზია... ენაში პოეზია შეუძლებელია, თუ დავივიწყეთ სიტყვის ცხადი მნიშვნელობები (პოტებნია, 1999, 182). ამავე აზრს ადასტურებს ლინგვისტი პროზაიკოსი **პაული**: „მეტაფორა — ეს ისეთი რამ არის, რომელიც უცილობლად გამომდინარეობს ადამიანის ბუნებიდან და ვლინდება არა მხოლოდ პოეზიის ენაში, არამედ, პირველ რიგში, ადამიანთა სასაუბრო მეტყველებაში... ამ ტიპის ბევრი მეტაფორა ხდება **უზუალური**. ადვილი გასაგებია, რომ მეტაფორის შესაქმნელად, რამდენადაც ისინი არიან ბუნებრივი და ხალხური, გამოიყენება, როგორც წესი, ყველაზე ცოცხალი და კაშკაშა წარმოდგენები“.

უკანასკნელ ხანებში მეცნიერთა ყურადღება მიიქცია **„არასტანდარტული გამონათქვამებისა“** და **„უაზრო წინადადებების“** შესწავლის პრობლემებმა. დადგა დრო მეტა-

ფორის ახლებური გააზრებისა (ბიკერტონი, 1990, 284). **დ. ბოლინჯერის** მიხედვით „სემანტიკურმა თეორიამ უნდა აგვიხსნას მეტაფორის შექმნის პროცესი. ცოცხალი ენის დამახასიათებელ თვისებად შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ არცერთი სიტყვის მნიშვნელობა არ შეიძლება ბოლომდე განისაზღვროს, სიტყვას ყოველთვის რჩება ახალი მნიშვნელობის გამოვლენის პოტენცია“.

მეტაფორა — ენობრივი ნორმიდან გადახრაა, მაგრამ ნორმიდან ყოველგვარი გადახრა არ შეიძლება იყოს მეტაფორა.

რალაც ხარისხით ნებისმიერი ენობრივი კომპოზიცია მეტაფორულია (ბიულერი).

ქადაგებათა ტექსტები მეტაფორიზებული ტექსტებია. უხვად შეიცავს ე.წ. გაცვეთილ მეტაფორებსაც და ინდივიდუალურ მეტაფორებსაც, რომლებსაც მქადაგებლები ქადაგების პროცესში ქმნიან, თუმცა, უნდა ითქვას, რომ მიზანმიმართული მეტყველება დიდ გასაქანს არ აძლევს ორატორს, იგი ძველი და ახალი აღთქმის წიგნების, მამათა სწავლანის დოგმატიკური აზროვნების გავლენის ქვეშ რჩება ბოლომდე.

მეტაფორა მრავალასპექტიანი მოვლენაა, მას მრავალი დარგი შეისწავლის. **პოეტიკა** შეისწავლის, როგორც ტროპის სახეობას, **ლექსიკოლოგია** — როგორც ახალი მნიშვნელობის წყაროს, **ფსიქოლინგვისტიკა** და **ფსიქოლოგია** — როგორც ენის ასოციაციურ, ინტერპრეტაციისა და აღქმის მექანიზმს, **ლოგიკა** და **ფილოსოფია** — როგორც სინამდვილის შემეცნებისა და აზროვნების საშუალებას, ხოლო **პრაგმატიკა**, მეტაფორას შეისწავლის როგორც ენის მოხმარების განსაკუთრებულ სახეს.

სამქადაგებლო მეტყველებაში მეტაფორული და ეპითეტური ხასიათის სიტყვათშეხამებებს მაღალი სიხშირით ქმნის შემდეგი არსებითი სახელები: **ღმერთი, სიტყვა, სული, გული, ცოდვა, მადლი, ცეცხლი, ღოცვა** და სხვა.

სიტყვათშეხამებები ძირითადად ორკომპონენტიანია, მეტ-ნაკლები ხარისხით გაცვეთილი მეტაფორებია, გადამეტებული აქტუალიზაციის გამო ბევრი მათგანი გაქვავებულ მეტაფორად ან გაქვავებულ ეპითეტად იქცა და ზეგავლენის ძალაც დაუსუსტდა. პარალელურად ქადაგების ტექსტებში იქმნება ახალი მეტაფორებიც, რომლებიც მსმენელთა აღქმაზე გაცილებით ძლიერად ზემოქმედებს.

ღმერთი

ორკომპონენტიან შესიტყვებაში წამყვანი სიტყვაა **ღმერთი**: ღმერთის სიტყვა, საღმრთო საზომი, საღმრთო ცეცხლი, საღმრთო წერილი, ღვთის ტაძარი, ღმერთის სული, ღმერთის სახლი, თავადი ღმერთი, ღმერთის სულგრძელობა, ღმერთის გულმონყალება, უხილავი ღმერთი, ღმერთის სიმდაბლე, ღმერთის სიმართლე, ღმერთის შიში, ღმერთის ხატი, ღმერთის სასუფეველი, ჭეშმარიტი ღმერთი, ღმერთის ერი, ღვთაებრივი სილამაზე, ღვთაებრივი სიმაღლე, ღმერთის ძალა, ღვთაებრივი ბუნება, ღვთივ მოვლენილი, ღმერთის ნიჭი...

სიტყვა

ცარიელი სიტყვა, უქმი სიტყვა, მკეახე სიტყვა, სულიერი სიტყვა, სიტყვიერი სამწყსო, კეთილი სიტყვა, ბოროტი სიტყვა, მხურვალე სიტყვა, ღმერთის სიტყვა, ფიცხელი სიტყვა, ქრისტეს სიტყვა, მრისხანე სიტყვა, ტკბილი სიტყვა, მწარე სიტყვა, მსოფლიო სიტყვა, ცოცხალი სიტყვა.

სული

შემუსვრილი სული, მხიარული სული, მოწყენილი სული, სულის მოწყენა, სულის მიქცევა, სულის მოქცევა, სუ-

ლის გაღვიძება, ღმერთის სული, სულით ლოცვა, უმნიკ-
ვლო სული, სულის მკურნალი, სულის შეწყალება, სულის
ხსნა, სულის წარწყმედა, სულის დატყვევება, სულის გა-
თავისუფლება...

ცოდვა

ცოდვით დაცემა, ცოდვით გაძღომა, ცოდვის ტრიალი,
ცოდვის ცეცხლი, ცოდვის სიმწარე, ცოდვის სიტკბო, ცოდ-
ვის დამალვა, ცოდვის გამხელა, ცოდვის ტირილი, ცოდვის
ცრემლი, ცოდვილი სული, ცოდვაში დამკვიდრება, ცოდვის
აღიარება, ბოროტების ცოდვა, ცოდვის მოკვეთა...

მადლი

მადლის სიტყვა, საღმრთო მადლი, ლოცვის მადლი,
მადლის გაუქმება, მადლიერი სიტყვა, მადლის ცეცხლი,
ქრისტეს მადლი...

ცეცხლი

საუკუნო ცეცხლი, ჯოჯოხეთის ცეცხლი, მძვინვარე
ცეცხლი, ღვთაებრივი ცეცხლი, გულის ცეცხლი, მძვინვა-
რე ცეცხლი, ბოროტების ცეცხლი, ცეცხლში ჩავარდნა,
ცეცხლით განწმენდა.

გული

გულის ხმა, გულის ძახილი, წრფელი გული, სუფთა
გული, მხურვალე გული, გულის სიტყვა, ბოროტი გული,
კეთილი გული, გულში დაბუდება, გულის სიღრმე, გულით
ლოცვა, უქმი გული, გულის აღელვება, გულის დანყნარე-
ბა, გულში ჩახედვა, გულში დამალვა, გულის სიმწარე, გუ-
ლის მოტყუება, გულის გაღვიძება, გულის სიტკბოება,
წმიდა გული, ურჩი გული, გულის ცეცხლი...

ლოცვა

კეთილი ლოცვა, მხურვალე ლოცვა, გულით ლოცვა, უნაყოფო ლოცვა, ლოცვის ნაყოფი, ლოცვის ძალა, ამოა ლოცვა, ლოცვით განკურნება, სულით ლოცვა, გონებით ლოცვა, ჭეშმარიტი ლოცვა...

მეტაფორიზება ხდება ანალოგიის პრინციპით. სადაც ანალოგია არ არის, იქ ეპითეტთანა გვაქვს საქმე.

ცარიელი სიტყვა — აქ ანალოგია გვაქვს: **სიტყვა-ჭურჭელი**,

კეთილი სიტყვა — **სიტყვა-ადამიანი**

მწარე სიტყვა — **სიტყვა-მცენარე**

ცოდვის ტრიალი — **ცოდვა-ბორბალი**

და ა.შ.

მქადაგებლები დოგმატური აზროვნების და მეტყველების სივრცეში ახალ მეტაფორულ სახეებსაც ქმნიან ანდა, ძველს და ნაცნობს ახალ კონტექსტში ახლებურ ძალას ანიჭებენ:

„მოძღვარს **ცოდვის წყლულებას** რომ უჩვენებ, თუ **სინანულის წამალს** არ დასდებ, არ განიკურნება“ (ანტონ ჭყონდიდელი, 34, 15);

„მიიღეთ **კეთილი აღსარება და სინანული**, რათამცა **განქარდენ ცოდვანი** თქუენნი და **მკვიდრ იქმნენ ყოველნი სასუფეველსა ცათასა ან და საუკუნეთა უკუნისამდე, ამინ**“ (9, 10);

„ქრისტე მიუწვდომელს და გამოუძიებელს თავისის **მონყალების უფსკრულში** დაანთქამს“ (9, 5);

„თუ მეტყვი, ბნელი დამიფარავსო, მაგითი ვერ დაიფარვი, **მზის უბრწყინვალესი თვალი გხედავს**“ (7, 20);

„აჰა, აღსარების სახე: აღსარებაც **ცოდვის ადგილიდან გამოსვლა არის**“ (34, 27);

„აჰა, სახე სინანულისა! ჭეშმარიტმან სახეებმან დაგარწმუნოს: **ორივე ფრთა თუ არა გაქუს: აღსარებისა და სინანულისა, სასუფეველად ვერ აღფრინდები**“ (35, 2);

„შენ თუ სოფლის წარმდინარობის კეთილი ცნობა გქონდეს, იცნობ, რომ ამ სოფელზედ ვერ დაადგრები და **სათნოების წავს მოიპოვებ და სასუფეველის ზღვების სიღრმეში მიიწევი**“ (40, 3);

„მიხედე თავის თავს **საფლავის სარკეში**, თუ როგორ წარსასვლელი ხარ... არ გეგონოს, რომ **საფლავის სარკე** მრუდედ გიჩუენებდეს, სწორე ჩვენება არის“ (41, 26);

„ჯერ შრომა თავს იდეც და **სინანულის გზა** განვლე და მერმე იხილავ პირსა ქრისტეს ღვთისა ჩუენისასა და უბნობასა ჰყოფს შენდამი“ (55, 1);

„ეგრეთვე რადგან ცოდუაში შთახვალ, **სინანულის ზღუა** არ განვლო, ისე საუკუნო სუფევას ვერ მიიღებ“ (55, 5);

„ამისი მხილველი მარიამ შეშფოთებული ზარის სახდელ-ქმნილიყო და მკიენეული იყო გული მისი, **შეინგებოდეს ნაწლევნი მისნი, კვნესოდეს ძუძუნი მისნი**, ელმოდა მუცელი მწარედ და დაბნელებოდეს ნათელნი მზისანი, მიჰხდის ცნობასა...“ (სულხან-საბა, 132, 39);

„ძე სისხლითა ჯვარსა ღებავდა, ხოლო დედა ცრემლითა რცხიდა; ძე მოწყლული კენესოდა, ხოლო დედა შემწვარი ვაებდა“ (133; 32);

და ა.შ.

შედარებით გაუცვეთელი მეტაფორები: მოწყალების უფსკრული, მზის თვალი, სათნოების ნავი, სასუფეველის ზღვებრ სიღრმე, საფლავის სარკე, სინანულის გზა, სინანულის ზღვა და სხვა.

მეტაფორიზებულია სიტყვათშეხამება, მთელი წინადადება, ზოგჯერ მთელი სიტყვა.

ცოცხალი მეტაფორებით მეტყველება მსმენელზე ძლიერი ზეგავლენის საშუალებაა.

„თუ... მაშინ“ — სინტაქსური კონსტრუქციის აქტუალიზაცია

სამქადაგებლო მჭევრმეტყველება გარკვეულწილად აგებულია მსჯელობაზე: „თუ... მაშინ...“ (თუ ათ მცნებას დაიცავ, მაშინ სამოთხეში მოხედები) მხოლოდ გარკვეული პირობების შესრულების შემდეგ დგება მორწმუნესათვის სასურველი შედეგი, ამიტომ ქადაგებათა ტექსტებში აქტუალიზებულია **პირობით-შედეგობითი სინტაქსური კონსტრუქციები**. განსაკუთრებით მდიდარია ამ მხრივ ანტონ ჭყონდიდელის ქადაგებები.

„თუ თვალით უხილავად არას ირწმუნებ, არც ეს უნდა გრწამდეს, შენ ცოცხალი და მკვდარი, უსულო, ერთი უნდა იყო!“ (4, 25);

„თუ ქერაბინნი კი ძრწიან მისგან, მიხედე, თუ ცოდვილთათვის რა ძნელი შესაძრწუნებელი იქნება!“ (5, 27);

„თუ მეტყვი ბნელი დამფარავსო, მაგით ვერ დაიფარვი, მზის უბრწყინვალესი თვალი გხედავს“ (7, 20);

„თუ გულის მუხლი ითქმის, უეჭველად პირიც ითქმის“ (11, 24);

„თუ მეტყვი, სოფლისაგანი ვარ და ქუეყანასა თვისსა როგორ მოვშორდეთ, — აქ ორი რამ სათქმელი მაქუს“ (15, 13);

„თუ ქრისტეს მონაფე ხარ, ასე უნდა იყო, ამისთვის რომ, ზემო ქრისტეს სიტყვით გიჩუენე, რომ ქრისტეს მონაფენი ასე იყვნენ“ (15, 28);

„თუ გნებავს ღვთის სიტყვის სმენა, სათნოების მთაზედ აღხედ და იქიდან ისმინე ღვთის სიტყუა, თორემ სხვიდან სმენა შეუძლო არის“ (16, 15);

„თუ ღმერთი შეუნანებელს მეძავს სასჯელს არ მიაგებს, არცა ქალწულთა კეთილს მიაგებს და ღმერთი უსამართლო შეიქმნება“ (20, 3);

„თუ სინანულს და მოქცევას არა ჰყოფთ, შეწყალება შეუძლებელი არის“ (20, 27);

„თუ ამას იტყვი, უძლური ვარო, ამისი მაგალითი სხუა ვსთქუათ: ისრაელნი ეგვიპტეს უძლურნი იყუნენ, ამისთვის, რომ მონებას ქუეშე იყვნენ“ (24, 19);

„თუ არც ერთს ინებებთ და არც მოიქცევით, ამის დასასრულს პავლე გეტყვით“ (26, 31);

„თუ ვინმე ამას იტყვნეს, რომ არც მარხვასა ვჰყოფ და არც მის ნაცვალს სათნოებას და თვინიერ სინანულისა ცხოვნებას ჰგონებს, სრულიადი გონებისაგან განსულა და უცნობელობა არის“ (33, 3);

„თუ ყუედრება გნებავს, რაისთვის თავის თავს არ აყუედრებ?“ (35, 31);

„თუ ხედავ სოფლის წარმავლობას, სოფლის წარსვლის შემდგომად წინაშე ღვთისა უნდა მიხვიდე და სათნოებისაგან ცალიერი ვერ მიხვალ კეთილად“ (39, 15);

„თუ გულფიცხელობით არ განაგდებთ, მტკიცე სახეები მოგართვი ამისი, ყოველივე წარმავალი არის, რადგან წარმავალი არის, ცოდვისაგან მოქცევას ნუ ჰყოფნით!“ (42, 14);

„თუ ცოდვას არ განეშორები და არ განაგდებ, ქრისტეს მოწაფე არ იქმნები“ (44, 10);

„თუ კეთილი ვერ უყო შენს მტერს და მოძულეს, ეს მაინც ჰყავ: ნურც მოიძულებ, ნურც შეიყვარებ!“ (47, 28);

„თუ ღმერთი მკუდართა აღდგინებას არ ინებებს: ვინ უნდა განიკითხოს, თუ მკუდარნი არ აღსდგებიან?“ (62, 28);

„თუ ლაზარე განაცხოველა ქრისტეს ხმამან, ეს ქრისტეს ხმაც ცოდვისაგან მომკუდარს ისე განაცხოველებს“ (69, 12);

„თუ არც ერთი კურნების წამალი არ ნებავეს, შესამსგავსი არის მისთვის სიტყუა იერემიასი: „ვჰკურნებდი ბაბილოანსა და არა განიკურნა“ (69, 16);

„თუ ერთის ჟამის სიტკბოებას ვერ დაუტევებ, ყოველსავე ვითარ დაუტევებ?“ (75, 23);

„თუ ოთხი ნივთი დაზავებით არის და ურთიერთას არ იბრძვიან — კაცის სიცოცხლეც კეთილად წარემართება“ (80, 12).

და ა.შ.

ზემომოყვანილ სინტაქსურ კონსტრუქციებში „მაშინ“ თითქმის ყველგან გამოტოვებულია, თუმცა ადვილია მისი აღდგენა.

გარდა პირობა-შედეგისა „თუ-მაშინ“ სინტაქსური კონსტრუქციით რეალიზებულია შედარებები („თუ ქერა-ბინნი კი ძრწიან მისგან, მიხედვე, თუ ცოდვილთათვის რა ძნელი შესაძრწუნებელი იქნება!“).

მქადაგებელი ხშირად სვამს მოსალოდნელ შეკითხვებს მსმენელთა მხრიდან და თვითონვე პასუხობს. მსჯელობას დიალოგის ფორმით აგებს. მაგალითად: „თუ მეტყვი, ბნელი დამფარავსო, მაგით ვერ დაიფარვი, მზის უბრწყინვალესი თვალი გხედავს“.

მაშასადამე, სინტაქსური კონსტრუქცია: „თუ-მაშინ“ ანტონ ჭყონდიდელის ქადაგებებში სტილური ხასიათისაა და ტექსტის ფუნქციითაა შეპირობებული მისი აქტუალიზაცია.

სინტაქსური კონსტრუქციის უზუსტური მნიშვნელობის ცვლილებები ანუ კითხვითი წინადადებები ძახილის მოდალობით

სამქადაგებლო ტექსტებში კითხვითი წინადადებების სიხშირე სტილური ხასიათისაა. აღსანიშნავია ის, რომ კითხვითი წინადადება სინამდვილეში კითხვას სულაც არ გულისხმობს, არამედ რეალიზდება სხვა ფუნქციით. შესაბამისად, **სინტაქსური კონსტრუქციის უზუსტური მნიშვნელობა განსხვავდება ე.წ. „პრაგმატიკული მნიშვნელობისაგან“**. ჩვენ აქ საქმე გვაქვს ენის სისტემის ელემენტების განსხვავებულ მოხმარებასთან, რაც საბოლოო ჯამში ენობრივი ერთეულების უზუსტური მნიშვნელობების ცვლილებებს იწვევს. კითხვითი წინადადებების გამოყენება **თხოვნის, მოთხოვნის, მუქარისა** და ა.შ. მნიშვნელობით ლინგვისტიკისთვის საკმაოდ ნაცნობი მოვლენაა. აღნიშნული პრობლემა **გორდონმა და ლაკოფმა** განიხილეს მეტყველების აქტების თეორიის პოზიციიდან, უფრო შორს წავიდა **სიორლი**, რომელმაც ეს მოვლენა განიხილა უფრო ფართო კონტექსტში, კერძოდ, დაუკავშირა გაგებინების საკითხს კომუნიკაციის პროცესში. გორდონისა და ლაკოფის შრომებზე დაყრდნობით მან გამოყო კითხვითი წინადადებების რამდენიმე ტიპი **მოთხოვნის მნიშვნელობით** და შეეცადა აეხსნა ეს დაკვირვება. **კონდარმა** კითხვითი წინადადებების ამგვარი გამოყენება განიხილა, როგორც **„ძირითად ფუნქციასთან შეუსაბამობა“**. იგი სტატიაში „კითხვითი წინადადება, როგორც არაპირდაპირი მეტყველების აქტი“ წერს: შემთხვევითი არ არის, რომ დისკუსიებში, რომლებიც მიეძღვნა სემანტიკისა და პრაგ-

მატიკის საკითხებს, დიდი ადგილი დაიკავა არაპირდაპირი მეტყველების აქტების განხილვამ. კონდარს ასეთი ნიმუში მოჰყავს, როცა კითხვითი წინადადება გამოხატავს თხოვნას: „შეგიძლიათ, მარილი მომანოდოთ?“ (ეს ნიშნავს: „თუ შეიძლება, მარილი მომანოდეთ!“) კითხვით წინადადებაში მთავარი პრობლემა, რომელიც თავს იჩენს, არის წინადადების პირდაპირ მნიშვნელობასა და „პრაგმატიკულ მნიშვნელობას“ ანუ „კომუნიკაციურ აზრს“ შორის ურთიერთმიმართება. ამ შემთხვევაში ენობრივი ერთეულის მნიშვნელობა სრულიად განსაკუთრებული ასპექტით წარმოგვიდგება. ამასთან დაკავშირებით კონდარი სვამს შემდეგ კითხვებს, რომლებიც ალბათ ყველა მკვლევარს დააინტერესებს, ვინც კითხვითი წინადადების მნიშვნელობის საკითხებს შეეხება.

1) რა არის იმის მიზეზი, რომ კითხვითი წინადადება ხშირად გამოიყენება თხოვნის ან მოთხოვნის მნიშვნელობით?

2) არაპირდაპირი გამოყენებისას ინარჩუნებს თუ არა წინადადება კითხვითის მნიშვნელობას, თუ სრულიად გამოიდევენება სხვა მნიშვნელობის მიერ?

3) რა შემთხვევაში იღებს წინადადება არაპირდაპირ მნიშვნელობას? რა პირობები და ფაქტორები გვევლინება გადამწყვეტად?

4) ამგვარი მოვლენების აღწერა გვევლინება სუფთა ლინგვისტურ ამოცანად თუ ამისთვის საჭიროა რომელიმე დამატებითი ინფორმაცია?

5) რა როლს თამაშობს ამ შემთხვევაში სემანტიკური დასკვნების მექანიზმი?

6) „არაპირდაპირი მეტყველების აქტები“ მიეკუთვნება კი მეტყველებით აქტებს?

7) წინადადების „არაპირდაპირი მნიშვნელობა“ არის იმ ტიპის მოვლენა, რაც მნიშვნელობაა ჩვეულებრივი აზრით, თუ ეს პრინციპულად სხვა სახის მოვლენაა?

ამ საკითხებზე პასუხის გაცემა დაკავშირებულია ენა-სა და აზროვნებას შორის რთული ურთიერთდამოკიდებულების ახსნით. გაცილებით შემოსაზღვრულია ჩვენი კვლევის სფერო, გვანტიერებს სამქადაგებლო ტექსტებში კითხვითი წინადადებების არაპირდაპირი მნიშვნელობით რეალიზაციის ფაქტორები.

კომუნიკაცია რთული ენობრივი პროცესია, რომლის დროსაც მოლაპარაკიდან მსმენელს უბრალოდ კი არ გადაეცემა ენობრივი სტრუქტურები მზა სემანტიკური მნიშვნელობებით, არამედ ინფორმაციის გადაცემას ყოველთვის თან ახლავს კოგნიტური პროცესები, რომლებიც ენობრივი შეტყობინების საფუძველია. გარკვეული მიზნით მოტივირებული მეტყველება ენობრივ ერთეულებს „უცვლის“ მნიშვნელობებს. ენობრივი სტრუქტურების „გადატანითი“ მნიშვნელობების შესწავლა საშუალებას გვაძლევს ავხსნათ ამა თუ იმ მოვლენის ბუნება, დაკავშირებული ენობრივი სისტემის რეალიზაციასთან. რა თქმა უნდა, ჩვენ მუდამ მხედველობაში გვაქვს ის ფაქტი, რომ წინადადების პირდაპირი მნიშვნელობა არის ენობრივი სისტემის ელემენტი, მაშინ როცა, არაპირდაპირი მნიშვნელობა მიეკუთვნება ამ სისტემის რეალიზაციის სფეროს.

კითხვით წინადადებას სემანტიკური აღწერის დონეზე შეიძლება ჰქონდეს მნიშვნელობის ორი ტიპი, რომლებიც ერთმანეთს ეწინააღმდეგება ენის სისტემაში: **პირდაპირი მნიშვნელობა** და რამდენიმე ტიპის **„გადატანითი“ მნიშვნელობა: „თხოვნა“, „მოთხოვნა“, „მუქარა“** და ა.შ.

ხშირ შემთხვევაში ქადაგების ტექსტებში კითხვითი წინადადებების სიჭარბეს ქმნის ორატორული მეტყველებისთვის დამახასიათებელი **რიტორიკული შეკითხვების** სიუხვე. **ბ. ტომაშევსკი** რიტორიკულ შეკითხვას განსაზღვრავს როგორც უზუსური მნიშვნელობის სინტაქსურ კონსტრუქციას, რომელიც მეტყველებაში „გადატანითი“

მნიშვნელობით გამოიყენება (ტომაშევსკი, 1999, 76). სინამდვილეში რიტორიკული შეკითხვა შეიცავს დადასტურებას, მაგრამ ახლავს კითხვითი ინტონაცია, რათა გაამძაფროს მსმენელის ემოციური ყურადღება. რიტორიკული შეკითხვა ხშირად ფიქტიური დიალოგის იმიტაციას ახდენს.

„რიტორიკული შეკითხვის ფორმალური ორგანიზაცია მთლიანად შეესაბამება კითხვითი წინადადებების ჩვეულებრივ ტიპს, მაგრამ ახლავს თავისი სპეციფიკური ნიშნები: განსაკუთრებული ინტონაცია, დამაჯერებლობა, დარწმუნებულობა საპირისპიროში, სპეციფიკური ლექსიკურ-სემანტიკური ხასიათი, განსაკუთრებული მორფოლოგიური და სინტაქსური სიგნალიზატორები, სიტყვათა თავისებური რიგი, განსაკუთრებული კონტექსტი. რიტორიკულ შეკითხვას შეიძლება ჰყავდეს ადრესატი და შეიძლება — არა“ (ხაზაგეროვი, შირინა, 1999, 264-265);

მეტყველებისთვის ზოგადად და მათ შორის სამქადაგებლო მჭევრმეტყველებისთვის განმსაზღვრელი მომენტია — **მიზანი**, რომელთან შესაბამისობაშიც მოლაპარაკე გამოიმუშავენს **სტრატეგიულ გეგმას** და სინონიმური ენობრივი ერთეულებიდან შეარჩევს მიზნისთვის ყველაზე საჭიროს.

კითხვითი წინადადებები არაპირდაპირი მნიშვნელობით სწორედ მქადაგებლის მიერ „შერჩეული“ ენობრივი მოვლენაა აზრის ადეკვატურად გამოხატვის მიზნით. ჩვენ მიერ გაანალიზებული მასალის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ კითხვით წინადადებებს ქადაგების ტექსტებში უჩნდებათ შემდეგი კონოტაციური ან პრაგმატიკული მნიშვნელობები: **თხოვნა, მოთხოვნა, მუქარა, ნიშნისმოგება, დაპირება, გაფრთხილება** და ა.შ. ვრცელი მსჯელობის შემდეგ მქადაგებელი ასკვნის: „ჰხედავ...“ და კატეგორიული ინტონაციით გამოთქვამს კითხვით წინადადებას:

„ჰხედავა, ურჩებასა, რაოდენ ბოროტ არს და უძვირეს ყოვლისაგან ცოდვისა?“ (სულხან-საბა, 114, 21);

„ჰხედავა, ვითარ ცუდად მრისხანებისათვის სასჯელს მისცემს უფალი, რამეთუ არს მარადი მრისხანება გლის-პი?“ (117, 4);

„ჰხედავა, ვითარ საძაგლად სჩანს წინასწარმეტყველ-სა ღმრთისა გინება?“ (121, 26);

„ჰხედავა, ცხოვართა უგულისხმოთა და უცნობოთა, რომელ სიმშვიდითა მათითა ვითარ დაიმკვიდრეს ქვეყანა და ვითარ განამრავლა უფალმან ყოველსა სოფელსა?“ (129, 3);

„ჰხედავთა, სულგრძელებასა ძისა ღმრთისასა? ხე-დავთა, აურაცხელსა კაცთმოყუარებასა მისსა?“ (196, 19); (ი. ბოლნელი)

„ჰხედავთა, ყოვლადვე ურჩებასა მას უმრწემესისა მის ძისასა?“ (212, 10);

„ან ჰხედავთა, სახიერებასა და კაცთმოყუარებასა ღმრთისასა? ჰხედავთა, სულგრძელებასა მისსა და მრავალმოწყალებასა შემოქმედისასა? ჰხედავთა, გამოუთქმელსა და მიუწვდომელსა მისსა სიტკბოებასა?“ (214, 26);

„ან ჰხედავთა, საყუარელნო, რავდენ კეთილ არს უწყინოდ ვედრებაი და თაყუანისცემაი? გესმაა, მსაჯული იგი ურცხვინოი და სიცრუვისაი რასა იტყვის?“ (218, 29);

„ხედავთ, ვითარ ჰსურს მამასა ჩვენსა ზეციერსა, რათა იყოს ჩვენ შორის ერთობა და სიყვარული? ჰგრძნობთ, ვი-

თარ უყვარს მას, ოდეს გვხედავს შერიგებულთა და კეთილად განწყობილთა?" (გაბრიელ ეპისკოპოსი, 61, 13); და ა.შ.

კითხვითი წინადადებები ზემოჩამოთვლილი კონტექსტების მიხედვით (რომლებიც იწყება ზმნით: „ჰხედავა...“) რეალიზდებიან **„გაფრთხილების“** ინტონაციით და ძახილის წინადადებებს შეესაბამებიან.

ძალიან ხშირად ემოციის კიდევ უფრო გაძლიერების მიზნით კითხვითი **წინადადებები იწყება შორისდებულებით:**

„ჰოი, რა სარგებელი აქვს სიმდიდრესა საუნჯისასა, ვინაითგან ცოცხალსა ესოდენსა ბოროტსა გიყოფს და მკედარსა არარას გარგებს?" (საბა, 109, 13);

„ვაი, ვერცხლის-მოყვარეთა რაიმე უნდა ეყოს დღესა მას სასჯელისასა? სადა არს საფასე მისი ურიცხვი, რათა მისცეს მაშინ ქრთამად და აღადგინონ მეხვაიშნენი ანუ მეოხნი?" (110, 3);

„ჰოი, სიცოფე მაგინებელთა! რაისთვის განეშორებიან მადლისაგან საღმრთოისა? არა უწყიან, გონება ბოროტი უკეთუ მოითმინა კაცმან, მსგავსება აქვს წინასწარმეტყველისა დავითისი, ოდეს იგი ივლტოდა აბესალომისაგან და წინა მოეგებოდა სემია და აგინებდა ბოროტად და ესროდა ქვათა?" (122, 13);

„ჰოი, იუდა, ჰყიდი მოძღვარსა შენსა? ან მითხარ, რაისთვის ჰყიდი? მცირისა ფასისა არს განსყიდული ეგე და ფასმრავლად ჰყიდია? ანუ დღეთა სიგრძე მოივაჭრე და საზრდოდ ჰყიდია? რაისთვის იქმ, უბადრუკო? მხოლოდ თავისა შენისა კიდე ხოლო არავინ გივის და მაგასაცა დაიშობ დღესვე? ვისთვის გნებავს ფასი უსასყიდლისა მაგის?" (147, 10);

„ჰოი, სიბორგილე იუდასი! რა არს სიძულვილი ესრეთ ბოროტი, რომელ მან მოიძულა მოძღვარი თვისი? რა ბოროტი იხილა მისთანა, რომელ უჯერობა ასწავა? რა იყო მას შინა საძაგელება, რომელ ესრეთ მოიძაგა, ვიდრე მოძღვარი სხვათა მისცა მოკლვად და თავით თავი თვისი მოიკლა?“ (151, 8);

„ჰოი, ფარისევლო, რაისთვის ჰმალლოვი და ჰქადაგებ ამას? არა გესმია, რასა იგი იტყვის: ნუ აგრძნობ მარცხენაი შენი, რასა იქმოდის მარჯუენე შენი?“ (ბოლნელი, 220, 15).

შორისდებულიანი კითხვითი წინადადებები ძახილის წინადადებების მნიშვნელობით „**მხილებისა**“ და „**სინანულის**“ ინტონაციებით რეალიზდებიან სამქადაგებლო მჭევრმეტყველებაში.

სხვა შემთხვევები:

„რალაა უდიდესი ამისი სხვა-ლა სტუმართ-მოყვარებისთვის, რომელ ქმნა ქერივმან ამან?“ (საბა, 104, 24);

„რაისთვის მოიგებთ, ვერცხლის-მოყვარენო, მრავალთა? არა უწყია: შიშველი იყავ და არარა გამოილე დედის მუცლით შენით და, რაოდენნი შეგიკრებიეს, სხვათა შეგიკრებიეს და სხვათათვისვე გნებავს დატევებად?“ (108, 28);

„მაშინ ვინ-ლა იყოს შემწე მისი? რომელი-ლა გამოჩნდეს მეოხი მისი, ოდეს გამოჰხდეს განჩინება და მიეცეს ემპაკსა წარმწყმედელსა?“ (113, 2);

„რა უმჯობეს არს ხილვა სნეულთასა? ვინაითგან ხილვა სნეულისა არს ხილვა ქრისტესი და ქრისტე თვისად

მოიჩემებს, არა უმჯობეს არსა ხილვა ქრისტესი ხილვასა ანგელოზთასა?" (124, 25);

„უკეთუ ქრისტემან მოითმინა წერტანი ეკალთა გვირგვინთანი, არა ჯერ არსა, რათამცა თავმოხდით ილოცვიდეთ და მოითმინოთ სიცივე ქუდთა დაუბურველობითა მიერ, რამეთუ მოთმინება ესე თქვენი უადვილეს არს მოთმინებასა ქრისტესს, რომელ თქვენთვის მოითმინა და პატივი თქვენი დიდ არს, რომელი განუმზადებებს ქრისტეს თქვენთვის?“ (135, 28);

„ვინაითგან ქრისტესა, დამზადებელსა ყოველთასა, დღეს ესეთი დიდება შეასხა: ვირთა მჯდომარესა ყოველივე ერი წინა ურბოდა და ზარისა მისგან ქალაქი იგი შეიძრა და ყოველთა უკვირდა შესვლა მისი და შემდგომად ექვსისა დღისა განშიშვლებულსა მოავლო ქალაქი იგი განბასრებით, სხვათა ვისალა გაქენდესთ სასოება, რათამცა თქვენა კეთილი გიყოსთ და დაემკვიდროს თქვენ თანა მტკიცედ?“ (141, 12);

„ვინაითგან ესრეთ არს სოფელი ესე, საქმენი მისნი წარმავალ და ცუდ, რაისთვის დაემონები სოფელსა ამას და მოიძულეს სასუფეველსა? რა სარგებელ არს, უკეთუ სოფელმან ამან ყოველივე სამეფო მოგანიჭოს და ყოველივე საშვებელი მოგცეს და სასუფეველსა განგაშოროს და მწარითა სატანჯველითა იტანჯებოდეს? რა სარგებელ არს, სოფელი ესე მცირე ჟამ დღე ყოველ ლხინთა გიმზადებდეს და სმა-ჭამათა და სანოვაგეთა გიმრავლებდეს და მას საზარელსა ჯოჯოხეთსა შინა ენასა წყურვილით გიმობდეს, პირს — ვაებითა, ხახასა — კვნესითა, კბილთა — ღრჭენითა და მუცელსა — შიმშილითა აღგივსებდეს? რა სარგებელ არს, ესე წარმავალი სოფელი თვალთა სიხარულითა, ყურთა ქებითა, გულთა მღევეანებითა, ცხვირთა

სუნნელებითა და წარუვალსა საუკუნესა თვალთა სის-
ხლისა ცრემლითა, ყურთა ეშმაკთა ყვედრებითა, ცხვირთა
ძნელისა სიმყრალითა და გულთა შიშითა უთმინოითა აღ-
გვისებდეს?" (143, 10);

„უკეთუ თვალი შენი ბოროტ იყოს, ყოველი გუამი შე-
ნი ბნელ იყოს, რაიმე სარგებელ არს შენდა ბრწყინვალებაი
იგი მზისაი ანუ მთოვარისაი, გინა თუ ვარსკვლავთაი?"
(ბოლნელი, 205, 25);

„და ქუეყანასა ზედა რასა იუნჯებთ, სადა იგი მლილ-
მან და მჭამელმან განრყუნის და მპარავთაცა განიპარიან
იგი?" (205, 16);

„ოდესლა ესე ესრეთ არს, საყუარელნო, რაისა ზრუ-
ნავთ და იტყვით: რაი ვჭამოთ, ანუ რაი ვსვათ, ანუ რაი შე-
ვიმოსოთ?" (206, 23);

„ესე არს მეასე ცხოვარი, ამისთვისცა იტყვის: იყოს-მე
ვინა თქუენგანი კაცი, რომელსა ედგას ასი ცხოვარი და წა-
რუწყმდეს ერთი მათგანი, არა-მე დაუტევენსა ოთხმეოც
და ათცხრამეტნი იგი უდაბნოსა ზედა და წარვიდეს მოძიე-
ბად წარწყმედულისა მის, ვიდრემდის პოოს იგი?" (209, 6);

„ვინ-მე იყოს თქუენგანი, რომელსა სთხოვდეს ძეი თვი-
სი, გინა ასული პურსა, ნუუკუე ქვაი მისცეს მას? ანუ თევ-
ზსა სთხოვდეს და გუელი მისცესა?" (217, 17);

„ვიცი და მნამს, რამეთუ სწადის გულთა თქუენთა და
მორჩილ არიან სასმენელნი თქუენნი სმენად სიტყუათა
ჩემთა ამათ, რომელთა ვიტყვი, ვინმე-მცა იყო მორწმუნე
ქრისტიესი და არამცა ეყუარებოდეს ესე სიტყვანი სმე-
ნად?" (232, 6);

„თუ სოფლისაგან ჰგონებ შენს ცხოველობას, რომელმან სოფლიურმან კაცმან შთაბერა შენ შორის სული სიცოცხლესა? რომლის სოფლიურის კაცისაგან გაქუს განნესება დღისა და ჟამისა, რომ შენი სიცოცხლე ამათ შორის არის?“ (196, 28 ანტონ ჭყონდიდელი);

„თუ საზრდელისა ზრუნვა გაქუს, ქრისტემან უმჯობესი საზრდელის მომცემი სოფელსა შინა რომელი გივის?“ (197, 3);

„რაისტვის მარცხენით მან ავაზაკმან არ აღმოსთქუა ეს მცირე სიტყუა: მომიხსენე, მე, უფალო? თუ მარჯუენით მან ავაზაკმან კი შეძლო თქმა, მარცხენითს რა აყენებდა?“ (226, 4);

„რომელიც ყოველსა დღესა ღვთისა მამისა მიმართ ცრუდ ილოცავს, მას კეთილი ანუ სულით, ანუ ხორციით, ვითარ უნდა ეყოს?“ (247, 30);

„მაშასადამე, უძლურს მიზეზი არა აქუს შეცოდებულთა ძმათა მიუტევებლობისა, გლახაკს რა მიზეზი უნდა აქუნდეს?“ (248, 19);

„საყუარელო, მიზეზი რა არის შენ შორის სასონარკუეთილებისა? ანუ სრულიად უღმრთო ხარ და ანუ ღმერთი ცვალებულად გრწამს?“ (269, 27);

„რასა იქმ, შენ მაშინ, ოდეს საუნჯე შენი დაგრჩება აქა და შენ კი გადახვალ იმ სოფელში, რას იქმ შენ, ჰოი, კაცო, ვერცხლის ხარბო? ანუ რასა იქმ, შენ, ჰოი, პატივის და ჩინების მოყვარეო კაცო, როდესაც გარდახვალ იმ საუკუნეში?“ (გაბრიელ ეპისკოპოსი, 67, 1);

ზოგ შემთხვევაში მქადაგებელი თვითონ უსვამს თავის თავს კითხვას, ხოლო ზოგჯერ — სვამს მოსალოდნელ კითხვას მსმენელის მხრიდან, რომელსაც საპასუხო კითხვით ან შესაბამისი პასუხით უპასუხებს. მაგალითად:

„თუ სოფლისაგან ჰგონებ შენს ცხოველობას, რომელმან სოფლიურმან კაცმან შთაბერა შენ შორის სული სიცოცხლისა? რომლის სოფლიურის კაცისაგან გაქუს განწესება დღისა და ჟამისა, რომ შენი სიცოცხლე ამათ შორის არის?“ (ანტონ ჭყონდიდელი, 196, 28);

„ეგების ვინმე კითხუა ჰყოს და იძიოს: რაისთვის არა დაზავდება მონაფეოება ქრისტესი და სიყვარული სოფლისა? ნაცვალს კითხუას მეც წინა უყოფ: რაისთვის ცეცხლი და წყალი ურთიერთარს არ დაზავდება?“ (157, 20);

„მიჩუენეთ, თუ სად არის ამის შორის შესაწუხებელი საქმე? თქვენ ვერ გიჩუენებთ შესაწუხებელს საქმეს ამის სიტყვისაგან!“ (224, 6);

„აქ ერთი კითხუა უნდა ვჰყო: მონყალებით მიტევება სამართალი არის, თუ უსამართლო? თუ იტყვი, უსამართლო არის, აქ ღვთის გამობაში შთავარდები, თუ იტყვი, სამართალი არის მონყალებით მიტევება, შენ სამართლისაგან გარე გახდილი დაშთები, ვგონებ შენის ცოდვის წყლულება უკურნებელი იყოს, — ვითარ? — სულთა და ხორცთა მკურნალმან ღმერთმან ეს სუბუქი ცოდვის სამკურნალო წამალი მოგცა — ძმათა შეცოდებისა მიტევება; თუ კი ამას არა ჰყოფ, სხუა ცოდვის სამკურნალო — სინანული უმეტესად მძიმე და შესაწუხებელი არის, სხუას უფრო ვერა ჰყოფ, და რომლითა უნდა ჰსცხოვნდე?“ (251, 16);

„რად არს და რას ნიშნავს ჭეშმარიტი მარხვა და სხვერპლის შეწირვა? — მეტი არაფერი, მხოლოდ გლოვა, მონანიება, შეწუხება, ტირილი და ღვთის ვედრება“ (გაბრიელ ეპისკოპოსი, I ნიგნი, 35, 14);

„გარნა ფარისეველი იგი იქებს თავის თავს და რით იქებს იგი თავს? მით, რომ იგი არ არის ცრუ, მემრუშე და მტაცებელი. რა ქება არის ეს? ესრეთ შეუძლიან იქოს თავი თვით უბოროტესმა ავაზაკმა“ (34, 7);

„რა არის ფარისევლობა? ფარისევლობა ის არის, ძმაო, როდესაც კაცი შეჰკრავს პირობას თავის სვინდისთან, როდესაც იგი შეურიგდება და დაუმეგობრდება სიცრუესა, დააჩუმებს თვის სვინიდისსა“ (38, 23);

„ან გსურსა, რათა ღმერთმან მოგიტეოს ცოდვანი შენნი? შენცა მიუტევე მოყვასსა შეცოდებანი მისნი; გსურსა, შეგირიგოს ღმერთმან? შეურიგდი შენცა მოყვასთა შენთა. ან კი, რა მიზეზი და რა საფუძველი გაქვს, რომ არ მიუტეო კაცსა შეცოდებანი მისნი?“ (62, 17);

„გარნა ვინ მიიღებს უმეტესსა მოწყალებასა ყოვლადწმიდის ღვთისმშობლისაგან? რომლის კაცისა ლოცვასა და ვედრებასა ისმენს იგი? ერთის სიტყვით, ვითარსა კაცსა შეიყვარებს და შეიწყნარებს იგი უმეტესად? — მე ესრეთ ვგონებ, რომ გრძნობა სიყვარულისა და შეწყალებისა ერთნაირია, ვითარცა აქ, ამ სოფელში, ეგრედვე გულსა შინა ზეცად გარდასრულთა კაცთასა. უწყოდე, რომ იმ ორ კაცს აქვს მზგავსება გულისა და სულისა; მზგავსად ამისა, ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელი შეიყვარებს, მოწყალე ექმნება და მეგობარი შეიქმნება მხოლოდ მათ კაცთათვის, რომელთა აქვსთ, ანუ რომელნი სცდილობენ, რომ ჰქონდესთ რაოდენიმე მზგავსება, ერთობა და ზიარება მასთან; ესე იგი,

იმისი ჰაზრისა, ხასიათისა და ყოფაქცევისა. ვითარი ხასიათი და ყოფაქცევა ჰქონდა ყოვლადწმიდასა? ამას მოკლე სიტყვით ვერ გამოჰხატავს ენა კაცისა" (248, 13);

და ა.შ.

„წინადადება აზრის ფორმაა, მაგრამ აზრის გამოხატვა და, მით უმეტეს, მისი შეტყობინება ინდიფერენტულად არ ხდება. ყოველი წინადადება გამოხატავს არა მარტო რამდენადმე დასრულებულ აზრს, არამედ მთქმელის დამოკიდებულებასაც გამოთქმული აზრისადმი. ამის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა ენის საკომუნიკაციო ფუნქციის დაცვა, რადგანაც ჩვენი მეტყველება ყოველთვის ტენდენციურია, ყოველთვის შეპირობებულია რაიმე სულიერი (ემოციურ-ნებელობითი) მდგომარეობით ან სხვა სიტუაციით. **ლექსიკურ მასალას, რომელიც გრამატიკულადაა ორგანიზებული, საკომუნიკაციო ფუნქციის შესრულების უნარს ანიჭებს პრედიკატულობა და მოდალობა.** პრედიკატულობა გამოხატავს შესატყობინებელი მოვლენის შეფარდებას სინამდვილესთან, ამისთვის მთქმელი ფართოდ იყენებს აზრის გამოხატვის ლოგიკურ საშუალებებს, სხვადასხვა მელოდიკურ მოდელს, ლოგიკურ მახვილს და სხვ. მოდალობის ფუნქცია ამ დამოკიდებულებების დანაწევრება-დაზუსტებაა. მოდალობა თავისთავად არ არის პრედიკატულობა, იგი არ დგას პრედიკატულობის დონეზე, მაგრამ პრედიკატულობის გამოხატვა მხოლოდ გარკვეული მოდალობით შეიძლება. არ იქნება სწორი, აზრი დავიყვანოთ მხოლოდ უბრალო წარმოდგენამდე, რომელშიც გამორიცხულია სუბიექტის მონაწილეობა" (დავითიანი, 1973, 141).

შ. ბალის აზრით, მოდალობა წინადადების სულია ისევე, როგორც აზრი. ვერავითარი გამონათქვამი ვერ იქცევა წინადადებად, თუ მასში არ არის მოდალობა (ბალი, 1955, 44).

რამდენადაც წინადადება გამონათქვამია, — ასკვნის აკაკი დავითიანი, — რომელსაც ექსპრესიულ-საკომუნიკაციო ფუნქცია აქვს, მთქმელის მიზანდასახულობის მიხედვით იგი შეიძლება ნაირგვარი იყოს. მთქმელს შეუძლია თავისი აზრი შეგვატყობინოს, როგორც რაიმე ფაქტი... აზრს ამ შეტყობინებას შეიძლება თან ახლდეს მისი გრძნობადი დამოკიდებულება ან — არა. თავისთავად ეს უკვე ორი სხვადასხვა ტიპის წინადადებას გვაძლევს (თხრობითს და ძახილისას). შესაძლებელია მთქმელმა მოისურვოს მსმენელზე გარკვეული ზემოქმედების მოხდენა, რათა მისი მოქმედება მთქმელის ნებას დაექვემდებაროს, ან იმგვარად გამოიხატოს აზრი, რომ მსმენელისაგან მოითხოვოს მისი დადასტურება ან უარყოფა; შესაძლებელია გამონათქვამს არა შეტყობინების, არამედ გაგებისათვის სტიმულის აღძვრის ფორმა ჰქონდეს; დასასრულ, ეს უკანასკნელიც გარკვეული გრძნობით იქნეს გამოხატული. ამ შემთხვევაში მივიღებთ კომბინირებულ (შერეულ) ტიპს, მაგრამ არა ცალკეული ტიპისთვის დამახასიათებელი თავისებურების თანაბარი შერწყმით, არამედ ერთი ტიპის თავისებურებებზე მეორე ტიპისთვის დამახასიათებელი ძირითადი ნიშნების დამატების (ე.წ. „დაფენის“) გზით (დავითიანი, 1973, 160).

მქადაგებლის მეტყველება, რა თქმა უნდა, მსმენელზე (მრევლზე) ზემოქმედების საშუალებაა, გამონათქვამის მოდალობაც მეტყველების მიზნითაა მოტივირებული.

კითხვითი წინადადებების აქტუალიზება სამქადაგებლო დისკურსში შეპირობებულია მსმენელზე ეფექტური ზემოქმედების მოხდენის მიზნით. სხვა შემთხვევაში კითხვითი წინადადებებით გამოხატული აზრი მარტივად არის შესაძლებელი გამოითქვას სხვა მოდალობით. მაგალითად, კითხვითი წინადადება სულხან-საბას ქადაგებიდან: „რალა უდიდესი ამისი სხვა-ლა სტუმართმოყვარებისათვის, რომელ ქმნა ქვრივმან ამან?“ (104, 24). შეიძლება ასეც

ვთქვათ: „ის, რაც ამ ქვრივმა გააკეთა სტუმართმოყვარეობისათვის, უფრო დიდი არ შეიძლება იყოს!“ ანდა: „ჰხედავა, ურჩებასა, რაოდენ ბოროტ არს და უძვირეს ყოვლისაგან ცოდვისა?“ (114, 21); გამოითქმის ასეც: „ურჩობა, ყოველ ცოდვაზე უძვირესი და უბოროტესია!..“ უსასრულოდ შეგვიძლია კითხვითი წინადადებები ვაქციოთ ძახილის ან ბრძანების წინადადებებად ისე, რომ მთავარი აზრი არ შეიცვალოს! მაშ, რა ხდება, რა განსხვავებაა ამ ორი ტიპის მოდალობას შორის? პირველ შემთხვევაში აზრი გამოთქმულია უფრო „ობიექტურად“, მოლაპარაკის მიმართების გარეშე მის მიერ გამოხატულ აზრთან. მეტყველება კი უფრო მაშინ არის ზეგავლენის მქონე, როცა მასში მთქმელის დამოკიდებულებასაც ვხედავთ, **ამიტომ არის რომ სამქადაგებლო დისკურსში აქტუალიზებულია კითხვითი წინადადებები ძახილის მოდალობით** (რიტორიკული შეკითხვა შესაძლოა სრულიად ვერ გამოხატავს ამ მოვლენის არსს!).

როგორც შესავალში აღვნიშნეთ, კითხვითი წინადადებების გამოყენება „გადატანითი“ მნიშვნელობით ლინგვისტიკისთვის საკმაოდ ნაცნობი მოვლენაა. გორდონი და ლაკოფი, სიორლი და კონდორი თეორიულად განიხილავენ ამ მოვლენას და ასკენიან, რომ კითხვითი წინადადებები რეალიზდებიან მოთხოვნის, მუქარისა და ა.შ. მნიშვნელობებით. ისინი განიხილავენ ძირითადად ზეპირა სიტუაციური მეტყველების მასალებს.

ჩვენ მიერ შესწავლილი მასალის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ:

კითხვითი წინადადების მოდალობას სამქადაგებლო დისკურსში მთლიანად ენაცვლება ძახილის წინადადებების მოდალობა.

როგორც ვიცით, ძახილის წინადადებაში არა მხოლოდ რაიმე აზრია გადმოცემული, არამედ მკვეთრადაა გამოხატული მისდამი მთქმელის გრძნობადი (ემოციური)

დამოკიდებულება. ადამიანის ემოცია მრავალფეროვანია, ამდენად, მის შესაბამისად ძახილის წინადადებაშიც შეიძლება გამოხატული იყოს მთქმელის მრავალფეროვანი დამოკიდებულება გამოხატული აზრისადმი, როგორიცაა: აღშფოთება, მწუხარება, სიხარული, სინაზე, აღფრთოვანება, გაკვირვება, ნება და ა.შ.

ქადაგების ტექსტებში გამოიკვეთა ძირითადად შემდეგი ემოციური ინტონაციები: თხოვნის, მოთხოვნის, მუქარის, სინანულის, მხილების, გაფრთხილების და სხვა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ფორმით — კითხვითი და შინაარსით — ძახილის მოდალობა ემოციურად გაძლიერებულია ქადაგებებში დამხმარე ლექსიკური საშუალებებით: ა) შორისდებულებით, ბ) განსაკუთრებული ემოციური შინაარსის სიტყვა-გამოთქმებით (პხედავა...), გ) კითხვითი სიტყვებით და ნაწილაკებით, დ) თავისებური სიტყვათგანლაგებით.

განზოგადებული დასკვნისთვის შეგვიძლია ბიძინა ფოჩხუას სიტყვები გავიმეოროთ: „ამრიგად, მოლაპარაკისა და მსმენელის განკარგულებაში არის არა ერთხელ და სამუდამოდ ჩამოყალიბებული სისტემა, ან თუნდაც დროის გარკვეულ მონაკვეთში უცვლელი, მყარი სისტემა, არამედ მოსაუბრე მოიხმარს დინამიკურ, ცვლად სისტემას. რაკი ენა დინამიკური სისტემაა, ცხადია, ენის სისტემური ხასიათი და მისი ცვალებადობა ერთმანეთს არ უპირისპირდება და არ გამორიცხავს. ასევე, ერთმანეთს არ გამორიცხავს ენის გამოყენება-ფუნქციონირება და ენის ცვალებადობა, რადგან ენა ცვალებადობას მის გამოყენებისას განიცდის — არ იცვლება მხოლოდ ის ენა, რომელსაც ურთიერთობის საშუალებად არ იყენებენ“ (ფოჩხუა, 1974, 59-60).

როგორც აღვნიშნეთ, გარდა კითხვითი წინადადებების რიტორიკული შეკითხვის სახით რეალიზებისა, ქადა-

გეგბებში ვხვდებით კითხვით წინადადებებს, რომლებიც მართლა შეკითხვას შეიცავს. მაღალია ამ ტიპის წინადადებების აქტუალიზაციის ხარისხი, რაც ძირითადად გამოწვეულია იმით, რომ სამქადაგებლო მეტყველება ფორმით — **მონოლოგია**, ხოლო შინაარსით — **დიალოგი**, თუმცა ფიქტიური დიალოგი.

ერთი აზრი „ორ ენაზე“ ანუ სულხან-საბა
ორბელიანისა და ანტონ ჭყონდიდელის
ქადაგებათა რიტორიკული თავისებურებანი

ერთი აზრის ინტერპრეტირება იმდენგვარადაა შე-
საძლებელი, რამდენი ადამიანიც არსებობს ქვეყანაზე. მი-
უხედავად იმისა, რომ გარკვეული პირობები კლიშეში
სვამს სათქმელს, ინდივიდუალობის შენარჩუნებას კარგი
ორატორი ყოველთვის ახერხებს. საილუსტრაციოდ ჩვენ
ავიღეთ ქართული სასულიერო მჭევრმეტყველებიდან
ორი ქადაგება ერთ თემაზე. **თემა — სიყვარულია**, ერთი
ქადაგება ეკუთვნის სულხან-საბა ორბელიანს, ხოლო მეო-
რე — ანტონ ჭყონდიდელს. ერთსა და იმავე აზრს ორი მქა-
დაგებელი სრულიად განსხვავებულად წარმოგვიდგენს.
რა თქმა უნდა, საერთოც ბევრი რამ არის, მაგრამ ამჯე-
რად უფრო ინდივიდუალური რიტორიკული თავისებურე-
ბები გვაინტერესებს.

როგორც ვიცით, ქადაგებათა აზრი ბიბლიის ახსნა-
განმარტება-ინტერპრეტირებაა. ამდენად, მქადაგებელი
ყოველთვის უხვად იყენებს ციტატებს ბიბლიიდან, იმონ-
მებს წმიდა მამათა გამონათქვამებს და სხვა. რა თქმა უნ-
და, ქადაგება ქრისტიანული დოგმატიზმის ფარგლებს არ
სცილდება და ძირითადად ერთ შეუცვლელ ქარგას ემყა-
რება. როგორც ნიკოლოზ კანდელაკი აღნიშნავს, „თით-
ქმის ყოველი ქადაგება ციტატით იწყება. ამ გზით ხდება
სწავლების ძირითადი საკითხის დაყენება. აქ, სიტყვის შე-
სავალში ასახელებს ორატორი დამოძღვრების თემას: მას
პირდაპირ შეიცავს ან გადატანითი აზრით გამოხატავს
დასაწყისის ციტატი. ორივე შემთხვევაში ციტატური შე-

სავლით ნათელი ეფინება ქადაგებისათვის შერჩეულ უმთავრეს საკითხს და ამით მზადდება ნიადაგი მისი შემდგომი გაშლა-გადანყვეტისათვის.

საკითხის დასმას მოსდევს თხრობის გაღრმავება. ორატორი აფართოებს მეტყველების თემატიკურ არეს, იშველიებს მოსაზღვრე და მახლობელ საკითხებს, მიმართავს მაგალითებს, ასახელებს ნორმებს, აყალიბებს დებულებებს და ნეგატიური ასახვის ფონზე წინ წამოსწევს მოვლენების პოზიტიურ მხარეებს. ამ რთული ურთიერთმიმართების პროცესში აღძრული და გაშუქებული მოტივები თანდათანობით შორდებიან ქადაგების ძირითად საკითხს, რაც სიტყვის დასასრულისათვის ისევ პირვანდელი განმხოლოებით, მაგრამ უკვე გადანყვეტილი სახით ჩნდება მსმენელის წინაშე. აქ შეუფარავად იჩენს თავს მქადაგებლის იდეური ტენდენცია, რაც გზადაგზა ნათელმყოფელი მაგალითებით, უხვი ციტატითა და მოხდენილი სენტენციებით მჟღავნდება და ბოლოს სწავლების დედააზრად იქცევა. ქადაგების ბოლო ნაწილში ორატორი უშუალოდ მიმართავს მსმენელს, უხმობს მის გულისყურს, ინვეს ინტერესს და, დასასრულ, ვრცელი მორალური დარიგებით ამთავრებს მეტყველებას. ეს ზნეობრივი დამრიგებლობა, რაც მთელი სიტყვის გასწვრივ მზადდებოდა, ქადაგების ლოგიკური დასკვნა და ბუნებრივი დასასრულია" (კანდელაკი, 1968, 273-274);

ჯერ სულხან-საბა ორბელიანის ქადაგება „სწავლა სიყვარულისათვის“ და ანტონ ჭყონდიდელის „სიყვარულისათვის“ გადავიკითხოთ:

სულხან-საბა ორბელიანი

სწავლა სიყვარულისთვის

„ძმანო, არა მცნებასა ახალსა მივსნერ თქუენდა, არამედ მცნებასა პირველსა, რომელ გაქუნდა (დასაბამითგან). სიყუარული მცნებაჲ იგი პირველი არს, სიტყუაჲ იგი, რომელი მესმა პირველითგან“ — დასწერს იოანე მახარებელი პირველის კათოლიკესა, მეორესა თავსა შინა.

ხედავთა მახარებელსა, ვითარ სწავლა ესე არა ახალი, პირველითგანვე უფლისა მიერ მცნებული და/სჯულსა შინა მოცემული, ან განგიახლათ და მოგაწყენათ ძველითა იგი, რათა გულნი თქვენნი უმტკიცესად-რე დაემყარნეს სიყვარულსა ზედა?

ამისთვის მოგაწყენა, რომელსა დასწერს მოსე ნიგნსა გამოსლვათასა მეოცესა თავსა შინა: „შეიყუარე მოყუასი შენი, ვითარცა თავი თჳსი“. ესე მცნება არა ახალი გითხარ ყოველივე, არამედ პირველი იგი, რომელ მოსცნა ღმერთმან მოსეს ფიცარნი. თითითა ღმრთისაჲთა მას შინა წერილნი, რომლისათვის დაამტკიცებს პეტრეცა, თავი მოციქულთა, პირველსა მისსა კათოლიკესა შინა: „სიყვარული გარდამეტებული გაქვნიდინ, რამეთუ სიყვარულმან დაფარა სიმრავლე ცოდვათა“.

რალაა, ჰოი პეტრე, ამის უფროსი სიყვარული, რომელი ბრძანა უფალმან: „შე/იყუარე მოყუასი, ვითარცა თავისი თჳსიო?“

დიდ არს სიყვარული ესე, უკეთუ ვყოთ!

გესმისთა, ძმანო, იოანე გვიბრძანებს პირველისა მის მცნებისა აღსრულებასა, რათა გვიყვარდენ მოყვარენი ჩვენნი, ვითარცა თავი ჩვენი. არამედ თავი მოციქულთა პეტრე ახალსა მცნებასა მოგვცემს, რათა გარდამეტებული სიყვარული გვაქვნიდეს მოყვასთა ჩვენთა თვისისაგან თავისა, რათა ცოდვათა სიმრავლე დაიფარნეს.

ხედავთა, მოციქული ვისა მიბაძვასა გვიბრძანებს? გვაჩვენებს, რა ყო ჩვენთვის მაღალმან ძემან ღმრთისამან, ოდეს შემიყვარნა ჩვენ მრავალ-ცოდვილნი სიყვარულითა მით გარდამეტებულითა, რომელმან სულიცა თვისი დადვა ჩვენთვის და ჯვარი-თა სიკვდილი/დაითმინა, რომლისათვის იტყვის იოანეს სახარების **თუ** თავსა შინა: „არა არს სიყვარული უფროის ამისა, რომელმან დადვის სული თჳსი მეგობრისა თჳსისათჳს“.

ხოლო იესუ ქრისტემან არა თუ მეგობართათვის დადვა სული თვისი, რომელსა არა სადა ჰყავს მოყვასი, არცა სწორი, არამედ — ჩვენ უკმართა მონათათვის, ვინაითგან გვიხილნა უწყალოჲსა მტერისა მიერ დამონებულნი, და დილეგთა გამოუჴსნელთა შინა შეწყვდეულნი და არა უგულუბელს გვყვნა ურჩებითა მისითა წარწყმედილნი; სიყვარულითა მით გარდამეტებულითა მომიძია ჩვენ, დამდაბლდა და მსგავს ჩვენდა იქმნა, არამედ არა მსგავს ჩვენდა მოკვდა ჩვენთვის, არამედ ვითარცა ერთი ცო/დვილი და შეურაცხი, ჯვარსა დამოეკიდა, სიყვარულისა ჩვენისათვის გვაჩვენა ჩვენ თვალითა, ხოლო სიტყვითაცა გვასწავა, რომელი იტყვის პირითა იოანესითა: „უკეთუ ჩემნი მონაფენი ხართ, ამით ვსცნა, რათა იყვარებოდეთ ურთიერთარს“.

ესე არს მონაფე-ყოფა უფლისა ჩვენისა. ესე არს სჯული ქრისტეს მიერ მოცემული — პირველ მოსეს ზე და მეორედ მოციქულთა ზე, რათა გვაქვნდეს სიყვარული და, უკეთუ არა გვაქვნდეს სიყვარული, ნუ სახელ-ვსდებთ ქრისტიანედ ყოფასა.

ამისთვის დასწერს წმიდა პეტრე, თავი მოციქულთა, პირველსა მისსა კათოლიკისა პირველსა თავსა შინა: „გულითა წმიდითა ურთიერთარს იყვარებოდეთ გარდამეტებულადო“./

რა არს, ძმანო საყვარელნო, გარდამეტებული სიყვარული გულითა წმიდითა?

ესე არს, რათა შეურყეველად, შეუორგულეებლად, სინმიდით გიყვარდენ ყოველნი კაცნი, არა მხოლოდ ნათესავნი და მოყვარენი, არამედ უცხონიცა და მტერნიცა, ვითარ იესუმ შემიყვარნა ჩვენ, არა მხოლოდ მოყვარენი მისნი, არამედ განდგომილნიცა და უარისმყოფელნიცა მისნი ერთბამად, რომლისათ-

ვის იტყვის მახარებელი მათე ე, მვ: „უკეთუ გიყუარდენ მოყუარენი, ხოლო თქუენნი. რაი უკუე სასყიდელი გაქუს, რამეთუ მეზუერეთა და ცოდვილთა ეგრეთ ყვნიან?“

ხედავთა, ძმანო ქრისტესნო, რამეთუ არა ჯერ-არს მიმსგავსება თქვენი მეზვერეთა და ცოდვილთა, არამედ მსგავსება ქრისტესი? რამეთუ მსგავსებამან მეზ/ვერეთა და ცოდვილთამან მიგიყვანოსთ, სადა იგინი არიან, ხოლო მსგავსებამან ქრისტესამან მიგიყვანოსთ, სადა ქრისტე მთავრობს, რამეთუ არა ჯერ-არს ქრისტეანეთაგან ბაძვა მსოფლიოთაგანსა, არამედ ბაძვა უფლისა ჩვენისა, ვინაითგან შემოიყვარნა ჩვენ ქრისტემან და შვილ ღმრთისად გამოგვაჩინა, რომლისათვის იტყვის იოანეს სახარების იე, თ: „ვითარცა შემოიყვარა მე მამამან, მეცა შეგიყუარენ თქუენ, დაადგერიოთ სიყუარულსა ჩემსა ზედა“.

ამისთვის ჩვენცა გვიღირს, რათა შემოყვარებული ჩვენი შევინიოთ და ზეციერთა ვბაძევდეთ საქმეთა კეთილთა, რამეთუ: რომელსა ლოცვათა შინა მამად ვხადით, იგი მოსცემს საზრდელსა მართალთადა და ცოდვილთა, იგი ნაყოფითა აღავსებს კეთილისა მოქმედთა და ბოროტთადა,/რათა კეთილის-ყოფითა მისითა გულისხმაყონ საქმენი მათნი და მოიქცენ სიბოროტისაგან და კეთილთა ჰპოონ სასუფეველი ყოველთა.

ვინაითგან მამად ვხადით ღმერთსა, და იგი არა მოიძულებს ბოროტის მოქმედსა, და ელის სინანულსა და შენ გძულს ნათესავი შენი ძეთაგან ადამისა, ვითარ-ღა იტყვი ძედ ღმრთისად ნოდებად და თხოვად მამისა მიმართ ნიჭთა რაისამე, ანუ ძმად ქრისტესა სახელის-დებად, რომელმან შეიყვარა პავლე განმრყენელი სამწყსოთა ქრისტესთა? რომელი თვით პავლეცა მიუწერს კორინთელთა პირველსა ეპისტოლესა შინა: „ენასალა თუ კაცთასა და ანგელოზთასა ვიტყოდი, ხოლო სიყუარული არა მაქუნდეს. ვიქმენ მე, ვითარცა რვალი, რომელი ოხრინ... მაქუნდესლა/თუ ყოველი სარწმუნოებაჲ, ვიდრე მათთა ცვალებადმდე, და სიყუარული არა მაქუნდეს, არა რაივე ვარ. შე-ლათუ-ვაჭამო ყოველი მონაგები ჩემი, და მივსცნე ჳორცნი ჩემნი დასანველად და სიყუარული არა მაქუნდეს, არა რაივე სარგებელ არს ჩემდა“.

გესმისთა დიდისა მოციქულისა, ძმანო, რამეთუ არცა-ლა კაცობრივთა ენათა მოუბრობა, არცა ანგელოზებრივი ქადაგება, არცა წინასწარმეტყველება და სიბრძნით საიდუმლოს ცნობა, არცა მრავალნი სასწაულნი და სარწმუნოება, არცა მონაგებთა გლახაკთა განყოფა, არცა-ლა თუ ქრისტესათვის ტანჯვათა დათმენა და ცეცხლითა და მახვილითა განკაფა სარგებელ გვეყოს, რო/მელთა არა გვაქვდეს სიყვარული, და, თუცა ვიყოთ მოძულე კაცთა, ყოველნივე უხმარ ჩვენდა იყვნეს და არცა-ლა შემოიყვარნეს ჩვენ ღმერთმან და ვერცა კეთილი რამე მოვილოთ მისგან, უწყოდეთ ყოველთა!

არამედ სიყვარულითა უცოდველითა რომელ გვიყვარდენ ნათესავნი ჩვენნი, ძენი ადამისნი ყოველნი, შემოიყვაროს ჩვენ ღმერთმან სიყვარულითა მით გარდამეტებულითა და დაფარნეს ცოდვათა ჩვენთა სიმრავლე უეჭველად.

არა თუ სიყვარული ბოროტი უყვარს უფალსა, არცა სიყვარული ბილწებისა, არცა სიყვარული ზაკვისა, რომლისათვის იტყვის იოანე პირველსა კათოლიკესა შინა: „შვილო ჩემო, ნუ იყუარებით სიტყვითა, ნუცა ენითა არამედ საქმითა/ჭეშმარიტებისათა“.

ისმინე, ვითარსა სიყვარულსა გიბრძანებსთ საყვარელი ქრისტეს მონაფე: არა უნდა მას სიყვარული ოდენ სიტყვითა. რომელნი იჩემებენ კაცთა სიყვარულსა და ეტყვიან ტკბილად და ნატრობენ ხილვასა მისსა და იზახიან დღეთ სიგრძესა მათსა, ხოლო გულნი მათნი განშორებულ არიან, და არა უნდა! აუბნებენ ენათა ზაკვით, რეცა ეჩვენონ მონყალედ, კაცთა საჩვენებელად იქმან ოცნებით რადმე სიყვარულსა, ხოლო გონება მათი აღსავსე არს სიძულვილითა მოუკლებელითა, რომლისათვის მიუწერს პავლე მოციქული რომაელთა; „განეშორებით მათგან, რომელნი ეგე ვითარნი უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა არა ჰმონებენ, არამედ თვს/თა მუცელთა და ტკბილითა მეტყუელებითა და კურთხევითა აცთუნიან გულნი უმანკოთანი“.

ხედავა, ვითარ მოციქულნი ტყუვილსა სიყვარულსა შორად განიოტებენ და ქრისტეს მონად არა სახელ-სდებენ? არამედ სიყ-

ვარული მრთელი და უზაკველი უყვარს უფალსა, ვითარცა ენითა, ერეთვე გულითა, ეგრეთვე საქმიითა და ეგრეთვე აღსრულებითა, ვითარცა აღუსრულა მამამან ზეცისამან აბრაჰამს, რაჟამს სიყვარულისთვის ღმრთისა არა რიდა ისაკს, ძესა თვისსა, დაკლვად; ღმერთმანცა მოსცა ძე თვისი საყვარელი და დაკლა აბრაჰამ ნათესავთა კაცთათვის და აღასრულა სიყვარული მართალისა საქმიითა.

ჰხედავა, სიყვარულმან რა ყო?/ვინათგან ქრისტემან არა რიდა თავსა თვისსა დამდაბლებად, დაგლაზაკებად და შეურაცხებად, ყვედრებად, ტანჯვად და უწყალოდ სიკვდილადცა, რამეთუ ჯვარსა ზედა განქიქებით დამოეკიდა სიყვარულისათვის ჩვენისა, — ჩვენ რაიმე-ლა გვიღირს, საყვარელნო? უკეთუ ქრისტემან ჩვენ განდგომილნი ესრეთ შემოყვარნა, წყევასა ქვეშე მოიკლა თავი თვისი, რათა მით განაქარენეს წყევანი ჩვენნი, ჩვენდა არა ჯერ-არსა, რათა შევიყვარნეთ ნათესავნი ჩვენნი, კაცნი, ძენი ადამისნი, ნუ უკვე და მანყინარცა ჩვენდა იყოს? რაისათვის უკვე გძულან, საყვარელო, მტერნი თქვენნი? არა იმისათვისა, რამეთუ შემცოდე არიან შენნი და ბოროტი უყოფიეს შენდა? უკ/ეთუ ესრეთ არს, შენცა არა შეგიცოდებიესა ღმრთისათვის და ბოროტი არა მიგიძღვისა წინაშე მისსა, რომელ უყვარხარ ფრიად, და არა ბოროტსა გიყოფს, და დლითი-დღე გწყალობს, და განიჭებს და აღგავსებს ყოვლითა კეთილითა ქვეყნიერითა და კვალად გიქადებს სასუფეველსა-თქუთ? ვინა იყოთ მართალ წინაშე უფლისა და უცოდველი? რომელი მოელოდეთ სიმართლისა თქვენისათვის? არამედ ყოველნი შემცოდენი დლითი-დღე მოიღებთ წყალობასა ღმრთისასა კაცთმოყვარებისა მისისაგან. ვითარცა თქვენ გნებავსთ, რათა უყვარდეთ უფალსა ღმერთსა თქვენსა და კეთილსა გიყოფდეს, ეგრეთვე მას ნებავს, რათა გიყვარდენ თქვენ კაცნი და მტერნი თქვენნი და კეთილსა/უყოფდეთ, რათა ძე მაღლისა გენოდოსთ.

უკეთუ შვილი მამისგან კეთილსა ხედვიდეს და თვით არა იქმოდეს ნაქმარსა მამისა თვისისასა, ვითარ ძე მისი იქმნების? არა განდგომილად შეირაცხების იგი? მაშა, უკეთუ მამად გვენ-

ბავს ღმერთი, ჩვენდა ჯერ-არს საქმეთა მისთა ქმნა, რაოდენი გვამცნო და ძალ-გვედვას, რომლისათვის დასწერს იოანე მახარებელი პირველსა თავსა კათოლიკესა შინა: „საყუარელნო, ვიყუარებოდეთ ურთიერთარს, რამეთუ სიყუარული ღმრთისაგან არს და ყოველივე, რომელსა უყუარდეს, ღმრთისაგან შობილ არს და იცის ღმერთი, რამეთუ ღმერთი სიყუარული არს“.

ჰოო, დიდ არს სიყვარული და ყოვლისა სათნოებისა უაღრესი და ყოველთა მადლთა/უდიდებულესი და ყოველთა კეთილთა უკეთესი და ყოველთა პატიოსნებათა უწარჩინებულ!

ვინაიდან ღმერთი არს სიყვარული, რალა-მე გნებავსთ, სიყვარულისა მეძიებელნო? რომელმან მოიგოთ სიყვარული, ღმერთი მოგიგიეს და, რომელმან ჰპოოთ სიყვარული, ღმერთი გიპოვნიეს. სიყვარული სხვა არღარა რა არს, გარნა ძედ მაღლისად წოდებად. ნეტარ ხართ, რომელმან მოიგოთ ესე!

საყვარელნო, უკეთუ ორნი მსახურთა შენთაგანნი, რომელნი მარადის შენთა თანა იყოფებიან, ერთი იგი იყოს მოძულე მეორისა, და დღე ყოველ აგინებდეს, და ემტერებოდეს და ზედასა-ზედა შეგასმენდეს, ხოლო მეორე იგი ტკბილად ეტყ/ოდეს, და არა ელალვოდეს, არცა დრტვინვიდეს, და სიყვარულსა მისსა იტყოდეს წინაშე შენსა და კეთილ მსახურებასა მისა გიქებდეს და საქმენი მათნი არა დაფარულ იყოს თვალთაგან შენთა, რომელი უფრორე შეგიყვარდებიან-თქუთ? ჭეშმარიტად, რომელსაც უყვარს მოყვასი თვისი, და არა ელალვის და კეთილსა იტყვის მისთვის, იგი შე-მცა-გიყვარდეს შენცა.

ამით საცნაურს არს უხილავად სიყვარული ღმრთისა, რომელსა უყვარდეს მტერი თვისი და კეთილსა უყოფდეს მას, რამეთუ იგი საყვარელ ღმრთისა იქმნების და ძედ მაღლისად წოდებული.

საყვარელნო, ვინაიდან სიყვარული ნათესავისა შენისა საყვარელ-გყოფს/ღმრთისა და დაჰფარავს ცოდვათა სიმრავლესა მიმსგავსება ქრისტესი და ძმად წოდება იესუსი, ძედ მაღლისად გამომაჩინებელი და დამამკვიდრებელი სასუფეველისა შვილად, რაისა-ღა სხვისა სასწავლოისა სწავლად ვიჭირვით და არა

სიყვარულისთვის? რასა-ღა ვმუშაობთ სხვათა სამუშაოთა და არა სიყვარულსა? რაღსათვის ვშვრებით სოფლისა ამის დევნისათვის და არა შეუდგებით სიყვარულსა, ვინაჲთგან ღმერთი არს სიყვარული?

სადა უცოდველი სიყვარული არს, მუნ ეშმაკისა მანქანება უქმარ იქმნების; სადა წმიდა სიყვარული არს, მუნ სატანას საცთური განქარდების; სადა პატიოსანი/სიყვარული არს, მუნ ბელიერიისა მზაკვარება ვერა დაადგრების; სადა სრული სიყვარული არს, მუნ ჯოჯოხეთისა სახელი აღივოცების, არამედ ანგელოზთა ზეცისათა მოიცვიან, მთავარანგელოზთაგან მოიზლდვიან, სერობინთაგან შეიჭურვიან, ქერობინთაგან შეითვისებიან, ზეციერნი განემზადებიან, სასუფეველი კარს განულებს, სიყვარულის მქადაგებელნი მოციქულნი წინა მოეგებვიან, კაცთმოყვარებისათვის ჯვარცმულსა ქრისტეს თანა მიიყვანენ, სიყვარულისათვის ძისა დამკვლელსა მამასა სახიერსა ათაყვანებენ და წმიდათა თანა მოდასე ჰყოფენ.

ან, საყვარელნო ღმრთისანო, შეუკრიბეთ თავთა თქვენთა სიყვარული არა სიტყვითა და/ენითა, არამედ საქმითა და აღსრულებით, ვითარცა მოციქულნი სწერენ, და მოიგევით საუნჯე ესე პატიოსანი, რათა სიყვარულსა მას და მოყვასსა სიყვარულისა მოქმედისასა მიეახლნეთ და მის თანა იხარებდეთ უკუნისამდე.

ანტონ ჭყონდიდელი

სიყვარულისათვის

იტყვის პეტრე მოციქული თვისთა კათოლიკეთა შინა: „ყოვლისა წინა ურთიერთარს სიყვარული განმარტებული გაქუნდინ“. ყოვლის სათნოების უპირველესად რასათვის ეს გვასწავა მოციქულმან, ასე რომ გვიბრძანებს: „ყოვლისა წინა ურთიერთარს სიყვარული განმარტებული გაქუნდინ“. თვით გამოცდილებით ხედავს მოციქული, — ყოველი სათნოება თვინიერ სიყვარულისა უძლური და უხმარი არის; ამისთვის ყოვლის უპირველესად სიყვარულს გვამცნებს. ახლა ეს ვსთქუათ, თვინიერ სიყვარულისა სათნოება როგორ უხმარი არის. დიდი რამ სათნოება არის სარწმუნოება; და პეტრეს ასეთი მხურვალე სარწმუნოება აქუნდა, პირველ ყოველთასა ქრისტე ძედ ღვთისა მან აღიარა, მაგრამ მცირედ შიშისაგან რომ სიყვარული განშორდა, სარწმუნოებაც მცირედ-ყამ უხმარი შეექმნა, ამისთვის რომ უარ-ჰყო მოძღვარი თვისი და უფალი და ჰსთქვა: „არა ვიცი კაცი იგი“. დიდი რამ სათნოება არის ლოცუა და მარხუა, მაგრამ თვინიერ სიყვარულისა უხმარი არის, ვითარცა ფარისეველი ილოცვიდა, რომ ტაძარსა შინა წარდგომილ იყო ლოცვად. იმარხვიდა, ვითარცა თვით იტყვის: „ვიმარხავ ორგზის შაბათსა შინა“, დართული კიდევ ამათ ზედ ქუელის საქმე აქუნდა, ამასაც თვითუე ხმობს: „და ათეულსა შევსწირავ ყოვლისაგან მონაგებისა ჩემისა“; მაგრამ სიყვარული რომ არ აქუნდა და მეზუერისა შურსა შინა იყო, ამისთვის ყოველივე მისი სათნოება უხმარი შეიქმნა, და დაისაჯა. შემოკლებით ვსთქუათ, რომ თვინიერ სიყვარულისა ყოველივე სათნოება უხმარი არის. პავლეს რა სათნოება აკლდა? თუ სათნოების ფრთა ჰკლებოდა, ხორციით სამოთხედ რომ აღფრინდა და უთქმელი სიტყუა ესმა, ეს რომლითა სხვითა საქმითა შეიძლებოდა?

მაგრამ კაცთა შეძლებისაებრ სათნოებით აღსავსე იყო და მით შეუძლო ხორციით სამოთხედ მიწვენა. ასე საკვირველი პავლე თავისა თვისისათვის ასე იტყვის: „უკეთუ სიყვარული არა მაქუნდეს, არა რავე ვარ“. უდიდესი დასამტკიცებელი მივსცეთ ამას, რომ ყოველივე კეთილი თვინიერ სიყვარულისა უხმარი არის. ეშმაკნი პირველ ანგელოსნი იყვნენ და საღმრთოს მადლისაგან კეთილით აღსავსე იყვნენ; ღვთის სიყვარულს რომ განეშორნენ, ყოვლითურთ ბოროტნი შეიქნენ: და კაცი თუ სიყვარულს მოშორდა — მისი კეთილი ყოველივე ბოროტად შეიცვალება. და რომელსაც თავისის ძმის სიყვარული არა აქუს, უეჭველად ღმერთიც ჰძულს. — ძმა რომ ვსთქვი, არა თუ მარტო შენის დედისაგან და მამისაგან შობილს ეწოდება ძმა — წმიდის ემბაზისაგან აღმოშობილნი ყოველნივე ურთიერთარს ძმანი არიან; ყოველივე თუ სწორებით არ გიყვარს, — ჰსცან ჭეშმარიტი, — ღმერთიც გძულს, ვითარცა ამტკიცებს იოანე მოციქული და მახარებელი თვისთა კათოლიკეთა შინა: „უკეთუ ვინმე სთქუას, ღმერთი მიყვარს და ძმა თვისი სძულდეს, იგი მტყუარ არს“. რადგან ღმერთი გძულს, შენი კეთილი უხმარი არის.

კიდევ ყოვლისა უპირველესად სიყვარულს გვასწავებს მოციქული ამის მიზეზისათვის: კაცთა ბუნებას მრავლის ცოდვისაგან შეცულად და სნეულად ხედავს, და სიყვარული ძლიერი-რამ ნამალი არის. რომ ცოდუას უჩინო ჰყოფს, ვითარცა თვით პეტრე მოციქული იტყვის: „სიყვარულმან დაფარის სიმრავლე ცოდუათა“. კიდევ ვაჩუენოთ, თუ სიყვარული ცოდუას როგორ უჩინო ჰყოფს. უჩინო ჰყოფს და აღმოფხვრის დასაბამსა ცოდვისასა — ამპარტავანებას, მოციქულისაებრ, სადა იტყვის: „სიყვარული არა მაღლოინ“; უჩინო ჰყოფს უგუნურებისა უწვრთელობასა, სადა იტყვის: „არა განლაღნის“; უჩინო ჰყოფს წინაშე ქრისტესა სირცხვილეულებასა, სადა იტყვის: „არა სარცხვინელ-იქმნეს“; უჩინო ჰყოფს სიცრუეს, სადა იტყვის: „არა უხარინ სიცრუესა ზედა, არამედ უხარინ ჭეშმარიტებასა ზედა“; მტკიცე ჰყოფს კეთილსა სარწმუნოებასა შინა, სადა იტყვის: „ყოველი ჰრწამნ“; განმზადებ ქრისტესთვის ვნებათა თავს დებად, სადა იტყვის:

„ყოველსა თავს იდებნ“; ზეშთა საქებელ არს ყოველსა ადგილსა შინა თქმისაებრ: „სიყვარული არა სადა დავარდების“. — კიდევ გვასწავებს ყოვლის უპირველესად სიყვარულს ამის მიზეზისათვის, — სათნოებათა შორის უმაღლესი არის, ვითარცა იტყვის დიდი იოანე ოქროპირი: „არა რაი არს სათნოებათა შორის უმაღლეს სიყვარულისა“. კიდევ გვამცნებს ყოვლის უპირველესად სიყვარულს, ამისთვის — ყოვლისა უფროსად სიყვარულმან გარდამოიყვანა ძე ღვთისა ქუეყანად, ვითარცა გვასწავებს იოანე მახარებელი: „ესე-ოდენ შეიყუარა ღმერთმან სოფელი, ვიდრელა ძეცა თვისი მხოლოდ-შობილი მოსცა მათ“. ითქვა მოციქულისაგან ესე: „ყოვლის უპირველესად მოყუის სიყვარული უნდა ვყოთ“. ამისი მიზეზიც აღმოჩნდა მოციქულისაგან დამტკიცებით, — ეს მიზეზი, რომ თვინიერ სიყვარულისა ყოველივე სათნოება უხმარი არის; და კიდევ მიზეზი მოციქულის სიტყვით ითქუა, ესე იგი: „სიყვარულმან დასაბამი ცოდვისა, ამპარტავნება და სხუანი უჯერონი ცოდვანი, აღმოფხურნა“. ახლა ეს უნდა ვიძიოთ: „ზეშთა საქებელს სიყვარულს შეიტკბობთ, თუ არა? თუ სიყვარულს არ შეიტკბობთ და განაგდებთ, — ქრისტეს მოწაფეობის სახელი რომ გენოდება, — ქრისტიანე, — ეს სახელიც უნდა განაგდო, რადგან ქრისტეს მოწაფეობის ნიშანი — სიყვარული არის, ვითარცა თვით უფალი იესო ბრძანებს: „უკეთუმცა იყვარებოდეთ ურთიერთარს, ამით ჰსცნან ყოველთა, ვითარმედ მოწაფენი ხართ ჩემნი“. რადგან ნიშანი ქრისტეს მოწაფეობისა სიყვარული მოიძულე, უეჭველი არის, აღარც ქრისტეს მოწაფეობა გნებავს, — ჰსჩანს, რომ ისიც მოიძულე.

ან ეს არის ჩუენი საძიებელი: მიზეზი რა გაქუს სიყვარულის განგდებისა? თუ ამას იტყვი, მან ვინმე შემცოდა, — აქ უკუურნებელს სასო-წარკვეთილებაში შთავარდები; თუ ვითარ-ვსთქუათ: შეცოდებისათვის სიძულილი სამართალი არის, თუ უსამართლოება? თუ იტყვი: „უსამართლობა არის“ — შენ რასათვის ჰყოფ? და თუ სამართალი არის შეცოდებისათვის სიძულილი, შეცოდებული ხარ წინაშე ქრისტესა! ამას ვერ იტყვი, არ გეცოდებოს. ღვთის-მეტყველი და მახარებელი იოანე თვისთა კათოლი-

კეთა შინა იტყვის: „უკეთუ ვსთქუათ, ცოდუა არა გვაქუს, თავთა თვისთა ვაცთუნებთ, და ჭეშმარიტება არა არს ჩუენთანა“; და რადგან შეცოდებული ხარ წინაშე ქრისტესა, და შეცოდებისათვის თუ სიძულილი სამართალი არის — ქრისტემ უნდა მოგიძულოს! მიხედე, რა საშინელს სასონარკვეთილებაში შთავარდები თუ ქრისტემ მოგიძულა, სხუა სასოება სიდამ უნდა მოიპოო? პეტრე მოციქული იტყვის: „არცალა არს სხუა სახელი ცასა ქუეშე, რომლითაცა ჯერ იყო კაცთა ცხოვრება“. — მოვილოთ კიდევ ამისთვის მეტყველება, რომ სიყვარულის განმგდებელი უკურნებელს წყლულებაში არის. კურნება სათნოებით იქმნება; თვინიერ სათნოებისა სული არ განიკურნება, და ეს ზემო დამტკიცდა — თვინიერ სიყვარულისა ყოველი სათნოება უხმარი არის; სათნოებით აღვსილის პავლესაგან გესმის: „უკეთუ სიყვარული არა მაქუნდეს, არა რავე ვარ“. შენ სიყვარული არა გაქუს, და რადგან სიყვარული არა გაქუს, ყოველი სათნოება შენ შორის უხმარი არის, და რით უნდა განიკურნო სულის წყლულებისაგან? — შეუძლებელი არის შენი კურნება, თუ სიყვარულს არ შეიტკობ. ახლა მაგალითი მოვილოთ: ერთი ვინმე სნეულებისაგან ჰკუდებოდეს და მკურნალი მასთან არ მივიდეს, და არც სნეული მკურნალთან მივიდეს, ამისი განკურნება შეუძლებელი იქმნება. აგრევე, რომელიც ცოდვისაგან სნეული არის და სულით ჰკედება, თუ მტკიცედ მოყუასის სიყვარულს არ მოიგებს, არც მკურნალი ქრისტე მასთან მივა, და ვერც ის მივა მკურნალს ქრისტესთან, ამისთვის, რომ იოანე ღვთის-მეტყველი და მახარებელი თვისთა კათოლიკეთა შინა ასე იტყვის: „რომელი ეგოს სიყვარულსა შინა, ღმერთი მისთანა ჰგიეს და იგი ღვთისა თანა“ შენ სიყვარულზედ არ ჰგიე, არც ქრისტე ღმერთი შენთანა ჰგიეს, არც შენ ქრისტეს ღვთისა-თანა ჰგიე, ამის გამო დაჰშთი უკურნებელი! საყვარელო, ერთი რამ გამოვიკითხო შენგან, ეს მინდა: ვის სძულობ, მიჩუენ? მკითხავ, თუ რად ვეძიებ? — სხვა მიზეზი არა მაქუს რა შენის სიყვარულის მეტი. მინდა, რომ შენი ცთომილება გაცნობო. ეგების ამისთვის ჰსძულობდე ვისმე, რომ მას ვნება უყო? — ცთომილი ხარ: მას შენის სიძულილით ვერას ავნებ, უფროსად

თავის-თავს აძლევ ვნებას! თუ ვითარ ვსთქუათ: მას შენ შენის სიძულილით არათუ ავნებ — უფროსად განადიდებ, ამისთვის რომ მას ქრისტე ნეტარებას აძლევს და უბრძანებს: „ნეტარ იყვნენ, რაჟამს მოგიძულნენ თქვენ კაცთა“. — შენს თავს ძნელს რასმე ვნებას აძლევ, ვითარცა ღვთის-მეტყველი და მახარებელი იოანე გამცნებს: „რომელსა ჰსძულდეს ძმა თვისი, იგი ბნელსა შინა არს“. შენ გძულს ძმა, — უეჭველად წარმწყმედელს უმეცრების ბნელში ხარ! შენ ასე ჰგონებ — სიძულილით მას უყოფ ბოროტს: მას კეთილს მოატყუებ და შენს თავს ბოროტს. ამისი დამამტკიცებელი სახეები ძველის წერილიდამ მოვიდოთ: ესავმან იაკობ მოიძულა — იაკობ პირმშოების მიღებით გამდიდრდა, ესავ პირმშოებისაგან დაემხო; ძმათა იოსებ მოიძულეს — იოსებ მეფობის პატივში აღვიდა, ისინი სიყმილის მწუხარებაში იყვნენ. ეგრეთუე შენ უწყოდე: მოყუასის სიძულილი შენ სიგლახაკეს მიგცემს და მას განამდიდრებს.

ეგების ჩემებრმან უმეცარმან კიდევე ვერ გულის-ხმა ჰყო კეთილად სიყვარულის სარგებლობა და სიძულილის მავნებელობა. ორივესათვის ცხადი მაგალითი მოვილოთ, რომ ყოველთათვის ადვილად საცნობელი იყოს. თვით კაცი და მისი შექმნილება მოვილოთ მაგალითად. კაცი ოთხის ნივთისაგან არის შემდგარი. თუ ოთხი ნივთი დაზავებით არის და ურთიერთარს არ იბრძვიან — კაცის სიცოცხლეც კეთილად წარემართება; თუ ოთხი ნივთი დაზავებით არ არის და ურთიერთარს იბრძვიან — კაცი სიკუდილს მიეცემა. ეგრეთვე კაცი თუ მოყუასისა მიმართ სიყვარულის დაზავებით არის და სიძულილის ბრძოლა არა აქუს — მისი საუკუნო ცხოვრება კეთილად წარემართება; თუ სიყვარულით დაზავებული არ არის და სიძულილის ბრძოლა აქუს — კაცი საუკუნო სიკუდილს მიეცემა (ესე იგი წარწყმედას მიეცემა). კიდევე კაცი სული-სა და ხორცისაგან არის წარმომდგარი; საღმრთოს ბრძანებით ერთმანეთთან შეკრულნი არიან; სინამ ერთმანეთს არ განეშორებიან, კაცი ცხოველად არის; როდესაც ერთმანერთისაგან განშორდებიან, მყის თანად კაცი სიკუდილს მიეცემა. ეგრეთუე თქვენ, საყვარელნო, ურთიერთარს სიყვარულით შეკრულნი ხართ

საღმრთოს ბრძანებით, ვითარცა ბრძანებს უფალი იესო: „შეიყვარე მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“. სადამდის ასე სიყვარულით ურთიერთარს შეკრული ხართ, სულითაც ცხოველათ ხართ; როდესაც სიძულილისაგან ურთიერთარს განშორდებით, მყის თანად სულით წარსანყმედელს მიეცემით.

საყვარელნო ერნო ქრისტესნო! ურთიერთარს სიყვარული თქუენის კერძოებისაგან ისწავეთ: თვალისა, ხელისა და ფერხისაგან, — თუ თვალი თითოეულს კერძოებს როგორ ხედავს? — ამისთვის ხედავს — ვნება არა შეხვდეს რა; ვნებულსაც განიცდის და ჰხედავს, წყლულებისათვის სწუხს, სიმრთელისათვის მხიარულებს. ეგრეთუე თქუენ ჰყავთ: მიხედეთ თითოეულს სიყვარულით, ვნება არა შეხვდეს რა, ვნებულს მიხედეთ და მასთან იმტკივნეულეთ, და სიმრთელისათვის თანამხიარულ იქმნენით, თქმისაებრ მოციქულისა: „გიხაროდენ მოხარულთა-თანა და სტიროდეთ მტირალთა-თანა!“ ეგრეთუე ხელნი მსახურებენ თითოეულსა კერძოსა სიმრთელესა და სნეულებასა შინა: „ეგრეთუე თქუენცა მსახურეთ სნეულთა და მრთელთა, და იყვარებოდით ურთიერთარს, ვითარცა ქრისტემან შეგიყვარნა თქუენ. კვალად ფერხი მსახურებს სრულიად გუამსა, რამეთუ იტვირთავს მას, მრთელსა და სნეულსა. ეგრეთუე მსახურეთ თქუენ ყოველსა გვამსა მოყუასთა და ძმათა, არა მხოლოდ მრთელთა, არამედ სნეულთაცა, რათა გესმას ქრისტესგან: „სნეულ ვიყავ და მომხედეთ მე“. თუ არცა ერთს ჩემს მეტყველებას არ შეინყნარებთ და სიძულილს არ განაგდებთ, ცხადად ეშმაკეულის მსგავსი და ეშმაკის მოყვარე შეიქმნებით. ეშმაკეულს ეს საქმე აქუს, — კეთილი სძულს და ბოროტი უყვარს, და რომელიც მოყვასსა ჰსძულობს, ისიც ეშმაკის მსგავსად კეთილს სიყვარულს სძულობს და ბოროტს სიძულილს ჰყუარობს; ღვთის ხატად და მსგავსად შექმნილს კაცს ჰსძულობს და ეშმაკს ჰყუარობს. ეგების სთქუას ვინმე: „ეშმაკი არ მიყვარს“. აქ იოანე ღვთის-მეტყველისა და მახარებელის სიტყუა მაგალითად უნდა მოვიღოთ: „უკეთუ ვინმე სთქუას, ღმერთი მიყვარს და ძმა თვისი ჰსძულდეს, იგი მტყუარ არს“; ეგრეთუე გარმოქცევით მე გეტყვი: უკე-

თუ ვინმე სთქუას, ძმა მძულს და ეშმაკი არა მიყვარს, ის მტყუარი არის, ამისთვის რომ თვით მოყუასის სიძულილი ეშმაკის სიყვარულს აღმოაჩენს. ქრისტეს მიერ თქმული არის, როგორც ზემო ვსთქუ, სიყვარული მოყუასისა ქრისტეს მონაფეობის ნიშანი არი, ვითარ იგი ბრძანებს უფალი იესო: „უკეთუმცა იყვარებოდეთ ურთიერთარს, ამით ჰსცნან ყოველთა, ვითარმედ ჩემნი მონაფენი ხართ“. როგორც ქრისტეს სიყვარულისა და მონაფეობის ნიშანი არის სიყვარული, ეგრეთუე მოყუასის სიძულილი — ეშმაკის სიყვარულისა და მონაფეობის ნიშანი არის. შესამსგავსი არის ეშმაკისა, რომ სთქუას: უკეთუმცა გაქუნდეს ურთიერთარს სიძულილი, ამით ჰსცნან ყოველთა, ვითარმედ მონაფენი ხართ ჩემნი. ეგების სთქუას ვინმე: „ცოდვისათვის მძულს მოყვასი“. აქ კიდევ ქრისტეს მონაფეობისაგან შორს ყოფა გამოჩნდება, ამისთვის რომ მოძღუარი შენი ქრისტე ცოდვილთა არა მოიძულებს, უფროსად ცოდვილთათვის მოვიდა მოწყალებად, ვითარცა თვით ბრძანებს: „არა მოვედ წოდებად მართალთა, არამედ ცოდვილთა სინანულად“. ქრისტეს სიტყვისაგან ჭეშმარიტებით ჰსჩანს, თუ ქრისტეს მონაფეობისაგან არ განხვალ, ცოდვისათვის მოყვასს ვერ მოიძულებ. თუ ამას იტყვი: შეგცოდა და მისთვის ჰსძულობ — აქაც ამას გეტყვი: თუ ქრისტეს მონაფე ხარ, ვინც შეგცოდა, მას სიტკბოებით უნდა მიხედო, თორემ არ უნდა მოიძულო. ამისდა დასამტკიცებლად სახედ თვით ქრისტეს მიერ ქმნილი მოვიდოთ, რომელიც მან მისდა მიმართ შეცოდებულთათვის ჰყო: პეტრე მოციქულმან ქრისტე უარყო, ქრისტემან არათუ მოიძულა, უფროსად სიტკბოებით მიხედა შეცოდების ჟამში, ვითარცა გვამცნებს ლუკა მახარებელი: „მიხედა იესომ პეტრეს“. თუ მონაფე ხარ ქრისტესი, შენც შენდა მომართ შეცოდებულთა ასე სიტკბოებით უნდა მიხედო, — ასე გესმის შენის მოძღუარისა და უფლისა იესოსაგან: „ესრეთ ჰყოფდით ვითარცა იხილეთ“. ზემო თქმული სიტყუები და სახეები საუკუნო ცხოვრებისათვის საჭიროებას შემოიღებს: თუ ვისმე ცხოვრება ჰნებავს, ჭეშმარიტი და უზაკველი სიყვარული უნდა აქუნდეს მოყუასისა, ვითარ იგი გვასწავებს მოციქული: „დასასრული მცნე-

ბისა არს სიყვარული გულისაგან ნმიდისა და გონებისაგან კეთილისა და სარწმუნოებისა შეუორგულებელისა“. მოციქულის თქმის მსგავსად ასრე უმანკოდ და ნმიდად უნდა იყრა სიყვარული; თორემ თუ მცირედ მანკიერება შეეზავა უმანკო სიყვარულს, ის მცირედი ასე განდიდნება, სიყვარულს უხმარად ჰყოფს. და თუ ჭეშმარიტი სიყვარული გნებავს, ჭეშმარიტისა ქრისტეს ღვთისაგან ისნავე, რომელსაც გასწავებს: „შეიყვარო მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“. ამას დაბეჭდავს და ბრძანებს: „უფროს არს ესე, ყოველთა მსხვერპლთა და შესანიწავთა“. ეგების ძნელად ვისმე აღგიჩნდეს და ჰსთქუა; ჩემის თავის მსგავსად როგორ შევიყვარო? რაც ჩემთვის საფასე მაქუს, მას როგორ მივსცე? — მე გკითხავ: რასათვის არ მისცემ? თუ იტყვი, — დაგაკლდება — თვით უფალი იესო ფრიად უმეტესს აღგითქუამს: „მოგეცეს თქუენ საწყაული კეთილი, შეხრილი და დატენილი და ზედა გარდათხეული“. აქ რომელი ნაკლებობა გაყენებს, რომ მოყვასი თავის მსგავსად არ შეიყვარო? თუ ამას იტყვი, — მოძულე არის შენი, — შენი მოძულე უფროსად უნდა შეიყვარო. მიზეზს თუ იძიებ ჩემგან, რომ რასათვის უფრო უნდა შეიყვარო შენი მოძულე, შემოკლებით წარმოგითხრა: ნავთიურს თუ რასმე წარაგებ, ამითი შენზედ ნაკლულევანება არა არის რა, ამისთვის რომ, ვითარცა ზემო ვსთქუ, ქრისტემან უფროსი აღგითქუა, და სასყიდელი უფროსი სიყვარულისათვის მაშინ არის, როდესაც შენი მოძულე გიყვარს, ვითარცა ბრძანებს უფალი იესო: „უკეთუ გიყვარდენ მოყვარენი ხოლო თქუენი, რა სასყიდელი გაქუს; გიყვარდენ მტერნი თქუენნი და კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქუენთა და ულოცევდით მათ, რომელნი გმძლავრობენ თქუენ“. თუ იკითხავ ქრისტესგან ამის სარგებელს — მიუწოდომელს ნიჭს აღგითქუამს: „რათა იყვნეთ თქუენ შვილ მამისა თქუენისა ზეცათასა“. თუ ამას ივნეულებ, ნაცვალი სიძულელი რომ არ მიაგო და დასდუმდე და ამისთვის მტერი მძლე გექმნას, აქაც მოციქულის სიტყუას რასათვის არ მოიხსენებ? „უკეთუ ღმერთი ჩუენ კერძო არს, ვინ არს მტერ ჩუენდა“. კიდევ სხუა სანუგეშო მაგალითი მოვილოთ. ისრაელნი თავისის მტერის ფარაოსაგან რომ შეშინდენ,

მოსემ უთხრა: „თქვენ სდუმნეთ და უფალი ბრძოდეს თქვენ ნილ“. კიდევ ებრძოლა მათ-ნილ უფალი, და ფარაო, მტერი მათი, შეიმუსრა. ეგრეთუე მე გეტყვი შენ: შენს მოძულესა და მტერზედ დასდუმდი, და შენ წინ უფალი ჰყოფს ბრძოლას. თუ კიდევ იჭვე-ული ხარ ამისთვის, რომ შენს მტერს სიძულილი არ მიაგო და დასდუმდე, და უფალი არ ებრძოლოს შენ მაგიერ, ამისი დასამ-ტკიცებელი სახეები ძველის წერილიდამ მოგართვა. თუ სიყვა-რულით დუმილს მოიგებ შენის მოძულისა მიმართ, უფალი შენ წინ ბრძოლას ჰყოფს: აბელ დადუმებული იყო მოძულისა ძმისა მიმართ, მაგრამ ნაცულად მისა უფალი ებრძოლა, დასწყევა კაინ და დაამხო; იაკობ სდუმდა მოძულისა ძმისა ესავის მიმართ; მას სიძულილი არ აქუნდა, — იაკობის ნაცვლად უფალი ებრძოლა, ესავ პირმშოებისაგან დაამხო და იაკობ პირმშოებისაგან აღაშე-ნა. ეგრეთუე შენ: თუ შენის მოძულისა მიმართ სიყვარულით დუ-მილს მოიგებ, მოძულე სასუფეველის პირმშოებისაგან დაემხო-ბა, შენ სასუფეველის მიღებით აღეშენები. იოსებ სდუმდა მოძუ-ლეთა ძმათა მიმართ. მას გონებაში სიძულილი ძმათა არ აქუნდა; ამისთვის იოსების ნაცვლად მის ძმათა ღმერთი ებრძოლა, ისინი სიყმილს მისცა და იოსებ იფქლითა აღავსო. ეგრეთვე შენ: თუ შე-ნის მოძულისა მიმართ სიყვარულს ჰყოფ, ის უხრწნელის ქრის-ტეს ხორცისა და სისხლის სიყმილს მიეცემა, რომ ღირსებით ვერ მიიღებს, და შენ მისის მიღებისაგან აღივსები და განმდიდრდები. საყვარელო, მოძულის შეყვარებით შენ ქრისტეს მსგავსებას მი-იღებ და შენი მოძულე ეშმაკის მსგავსებას მიიღებს! ეშმაკის მსგავსებას ასე მიიღებს: ეშმაკიც მოძულე კაცის და მტერი არის და კაცის კეთილისათვის ჰსწუნხს და ბოროტისათვის უხარის. ეგ-რეთუე შენი მოძულე შენის შურით და მტერობით შენის კეთილი-სათვის ჰსწუნხს და ბოროტისათვის ხარობს. შენ შენის მოძულის შეყვარებით ქრისტეს მსგავსებას ასე მიიღებ: ვითარცა ქრისტე იგინებოდა და არავის აგინებდა, ისე დუმილით თავს იდებდა ყო-ველსავეს; თუ შენის მოძულისა მიმართ სიყვარულსა ჰყოფ, უეჭ-ველად ყოველსავე შეურაცხებას ქრისტეს მსგავსად თავს იდებ, თქმისაებრ მოციქულისა: „ყოველსა თავს იდებნ“.

საყვარელო, კიდევ მეორედ მიიღე ქრისტეს მსგავსება და იტვირთე; ის ყოვლითურთ გემსგავსა, შენგან ყოვლითურთ მსგავსება შეუძლო არის — ეს კი შესაძლო არის, მეორის სახით კიდევ ემსგავსო. თუ ვითარ — ვსთქუათ: კაცთა ბუნებამ ღმერთი მოიძულა, ვითარცა ბრძანებს უფალი პირითა დავით წინასწარმეტყუელისათა: „მომიძულეს მე ცუდად“. ამათ მოძულეთა კაცთა მომართ ძე ღვთისა უფალი იესო მოვიდა, ვითარცა თვით ბრძანებს: „მე მოვედ, რათა ცხოვრება აქუნდეს და უმეტესი აქუნდეს“; თვისთა მოძულეთა თანა მოვიდა, თვით სიტკბოებით მიიზიდა და ისე სიყვარულით თავის-თავისა მიმართ დაიგო. მიემსგავსე ქრისტეს, შენც შენის მოძულისა მიმართ მიხვედ, ტკბილის სიტყვით მოიზიდე და დაიგე; მან ვერ გულის-ხმა ჰყო? შენ აცნობე კეთილი სიყვარული; ქრისტესებრ განანათლე შენის მოძულებისაგან დაბნელებული და ისევ სიყვარულად მოიყვანე, და ვითარცა ქრისტემან შესწირა ღმერთსა მამასა მის-მიერ განახლებული კაცთა ბუნება, ეგრეთვე შენის სიყვარულისაგან განათლებული შენი მოყვასი ქრისტეს შესწირე, რათა მადლი ქრისტესი გაქუნდეს მოუკლებელად, ანდა საუკუნეთა უკუნისამდე. ამინ.

შედარება გვინდა დავინწყოთ იქიდან, თუ ამ თემაზე ბიბლიიდან რომელი მქადაგებელი რომელ ციტატას იმონებს წარმოდგენილ ქადაგებათა ტექსტებში.

სულხან-საბა ორბელიანი

„ძმანო, არა მცნებასა ახალსა მივსწერ თქუენდა, არამედ მცნებასა პირველსა, რომელ გაქუნდა დასაბამითგან. სიყვარული მცნებაი იგი პირველი არს. სიტყუაი იგი, რომელ მესმა პირველითგან“ (I იოანე 2, 7).

„შეიყუარე მოყუასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“ (მათე 22, 39).

„სიყვარული გარდამეტებული გაქვნიდინ, რამეთუ სიყვარულმან დაფარა სიმრავლე ცოდვათა“ (I პეტრე 5, 8).

„არა არს სიყვარული უფროის ამისა, რომელმან დადვის სული თვისი მეგობრისა თვისისათვის“ (იოანე 15, 13).

„უკეთუ ჩემნი მონაფენი ხართ, ამით ვსცნა, რათა იყვარებოდეთ ურთიერთარს“ (იოანე 14, 35).

„გულითა წმიდითა ურთიერთარს იყვარებდეთ გარდამეტებულადო“ (I პეტრე 2, 22).

„უკეთუ გიყუარდენ მოყუარენი, ხოლო თქუენნი, რაი უკუე სასყიდელი გაქუს, რამეთუ მეზუერელთა და ცოდვითა ეგრეთ ყვნიან?“ (მათე 6, 46).

„ვითარცა შემეყვარა მე მამამან, მეცა შეგიყუარენ თქუენ, დაადგერიო სიყუარულსა ჩემსა ზედა“ (იოანე 15, 9).

„ენასალა თუ კაცთასა და ანგელოზთასა ვიტყოდი, ხოლო სიყვარული არა მაქუნდეს, ვიქმენ მე, ვითარცა რვალი, რომელი იხრიან... მაქუნდესლა თუ ყოველი სარწმუნოებაი, ვიდრე მათათა ცვალებადმდე, და სიყვარული არა მაქუნდეს, არა რივე ვარ; შე-ლათუ-ვაჭამო ყოველი მონაგები ჩემი, და მივსცნე ხორცინი ჩემნი დასანველად და სიყვარული არა მაქუნდეს, არა რაივე სარგებელ არს ჩემდა“ (I კორინთელთა 13, 1-3).

„შვილო ჩემო, ნუ იყუარებით სიტყვითა, ნუცა ენითა, არამედ საქმითა ჭეშმარიტებისაითა“ (იოანე I 3, 18).

„განეშორენით მათგან, რომელნი ეგე ვითარნი უფალსა ჩუენსა იესო ქრისტესა არა ჰმონებენ, არამედ თვისთა მუ-

ცელთა და ტკბილთა მეტყუელებითა და კურთხევითა აც-
თუნიან გულნი უმანკოთანი" (რომაელთა 16, 18).

„საყუარელნო, ვიყუარებდეთ ურთიერთარს, რამეთუ
სიყუარული ღმრთისაგან არს და ყოველივე, რომელსა
უყუარდეს, ღმრთისაგან შობილი არს და იცის ღმერთი,
რამეთუ ღმერთი სიყუარულ არს" (იოანე 4, 7).

ანტონ ჭყონდიდელი

„ყოვლისა წინა ურთიერთარს სიყვარული განმარტე-
ბული გაქუნდინ" (I იოანე 4, 11).

„უკეთუ სიყვარული არა მაქუნდეს, არა რავე ვარ" (I
კორინთელთა 13, 3).

„უკეთუ ვინმე სთქუას, ღმერთი მიყვარს და ძმა თვისი
სძულდეს, იგი მტყუარ არს" (მათე 5, 22).

„სიყვარულმან დაფარის სიმრავლე ცოდვათა; სიყვა-
რული არა მალღინ, არა განლაღნის, არა სარცხვინელ-იქ-
მნეს, არა უხარიან სიცრუესა ზედა, არამედ უხარიან ჭეშ-
მარიტებასა ზედა, ყოველი პრწამნ, ყოველსა თავს იდებნ;
სიყვარული არა სადა დავარდების" (I კორინთელთა 14, 4).

„არა რაი არს სათნოებათა შორის უმაღლეს სიყვარუ-
ლისა";

„ესე-ოდენ შეიყუარა ღმერთმან სოფელი, ვიდრელა
ძეცა თვისი მხოლოდშობილი მისცა მათ" (I იოანე 4, 9).

„ყოვლის უპირველესად მოყუასის სიყუარული უნდა
ვეყოთ";

„სიყვარულმან დასაბამი ცოდვისა, ამპარტავნება და სხუანი უჯერონი ცოდვანი, აღმოფხურნა“;

„უკეთუმცა იყვარებდეთ ურთიერთარს, ამით ჰსცნან ყოველთა, ვითარმედ მონაფენი ხართ ჩემნი“ (იოანე 14, 35).

„უკეთუ ვსთქუათ, ცოდვა არა გვაქუს, თავთა თვისთა ვაცთუნებთ, და ჭეშმარიტება არა არს ჩუენთანა“ (I იოანე 2, 8).

„არცალა არს სხუა სახელი ცასა ქუეშე, რომლითაცა ჯერ იყო კაცთა ცხოვრება“;

„რომელი ეგოს სიყვარულსა შინა, ღმერთი მასთან ჰგიეს და იგი ღვთისთანა“;

„ნეტარ იყვნენ, რაჟამს მოგიძულნენ თქუენ კაცთა“ (ლუკა 6, 22).

„რომელსა ჰსძულდეს ძმა თვისი, იგი ბნელსა შინა არს“ (I იოანე 2, 9).

„შეიყვარე მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“ (მათე 22, 39).

„გიხაროდენ მოხარულთა-თანა და სტიროდეთ მტირალთა-თანა“ (რომაელთა 13, 15).

„უკეთუმცა იყვარებოდეთ ურთიერთარს, ამით სცნან ყოველთა, ვითარმედ ჩემნი მონაფენი ხართ“ (იოანე 14, 35).

„არა მოვედ წოდებად მართალთა, არამედ ცოდვილთა სინანულად“;

„დასასრული მცნებისა არს სიყვარული გულისაგან ნმიდისა და გონებისაგან კეთილისა და სარწმუნოებისა შეუორგულებელისა“;

„მოგეცეს თქუენ სანყაული კეთილი, შეხრილი და დატენილი და ზედა გარდათხეული“;

„უკეთუ გიყვარდენ მოყვარენი ხოლო თქუენი, რა სასყიდელი გაქუს; გიყვარდენ მტერნი თქუენნი და კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქუენთა და ულოცევდით მათ, რომელნი გმძლავრობენ თქუენ“ (მათე 6, 46).

„უკეთუ ღმერთი ჩუენ კერძო არს, ვინ არს მტერ ჩუენდა“;

„თქვენ სდუმნეთ და უფალი ბრძოდეს თქუენ ნილ“;

„მე მოვედ, რათა ცხოვრება აქუნდეს და უმეტესი აქუნდეს“;

რიტორიკული თავისებურებანი

აღორძინების ხანის მწერლობაში და კერძოდ, სულხან-საბა ორბელიანის შემოქმედებაში ასახული ადამიანის სულიერი ცხოვრების კვლევა-ძიებამ ა. ფრანგიშვილი შემდეგ დასკვნამდე მიიყვანა: „... ამ ხანის ლიტერატურაში მნიშვნელოვანი ხვედრითი წონა აქვს ისეთ ლიტერატურულ ნაწარმოებებს, რომლებშიც ხორცშესხმულია ახალი იდეოლოგიისათვის დამახასიათებელი ხალხურობის ტენდენცია, ადამიანის სულიერი ცხოვრების დაფასების ტენდენცია. ამ ხანის ლიტერატურაში წარმოდგენილია მისწრაფებები „ამა სოფლის“ გარდაქმნისა და გაუმჯობესებისათვის ადამიანის მთლიანი ბუნების ცოდნისა, „საკუთარი თავისა“ და „საკუთარი საქმის“ შემეცნებისა იმის საფუძველზე, თუ როგორ მჟღავნდება და უშუალოდ არის მოცემული ადამიანის ბუნება და მისი სულიერი ცხოვრების სიმდიდრე ადამიანთა საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და პრაქტიკულ საქმიანობაში“.

რიტორიკული შეკითხვები საერთოდ დამახასიათებელია სამქადაგებლო მჭევრმეტყველებისათვის, მაგრამ სულხან-საბა ორბელიანის შემოქმედებისათვის განსაკუთრებით აქტუალურია კითხვითი წინადადებები ძახილის წინადადების მოდალობით. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მთელი ქადაგების მანძილზე რეფრენივით მეორდება რიტორიკული შეკითხვები, რომლებიც ერთ შემთხვევაში იწყება ასე: „ხედავთა...“ მეორე შემთხვევაში: „გესმითა...“, რაც უფრო მეტ ექსპრესიას სძენს წინადადებას.

„ხედავთა, მახარებელსა, ვითარ სწავლა ესე არა ახალი, პირველითგანვე უფლისა მიერ მცნებული და სჯულსა შინა მოცემული, ან განგიახლათ და მოგახსენათ ძველითა

იგი, რათა გულნი თქვენნი უმტკიცესად-რე დაემყარნეს სიყვარულსა ზედა?”

„**გესმითა**, ძმანო, ვითარ იოანე გვიბრძანებს პირველისა მის მცნებისა აღსრულებასა, რათა გვიყვარდენ მოყვარენი ჩვენნი, ვითარცა თავი ჩვენი?”

„**ხედავთა**, მოციქული ვისა მიბაძვასა გვიბრძანებს?”

„**ხედავთა**, ძმანო ქრისტესნო, რამეთუ არა ჯერ არს მიმსგავსება თქვენი მეზვერეთა და ცოდვილთა, არამედ მსგავსება ქრისტესი?”

„**ხედავთა**, ვითარ მოციქულნი ტყუვილსა სიყვარულსა შორად განიოტებენდა ქრისტეს მონად არა სახელ-სდებენ?”

„**ხედავთა**, სიყვარულმან რა ყო? ვინაითგან ქრისტემან არა რიდა თავსა თვისსა დამდაბლებად, დაგლაზაკებად და შეურაცხებად, ყვედრებად, ტანჯვად და უწყალოდ სიკვდილადცა, რამეთუ ჯვარსა ზედა განქიქებით დამოუკიდა სიყვარულისათვის ჩვენისა, — ჩვენ რაიმე-ლა გვიღირს, საყვარელნო?” და სხვა;

სულხან საბა ორბელიანის თხრობის სტილსა და მანერას ყველაზე უკეთ გამოხატავს სინტაქსური კონსტრუქცია „**არა მხოლოდ-არამედ**“, წინადადებები იმდენად ვრცელია, რომ ზოგჯერ მთელ აბზაცს მოიცავს, რადგან წინადადებების შიგნით ხშირია სხვადასხვა ტიპის **გამეორებები**, რაც ამძაფრებს გამოთქმული აზრის ექსპრესიას და შესაბამისად, ალქმას.

„ესე არს, რათა შეურყეველად, შეუორგულებლად, სინმიდით გიყვარდენ ყოველნი კაცნი, **არა მხოლოდ** ნათესავნი

და მოყვარენი, **არამედ** უცხონიცა და მტერნიცა, იესუმ შემოიყვარნა ჩვენ, **არა მხოლოდ** მოყვარენი მისნი, **არამედ** განდგომილნიცა და უარისმყოფელნიცა მისნი ერთბაშად, რომლისათვისაც იტყვის მახარებელი მათე: „უკეთუ გიყუარდენ მოყუარენი, ხოლო თქუენნი. რაი უკუე სასყიდელი გაქუს, რამეთუ მეზუერეთა და ცოდვილთა ეგრეთ ყვნიან?“

■ გესმისთა დიდისა მოციქულისა, ძმანო, რამეთუ **არა მხოლოდ** კაცობრივთა ენათა მოუბრობა, არცა ანგელოზებრივი ქადაგება, არცა წინასწარმეტყველება და სიბრძნით საიდუმლოს ცნობა, არცა მრავალნი სასწაულნი და სარწმუნოება, არცა მონაგებთა გლახაკთა განყოფა, არცა-ლა თუ ქრისტესათვის ტანჯვათა დათმენა და ცეცხლითა და მახვილითა განკაფა სარგებელ გვეყოს, რომელთა არა გვაქვნიდეს სიყვარული, და თუცა ვიყოთ მოძულე კაცთა, ყოველნივე უხმარ ჩვენდა იყვნეს და არცა-ლა შემოიყვარნეს ჩვენ ღმერთმან და ვერცა კეთილი რამე მოვიღოთ მისგან, უწყოდეთ ყოველთა, **არამედ** სიყვარულითა უცოდველითა რომელ გვიყვარდენ ნათესავნი ჩვენნი, ძენი ადამისნი ყოველნი, შემოიყვაროს ჩვენ ღმერთმან სიყვარულითა მით გარდამეტებულებითა და დაფარნეს ცოდვათა ჩვენთა სიმრავლე უეჭველად“;

„ისმინე, ვითარსა სიყვარულსა გიბრძანებსთ საყვარელი ქრისტეს მონაფე: **არა** უნდა მას სიყვარული **ოდენ** სიტყვითა, რომელნი იჩემებენ კაცთა სიყვარულსა და ეტევიან ტკბილად და ნატრობენ ხილვასა მისსა და იზახიან დღეთ სიგრძესა მათსა, ხოლო გულნი მათნი განშორებულ არიან, და არა უნდა! აუბნებენ ენათა ზაკვით, რეცა ეჩვენონ მოწყალედ, კაცთა საჩვენებელად იქმან ოცნებით რადმე სიყვარულსა, ხოლო გინება მათი აღსავსე არს სიძულვილითა მოუკლებელითა, რომლისათვის მიუწერს პავლე მოციქული რომაელთა:

„განეშორენით მათგან, რომელნი ეგე ვითარნი უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა არა ჰმონებენ, არამედ თვისთა მოცელთა და ტკბილთა მეტყველებითა და კურთხევითა აცთუნიან გულნი უმანკოთანი“. ხედავა, ვითარ მოციქულნი ტყუვილსა სიყვარულსა შორად განიოტებენ და ქრისტეს მონად არა სახელ სდებენ? **არამედ** სიყვარული მთელი და უზაკველი უყვარს უფალსა, ვითარცა ენითა, ეგრეთვე გულითა, ეგრეთვე საქმითა და ეგრეთვე აღსრულებითა...”

„ან, საყვარელნო ღმრთისანო, შეუკრიბეთ თავთა თქვენთა სიყვარული **არა** სიტყვითა და ენითა, **არამედ** საქმითა და აღსრულებით, ვითარცა მოციქულნი სწერენ, და მოიგევით საუნჯე ესე პატიოსანი, რათა სიყვარულსა მას და მოყვასსა სიყვარულისა მოქმედისასა მიეახლნეთ და მის თანა იხარებდეთ უკუნისამდე“.

სულხან-საბა სინტაქსური კონსტრუქციით: **„არა მხოლოდ — არამედ“** გამოთქვამს თავის აზრსა და დამოკიდებულებას სამყაროს მთლიანობის, ადამიანის ბუნების განუყოფლობის, სიტყვისა და საქმის ერთიანობის შესახებ. აღნიშნული სინტაქსური კონსტრუქცია მქადაგებლის ფსიქოლოგიური პორტრეტის შტრიხსაც ქმნის.

ენობრივ ერთეულთა რიტმული **გამეორება** ასევე მარკირებული მოვლენაა სულხან-საბასთან:

„**ესე არს** მონაფე-ყოფა უფლისა ჩვენისა. **ესე არს** სჯული ქრისტეს მიერ მოცემული... **ესე არს**, რათა შეურყეველად, შეუორგულებლად, სინმიდით გიყვარდენ ყოველნი კაცნი...”

„**რომელმან** მოიგოთ სიყვარული, ღმერთი მოგიგიეს და, **რომელმან** ჰპოოთ სიყვარული, ღმერთი გიპოვნის“.

„რაისა-ლა სხვისა სასწავლოისა სწავლად ვიჭირვით და არა სიყვარულისათვის? **რას-ლა** ვმუშაობთ სხვათა სამუშაოთა და არა სიყვარულსა? **რაისათვის** ვშვრებით სოფლისა ამის დევნისათვის და არა შეუდგებით სიყვარულსა, ვინაითგან ღმერთი არს სიყვარული“;

„სადა უცოდველი სიყვარული არს, **მუნ** ეშმაკისა მანქანება უხმარ იქმნების;

სადა წმიდა სიყვარული არს, **მუნ** სატანას საცთური განქარდების; **სადა** პატიოსანი სიყვარული არს, **მუნ** ბელიერიისა მზაკერება ვერ დაადგრების; **სადა** სრული სიყვარული არს, **მუნ** ჯოჯოხეთისა სახელი აღიხოცების...”

ანტონ ჭყონდიდელის ორატორულ პორტრეტს კარგად ხატავს მისი პირველი ბიოგრაფი და მკვლევარი თ. ჟორდანია. ის წერს: „ორატორს მუდამ სახეში ჰყავს წინ მდგომი მსმენელი, წამდაუნუმ მიმართავს მას კითხვებით; ამ კითხვებზე პასუხს აძლევინებს მას და იქვე, თვალწინ ურღვევს ყოველგვარ ცრუ და საეჭვო აზრს. ამასთან, ორატორი მსმენელსაც აძლევინებს კითხვებს მქადაგებლისადმი, ყოველ შემთხვევაში, სადაც კი შეიძლება რაიმე საეჭვო, ანუ საჭოჭმანო და გამოურკვეველი დარჩეს; მსმენელი ეკამათება მქადაგებელს, ებრძვის მას უკანასკნელს შეძლებამდე და დასასრულ სრულიად ერღვევა ყველა ეჭვი და მთლად ემონება მქადაგებლის აზრის სიღრმეს და სიცხადეს. ერთი სიტყვით, ანტონის ქადაგება ცხოველი და ხელოვნური ბაასია შორის მსმენელისა და მქადაგებლისა“.

ქრისტიანული სარწმუნოებისათვის ნიშანდობლივია პირობა-შედეგზე აგებული მსჯელობა. შესაბამისად, ანტონ ჭყონდიდელის ქადაგებაში **„სიყვარულისათვის“** აქტუალიზებულია კონსტრუქცია: „თუ... მაშინ...“ ამ სინტაქსური კონსტრუქციით ორატორს გამოაქვს დასკვნები, აყალიბებს სენტენციურ აზრს, მოძღვრავს

მრევლს; აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ სინტაქსურ კონსტრუქციაში „მაშინ“ — თითქმის ყოველთვის ელიფსირებულია:

„**თუ** სათნოების ფრთა ჰკლებოდა, ხორცილთ სამოთხედ რომ აღფრინდა და უთქმელი სიტყუა ესმა, — ეს რომლითა სხვითა საქმითა შეიძლებოდა?“

„**თუ** სიყვარულს არ შეიტკბობთ და განაგდებთ, — ქრისტეს მოწაფეობის სახელი რომ გენოდება — ქრისტიანე, ეს სახელიც უნდა განაგდო“;

„**თუ** ქრისტემ მოგიძულა, — სხუა სასოება სიღამ უნდა მოიპოო?“

„**თუ** ოთხი ნივთი დაზავებით არის და ურთიერთარს არ იბრძვიან — კაცის სიცოცხლეც კეთილად წარემართება“;

„**თუ** ოთხი ნივთი დაზავებით არ არის და ურთიერთარს იბრძვიან — კაცი სიკუდილს მიეცემა“.

„**თუ** კაცი მოყუასის მიმართ სიყვარულის დაზავებით არის და სიძულვილის ბრძოლა არა აქვს — მისი საუკუნო ცხოვრება კეთილად წარემართება“;

„**თუ** არცა ერთს ჩემს მეტყველებას არ შეინწყნარებთ და სიძულვილს არ განაგდებთ, ცხადად ეშმაკეულის მსგავსი და ეშმაკის მოყვარე შეიქმნებით“;

„**თუ** მოწაფე ხარ ქრისტესი, — შენც შენდა მიმართ შეცოდებულთა ასე სიტკბოებით უნდა მიხედო“;

„თუ ვისმე ცხოვრება ჰნებაეს — ჭეშმარიტი და უზაკ-
ველი სიყვარული უნდა აქუნდეს მოყვასისა“;

„თუ სიყვარულით დუმილს მოიგებ შენის მოძულის
მიმართ — უფალი შენ წილ ბრძოლას ჰყოფს“;

„თუ შენის მოძულის მიმართ სიყვარულსა ჰყოფ, ის უხ-
რწნელის ქრისტეს ხორცისა და სისხლის სიყმილს მიეცემა“.

ღმერთმა ადამიანი თავის „სახედ და ხატად“ შექმნა;
ამ ძირითადი აზრის ინტერპრეტაციაა ყველა დანარჩენი,
რასაც ანტონ ჭყონდიდელი მიმართავს, როგორც ანალო-
გიას. სინტაქსური კონსტრუქციით „როგორც (ვითარცა)
— ეგრეთვე“ რეალიზებულია ანალოგია, როგორც ენობ-
რივი მოვლენა, ხშირად ელიფსირებულია „როგორც“ მი-
მართებითი ნაცვალსახელი; „ეგრეთვე“-თი დასკვნა და
სენტენციაა გამოთქმული:

„ესავემან იაკობ მოიძულა — იაკობ პირმშოების მიღე-
ბით გამდიდრდა, ესავე პირმშოებისაგან დაემხო; ძმათ იო-
სებ მოიძულეს — იოსებ მეფობის პატივში აღვიდა, ისინი
სიყმილის მწუხარებაში იყვნენ. **ეგრეთვე** შენ უწყოდე: მო-
ყუასის სიძულვილი შენ სიგლახაკეს მოგცემს და მას გაამ-
დიდრებს“;

„კაცი ოთხის ნივთისაგან არის შემდგარი. თუ ოთხი
ნივთი დაზავებით არის და ურთიერთარს არ იბრძვიან —
კაცის სიცოცხლეც კეთილად წარიმართება; თუ ოთხი ნივ-
თი დაზავებით არ არის და ურთიერთარს იბრძვიან — კა-
ცი სიკუდილს მიეცემა, **ეგრეთვე** კაცი თუ მოყუასის მი-
მართ სიყვარულის დაზავებით არის და სიძულვილის
ბრძოლა არა აქუს, — მისი საუკუნო ცხოვრება კეთილად
წარემართება“;

„კიდევ კაცი სულისა და ხორცისაგან არის წარმოდგარი; საღმრთოს ბრძანებით ერთმანეთთან შეკრულნი არიან, სინამ ერთმანეთს არ განეშორებიან, კაცი ცხოველად არის, როდესაც ერთმანეთისაგან განშორდებიან, მყის თანად კაცი სიკვდილს მიეცემა, **ეგრეთვე** თქვენ, საყვარელნო, ურთიერთარს სიყუარულით შეკრულნი ხართ საღმრთოს ბრძანებით, ვითარცა ბრძანებს უფალი იესო: „შეიყვარე მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“;

„საყვარელნო ერნო ქრისტესნო! ურთიერთარს სიყვარული თქვენის კერძობისაგან ისწავეთ: თვალისა, ხელისა და ფეხისაგან, — თუ თვალი თითოეულს კერძობს როგორ ხედავს? — ამისთვის ხედავს — ვნება არა შეხედესრა; ვნებულსაც განიცდის და ჰხედავს, წყლულებისათვის სწუხს, სიმრთელისათვის მხიარულობს. **ეგრეთვე** თქვენ ჰყავით: მიხედეთ თითოეულს სიყვარულით, ვნება არა შეხედეს რა, ვნებულს მიხედეთ და მასთან იმტკივნეულეთ, და სიმრთელისათვის თანამხიარულ იქმენით“;

„თქმისაებრ მოციქულისა: „გიხაროდენ მოხარულთა თანა და სტიროდეთ მტირალთა თანა“, **ეგრეთვე** თქვენცა, მსახურეთ სნეულთა და მრთელთა, და იყვარებოდით ურთიერთარს, ვითარცა ქრისტემან შეგიყვარნა თქუნ“;

„კვალად ფეხი მსახურებდეს სრულიად გუამსა, რამეთუ იტვირთავს მას, მრთელსა და სნეულსა, **ეგრეთვე** მსახურეთ თქუნ ყოველსა გვამსა მოყუასთა და ძმათა, არა მხოლოდ მრთელთა, არამედ სნეულთაცა, რათა გესმას ქრისტესგან: „სნეულ ვიყავ და მომხედეთ მე“;

„აქ იოანე ღვთის-მეტყველისა და მახარებლის სიტყუა მაგალითად უნდა მოვიღოთ:

„უკეთუ ვინმე სთქვას, ღმერთი მიყვარს და ძმა თვისი ჰსძულდეს, იგი მტყუარ არს“, **ეგრეთვე** გარემოქცევით მე გეტყვი: უკეთუ ვინმე ჰსთქუას, ძმა მძულს და ეშმაკი არა მიყვარს, ის მტყუარ არის, ამისთვის რომ, თვით მოყუასის სიძულვილი ეშმაკის სიყვარულს აღმოაჩენს“;

„ბრძანებს უფალი იესო: „უკეთუმცა იყვარებოდეთ ურთიერთარს, ამით ჰსცნან ყოველთა, ვითარმედ ჩემნი მოწაფენი ხართ“, როგორც ქრისტეს სიყვარულისა და მონაფეობის ნიშანი არის სიყვარული, **ეგრეთვე**, მოყვასის სიძულვილი — ეშმაკის სიყვარულისა და მონაფეობის ნიშანი არის“;

„ისრაელნი თავისის მტერის ფარაოსაგან რომ შეშინდნენ, მოსემ უთხრა: „თქუენ სდუმნეთ და უფალი ბრძოდეს თქუენ წილ“. კიდევ ებრძოლა მათ-წილ უფალი, და ფარაო, მტერი მათი, შეიმუსრა. **ეგრეთვე** მე გეტყვი შენ: შენს მოძულესა და მტერზედ დასდუმდი, და შენ წინ უფალი ჰყოფს ბრძოლას“;

„იოსებ სდუმდა მოძულეთა ძმათა მიმართ, მას გონებაში სიძულვილი ძმათა არა აქუნდა; ამისთვის იოსების ნაცვლად მის ძმათა ღმერთი ებრძოდა, ისინი სიყმილს მისცა და იოსებ იფქლითა აღავსო. **ეგრეთვე** შენ: თუ შენის მოძულისა მიმართ სიყვარულსა ჰყოფ, ის უხნნელის ქრისტეს ხორცისა და სისხლის სიყმილს მიეცემა, რომ ღირსებით ვერ მიიღებს, და შენ მისის მიღებისაგან აღივსები და განმდიდრდები“;

„ქრისტესებრ განანათლე შენის მოძულებისაგან დაბნელებული და ისევ სიყვარულად მოიყვანე, და **ვითარცა** ქრისტემან შესწირა ღმერთსა მამასა მის მიერ განახლებული კაცთა ბუნება, **ეგრეთვე** შენი სიყვარულისაგან გა-

ნათლებული შენი მოყვასი ქრისტეს შესწირე, რათა მადლი ქრისტესი გაქუნდეს მოუკლებლად, ანდა საუკუნეთა უკუნისამდე, ამინ!"

ასე ხატოვნად გამოთქვამს აზრს ანტონ ჭყონდიდელი ანალოგიის მეშვეობით. მისი მონოლოგისთვის დამახასიათებელი თავისებურებაა აგრეთვე „დიალოგის ფორმა“.

ჩვენ მხოლოდ ერთ თემაზე ორი ქადაგება გავაანალიზეთ და ასეთი სურათი მივიღეთ: ერთ აზრს ორი მქადაგებელი — სულხან-საბა და ანტონ ჭყონდიდელი — სრულიად განსხვავებული რიტორიკული ფორმით გვისაბუთებს, სწორედ ამგვარ ინდივიდუალობაშია მათი ქადაგებების გავლენის ძალა. მხოლოდ მშრალი აზრი, მშრალი „შეტყობინება“ არაფერს ეუბნება მსმენელს, მაშინ საჭიროც არ იქნებოდა ბიბლიის ტექსტთა განმარტებანი, რადგან ყველაფერი უკვე მოცემულია. ორატორი ახალ სულს შთაბერავს აზრს და გამომსახველს გახდის, რადგან „ჩვენ ვისმენტ არა სიტყვას, არამედ ვუსმენტ ადამიანს, რომელიც მეტყველებს“.

III თავი

თანამედროვე პოლიტიკური დისკურსის რიტორიკული თავისებურებანი

პოლიტიკური მჭევრმეტყველების ისტორიისათვის

პოლიტიკური ხასიათის მჭევრმეტყველებას ნიკოლოზ კანდელაკი სადარბაზო მჭევრმეტყველებას უწოდებს. „პოლიტიკური შინაარსის მჭევრმეტყველება თავისი არსებითი დანიშნულებით ღრმად სოციალური ხელოვნებაა. ამ მხრივ ის მაღალი საზოგადოებრივი მნიშვნელობის იდეოლოგიური სფეროა, რომლის შემოქმედებითი ბუნება ცხოვლად ასახავს სახელმწიფოებრივი არსებისა თუ მოვლენის ყოველ წერილმანს და საჩინო სახით გვაგებინებს ქვეყნის სასიცოცხლო ძალთა ურთიერთობასა და განწყობილებას. საპოლიტიკო საჯარო მეტყველება ყოველთვის განსაზღვრული მასის სულისკვეთებას გამოხატავს და შედარებით სრულად გვიჩვენებს ადამიანთა საერთო მისწრაფებას. ის არსებითად კოლექტიურ ნაფიქრ-ნააზრევს წარმოადგენს და ინდივიდუალური გამოვლენის ფორმით მოიცავს ზოგადი შინაარსის მასალას“ (კანდელაკი, 1968, 129).

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, პოლიტიკური მჭევრმეტყველების აღორძინება-აყვავება ყველგან დემოკრატიულ წყობილებას უკავშირდება. ამის ნათელი მაგალითია ანტიკური მჭევრმეტყველების აღორძინება დემოკრატიულ საბერძნეთსა და რესპუბლიკურ რომში.

ქართული სადარბაზო მჭევრმეტყველების ნიმუშებით განსაკუთრებით საინტერესოა „ქართლის ცხოვრება“. **ჯუანშერის** „ვახტანგ გორგასლის ცხოვრებაში“ დაცულია მეფის მეთაურობით გამართული საჯარო სხდომების სიტყვები, რომლებიც V საუკუნის II ნახევარს განეკუთვნებიან.

ერთ-ერთ კრებაზე, **ჯუანშერის** თქმით, იდგა საკითხი „ოვსეთზედ ლაშქრობისა“, თათბირის აღწერისას ისტორიკოსს ჩაურთავს სამი სადარბაზო სიტყვა, რომელთაგან ორი ვახტანგ მეფეს წარმოუთქვამს, ხოლო ერთი — **ჯუანშერ** სპასპეტს.

ვახტანგ გორგასალმა „ინყო ზრახვად ხმითა მაღლითა“. „ისმინეთ ხმისა ჩემისა; დაღაცათუ ყრმა ვარ და არა გინახავს ჩემგან კეთილი, მამათა კულა ჩემთაგან გინახავს დიდნი კეთილნი და დიდებანი თქუენ, რომელნი დადგინებულ ხართ მთავრობასა ზედა. ან უკეთუ გუაგოცხლებს ღმერთი, მოგხუდენ კეთილნი და დიდებანი, რომელნი არა გეხილნენ მამათა ჩემთაგან. ან რომელსა გეტყვი თქუენ, დაღაცათუ ჩემ ზედა და თქუენ ზედა სწორად მოწვეწულ არს განსაცდელი ესე, არამედ ესრეთ იყვარით, ვითარმცა არა მოწვეწულ არს თქუენ ზედა, არამედ ჩემ ზედა ოდენ. და არა იყოს გულსა ჩემსა სიტყუა, თუ რომელ მოინივნეს მათ ზედა განსაცდელნი, თვისისა შურისგებისათვის ჰყოფენ ამას. არამედ ყოველნი ჩემდა სამსახურებლად დავითუალო, ყოვლისათვის კეთილი მოგაგო. და არა დავითმინო კიცხევა ოვსთა, არამედ სასოებითა და მინდობითა ღმერთისათა, სამეხისა ერთარსებისა დაუსაბამოსათა, და წარლუანებითა ჯუარისა მის პატიოსნისათა, რომელი მოცემულ არს წინამძღუარად და საჭურველად გულითა მოსავთა მისთა, და ვიძიოთ შური ოვსთა ზედა. უკეთუმცა წარგუკიდებოდა ესე სპარსთა მეფეთაგან, ანუ ბერძენთა მეფისაგან, მო-მომცა-ვითმინეთ. არამედ რა მოწვეწულ არს ჩუენ ზედა ოვსთა კიცხთაგან, არა ხამს დათმენა, სიკუდილი სჯობს თავთა ჩუენთათვის“ (ქართლის ცხოვრება, I, გვ. 147-148).

ჩვენამდე მოღწეულია აგრეთვე დიდი ქართველი ლრატორების — აიეტისა და ფარტაზის მიერ სახალხო კრებაზე წარმოთქმული სიტყვები კოლხეთის პოლიტიკური ორიენტაციის შესახებ. სადარბაზო მჭევრმეტყველების ძეგლები დამონმებულია XII საუკუნის წერილობითი დოკუმენტებითაც. ყურადღებას იმსახურებს აგრეთვე თამარ მეფის საჯარო სიტყვები შემონახული მისი ისტორიკოსების მიერ.

თამარ მეფეს სადარბაზო სიტყვა წარმოუთქვამს პირველი მეუღლის მიმართ, განშორების თაობაზე:

„დაღათუ საღმრთოსა სჯულისა მიერ სწავლულ ვარ მე არა განშორებად პირველსა საწოლსა“, არამედ რომელმან არა დაიცვას საწოლი თვისი წმიდად. არა ჯერ-არს მის თანა დათმენა, რამეთუ შემაგინებელ არს ტაძრისა ღმრთისა და მე არა მიძლავს აჩრდილისა მრუდისა ხისასა განმართვად და უბრალოდ განვიყრი მტუერსაცა, რომელი აღმეკრა შენ მიერ“ (ქართლის ცხოვრება, II, გვ. 121).

უამთააღმწერლის „მონღოლთადროინდელ ისტორიაში“ დაცულია დემეტრე თავდადებულის სიტყვა, თქმული სამეფო კარის წარჩინებულთა წინაშე: **„ისმინეთ ჩემი, ყოველთა კათალიკოსთა და ეპისკოპოსთა, და წარჩინებულთა სამეფოსა ჩემისათა, ვითარმედ შეისუენა მამამან ჩემმან, დავშთი ყრმა მცირე მძლავრებასა შინა თათართასა, და ღმერთმან, ყოვლის მპყრობელმან, და უფალმან ჩუენმან იესო ქრისტემან, და ყოვლად წმიდამან ღმრთისმშობელმან, რომლისა ნაწილადცა ვართ, და ჯუარმან პატიოსანმან, რომელი მოგუენიჭა ჩვენ მეფეთა, დამიცვა და მიმანია ასაკად სისრულისა, და მომმადლა მეფობა, სკიპტრა და პორფირი მეფობისა, და თანადგომითა თქუენითა წარვმართე მეფობა, და აქამომდე მშვიდობით ჰვიეს სამეფო ჩემი. აწ განრისხებულ არს ყაენი, და ყოველი მთავარი მისი მოუწყუედიან, და აწ მე მიწოდს წინაშე მისსა. ვგონებ ბოროტის ყოფასა ჩემთვის, თუ არა წარვიდე ურდოსა. და**

წარვიდე მთიულეთს, სიმაგრეთა შინა და დავიცვა თავი ჩემი, და აჰა, ყოველი სამეფო ჩემი წინაშე მათსა ძეს, იხილეთ რაედენი სული ქრისტიანე სიკუდილსა მიეცემის და ტყუე იქმნების, და ეკლესიანი შეიგინებიან და მოიხრდებიან, ხატნი და ჯუარნი დაიმუსგრიან. და უკეთუ წარვიდეს ყაენს წინაშე, დასტურობით უწყი, მომკლავს. და ან სიბრძნითა თქუენითა განაგეთ საქმე ესე, რამეთუ მე ესრეთ ვგონებ: მრავალმღელვარე არს საწუთრო ესე, დაუდგრომელ და წარმაგალ, დღენი ჩუენნი სიზმრებრ და აჩრდილებრ წარვლენ, და უნებელ და მსწრაფლ თანა-გუაჲ წარსვლა სოფლისა ამისგან. რა სარგებელ არს ცხოვრება ჩემი, უკეთუ ჩემთვის მრავალი სული მოკუდეს და მე ტვირთმძიმე ცოდვითა განვიდე სოფლისა ამისგან. ან მნებაჲს, რათა წარვიდე ყაენს წინაშე, და იყოს ნება ღმრთისა: უკეთუ მე მომკლან, ვგონებ რომე ქვეყანა უვნებლად დარჩეს" (ქართლის ცხოვრება, II, გვ. 287-288).

დაცემის პერიოდის მიწურულისა და აღორძინების ხანის ნახევრის საისტორიო ძეგლებს სადარბაზო მჭევრმეტყველების ნიმუშები არ შემოუნახავს. აღორძინების ხანის უკანასკნელ პერიოდში, — როცა გახშირდა დიპლომატიური ურთიერთობა როგორც საქართველოს სამეფო-სამთავროებში, ისე გარეშე სამეფოებთან, დიდ წარმატებას მიაღწია საელჩო მჭევრმეტყველებამ.

XIX საუკუნის ზეპირი მეტყველების ისტორია დამოუკიდებელი სახით არ იცნობს სადარბაზო მჭევრმეტყველებას, მაგრამ აღსანიშნავია, რომ ამ საუკუნეში წარმოიშვა და განვითარდა ხალხური საპოლიტიკო მჭევრმეტყველება, რომლის წარმომადგენელია 1857 წლის აჯანყების მეთაური უტუ მიქავა, რომლის რამდენიმე ორატორული გამონათქვამი მოღწეულია ჩვენამდე შემუარული მწერლობის მეშვეობით.

ასეთია მოკლედ ჩვენი სადარბაზო მჭევრმეტყველების ისტორიული განვითარების გზა.

თანამედროვე პოლიტიკური დისკურსი და რიტორიკული სიტუაცია

თანამედროვე ეპოქა სრულიად განსაკუთრებულია პოლიტიკური მჭევრმეტყველების განვითარება-ჩამოყალიბებისთვის. საჯარო სიტყვის ძალა სულ უფრო საგრძნობი ხდება. დემოკრატიის პირობებში ენის გამოყენების ფუნქციები იზრდება. პოლიტიკური ლიდერები იმარჯვებენ სიტყვით, მარცხდებიან სიტყვით, თავს ესხმიან და თავს იცავენ ისევ სიტყვის მეშვეობით. საჯარო მეტყველების ჩვევებს კი ჩვენი პოლიტიკოსები ეს-ეს არის იძენენ, რადგან ყველაფერს გამოცდილება სჭირდება.

გამოჩენილ პოლიტიკოსთა მეტყველებისა და ენობრივი ქცევების გამოკვლევების შედეგად დემოკრატიული ტრადიციების მქონე ქვეყნებში თანამედროვე მეცნიერები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ თუ წინა ეპოქების პოლიტიკოსებისათვის საკმარისი იყო საჯარო მეტყველების **მონოლოგური ფორმა**, თანამედროვე პოლიტიკური ლიდერისათვის ეს არ არის საკმარისი, მას მოეთხოვება აგრეთვე **საჯარო დიალოგის** ხელოვნება, რაც გაცილებით რთულია მონოლოგთან შედარებით. საჯარო დიალოგის კულტურის ნაკლებობის გამოა სწორედ, როდესაც პოლიტიკოსები დებატებისა და კამათის დროს ხელჩართულ ბრძოლაზე გადადიან.

სოკრატე გვასწავლის: „თქვით რამე, რათა გაგიცნოთ მე“. ადამიანს სიტყვით გამოხატვაზე უკეთესი საშუალება არ გააჩნია. მით უმეტეს, ეს ეხება პოლიტიკოსს, რომელმაც შესაძლოა უადგილოდ გამოყენებული სიტყვის ან ფრაზის გამო გაიფუჭოს პოლიტიკური იმიჯი.

მუსიკალურ წრეებში ერთი ასეთი მხიარული ხუმრობა დადის: როიალზე დაკერა სულაც არ არის ძნელი, დააჭირეთ მხოლოდ საჭირო თითი საჭირო დროს საჭირო კლავიშს. იგივე შეიძლება ითქვას რიტორიკაზეც: სიტყვის წარმოთქმა სულაც არ არის ძნელი, მხოლოდ უნდა თქვათ საჭირო სიტყვები საჭირო დროს საჭირო ადგილზე.

უნდა აღინიშნოს, რომ რიტორიკული სიტუაცია, რომელშიც დღეს იმყოფება თანამედროვე „დემოკრატიული“ ლიდერი, სრულიად განსხვავებულია წინა ეპოქებთან შედარებით.

„პოლიტიკურ ლიდერსა და მასობრივ აუდიტორიას შორის არსებობს გამაშუალებელი რგოლი — მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები თავისი სპეციფიკური ინტერესებითა და დამოუკიდებლობით. ამიტომ თუ წარსულში ორატორი უშუალოდ მიემართებოდა ადრესატს — ხალხს, დღეს მისი მდგომარეობა და რიტორიკული ამოცანა სხვაგვარია. მან უნდა „მოთაფლოს“ არა მხოლოდ და არა იმდენად ხალხი, არამედ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები, ეს არ არის ადვილი და არც ყოველთვის შესაძლებელი“ (მიხალსკაია, 1996, 143).

პოლიტიკოსს ხშირად უხდება პრესის, ტელევიზიისა და რადიოს მეშვეობით „შეხვედეს“ ხალხს, მივიდეს ადრესატამდე. ამ შემთხვევაში დიდი როლი ენიჭება ჟურნალისტს, რომელსაც მიჰყავს დიალოგი. ის ხშირად „თავს ესხმის“ პოლიტიკოსს ან აძლევს უადგილო კითხვებს. პოლიტიკურ ლიდერს მოეთხოვება (სიმშვიდე) ემოციების მართვა, არაპირდაპირი პასუხი კონფლიქტის თავიდან აცილების მიზნით, მყარი არგუმენტაცია და პოზიციის ღირსეულად წარმოჩენა, რაც ხშირად ვერ ხერხდება, რადგან მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს თავისი მიზანი, ინტერესები და დანიშნულება აქვს.

როგორც ცნობილია, მარგარიტ ტეტჩერს პოლიტიკაში „რკინის ლედის“ სახელით მოიხსენიებენ. რამ განა-

პირობა ასეთი იმიჯი? ფსიქოლოგმა, ენობრივი ქცევის სპეციალისტმა ჯეფრი ბიტიმ ჩაატარა შედარებითი ანალიზი ტელეინტერვიუებისა საარჩევნო კამპანიის წინ, რომელშიც მონაწილეობდნენ „მკაცრი პოლიტიკოსის“ იმიჯით ცნობილი ტეტჩერი და „რბილი პოლიტიკოსის“ სახელით ცნობილი — კალაგანა. ამ ინტერვიუს შემდეგ კონსერვატორების ლიდერი პრემიერ-მინისტრი გახდა.

გამოკვლევის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ტეტჩერმა მნიშვნელოვანი ენობრივი ქცევა სწორად წარმართა — არასოდეს ისწრაფოდა თანამოსაუბრისთვის „სიტყვა წაერთმია“ და არც მას აძლევდა ამის საშუალებას.

ტალეირანი პოლიტიკოსების მოქნილ ხასიათს ამგვარი შედარებით წარმოგვიდგენს:

„თუ ქალი ამბობს „არა“,
მას მხედველობაში აქვს „შეიძლება“;
თუ ქალი ამბობს „შეიძლება“,
მას მხედველობაში აქვს „დიახ“;
თუ უეცრად ის ამბობს: „დიახ“,
მაშინ ის ქალი არ არის.
თუ დიპლომატი ამბობს „დიახ“,
მას მხედველობაში აქვს „შეიძლება...“
თუ დიპლომატი ამბობს: „შეიძლება“,
მას მხედველობაში აქვს „არა“,
თუ უეცრად ის ამბობს „არა“;
მაშინ ის დიპლომატი არ არის“.

როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, თანამედროვე მსოფლიოს დემოკრატიულ სამყაროში პოლიტიკოსის იმიჯის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს; დასავლეთის პრესის მთავარი ღირებულება ასე უღერს: **ცუდი ინფორმაცია —**

კარგი ახალი ამბავია, ხოლო კარგი ახალი ამბავი — საერთოდ არ არის ახალი ამბავი.

სწორედ ამ პირობებში ხდება საქართველოშიც პოლიტიკური მჭევრმეტყველების ჩამოყალიბება-განვითარება, მჭევრმეტყველება ამ შემთხვევაში ძალზე პირობითი ტერმინია, რადგან თანამედროვე პოლიტიკური დისკურსი შორს არის „მჭევრობისაგან“.

მაიდენტიფიცირებელი ფორმულები

პოლიტიკური დისკურსის სტრატეგია იქით არის მიმართული, რომ დაარწმუნოს აუდიტორია, აქედან გამომდინარე, პოლიტიკოსი თავის გამოსვლაში მიმართავს ენობრივი ზეგავლენის ენობრივ სტრატეგიასა და საშუალებებს. იგი მოქმედებს ადრესატის ემოციაზე, გრძნობასა და ქვეცნობიერზე, ამისთვის სხვადასხვა რიტორიკულ ხერხს იყენებს. ერთ-ერთი ასეთი საშუალებაა ე.წ. **მაიდენტიფიცირებელი ფორმულები**, რომელთა მეშვეობითაც მოსაუბრე იდენტიფიცირდება მსმენელთან. ასეთ შემთხვევაში განსაკუთრებით პროდუქტულია 1 პირის მრავლობითი რიცხვის ნაცვალსახელი -- ჩვენ, აგრეთვე კუთვნილებითი ნაცვალსახელი -- ჩვენი.

„ამჟამად ჩვენ ვიმყოფებით რეფორმის საწყის, ყველაზე კრიტიკულ ეტაპზე“ (მიხეილ სააკაშვილი, 117; 10).

„ჩვენ დაგვაჟინყდა, თუ რას ნიშნავს სახელმწიფოს მართვა. ჩვენ თითქმის ვერ მოვესწარიტ თანამედროვე სახელმწიფო ინსტიტუტების პირობებში არსებობას, მაგრამ ჩვენში მაინც ვერ ჩაკლეს თავისუფლებისადმი ლტოლვა. ჩვენ შევინარჩუნეთ სახელმწიფოს აშენებისა და ევროპაში ინტეგრაციის აუცილებელი საფუძვლები“ (49; 13).

„ბოლო დროს **ჩვენმა** ოპონენტებმაც გაიგეს არასამთავრობო სექტორის მნიშვნელობა“ (50; 10).

„**ჩვენს** საზოგადოებას დღეს ხელთ აქვს უმნიშვნელოვანესი სამართლებრივი ინსტრუმენტები ადმინისტრაციული კოდექსისა და ანტიკორუფციული კანონმდებლობის სახით“ (50; 18).

„და მაინც, **ჩვენ** კიდევ დიდი გზა გვაქვს გასავლელი; **ჩვენი** მიწა-წყლის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი — აფხაზეთი გაჩანაგებული და დაცარიელებულია“ (77; 13).

„**ჩვენ** მაინც გადავრჩით. **ჩვენ** გადაგვარჩინა თავისუფლების დაუოკებელმა სიყვარულმა“ (76; 9).

„**ჩვენ** აქ არ ვიხილავთ ისტორიას, თუმცა აფხაზეთი ყოველთვის ქართული სახელმწიფოებრიობის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენდა. **ჩვენი** მთავარი საზრუნავი უნდა იყოს, ბოლო მოელოს ადამიანის უფლებების უხეშ დარღვევებს“ (82; 9).

„თუ **ჩვენ** ვამტკიცებთ ბაკურ გულუას, მაშინ დავინყოთ ჯამლეთ ბაბილაშვილის იმპიჩმენტიც“ (94; 31).

„დღევანდელი **ჩვენი** გადაწყვეტილების წინ მრავალი პოლიტიკური ინტერესი გადაიჯაჭვა“ (89; 3).

„**ჩვენ** რატომღაც იმაზე კი არ ვსაუბრობთ, რომ კახელ გლეხს თურმე შეეშალა, როცა ვენახის მაგივრად ხორბალი დათესა...“ (93; 9).

როგორც ჩანს, **ჩვენმა** ოპოზიციამ შექმნა საქართველოს პრეზიდენტის დამცველთა კლუბი“ (96; 16).

„ყველა კონკრეტული ბრალდება ამ პარლამენტში ჩვენ დავაყენეთ, ისევ უმრავლესობის წარმომადგენლებმა“ (99; 24).

„ჩვენი ჩავსვამთ კავშირგაბმულობას ჩვენი და ჩვენი ოჯახის მიერ დაპრივატიზებული საწარმოების წილში, ოღონდ თავი დაგვანებეთ“ (99; 3).

„დღეს ჩვენ აქ ვსაუბრობთ არა ერთ კონკრეტულ მინისტრზე, არამედ ქართულ კორუფციაზე“ (101; 9).

„ჩვენი სნეულების განკურნების რეცეპტი ერთადერთია, დაუყოვნებლივ რადიკალური რეფორმების განხორციელება“ (140; 34). და ა.შ.

ამგვარი ფორმულებით ძალზე მდიდარია თანამედროვე პოლიტიკური დისკურსი. | პირის (მრ. რიცხვი) ნაცვალსახელმა — ჩვენ და აგრეთვე კუთვნილებითმა ნაცვალსახელმა — ჩვენი — აღნიშნულ ტექსტებში ახალი ფუნქცია გამოავლინეს, მათ მნიშვნელობას დაემატა ახალი ნიუანსი — **მაიდანტიფიცირებელი ფუნქცია**

„ლოზუნგთა სიტყვები“ და
„ცარიელი ფორმულები“

პოლიტიკური ტექსტებისთვის დამახასიათებელია სიტყვის ან სიტყვათა შეკავშირების გამოყენება არაზუსტი ლოგიკური შინაარსით. ასეთი სიტყვების შინაარსს თითოეული მსმენელი თავისებურად იგებს, თავისებურად ხსნიან ამგვარ სიტყვებს განსხვავებული იდეოლოგიების წარმომადგენლებიც. ასეთებია „ლოზუნგთა სიტყვები“ და „ცარიელი ფორმულები“.

„ლოზუნგთა სიტყვებს“ განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ტექსტის იდეოლოგიზაციაში, აგრეთვე ისინი ტექსტის ფიდეისტურ ფუნქციასაც განაპირობებენ. ამგვარ სიტყვებს მიეკუთვნება — **თავისუფლება, თანასწორობა, სამართლიანობა, დემოკრატია, მშვიდობა** და სხვა, რომელთათვისაც დამახასიათებელია **დადებითი შეფერილობა**.) თითოეულმა მსმენელმა იცის, რომ თავისუფლება, დემოკრატია, მშვიდობა — კარგია, ამიტომ ისინი დადებითად იღებენ იმ ტექსტს, რომელშიც აღნიშნული სიტყვები ხშირად მეორდება, რა თქმა უნდა, კეთილგანწყობით მიემართებიან ტექსტის წარმომთქმელსაც. მიტერანი, რომელიც 1918 წელს აყალიბებდა თავის პოლიტიკურ სტრატეგიას, განსაკუთრებით ყურადღებით ეკიდებოდა თავის სიტყვაში — **დემოკრატიისა და მემარცხენეების** გამოყენებას.

„ლოზუნგთა სიტყვები“ ერთგვარად **„სიმბოლურია“**, იდეოლოგიურ ტექსტებში მათი მნიშვნელობა შეგნებულად არ განისაზღვრება, თითქოს არც საჭიროებდნენ განსაზღვრას.

„ლოზუნგთა სიტყვებია“ გამოყენებული კონტექსტებში:

„საქართველოში რომ **თავისუფლება** გზას გაიკაფავს, ვრწმუნდები იმითაც, რომ ბევრ ქართველს აღმოაჩნდა ბიზნესის ნიჭი. საბჭოთა რეჟიმმაც კი ბოლომდე ვერ ჩაკლა ჩვენში კერძომესაკუთრული ინსტინქტი, რომელიც **ჭეშმარიტი თავისუფლების** ერთ-ერთი მთავარი წინაპირობაა“ (51; 20).

„საქართველოს აქვს შანსი და ეს შანსი — **კულტურაშია**“ (53; 6).

„ღრმად მწამს, რომ ქართველ ხალხს არავისზე ნაკლებად არ შესწევს ძალა ააშენოს **თავისუფალი და ღია საზოგადოება**“ (77; 34).

„როგორ საზოგადოებას ვაშენებთ ჩვენ დღეს საქართველოში? — **დემოკრატიულს**, ისეთს, რომელიც დაეფუძნება კანონის წინაშე ყველას **თანასწორობას**, თანაბარი შესაძლებლობების შექმნას, სადაც ყველას ერთნაირად შეეძლება ქონების მოხვეჭაც და თანამდებობის დაკავებაც“ (102; 25).

„ჩვენ არ ვებრძვით პიროვნებებს, არამედ ვიბრძვით **სამართლისათვის** და თუ საქართველოს გადარჩენა უნერია, ჩვენ ამ ბრძოლაში აუცილებლად **გავიმარჯვებთ**“ (105; 11).

„სახელმწიფოს ერთ-ერთი უმთავრესი დანიშნულება **სამართლიანობის** გარანტირებაა. ამისთვის სახელმწიფო უნდა იყოს — **დემოკრატიული და სამართლებრივი**“ (133; 18).

„ცარიელი ფორმულები“ განსხვავდება „ლოზუნგთა სიტყვებისგან“. ღირებულებათა სისტემაში ამგვარ სიტყვებს არ უკავია ცენტრალური ადგილი, არც დადებითი შეფერილობით გამოირჩევიან, კონტექსტში ისე გამოიყენებიან, თითქოსდა ჰქონდეთ ზუსტი მნიშვნელობა. ან არა და, პირიქით, ამგვარ გამოთქმებში „ნაშლილია“ აზრი, მსმენელი თავის საკუთარ აზრს დებს მათში. მაგალითად: **ცხოვრების ხარისხი**. რას ნიშნავს? თითქოს ყველამ იცის, მაგრამ ზუსტად ვერავინ განსაზღვრავს.

„თუ საზოგადოებამ ვერ მოახერხა **ქმედითი კონტროლის** დამყარება ამ პროცესზე, არსებობს **რეალური საფრთხე** ჩვენი პრივატიზაციის რუსული წესით ჩატარებისა“ (34; 26).

„სამაგიეროდ, ეს **კონტროლირებადი არასტაბილურობა იდეალურ ნიადაგს** ქმნის პრივატიზაციის რუსული სცენარისათვის“ (34; 33).

„რეფორმატორებს ცალკე აღებულ სამინისტროებში ეძლევათ შანსი, მიაღწიონ **გარკვეულ წარმატებებს**“ (35; 16).

„ერთადერთი მიზეზი, რაც საქართველოში აბრკოლებს თანამედროვე არმიის შექმნას, არის მხოლოდ **პოლიტიკური ნების უქონლობა**“ (36; 22).

„ამ მხრივ უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ადგილობრივი თვითმმართველობის **რეალურად დამკვიდრებას** ჩვენს ქვეყანაში“ (47; 19).

„ჩვენ უნდა მივცეთ **რეალური შანსი** ხალხს, რათა მან **რეალურად განახორციელოს** თვითმმართველობა ადგილებზე“ (47; 28).

„საქართველოს გადარჩენა არის მისი მოქალაქეების **სიბრძნესა და ინფორმატორულობის ხარისხში**“ (53; 19).

„და დღეს, როდესაც მიმდინარეობს გადამწყვეტი ბრძოლა ჩვენი ქვეყნის მომავლისათვის, ნებისმიერი პატრიოტი პოლიტიკოსის ვალია **ფართო გზა გაუხსნას საზოგადოების ინიციატივებს — მისცეს შანსი** ქართველ ხალხს (55; 12).

„**ხელშესახები შედეგებისათვის** აუცილებელია **ძირეული რეფორმების** გატარება მთელ სამართლებრივ სისტემაში“ (124; 33).

„ჩვენ **ფორმალურად გავთავისუფლდით** როგორც ქვეყანა, მაგრამ **ნამდვილად თავისუფალი** ქვეყანა მხოლოდ **შინაგანად თავისუფალმა** ადამიანებმა შეიძლება ააშენონ“ (130; 20).

„სამწუხაროდ, ჩვენ ძირითადად ვაგრძელებთ **სიცრუ-
ით ცხოვრებას**. ამ სიცრუიდან თავის დაღწევის რამდენი-
მე გზა არსებობს“ (134; 5).

„**რეალური საფრთხე** დაემუქრა სასამართლო რე-
ფორმას, ვინაიდან 1998-1999 წელს გადადგმულ **რადიკა-
ლურ ქმედებებს** აღარ მოჰყვა სხვა **აუცილებელი ქმედებე-
ბი**“ (139; 6).

„**უმთავრესი დაბრკოლება** არის ჩვენში **სახელმწიფო-
ებრივი აზროვნების სისუსტე**“ (147; 14).

„თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მისმა გაუქმებამ **გარ-
კვეული ვაკუუმი** წარმოშვა“ (53; 14).

„ეს სერიოზულ **სამართლებრივ ლაგამს** ამოსდებს მე-
ტისმეტად გაღალეხულ ბიუროკრატია“ (153; 27).

„1990-1991 წლებში **გარკვეული ნაბიჯები** რეფორმი-
საკენ გადაიდგა“ (159; 17).

ზუსტი მნიშვნელობები „ჩამორეცხილი“ აქვს სინტაგ-
მებს: ცხოვრების ხარისხი, რეალური საფრთხე, კონტრო-
ლირებადი არასტაბილურობა, ქმედითი კონტროლი, იდე-
ალური ნიადაგი, გარკვეული წარმატებები, რეალური
დამკვიდრება, რეალური შანსი, რეალური განხორციელე-
ბა, სიბრძნის ხარისხი, ინფორმატორობის ხარისხი,
ხელშესახები შედეგი, ძირეული რეფორმები, ფორმალუ-
რად თავისუფალი, რეალურად თავისუფალი, შინაგანად
თავისუფალი, რადიკალური ქმედება, გარკვეული ვაკუუ-
მი, გარკვეული ნაბიჯები და სხვა.

მეტაფორა და პოლიტიკური დისკურსი

მიხეილ სააკაშვილის საჯარო გამოსვლების ტექსტების მიხედვით

ტრადიციულად მეტაფორას ორი ძირითადი ფუნქცია აქვს მეტყველებაში: **ემოციური ზეგავლენა და სინამდვილის მოდელირება**. მეტაფორა დამახასიათებელია ყოველგვარი მეტყველებისთვის, გამონაკლისი არც პოლიტიკური დისკურსია. არუთინოვა სტატიაში „მეტაფორა და დისკურსი“ აღნიშნავს: „პრაქტიკულ მეტყველებას მეტაფორა არ სჭირდება, მაგრამ ამავე დროს, აუცილებელიცაა. იგი საჭირო არ არის, როგორც იდეოლოგია, მაგრამ აუცილებელია, როგორც ტექნიკა... ადრესატზე ემოციური ზეგავლენით დაინტერესებულია არა მხოლოდ მწერალი, პუბლიცისტი და საზოგადო მოღვაწე, არამედ სოციუმის თითოეული წევრი: ... ემოციათა გამოხატვას ჩვეულებრივ მეტყველებაში შეაქვს არტისტიზმის ელემენტი, მასთან ერთად — მეტაფორაც“ (არუთინოვა, 1990, 8).

XX საუკუნეში დაიწყო მეტაფორის **მოდელირების ფუნქციის** გამოყოფა. მეტაფორა განიხილებოდა არა მხოლოდ როგორც პოეტური და რიტორიკული გამომსახველობითი საშუალება, არამედ როგორც სინამდვილის აღქმისა და გააზრების სერიოზული საშუალება.

„ჩვენი დასკვნა იმის შესახებ, რომ ჩვენი ჩვეულებრივი გაგებინების სისტემა თავისი არსით მეტაფორულია, ეფუძნება ლინგვისტურ მონაცემებს“, — წერენ **ჯორჯ ლაკოფი** და **მარკ ჯონსონი** გამოკვლევაში: „მეტაფორები, რომლებითაც ვცხოვრობთ“ (ლაკოფი, ჯონსონი, 1990, 387). მეტაფორა: **„კამათი — ეს ომია“**, ასე აქვთ გაანალიზებული ავტორებს: ჩვენ შეგვიძლია რეალურად **გავიმარ-**

ჯვოთ ან წაფაგოთ კამათში. პირს, რომელსაც ვეკამათებოთ, ჩვენ ვიღებთ, როგორც მოწინააღმდეგეს.

ჩვენ გადავდივართ შეტევაზე ან ვიცავთ საკუთარ პოზიციებს: ვიტაცებთ ტერიტორიას, მივიწვევთ წინ, ან ვკარგავთ ტერიტორიას, ვნებდებით. ჩვენ გვგვმავთ ჩვენს მოქმედებას და ვიყენებთ განსაზღვრულ სტრატეგიას. თუკი ვრწმუნდებით პოზიციის დაუცველობაში, ჩვენ შეგვიძლია მივატოვოთ და მივიღოთ ახალი გეგმა. უმრავლესობა, რასაც ჩვენ კამათის დროს ვაკეთებთ, გაიაზრება ომის ტერმინებით" (იქვე, გვ. 388).

როგორც ვხედავთ, კამათის მოდელირება ხდება ომის ტერმინებით. ამგვარი აზროვნება მთლიანად მეტაფორიზებულია, თითქოს ერთ საგანს ეუყურებთ სხვა საგნის „თვალეებით“. ამ ტიპის მეტაფორები, რა თქმა უნდა, დატლილია ემოციურობისაგან, შტამპებად არის ქცეული, ანუ ე.წ. „მკვდარი მეტაფორებია“, რომლებიც ისე მყარად არიან ჩვენს ცნობიერებაში გამჯდარი, მათი გამოყენებისას მეტაფორა საერთოდ არ გვახსენდება. მაშასადამე, მეტაფორული გაგება სისტემური ხასიათისაა.

კიდევ ერთ ცნობილ მეტაფორას განიხილავენ ლაკოფი და ჯონსონი. „დრო — ფულია“. ჩვენს კულტურულ ცხოვრებაში დრო განსაკუთრებულად ფასდება. და რადგან „დრო — ფულია“, შესაძლებელია დროის წართმევა, დროის ეკონომია, დროის მიცემა (დათმობა), დროის გაფლანგვა, დროის დაკარგვა, დროის ჩადება, დროის გათვლა, დროის გამოყოფა, დროის ხარჯვა, დროის დარჩენა, სხვისი დროით ცხოვრება, საკუთარი დრო, და ა.შ.

თუ მოცემულ სინტაგმებში ჩაენაცვლებთ „ფულს“, სინტაგმის წევრებს შორის სემანტიკური კავშირი არ დაირღვევა.

კაცობრიობის ისტორიაში ამგვარი საზოგადოებრივი შეფასება დროის მიმართ, შედარებით ახალია. არსებობენ კულტურები, სადაც დრო გააზრებულია სხვა კატეგორიებში.

ჩვენი კვლევის სფეროს ამ შემთხვევაში წარმოადგენს თანამედროვე პოლიტიკური დისკურსი (საჯარო გამოსვლები) და მეტაფორა, როგორც მეტყველების პრაგმატიკული ძალის გამოვლენის ფაქტორი.

ისევე როგორც ყოველგვარ მეტყველებაში, პოლიტიკურ დისკურსშიც გამოიყოფა „მკედარი“ და „ცოცხალი“ მეტაფორები. აღსანიშნავია, რომ ზოგი გამონათქვამი სრულიად აკმაყოფილებს მეტაფორის ლინგვისტიკურ კრიტერიუმს, მაგრამ მეტაფორად არ გაიაზრება. ასეთებია, მაგალითად: „დამნაშავეობასთან ბრძოლა“, „პრობლემის გადაწყვეტის გზები“, „სახელმწიფო სტრუქტურათა მშენებლობა“, ამავე რიგს მიეკუთვნება ზემოგანხილული მეტაფორები: „კამათი — ომია“ და „დრო — ფულია“. აღნიშნულ მეტაფორებში მეტაფორული მნიშვნელობები „ნაშლილია“, და საჭიროა დიდი ძალისხმევა, რათა სინტაგმის პირდაპირ და გადატანით მნიშვნელობაში „კონფლიქტი“ აღმოვაჩინოთ. „მკედარ“ მეტაფორებს არა აქვთ ემოციური ზეგავლენის ფუნქცია, ისინი არ ამოიცნობიან, როგორც მეტაფორები, ფსიქოლოგიური თვალთახედვითაც არ აღიქმებიან, როგორც მეტაფორები, რაც შეეხება „ცოცხალ“ მეტაფორებს, მათში ადვილი ამოსაცნობია კონფლიქტი პირდაპირ და გატანით მნიშვნელობებს შორის, სწორედ ამის წყალობით აქვთ მათ ემოციური ზეგავლენის ფუნქცია“ (Слово в действии, გვ. 128).

„ცოცხალი“ მეტაფორა ყოველთვის ამოვარდნაა ჩვეულებრივ მეტყველებაში, მსმენელი ამ შემთხვევაში ყურადღებას აქცევს არა მარტო იმას, რას ეუბნებიან, არამედ იმასაც, თუ როგორ ეუბნებიან. მეტაფორა არღვევს მეტყველებაში ავტომატიზმს, მოულოდნელია, და რაც უფრო მოულოდნელია ენობრივი ერთეული მოცემულ სამეტყველო სიტუაციაში, მით მეტია მისი პრაგმატიკული ძალა. პრაგმატიკული ძალა, უპირველეს ყოვლისა, გულისხმობს ზემოქმედების ხარისხს. „ცოცხალი“ მეტაფორისათვის დამახასი-

ათებელია მოულოდნელობა და იშვიათობა. მოულოდნელობა მოტივირებულია ფსიქოფიზიოლოგიური არსითაც. მსმენელის ნერვული სისტემა მძაფრად აღიქვამს — იშვიათს, მოულოდნელს, კონტრასტულს. მოულოდნელობის საპირისპიროა ადაპტაციის პროცესი, რის შედეგადაც მეტაფორის პრაგმატიკული ძალა განილევა, რამდენადაც იგი გვევლინება, როგორც ხანგრძლივმოქმედი პირობითრეფლექსური გამღიზიანებელი, რაც შეგრძნებების მნიშვნელოვან დასუსტებას იწვევს.

მეტაფორა ენის კანონების „დარღვევაა“, ამის შესახებ ცნობილი ლინგვისტი ვანდრიესი ამბობს: **მკედარი** ენაში არავის არა აქვს ენობრივი კანონების დარღვევის უფლება, ხოლო **ცოცხალი** ენა ცხოვრობს თავისი „დარღვევებით“. სინამდვილეში ენა არასდროს არ გვევლინება „დასრულებულად“, „ფაქტად“, ის მუდმივ ქმნალობაშია, — წერს ხოსე ორტეგა ი გასეტი (გასეტი, 2000; 681). ხოლო არუთინოვას აზრით, „ყოველგვარი განვითარება იწყება შემოქმედებითი აქტით — იქნება ეს ცხოვრება თუ ენა... მეტაფორის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა ადამიანის შინაგანი ცხოვრების — „უხილავი სამყაროს“ ლექსიკის არსებობა...“ (არუთინოვა, 1990, 9).

მეტაფორა პოლიტიკურ დისკურსში ჩვენ შევისწავლეთ პოლიტიკოს მიხეილ სააკაშვილის საჯარო გამოსვლების მაგალითზე. რა თქმა უნდა, აღნიშნულ ტექსტებში, როგორც მოსალოდნელი იყო, გამოიყო „ცოცხალი“ და „მკედარი“ მეტაფორების ჯგუფი. „მკედარი“ მეტაფორებისთვის ძირითადად დამახასიათებელია სინამდვილის მოდელირების ფუნქცია. მიხეილ სააკაშვილის საჯარო გამოსვლებში ამგვარი მეტაფორები შემდეგ კონტექსტებში გვხვდება:

„სწორედ დღევანდელი ბრძოლის შედეგები განსაზღვრავს **ქვეყნის განვითარებას** უახლესი ათასწლეულის განმავლობაში“ (10; 10).

„ყველა პატარა ქვეყანას მართებს, გაითვალისწინოს სხვა სახელმწიფოთა ინტერესების გადაკვეთა მის ეროვნულ ინტერესებთან“ (11; 6).

„საერთოდ, ამერიკა საქართველოს საკითხებში გაბედულად იქცეოდა, ვიდრე ევროკავშირის ქვეყნები“ (12; 28).

„ის ქვეყანა, რომელიც მტკიცედ დაადგება დემოკრატიისა და ლიბერალური რეფორმების კურსს, აუცილებლად მოიპოვებს დასავლეთის მხარდაჭერას (13; 26).

„ყველა განვითარებულ სახელმწიფოს ურჩევნია, ინტენსიური ურთიერთობები იქონიოს ისეთ ქვეყანასთან, სადაც მისთვის ჩვეული თამაშის წესები მოქმედებს“ (13; 28).

„დასავლეთისათვის დღეს გაცილებით პრაგმატულია განვითარებად ქვეყნებში დემოკრატიის და ლიბერალური რეფორმების მხარდაჭერა“ (13; 35).

„ადგილობრივმა ოლიგარქიულმა სტრუქტურებმა კი ხელისუფლებაში მოიყვანეს ის ძალა, რომელიც ყველაზე მეტად პასუხობდა მათ ინტერესებს“ (16; 29).

„იგივე პროცესები განვითარდა სხვაგანაც“ (16; 34).

„რუსეთმა ვერ შეძლო ევროპის შიდასადისტრიბუციო ქსელებზე კონტროლის დამყარება“ (17; 6).

„ამ მიზნით, რუსეთი ცდილობს, დაეუფლოს ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების შიდა სადისტრიბუციო ქსელებს“ (17; 16).

„ეს ნიშნავს **ფულის კეთებას** ნარკობიზნესით და იარაღის კონტრაბანდით“ (18; 1).

„როცა გაიხსნა ახალი, უფრო **ეკონომიური და მომგებიანი გზები** ყველანაირი სახის კონტრაბანდისათვის, მაშინ სიცილიის მაფიას გამოუჩნდნენ სერიოზული კონკურენტები“ (18; 2).

„მოხდა **ფასების გათავისუფლება**, ჰიპერინფლაცია და ანაბრების კონფისკაცია“ (20; 8).

„ახლად დამთავრებული ომის და **ძალადობის ტალღის** შემდეგ საქართველოში **დამყარდა სტაბილიზაცია**“ (20; 12).

„ხალხმა პირველად დაინახა, რომ შესაძლებელია კლანური **ინტერესების დამარცხება** და უპატრონო **ადამიანებისათვის გზის გახსნა**“ (21; 36).

„ეს 10 მილიონი უნდა წასულიყო იმ ჩვენს **ბიუჯეტში, რომელშიც გარღვევა არის 300 მილიონზე მეტი**“ (90; 31).

„თქვენ გჯერათ, რომ 20 და 30 წლის შემდეგ საქართველოში **დაბრუნდება ეს ფული** და ვინმე მიაგნებს ამ კერძო **ორგანიზაციების კვალს?**“ (91; 9).

„სამაგიეროდ, გლეხი აღმოჩნდა ისეთ მდგომარეობაში, რომ იძულებული გახდა ან მიეღო ეს ტექნიკა, ან — **დარჩენილიყო ნულზე!**“ (92; 31).

„ამგვარი ფორმულირება სისტემატურად მეორდება მის გამოსვლებში და ეს თითქოს **უნყინარი ფრაზა** გახლავთ, მაგრამ არც ისე უნყინარია“ (85; 13).

„დღეს საქართველო ბრუნდება ევროპაში, დღეს ჩვენ, საქართველოს პარლამენტის წევრები ვაცხადებთ, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობა ხელშეუხებელია“ (78; 23).

„ჭეშმარიტი ინფორმაცია მაინც ჟონავდა მსოფლიოს გაზეთების შიდა გვერდებზე“ (80; 6).

„სწორედ ამ საუკუნეში, 1921 წელს, ქართველი ერის გათავისუფლების იმედადქცეული დემოკრატიული ქართული რესპუბლიკა რუსეთის ბოლშევიკურმა ძალებმა ფეხქვეშ გაათელეს“ (176; 18).

„... და მაინც, ჩვენ კიდევ ძალზე დიდი გზა გვაქვს გასავლელი“ (77; 13).

„ჩვენ ასევე მოწმენი ვართ ახალი ტიპის საარჩევნო კამპანიის დაბადებისა“ (81; 30).

„ეს თანხა პირდაპირ ბიუჯეტში გადაირიცხებოდა და ხელფასებსა და პენსიებზე დაიხარჯებოდა, კონკრეტული ხალხი ჯიბეში ველარაფერს ჩაიდებდა“ (93; 21).

„ალარ არის მარგიანი, აღარავის ახსოვს, მან რა საქმეები ატრიალა“ (95; 6).

„ამავე დროს, ხალხი, რომელიც ხელს ითბობს მილიონებზე, ყველაზე მეტად მოთქვამს აფხაზეთის დაკარგვაზე“ (104; 24).

„დღევანდელ მსოფლიოში პირდაპირი აგრესია და ანექსია ვერ იქნება მაინცდამაინც წარმატებული“ (14; 26).

„კორუმპირებული მოხელეების მოსყიდვით რუსეთმა უზარმაზარი ვალები აპკიდა ყოფილ რესპუბლიკებს“ (16; 6). და ა.შ. და ა.შ.

მაშასადამე, ერთგვარ ენობრივ შტამპებად არის ქცეული **„მკედარი“ მეტაფორები** — გზის გავლა, ჩიხში შესვლა, დასავლეთის მხარდაჭერა, თამაშის წესების მოქმედება, ინფორმაციის გაჟონვა, საქართველოს დაბრუნება ევროპაში, საარჩევნო კამპანიის დაბადება, სუვერენიტეტობის დრო, ტერიტორიების დრო, უწყინარი ფრაზა, ბიუჯეტის გარღვევა, ფულის დაბრუნება, ნულზე დარჩენა, ფასების გათავისუფლება, ძალადობის ტალღა, ინტერესების დამარცხება, გზის გახსნა, ჯიბეში ჩადება, ვალების აკიდება, ძალების მოყვანა, ქვეყნის განვითარება, ინტერესების გადაკვეთა, რეფორმების კურსი, აფხაზეთის დაკარგვა, საქმეების ტრიალი, თვალის დახუჭვა, პროცესების განვითარება, შიდასადისტრიბუციო ქსელები, კაპიტალის შემოჭრა, ფულის კეთება, ეკონომიური გზა, მომგებიანი გზა, ხელის მოთბობა, რეფორმების მხარდაჭერა, წარუმატებელი აგრესია და ა.შ.

აღნიშნული მეტაფორები სინამდვილის მოდელირების ფუნქციით ხასიათდებიან. თანამედროვე პოლიტიკურ დისკურსში წამყვანი მეტაფორული მოდელებია — **გზა, მშენებლობა, ომი, ფული და სხვა**.

ჩვენი კვლევისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა **„ცოცხალ“ მეტაფორათა** შესწავლა, რამდენადაც ისინი მძლავრი ზემოქმედების საშუალებებად გვევლინება. მსმენელი, რომელიც ადვილად „იჭერს“ და ადვილადვე იმახსოვრებს „ცოცხალ“ მეტაფორას საჯარო გამოსვლიდან, ამავე დროს ყურადღების ფიქსაციას ახდენს იმ **ინტენციაზე**, რომელიც ამ მეტაფორით გამოიხატება.

მიხეილ სააკაშვილის საჯარო გამოსვლების ტექსტების შესწავლით აღმოჩნდა, რომ, პოლიტიკოსისათვის წამყვან ინტენციას წარმოადგენს **მხილება**, შემდეგ — **გაფრთხილება, მონოღება, მუქარა...**

მეტაფორით გამოხატულია მხილება

„ხოლო გამგელებული ბიუროკრატია 20 ლარიანი ხელფასის გამო მზადაა ყველანაირ კორუფციაზე წავიდეს და მართლა სისხლის მწოველად გადაიქცეს. სამაგიეროდ, რამდენიმე ადამიანი სუქდება და მერე, რომ შეინარჩუნონ ეს თავისი წონა, ფულს დებენ საარჩევნო კამპანიაში“ (87; 9).

„ამგვარად ნათლად ხდება იმის დემონსტრირება, როგორი აბურდულია ჩვენი სამთავრობო სტრუქტურა“ (89; 23).

„ესე იგი, ეს ყველაფერი წინასწარ იყო გადანწყვეტილი და ხდებოდა მხოლოდ დოკუმენტებით ჟონგლირება (91; 37).

„ამას გარდა, უნდა მოგახსენოთ, რომ მე ვსაუბრობ არა ემოციების ენაზე, არამედ იმ დოკუმენტებისა და იმ მკაცრი ციფრების ენაზე, რომელიც წინ გვიდევს“ (92; 12).

„სწორედ აქ ნავაწყდით მთავარი დაბრკოლების ლოდს“ (22; 26).

„შემდეგ ხდება შეთანხმება და ფულის გაყოფა. პირდაპირ უნდა ვთქვათ, გავხსნათ ბრჭყალები, რა ოპერაციაზე ვსაუბრობთ“ (92; 17).

„ჰოდა, ამის შემდეგ ეს ხორბალი თვეში ორი ათასი ტონის ნაცვლად კვირაში 30 ათას ტონამდე იყიდებოდა, რამაც ერთიანად დააგდო საქართველოში ხორბლის ფასი, მოსპო და წერტილი დაუსვა ჩვენი ფერმერების მაშინდელ ბუმს“ (93; 27).

„ამიტომ ის სიმღერები, ის ჭიკჭიკი, რომელსაც ჩვენ ახლა ვისმენდით ამ ტრიბუნიდან, ოპოზიციის ზოგიერთი წარმომადგენლის ხმიდან, მე ძალიან მეცნობა“ (98; 30).

„ყველა კონკრეტული ბრალდება ამ პარლამენტში ჩვენ დავაყენეთ ისევე უმრავლესობამ და არა ბუჩქებში შემალულმა ოპოზიციამ“ (99; 24).

„მაგრამ საკმარისია, ამ ადამიანებმა ხმა ამოიღონ, რომ მათზე ისხმება ლაფის მთელი ნიაღვარი“ (103; 29).

„პირველი აშკარა შედეგი ის არის, რომ სამართალი იყიდება ისე, როგორც საქონელი“ (123; 20).

„ქართველმა ერმა დაამხო სერგო ორჯონიკიძის ძეგლი, მაგრამ დღისით, მზისით, დაშლილ კვარცხლბეკზე შემოხტომის მსურველთა გრძელი რიგია დამდგარი“ (132; 1).

„ჩვენი ფუნდამენტალისტები დასავლეთისაგან საფრთხობელას ქმნიან, მაგრამ ამ საფრთხობელას კარგად ნაცნობი საბჭოთა იმპერიის ნაკვთებით ამკობენ“ (133; 7).

გაფრთხილება

„ჩვენში ძლიერია კომუნისტური სიცრუის რეჟიმის ინერცია. ჩვენი საკუთარი შიდა დემონები თავს მუდმივად გვახსენებენ. ამიტომ ზოგიერთი ჩვენი მიღწევა ჯერ კიდევ მყიფე და შექცევადია“ (77; 23).

„მაგრამ ჩვენ ხომ შევეჩვიეთ გასულ წლებში ამას და რა მოხდა — გადავყლაპავთ კიდევ ერთ წამოძახილს და დავწყნარდებით“ (86; 21).

„თუ ჩვენმა მოსახლეობამ ვერ იგრძნო, რომ იგი წარმოდგენილია პარლამენტში, ასეთი პარლამენტის ფასი და ასეთი პარლამენტის სიცოცხლის ხანგრძლივობა იქნება მართლაც ნული“ (99; 29).

„სუსტი საქართველო ადვილი ნადავლი იქნება ნებისმიერი მტაცებლისათვის“ (14; 10).

„ესაა ეკონომიკური ბერკეტების ამოქმედებით ადგილობრივი ელიტის კონტროლის ხელში ჩაგდება და ამ ელიტის მეშვეობით ყოფილი რესპუბლიკების მოსკოვის ორბიტაზე მოქცევა“ (15; 19).

„კორუფციით მოპოვებული ფული უკვე იბრძვის საქართველოში პოლიტიკური ხელისუფლების ხელში ჩასაგდებად“ (105; 6).

„იქმნება შთაბეჭდილება, რომ საზოგადოება მამა და მარჩენალის გარეშე ორიენტირს ჰკარგავს და დაობლებულად გრძნობს თავს“ (131; 1).

მოწოდება

„ჩვენ მეგობრები გვჭირდება როგორც პარტიას, მაგრამ გვჭირდება ისეთი მეგობრები, რომლებიც, ამავედროულად, ხალხის და ბიუჯეტის მეგობრებიც არიან“ (99; 6).

„კორუფციას რომ ვებრძოლოთ, უნდა გვყავდეს მებრძოლები, რომელთაც ხელები გახსნილი აქვთ და, რაც მთავარია, ეს ხელები სუფთა უნდა იყოს. მდგომარეობას მნიშვნელოვნად ამძიმებს ის, რომ სახელმწიფო სტრუქტურები თვით არიან გახვეულნი კორუფციის აბლაბუდაში“ (123; 11).

„უნდა პირდაპირ ითქვას, რომ ქართული საზოგადოების გათავისუფლება, უპირველესად, კერპთაყვანისმცემლობისგან გათავისუფლებაა“ (131; 3).

„ორი ათასი წლის წინ საქართველო უკვე ევროპული სახელმწიფო იყო და ასეთად რჩებოდა საუკუნეების მან-

ძილზე მაშინაც კი, როცა ჩვენ შორის ნაპრალები იზრდებოდა“ (76; 4).

სინანული

„მე მომეჩვენა, ბატონო ვახტანგ, ეს თემა თქვენ, უბრალოდ არ გტკივათ“ (84; 13).

მეტაფორათა ანალიზის ცხრილი

ინტენცია (მოტივი)	მეტაფორები	%
მხილება	26	46,4
გაფრთხილება	18	32,2
მონოდება	8	14,2
დადანაშაულება	2	3,6
სინანული	2	3,6
სულ:	56	100

როგორც მეტაფორათა ანალიზმა ინტენციების მიხედვით გვიჩვენა, მიხეილ სააკაშვილის საჯარო გამოსვლების მთავარი ინტენცია არის — მხილება, შემდეგ — გაფრთხილება და მონოდება.

როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, „ცოცხალი“ მეტაფორების გამოყენებას ზემოქმედების დიდი ძალა აქვს მსმენელზე და ტექსტის პრაგმატიკული ძალის გამოვლენის მძლავრი ფაქტორია.

IV ტაში

ფოლკლორული რიტორიკა

„ხმით ნატირლების“ ენობრივი სამყარო

„დიდი ლხინია ჭირთა თქმა“

შოთა რუსთაველი

ლეონტი მროველის „ქართლის ცხოვრებაში“ ერთგან ვკითხულობთ: „მაშინ იქმნა გლოვა და ტირილი და ტყეხა ყოველთა ზედა ქართველთა წარჩინებულითგან ვიდრე გლახადმდე და იტყებდეს ყოველნი თავთა თვსთა ყოველთა შინა ქალაქთა და დაბნებთა, რამეთუ დასხდიან **მგოსანნი გლოვისანი** (ხაზგასმა ჩვენია — ც.ბ.) და შეკრბიან ყოველნი და ავსენებდიან სიმჴენესა და სიქუელესა და სიშუენიერესა და სახიერებასა ფარსმან ქუელისასა და იტყოდიან ესრეთ: „ვაჟ ჩუენდა, რამეთუ მოგვძინა სუემან ბოროტმან და მეფე ჩუენი, რომლისაგან წსნილ ვიყვენით მონებისაგან მტერთასა, მოიკლა იგი კაცთა მგრძნებელთაგან და აწ მივეცენით ჩუენ წარტყუენვად ნათესავთა უცხოთა“ (1; 53).

ლეონტი მროველმა დამტირებლებს „მგოსანნი გლოვისანი“ უწოდა და ვფიქრობთ, ამით კარგად ახსნა დატირების ტექსტთა პოეტური, შემოქმედებითი ხასიათი. დიდი ჭირი, ტკივილი არყევს მთლიანად ადამიანის ცნობიერებას, ამიტომ სიკვდილით თავზარდაცემული მოტირალი ბუნებრივად მიენდობა ენას, მოხსნილია ყოველგვარი გარემაკონტროლებელი ფაქტორი, ადამიანი მოთქმის დროს

არ ფიქრობს რა თქვას და როგორ, ან რა შეიძლება თქვას და რა — არა. ის ერთგვარად „შთაგონებულია“ და იგი მოთქვამს. იმდენად ძლიერია ჭირის „გამოთქმის“ სურვილი, რომ თითქოს შესაფერისი სიტყვებიც თავად იძებნება. ამიტომ არის, რომ მოტირალს ეგონა, ხმით ტირილს „სიკვდილობა ასწავლიდა“. ხევსურეთში ითვლება, რომ ხმით მოტირალს „მკვდარნი ატირებენ“. გამოთქმული ჭირი უკვე გაზიარებულია, გაზიარებას კი შვება მოაქვს სულისთვის. ამის დასტურია შოთა რუსთაველის სიტყვებიც: **„დიდი ლხინია ჭირთა თქმა“**.

„ხმით ნატირლები“ ურითმო ლექსებია. ისინი იქმნება ტირილის პროცესში, იქმნება იმპროვიზებულად და შემდეგ აღარ მეორდება. თითოეული მოტირალი ყოველ ახალ სიტუაციაში ახალ ტექსტს ქმნის, ახალი სიტყვებით მოთქვამს. რამდენადაც ადამიანები განსხვავდებიან ინდივიდუალობითა და ცხოვრებით, იმდენად ეს ტექსტები განსხვავებულია, ღრმად ინდივიდუალურია. მეორდება მხოლოდ ზოგადი ფრაზები. ზოგჯერ ხმით ნატირალში გვხვდება ისეთი ერთნაირი ფორმების გამეორება, რომლებიც ძირითადად ზოგადი ხალხური რწმენის გამომხატველია — **„გზა შორს იტყვიანა იმ სულეთისასა“** და სხვა (3;6).

ხმით ტირილი დამოწმებულია ფოლკლორული და ეთნოგრაფიული მასალით, რომლის განზოგადებით სამეცნიერო ლიტერატურაში დადგენილია ხმით მოტირალის სახე. ის, არსებითად, საჯაროდ მეტყველია. მისი მეტყველება ორატორული ხასიათისაა — ახლავს შემოქმედებითი სანწყისი და მსმენელთა უშუალო რეაქცია. ხმით ტირილი საერთო დუმილის პირობებში მიმდინარეობს. ზოგჯერ მოტირალის დასრულებულ აზრს მოსდევს მსმენელთა დაქვითინება — „შატირება“. მოტირალი იგონებს მიცვალებულის წარსულს, ასურათებს მის ღირსეულ საქმეებს, ხოლო მსმენელნი გმინვით ადასტურებენ ნათქვამს და დუმილით გზას უხსნიან სათქმელს (1; 210).

ხმით ტირილის გარდა არსებობდა მიცვალებულთა დატირების სხვა წესიც: მოთქმით ტირილი, ზარით ტირილი, ძახილით ტირილი. ამ წესებს შორის განსხვავება ნიუანსური ხასიათისაა. მსგავსების მთავარი ნიშანი — **სიტყვით გოდებაა**, შესრულების მანერაც საერთოა — ამ მანერის საერთო სახელწოდება არის გვრინი. საბას განმარტებით, გვრინი „საგლოელი ხმიანობაა“, რომელიც ერთგვარ დამღერებაში გამოიხატება.

„ხმით ნატირლების“ ენობრივ სამყაროში თუ გადავინაცვლებთ, ამ მეტყველებით შეპირობებულ უამრავ საინტერესო ენობრივ მოვლენას შევამჩნევთ. უპირველეს ყოვლისა, დაგვიპყრობს ის მძლავრი ემოცია, ტკივილი, რომელიც თითოეული ლექსიკური, გრამატიკული თუ სემანტიკური მოვლენის თანმხლებია. ამგვარი მეტყველების მიზანი — მხოლოდ ჭირთა გამოთქმაა. ეს გამოთქმა ძალზე ბუნებრივი და უშუალოა, რადგან გამორიცხულია შვილმკვდარი დედის, გამწარებული ჭირისუფლის რაიმე სხვა, ფარული აზრი ან მოტივი, რომელიც მჭევრმეტყველების სხვა დარგებს მეტ-ნაკლებად ახასიათებს.

მოტირალისთვის სააქაო და საიქიო ცხოვრება ტირილის დროს უპირისპირდება ერთმანეთს. თუ ცოცხალთათვის სააქაო ცხოვრება, ეს ქვეყანა ერთადერთი რეალობაა, სიკვდილით გამოწვეული მწუხარება ადამიანს იმ ცხოვრების — საიქიოს სიახლოვესაც განაცდევინებს. მოტირალის აზროვნება ძირითადად კონტრასტებზე იგება და შესაფერისი ენობრივი გამოხატულებითაც ფორმდება. სააქაო-საიქიოს ახალი სინონიმები უჩნდება „ხმით ნატირლების“ ტექსტებში. **სააქაოს**, ამქვეყნის სინონიმებია: **სამზეო, მზის ქვეყანა**:

„თუკი გვაჩუქე ე ქალაი,
რად არ დიდი დღე დაუნესე,
რაად მასწყვიტე **სამზეოსა?!**“

.....

„უღირსნი დარჩნენ სამზეოსა“;

.....

„ვინამ გავინყებსავ, შვილო, ამ მზის ქვეყანასავ...“;

.....

„ძმაო, მამგონე გექნებოდა,
მამგონე, ძმაო, სამზეოსა“;

.....

„ძმაო, სამზეოს გათაულო,
ძმაო, სამზეოს დალეულო“;

.....

„გამამაცხადე სამზეოსაო,
შენ ამადრახე სამზეურთაო“.

საიქიოს, იმ ქვეყნის სინონიმები: **სულეთი**, **შავეთი**.

„**სულეთის** ღმერთო, მადლიანო,
მამე ნებაი საუბრისიო“.

.....

„გზას შორს იტყვინავ იმ **სულეთისა**სავ“;

.....

„ვაი, შვილსა ობოლსა, მზესა და **სულეთსა**“;

.....

„**შავეთის** კარი გამილოდი,
უკვენ არავინ დამაბრუნოს!“

.....

„ნეტავი გაუმარჯვა ღმერთსა,
შავეთსამც მისცა, **შავეთს**, კარი“;

.....

„**შავეთში** დაგაქორწინებენ...“

და ა.შ.

„ცეცხლი“ „ხმით ნატირლებში“ არა მხოლოდ აქტუალიზებული ლექსემაა, არამედ მოტირალის შინაგანი განცდის ყველაზე უკეთ გამომხატველი სიტყვაც. ჭირისუფალს: **„ცეცხლი ედება“, „ცეცხლში იწვის“, „ცეცხლში დააბიჯებს“, „ცეცხლი აქვს გულზე მოდებული“, „დამწვარ-დადაგული დადის“:**

„ცეცხლი მაქვ გულზე მოდებული,
ტუსის სულ ასდის ჩემს **ცრემლსაცა,**
დავდივარ დამწვარ-დადაგული...“;

.....

„ცეცხლშით ცეცხლში დავაბიჯებ,
მიშველე, ჩემო გიგათ ქალო“;

.....

„დაიცა, „ცეცხლო“, ნუ მედები,
ვერ დაგინვივარ და ვერც დამწოვ“;

„ხმით ნატირლების“ ტექსტებისთვის ნიშანდობლივია, რომ მოტირალი ზუსტად გამოთქვამს დიდ ტკივილს და ცრემლმდინარი ისე „მეტაფორულად“ მოთქვამს, აქტუალიზდება კიდევ ერთი ლექსემა: **„ცრემლი“:**

„დავბერდი, ცრემლიც დამიბერდა“;

.....

აბა, გაიხედნეთ ჩემ ნავალსა,
ცრემლით არიან დასეტყვილნი,
აბა, დაჰკვლიეთ გზა — გზის პირთა,
ცრემლით არიან დარეცხილნი!“

.....

„ღმერთმა დასწყიოს **ცრემლი** ჩემი“;

.....

„ტუსის სულ ასდის ჩემს ცრემლსაცა“;

.....

„ძალიან ბევრი გიტირნავის,

ვარსკვლავნი **ცრემლად** დაგიღერავის!"

.....

„სარჩულად ტირილ დაუდევით,
ლილად **ცრემლები** დაუკერეთ,
სამარეს პირი გაუკერეთ
ჩემის **ცრემლების** ძაფებითა“;

.....

„სამარევ, პირი დაიბანე
მწუხარე დედის **ცრემლებითა“**;

.....

„წვიმათოდენი **ცრემლი** უნდა,
ფოთოლთოდენი მოტირალი!“

.....

„თქვენი ჭირიმეთ, მოტირალნო,
ვაუკაცს **ცრემლ** არა დაამადლოთ!“

„**ცრემლს**“ ამდენი მეტაფორა და ეპითეტი ალბათ არცერთ სხვა მეტყველებაში არ დაეძებნება, რამდენიც სამგლოვიარო ტექსტებში: **დაბერებული ცრემლი, ცრემლით დასეტყვილი, ცრემლით დარეცხილი, დაწყევლილი ცრემლი, დამწვარი ცრემლი, ცრემლად დაღვრილი ვარსკვლავები, ცრემლის ლილები, ცრემლის ძაფები, ცრემლებით პირდაბანილი, წვიმათოდენი ცრემლი** და ა.შ...

გულზე ცეცხლმოკიდებული მოტირალი სულს ცრემლებით ითქვამს. „ცეცხლისა“ და „ცრემლის“ აქტუალიზება სწორედ ამ გარემოებითაა შეპირობებული.

„სიკვდილი“ – მისამართი პირი

ხმით ნატირალი ტექსტები ფორმით მიმართვაა. ჭირისუფალი მიმართავს მიცვალებულს, ოჯახის წევრებს, ახლობლებს, ღმერთს და... **სიკვდილს**:

„სიკვდილო, ქრთამსაც აიტანდიო,
თუ აიტანდი, მოგცემ ქრთამსაო...
თუ გამაუშობ ბაჭყურასაო“;

.....

„სიკვდილო, ნურც შენ მოგწონ თავი,
სირცხვილზე მეტი არც შენა ხარ...”

.....

„სიკვდილო, თუკი ადვილი ხარ,
ერთხელ შენ თავად რად არ მოჰყვდი,
თოვლივით მზეზე რად არ დასდნი?!”

.....

„სიკვდილო, შვილი გაგიზარდე,
მე სხვა დედებს კი არა ვგეყვარ“;

.....

„ვაჰმე, სიკვდილო, რა ყოფილხარ,
ხანჯრებით ჩამიკაფე გული!”

.....

„სიკვდილო, მეხიმც დაგეყრება,
შენც კარგ გინდარის, შე წყეულო,
რარიგ ახალგაზრდებს ნაიყვან,
ზედ არ შეხედნებ ჩემფერასა”.

მოტირალი მიმართავს სიკვდილს, ესაუბრება მას და ამ საუბარში ახასიათებს მის დამანგრეველ ძალას, უჭირს დანებდეს დიდ უბედურებას, მაგრამ **„ვაი, რო სიკვდილს არა ეზმის, უჩინმაჩინით მოარულსა...”** და როცა გამოსავალს ვერ ხედავს, ნატრობს:

**„მენამც მაქცია სიკვდილადა,
სიკვდილი — ადამიანადა”.**

თავსდატეხილი უბედურება სიკვდილთან მოდავეს ხდის მოტირალს, აქტუალიზდება მიმართვა, შესაბამისად

მაღალი სიხშირისაა წოდებითი ბრუნვის ფორმათა გამოყენება.

„მზე“ – სიცოცხლის სიმბოლო

მოტირალი ხშირად შესტირის **მზეს**, როგორც სიცოცხლეს, მისთვის ხომ ეს ქვეყანა — **სამზეოა, მზის ქვეყანაა**.

„მზეს ვერ შავხენებ უშენოდაო,
მზეს უშენობით დაჩრდილულსაო“;

.....

„მზეო, დადეგ და ჩამოხენეო,
მოვა ყმანვილი უმზეურთაო;

.....

„ეხლა კი მწუხარების **მზე** ვარ,
გორს იქით გადაფარებული“;

.....

„ცოცხალთ რა გვიჭირს, **მზეს** ვხედავთ,
დალამდება და გათენდება,
ბრალია, ვისაც დაულამდა,
ვისთვისაც აღარ გათენდება!“

„დღეო, რაირა გამზიანებს,
მზეო, რაირა გეცინება?“

.....

„მოიდა მზე და მოვყევ მენცა“;

.....

„ცაზე დაობლდნენ **მზე** — მთვარენი,
დედამინაზე დაშრა წყალი“;

„დაიცა, მზეო, არ დაბრძანდე,
ლამით მე ვერას გავარიგებ“;

.....

„მზეს ველოდებითაც ღრუბლით მომოალსავ...“

„გათენდ, ალათო, გათენდ,
მთის წვერთ **მზე** მოიდავ...“

სიკვდილს სიცოცხლე, „მზე“ უპირისპირდება, შავეთს — სამზეო, დღეს — ღამე... ადამიანი კვდება, სიცოცხლე გრძელდება: ისევ თენდება და მზე ამოდის, თუმცა მოტირალი ამბობს „მნუხარების მზე“ ვარო.

ლექსემების — „მზისა“ და „სიკვდილის“ აქტუალიზება „ხმით ნატირლების“ ტექსტებში ალბათ ყველაზე უკეთ ხსნის ჭირისუფლის კონტრასტებზე აგებულ აზროვნებას, გამოწვეულს დიდი უბედურებით.

**„ვერ“ და „ნეტავ“ აქტუალიზებული ნაწილაკები,
როგორც უძღურებისა და აუსრულებელი
სურვილების კონცეპტები**

დარღვეული ადამიანური ყოფა, მოტირალი სიკვდილის პირისპირ — უძღური, დაბნეული, შეძრწუნებული, ვერშემძლე და ტექსტებში აქტუალიზებული **„ვერ“** ნაწილაკი:

„დედო, ვერ გავსძლებ უშენოდაო“;

„დედანო, რა ვქნა, ვერ ვიტოვებო“;

„ვერ ვჩქერობ დასატირებლადაო“;

„ძმობამ, ვერ გავზძლებ უშენოდაო“;

„შენ ვერ გიგონებ სამარესაო“;

„მზეს ვერ შავხენებ უშენოდაო“;

„შენ ცოლს ვერ ვიჭერ შინ წასულსაო“;

„დედას ვერ ვიჭერ გულმტკივანსაო“;

„მე კი ვმალე და ვერ დაფმალე“; და ა.შ...

ჭირისუფალი დარწმუნებულია, დაღუპულს ვერ გააცოცხლებს, მაგრამ მაინც გაკრთება ნატვრა. „ნეტავ“ — იტყვის მოტირალი, თითქოს წყალნაღებული ხავსს ეჭიდებოდეს, თითქოს მაინც არსებობდეს რაღაც იმედი. ამ რწმენის ანარეკლია ტექსტებში **ნეტავ** — ნატვრითი ნაწილაკის აქტუალიზება. ერთგვარად „ნეტავი“ „ვერ“ ნაწილაკის წონასწორობად გვევლინება. თითქოს მოტირალი „სულს ითქვამს“ ნატვრით. ვინ იცის, იქნებ... ნეტავ:

„ნეტავი“ ღმერთსამც გაუმარჯვა...

ჩემი თამარი გამიცოცხლა“;

.....

„ნეტავი, ძმაო ერეკლეო,

ერთა ქალაიმც დაგრჩომიყო“;

.....

„ნეტავი, ჩემი წასვლისასა

სახლსამც მაჰშლია დერიფანი“;

.....

„ნეტავ მაუბნა უფრო მეტი,

როგორცა მტკივა, შვილო, გული!“

.....

„ნეტავი ფეხზე დაგაყენა,

ე ცხენ კოხტაიმც შეგიკმაზა“;

„თოფო, ნეტავი აგაძრახაო,

ენამც ჩაგიდგა პატრონისიო“;

.....

„ნეტავი, გაუმარჯვა ღმერთსა,
შავეთსამც მისცა, შავეთს, კარი“. და ა.შ...

„აძრახება“

„აძრახება“ ზმნა ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში განმარტებულია, როგორც ალაპარაკება, ახმიანება. მაგალითად, ვაჟა-ფშაველა ამბობს: „ცხენი რა ნახა ნაოფლი..., აძრახდა ნაწყენის ხმითა“. „შენს საფლავზე ჭოტი აძრახდეს“ (ბაჩანა), აძრახება — ცუდის სათქმელად გაქეზებაც არის.

აძრახება ზმნა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს „ხმით ნატირლების“ ტექსტებში, რადგან აძრახება უბრალოდ ალაპარაკება კი არ არის, არამედ ისეთი ალაპარაკება, რომელსაც თან ახლავს საშინელის განცდა. აძრახებიდან არის „ნაძრახი ადგილი“, რომელიც დაწყევლილ ადგილს ნიშნავს, ამ სინტაგმაშიც ინარჩუნებს იგი საშინელის (ამ შემთხვევაში დაწყევლილის) ელფერს. „ნუ დამძრახავ“ — ნიშნავს: ცუდს ნუ იტყვი.

ნატირალების ტექსტებში **აძრახება** ზმნა ამგვარად დასტურდება:

„სულეთის ღმერთო, მადლიანო,
შენ **ამაძრახე** სამზეურთაო“;

.....

„თოფო, ნეტავი **აგაძრახაო**,
ენამც ჩაგიდგა პატრონისიო“;

.....

„მე ამის საფერს როგორ ვიტყვი,
აძრახდომაც კი მეხატრება!“

.....

„ნეტარ მეც კი თუ აგძრახდებით,
ჯალაფნო ჩემნო, უცნაურნო“; და ა.შ.

.....

„აძრახება“ მოცემულ კონტექსტში ნიშნავს ტირილით
ალაპარაკებას, რომელსაც ახლავს საშინელის ელფერი.

შორისდებულები

„ხმით ნატირლების“ ტექსტებისთვის დამახასიათებელია შორისდებულთა — ვაი, ვაჰმე, ... ხშირი გამოყენება, ასევე მიქვითინება შორისდებულებით გამოიხატება, ზოგჯერ რიტმულად მეორდება, ხოლო ზოგჯერ — დამოუკიდებლად გამოიყენება ტექსტში:

„ვაიმე, შვილო, კაი შვილო,
კარგ მაინც არა ჰყოფილიყავ“;

.....

„ვაჰმე, რა მკედარი! ცოცხალი ხარ,
ტკბილადა გძინავს დაღალულსა“;

.....

„ვაიმე ზალ, ვაიმე, რაითამ დაგთმოთავ,
ვაიმე ზალ, ვაიმე, რა კარგა იყავიე...“

.....

„ვაჰ შვილსა ობოლსა, მზესა და სულეთსა“;

რამდენადაც შორისდებულები ადამიანთა განცდების უშუალო გამომხატველია, ბუნებრივია, დიდი ტკივილის ენა — უშუალოა და შესაბამისად, ნატირალთა ტექსტები მდიდარია შორისდებულთა გამოყენებით.

ლოცვისა და წყევლის ფორმულები

„შენი ჭირიშე, სიკვდილო,
სიცოცხლე ფასობს შენითა“.
ვაჟა-ფშაველა

ლოცვა-დალოცვისა და წყევლის ერთდროული არსებობა ნატირალთა ტექსტებში იმის დასტურია, რომ მოტირალის აზროვნება კონტრასტებზეა დამყარებული, ფსიქიკა ყოველთვის ითხოვს წონასწორობას, სწორედ ამ წონასწორობის გამოხატულებაა ლოცვა-წყევლა.

წყევლა

„გორო, დანელდი, შე წყეულო,
როგორ პირი გაქვს დაღებული“;

.....

„სიკვდილო, მეხიმც დაგეყრება,
შენც კარგ გინდარის, შე წყეულო“;

.....

„რადარამ ფეჟ მოგტყდათაჲ გზის გამოღებადაჲ,
რადამ მოხვედითაჲ ჩემად დაღუპებადაჲ“;

„ველარნას გაზძღებიჲ, ცეცხლმოკიდებულოჲ“;

.....

„მინა შენს დასა, ძმაო“;

.....

„ისე აშენდეს მტერ-დუშმანი,
როგორც ჩვენ სიკვდილმ აგვაშენა!“

„დაგწყიოს წმინდამ გიორგიმა,
სახლო, ხიზანათ ნასახლარო“; და ა.შ.

ლოცვა-დამშვიდობება

„მშვიდობით, ნადი, ეხლა კია
ჯვარი დასწერე შენს მათესა“;

.....

„ნეტავი, ღმერთსამც გაუმარჯვა,
შავეთსაც მისცა, შავეთს, კარი“;

.....

„შენი ჭირიმე, შენ გენაცვალე,
აგრემც შენ სულ-ხორცს ვენაცვლები“;

.....

„მინანიმც დაილოცებიან, —
შიშველნი დაგიმალნა ხორცნი“;

.....

„მშვიდობით იყავ ახლა კია,
სამარის კარი აგიყოვდეს“;

.....

„ნადი, იარე მშვიდობითა,
სავალნი გზანიმც აგიყოვდებიან“;

.....

„მშვიდობით იყავი,
ღმერთმ ჯვარი დაგწეროსავ“; და ა.შ.

„ხმით ნატირლების“ ენობრივი სამყარო ისეთივე მძაფრი და ემოციურია, როგორიც მათი გამომთქმელის ბუნება მოთქმის დროს. ენას მინებებული აზრი ხატოვანი და უშუალოა. აქტუალიზებული ენობრივი ერთეულები გლოვის ტექსტთა აქცენტს ავლენს. ენობრივი სამყარო

რო შემოქმედებითი ბუნებით აღადგენს რეალობას, რო-
დესაც იქმნებოდა აღნიშნული ტექსტები. კონტრასტებ-
ზე აგებული აზროვნება კონტრასტული ენობრივი ერ-
თეულების აქტუალიზაციას განაპირობებს. მხოლოდ
სიკვდილის არსებობა აძლევს სიცოცხლეს ფასს. „შენი
ჭირიშე, სიკვდილო, სიცოცხლე ფასობს შენითაო“, —
იტყვის ვაჟა და ხალხურ სიბრძნეს კიდევ ერთხელ დაა-
დასტურებს.

მეტყველების ფიდეისტური (მაგიური) ფუნქცია და შელოცვების ენა

ენათმეცნიერებაში კარგად არის ცნობილი ენის კომუნიკაციური მოდელები, რომელთაც საფუძვლად უდევს რ. იაკობსონის ფუნქციური სისტემა. აღნიშნული სისტემა ენისა და მეტყველების ფუნქციათა შორის ფიდეისტურ (მაგიურ) ფუნქციასაც განიხილავს, რასაც გაკვრით შევსებებით ქვემოთ.

კომუნიკაციის თეორიაში ნებისმიერი ურთიერთობის სიტუაცია ხასიათდება შემდეგი კომპონენტებით:

- 1) ადრესანტი — ე.ი. მოლაპარაკე ან მწერალი;
- 2) ადრესატი — მსმენელი ან მკითხველი;
- 3) ურთიერთობის მიზანი: ადრესატზე ზემოქმედება, ან თვითგამოხატვა, ან „სუფთა“ ინფორმირება, ან — სხვა;
- 4) ურთიერთობის სიტუაცია, ფართო გაგებით, კომუნიკაციის კონტექსტი;
- 5) ურთიერთობის შინაარსი (გადასაცემი ინფორმაცია);

6) ურთიერთობის არხი და კოდი — ზეპირი, წერილობითი, სატელეფონო, კომპიუტერული; სიმღერა, ჟესტი, მიმიკა; ურთიერთობის ენა და სტილი და სხვა (იაკობსონი, 1975, 193-230).

იაკობსონმა კომუნიკაციის თეორიაზე დაყრდნობით განსაზღვრა ენისა და მეტყველების ფუნქციების სისტემა. მან გამოყო სამი უნივერსალური ფუნქცია ნებისმიერი ენისთვის ნებისმიერ ისტორიულ ეპოქაში. ესენია: **შეტყობინების** (ურთიერთობის) ფუნქცია, **ექსპრესიულ-ემოციური** ფუნქცია, და **მარეგულირებელი** ფუნქცია. იაკობსონი

მარეგულირებელი ფუნქციის კერძო შემთხვევად განიხილავს ენის (მეტყველების) **ფიდეისტურ (მაგიურ)** ფუნქციას, რამდენადაც სიტყვიერი მაგიის ადრესატი-თანამოსაუბრე, გრამატიკული II პირი კი არ არის, არამედ უხილავი „III პირი“, შესაძლოა, ეს არის უმაღლესი ძალა.

ენის ფიდეისტურ (მაგიურ) ფუნქციას ავლენს შელოცვების ენა, რომელიც განსაკუთრებული სემიოტიკური სისტემაა. ენობრივი ნიშანი აქ ავლენს არაკონვენციურ ხასიათს, რაც იმას ნიშნავს, რომ სიტყვა საგნის პირობითი აღმნიშვნელი კი არ არის, არამედ მისი უშუალო ნაწილი. ელენე ბლავატკაია ამის შესახებ თავის „საიდუმლო დოქტრინაში“ მიუთითებს: ნიშანი გამოხატავს საგანს, საგანი (ფარული ან ოკულტური) არის ნიშნის თვისება. სიტყვის წარმოთქმა ნიშნავს, გამოიხმო აზრი და გახადო იგი არსებული. ოკულტურ სამყაროში ადამიანის მეტყველების პოტენციური მაგნეტიზმი არის ყოველგვარი გამოვლინების საწყისი. საგანი ჩვენთვის არის ის, რადაც სიტყვა ქმნის მას, როდესაც ასახელებს. სიტყვა (ზმნა) ან თითოეული ადამიანის მეტყველება, მათთვის სრულიად გაუცნობიერებლად, წარმოადგენს **განდიდებას ან შეჩვენებას**. დიახ, სიტყვები ან კეთილშემოქმედნი არიან, ან ბოროტეულნი, ან — მომწამლავი, ან — ჯანმრთელობის მომტანნი“ (ბლავატკაია, 1998, 129). სწორედ ამავ ეზრს ადასტურებს შელოცვების ენაც.

როგორც აღვნიშნეთ, შელოცვების ენაშიც ნიშანი უპირობოა. „ნიშნის არაკონვენციურობა ცნობიერების თავდაპირველ ფიდეიზმში კი არ დევს, არამედ ადამიანის ფსიქიკაში სამყაროს ასახვის პირველად სინკრეტიზმში. ეს არის ლოგიკურ-აზროვნებამდელი აზროვნების ფუნდამენტური მახასიათებელი. ასეთი იყო პირველყოფილი ადამიანის აზროვნება (მერკოვსკაია, 1998, 42). სიტყვის არაკონვენციური გაგება დამახასიათებელია ბავშვთა ფსიქოლოგიისთვის — „სიტყვა იგივედება საგანთან“ (კ.

ჩუკოვსკი), მაგალითად, პირველკლასელმა შეიძლება ჩათვალოს, რომ წინადადებაში: „აქ დგას ორი სკამი და ერთი მაგიდა“ — სულ სამი სიტყვაა, ან რომ სიტყვა „კანფეტი“ — ტკბილია. მაშასადამე, ნიშნის არაკონვენციურობა ნიშნისა და აღსანიშნის, სიტყვისა და საგნის, საგნის სახელისა და საგნის არსის იგივეობრიობა ყოფილა.

როგორც სპეციალისტები აღნიშნავენ, ჯადოსნური და წმინდა სიტყვების რწმენა დაკავშირებულია თავის ტვინის მარჯვენა ნახევარსფეროს მუშაობასთან, განსხვავებით მარცხენა ნახევარსფეროს მექანიზმებისაგან, რომელიც განაპირობებს ინტელექტუალურ-ლოგიკური და აბსტრაქტული ინფორმაციების მიღებას და გადაცემას. მარჯვენა ნახევარსფერო პასუხს აგებს ადამიანის ფსიქიკური ცხოვრების გრძნობით-ემოციურ მხარეზე. თავის ტვინის მარჯვენა ნახევარსფეროშია აგრეთვე „მოთავსებული“ არაცნობიერი და გაუცნობიერებელი პროცესები. „ასეთ ვითარებაში ნიშნის არაკონვენციურობის ფენომენი გვევლინება ძირითად ფსიქოლოგიურ-სემიოტიკურ მექანიზმად, რომელიც ქმნის ენასთან ფიდელისტური დამოკიდებულების შესაძლებლობას. ეს ის მარცვალია, რომლიდანაც ამოიზრდება რწმენა ჯადოსნური და წმინდა სიტყვებისადმი. ენობრივი ნიშნის უპირობობა ამა თუ იმ ფორმით განსაზღვრავს ენის დამოკიდებულებას მითოლოგიურ-რელიგიურ ცნობიერებასთან“ (მეჩკოვსკაია, 1998, 44).

იაკობსონი ენის მაგიურ ფუნქციას „ანათესავებს“ ენის ესთეტიკურ (პოეტურ) ფუნქციასთან. გარკვეული ხარისხით ეს მართლაც ასეა. ენის მაგიურ და პოეტურ ფუნქციას — არცერთს არ აინტერესებს ტექსტის შინაარსი. პოეზია მსმენელს განაცდევინებს ამაღლებულ გრძნობას. ზეგავლენა მიიღწევა რიტმის, რითმის, სიტყვათა განსაკუთრებული რიგის, მეტაფორულობის და ა.შ. მეშვეობით. მაგალითად, გალაკტიონის სტრიქონები: „ქარი ქრის, ქარი

ქრის, ქარი ქრის, ფოთლები მიჰქრიან ქარდაქარ, ხეთა რიგს, ხეთა ჯარს რკალად ხრის, სადა ხარ, სადა ხარ, სადა ხარ!" — მსმენელზე ზემოქმედებს სრულიად სხვა განზომილებით. ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია არა ის, თუ რას ამბობს პოეტი: რომ შემოდგომაა, ქარი ქრის და ენატრება სატრფო, არამედ თუ როგორ ამბობს ამას; სწორედ გამოხატვის ფორმა აქცევს სტრიქონებს უდიდესი გავლენის მქონედ მკითხველზე. ამ ნიშნით პოეზიის ენა ენათესავება შელოცვების ენას. შელოცვების ტექსტიც რიტმულად ორგანიზებულია, სადაც სუსტი რითმებიც იჩენს თავს, ალიტერაციებიც, მეტაფორულობაც და ა.შ., მაგრამ პოეზიის მხატვრულობის ხარისხისაგან, რა თქმა უნდა, განსხვავებულია, თუმცა შელოცვები მორწმუნე ადამიანზე ძლიერ ზემოქმედებდა და ზოგჯერ ადამიანი გამოჯანმრთელდებოდა სიტყვით ზემოქმედების შედეგად.

მაგიურ სიტყვასა და პოეტურ მეტყველებას საერთო აქვთ კიდევ ერთი ნიშანი — ადრესატზე ფასცინაციური ზემოქმედება, რაც გულისხმობს დარწმუნების მაღალ ხარისხს, შთაგონებას, „მოჯადოებას“, მაგრამ, ჩემი აზრით, პოეზია ამას აკეთებს ძალდაუტანებლად, ბუნებრივად, ზემოქმედებითად, ადრესატის წინასწარი მომზადების გარეშე, მაშინ როცა შელოცვების ენა ძირითადად ავტომატიზებული ტექსტია და არა ზემოქმედებითი, სავსეა კლიშეებით, გაბუნდოვანებული სიტყვებით და გამოთქმებით — აბრაკადაბრებით, შელოცვების ენის მხატვრულობა — ბანალურია, განსხვავებულია კომუნიკაციური სიტუაციის კონტექსტიც. შელოცვების დროს ადრესატი (ე.წ. „შემკვეთი“) მზად არის „შთაგონებისთვის“ და შესაძლოა, შემლოცველზე მეტად სჯერა შელოცვის სიტყვების აზრისა (ამის მოდელია თანამედროვე ფსიქოთერაპიის პრაქტიკა), მოტივირებულია მიზნით (გამოჯანმრთელება), ამიტომ გამოლოცვის ტექსტის ბუნდოვანება და აბრაკადაბრების ტიპის გამონათქვამი მისთვის მხოლოდ საშუალებაა სა-

სურველი მდგომარეობის მიღებისა; რაც შეეხება პოეტურ მეტყველებას, მას პრაქტიკული მიზანი არა აქვს, თუ არა ამალღებული განწყობილების გამოწვევისა. მაშასადამე, პოეზიასა და მაგიას შორის განსხვავება აღემატება მათ შორის ნათესაობას.

შელოცვის ტექსტს თავისი ფორმულა — კლიშე აქვს. საილუსტრაციოდ განვიხილოთ ერთი შელოცვა.

შეშინებულისა

სახელო სახელითა მამითა, ძითა, სულითა წმინდითა.

შეულოცამ შეშინებულისას, გალახულისას,

ავი ქარისას, ავი ანგელოზისას, უჟმურისას.

გასკდა შავი კლდე, თან გამოიყცა შავი ცხენი.

შავ ცხენზე იჯდა შავი კაცი.

ედგა უნაგირი შავი, ჰქონდა ლაგამი შავი,

ხელთ ეჭირა შავი მათრახი.

მოდის, მოყოყოჩაობს, მოტოტოჩაობს,

კბილსა მაანათებს შავსა,

კბილსა მაალრეჩებს შავსა.

წინ შაიხვდა მიქელ-გაბრიელი, წმინდა გიორგი:

— სად მიხვალ, შაო კაცო,

სად მიყოყოჩაობ, სად მიტოტოჩაობო?

სად მიანათებ თვალსა შავსა,

სად მიალრეჩამ კბილსა შავსა?

— უფალო, უფალო, მიქელ-თავარგაბრიელო,

მივდივარ ადამ ძესა გულის ასაფრიალებლად,

ხორცის ასათქვრიალებლად, სისხლის სასმელად,

ძვალის სახვრელად, ტვინის საწოვრად.

— გამობრუნდი, გამოიყე ჩემსა ლოცვასა,

თორე აგიტეხ სნებასა!

გიგდებ ბადეს შავი აბრეშუმისას,

დაგცემ შავტარა დანასა,
 გაგიხევ მუცელ ბელლისასა,
 მოგთხრი თვალსა ჭიქისასა,
 მოგჭრი ფრჩხილსა გაზმისასა!
 დავანთებ ცეცხლსა, დავაყრი რვილი შეშასა,
 გოგირდსა და ქალამნი ჯღანსა
 დაგწვამ, დაგხრუკამ, შენაო და უკეთურო,
 ადამიანი შამშინებელო!
 ისეთ ალაგ გადაგაგდებ,
 შენაო და უკეთურო,
 უდაბურ მთასა, კლდესა,
 არც გესმოდეი ძალლი ყეფა,
 არცა მამლისა ყივილი,
 არცა ადამიანის ხმაური!
 — მაცალე, მაცალე, გამოვბრუნდები,
 გამოვყვები შენსა ლოცვასა!
 ნუ ამიტეხ სნებასა,
 ნუ მიგდებ ბადეს შავი აბრეშუმისას,
 ნუ დამცემ შავტარა დანასა,
 ნუ გაგიხევ მუცელ ბელლისასა,
 ნუ მამთხრი თვალსა ჭიქისასა,
 ნუ დაანთებ ცეცხლსა, ნუ დააყრი რვილი შეშასა,
 გოგირდსა და ქალამნი ჯღანსა!
 ნუ დამწვამ, ნუ დამხრუკამ,
 ნუ გადამაგდებ მთასა, კლდესა!
 გამოვბრუნდები, გამოვყვები შენსა ლოცვასა!
 — წმინდა გიორგი კერასა ამბობდა აღსარებასა,
 თფუ, ეშმაკო, დეეხსენი,
 არ არის შენსა ნებასა!
 იორდანეი ნათლული,
 ნათლილები დაინრებიო,
 მამა იხურამ, ძე აცვია,
 ხალათ სარტყელი არტყვია.

ღმერთო! დაინერე პირჯვარი!
 ... ქრისტიანია, ქრისტესია,
 ქრისტე ამისია.
 დანება, დეეძინება,
 პირ ვარდი დეესვენება,
 ცხრა ხატი, ცხრა ანგელოზი
 სულ თავით დეესვენება.
 სამას სამოცდასამო წმიდა გიორგო,
 შენ შაკარ და შაჭედე ადამის ძის შამშინებელი!
 გადააგდე დაბურულ მთასა, კლდესა, ღრესა!
 ლოცვა ჩემი, რგება ღვთისა!

შელოცვა რიტუალური კომუნიკაციაა, რასაც ახლავს არავერბალური მომენტი: შელოცვა (შეშინებულისა) სრულდება შავტარა დანითა და ნახშირით ახალ მთვარეზე, შელოცვის დამთავრების შემდეგ ავადმყოფს შუბლზე ჯვარს გამოუსახავენ ნახშირით, დანას კი ღამით თავქვეშ ამოუდებენ.

შელოცვის ფორმულა ასეთია: იწყება „მამითა, ძითა და სულითა წმიდითა“ სახელით, შემდეგ ხდება „შიშის“ სიმბოლური დახასიათება (შავ ცხენზე იჯდა შავი კაცი...) შიშს გზაში ხვდება რომელიმე წმინდანი, მათ შორის იმართება დიალოგი, შემდეგ „შემლოცველი (წმინდანის სახელით) ემუქრება შიშს, დანებდეს, („თორემ აგიტეხ სნებასა!.. დაგცემ შავტარა დანას...“) შეშინებული შიში ნებდება და ეხვენება: „ნუ ამიტეხ სნებასა, ნუ...“ „თფუი, ეშმაკსა“ — იტყვის შემლოცველი და „შაკრავს და შაჭედავს“ ადამის ძის შემშინებელს. ბოლოს დასძენს: „ლოცვა ჩემი, რგება — ღვთისა!“ მეტ-ნაკლები ცვლილებებით ამგვარია შელოცვის ფორმულა.

აბრაკადაბრები

აბრაკადაბრები, ანუ გაუგებარი, უაზრო სიტყვა-გამოთქმები შელოცვების ენის სტილის მარკირებული ენობრივი მოვლენაა. აბრაკადაბრების სიხშირე შელოცვებში ფუნქციურადაა შეპირობებული. ენის მაგიური ფუნქცია „მოითხოვს“ სიტყვის, აზრის გაბუნდოვანებას, არაცხადობის სიტუაციის შექმნას, რაც ერთგვარად „აჯადოებს“ ადრესატს და შთაგონებაში აგდებს. შთაგონებული ადამიანის მართვა კი ძალიან ადვილია. ამას ახერხებდნენ კიდეც შემლოცველები მაგიური სიტყვის მეშვეობით, რასაც, საბოლოო ჯამში, ადამიანი გამოჯანმრთელებამდე მიჰყავდა.

შელოცვაში გაუგებარი შეიძლება იყოს სიტყვა, შესაძლოა სიტყვას ჰქონდეს მნიშვნელობა, მაგრამ გამონათქვამი იყოს უაზრო; აბრაკადაბრები ხასიათდება ერთგვარი ალიტერაციულობით, ქმნის გარკვეულ რიტმს და ფორმალურად ანესრიგებს ტექსტს.

„აშინაო, მაშინაო, გულო, რამ შეგაშინაო?“ (18; 9).

„ერევაზი, კერევაზი, მიქელ-გაბრიელ-მთავარანგელოზი“ (32; 11).

„ციცო, ციცი, ციცმარიტო, მისო ძირო, მარგალიტო“ (38; 10).

„ელესია, მელესია, ველსა ხატი სვენებია“ (39; 2).

„ვაი და ვუი, ქვაი და ქვუი, მოხვდა მის სამზერ თვალებსა“ (43; 11).

„ანისაო, მანისაო, მე გილოცავ თვალისაო“ (45; 30).

„ასილი, მასილი, იმას ჭირდა პაპასკირი“ (47; 1).

„ალისასა, მალისასა, შეგილოცამ თვალისასა“ (48; 11).

„ატიტი, მატიტი, ქალო, მარიამ, რას ტირი?“ (54; 14).

„ანსალა, ბანსალა, გველი იფხანს სანსალა“ (61; 7).

„ავდგე ალითა, მალითა, შავტარიანი დანითა“ (68; 17).

„ჰა, მიხვალ, შენ მატაურო-ატაურო, შენ პილნი ქარისა ქარო?“ (69; 12).

„ატაურო, მატაურო, სამარტვილო პილნო ქარო“ (69; 20).

„ამალი, მამალი, გახურებული რკინა, ეგ არის მაგის ნამალი“ (74; 26).

„აკიკისა, მაკიკისა, ლოცვა ვიცი შაკიკისა“ (78; 5).

„ემკობილი, შემკობილი, ცხრა საყდარი შედგომილი“ (85; 6).

„ანკალი, ბანკალი, შავი ძაღლის ბარკალი“ (86; 2).

„ელეკიკო, მელეკიკო, კურტუმი და ბარკალი ღობის ძირში ჩავკალი“ (86; 9).

„ადილასა, მადილასა, რა გინდებიან ხვალ დილასა?“ (86; 13).

„აკანი, ბაკანი, შავი ძაღლის ბარკალი (87; 2).

„აბლი-ბაბლი, სოკო ჭვარტლი, სურდო, ხველა, სი-
ბორძიკე“ (87; 9).

„აბლი, მაბლი, წებო, ჭვარტლი, არკალაკი, მარკალა-
კი“ (87; 13).

„მენო იელო, იელო, სახელით ქანქაჯულო“ (91; 5).

„ეროსანი, მეროსანი, უსახლკარო ხაროსანი“ (93; 13).

„აჰა, ღიერო, ღიერო, უთვისტომო და შურო!“ (93; 9).

„ახორია, მახორია, თვალს ნახორი ჩავარდნია“ (96; 4).

„ადაზეო, მადაზეო, ბეწვო, გამოი ფაჭაზეო!“ (98; 9).

„ისილა, ბისილა, ღიჭინა ველი ათაბაკურა, ისე, ისე ნე-
ქებურა“ (98; 11).

„ასაზე, მასაზე, ბეწვო, გამოი ფაჭაზე!“ (98; 15).

„ანი იყო, ბანი იყო, ბანის ზეით ნავი იყო“ (99; 4).

„ელი – ელავდა, მელი — მელავდა“ (103; 1).

„ალე, მალე, სალანდოლე, ეფრემისა ხიდესა დედასა
შვილი მისდევდა“ (107; 8).

„ანი დადგა, ბანი დადგა, ზღვა დადგა, წყალი დადგა,
წისქვილი დადგა“ (107; 4).

„ანი იძრა, ბანი იძრა, განი იძრა, დონი იძრა,
ციხე იძრა, ქალაქი იძრა, ყოველი ნაყოფიერი იძრა“
(113; 9).

„ჭეო, ჭეო, ჭეჭერახო, ყვავის თაო, კოკორახო“ (121; 1).

„რკუო, რკუო, კუკურახო, პირალმართო, პირჩალმართო“ (122; 6).

„აგჭრი ამანით, დამანით, პირბოროტი, შავი დანით!“ (123; 18).

„ზეო, ზეო, დილა გაამზადეო, ძუძუში ჩამდგარო რძეო, ბალლი გაზარდეო!“ (125; 5).

„ასამარია, დასამარია, ზევით და ჩემი, ქვევით — მარია“ (151; 12).

„აბა, აბაია, თაბა, თაბაია, იესო ა ლასარია, მაკო გირჩეენია“ (151; 19).

„აღია, მაღალღია, ჩემი ხელი წამალღია“ (153; 1).

„იავ, ბიავ, თიავ, რას ელავ ცასავითა, რას კანკალეზ ზღვასავითა“ (154; 7).

„არიელი, მარიელი, ჩიტი ბუდე ცარიელი“ (156; 6).

„ალონი და დალონი, კიდობანი, დასკა, ღმერთო, შეურგე შელოცებული წამალი!“ (157; 1).

„არნანო, მარნანო, ყიყეო, პასტო, პარნანო“ (166; 1).

„ელამა თუ მელამა, ჩიტო ხველამა“ (170; 1).

„ატიატორი, მატიატორი, ქარი, ფუ, ასე გააქრე ამის პაპასკირი!“ (?174; 14).

„შავი, შავი, შამანია, შავი გველი ვეშაპია!“ (182; 1).

„სურუხა და სურუხა, ფურუხა და ფურუხა,
არიელი, ტარიელი, შიგა წევს თავჭრელი“ (182; 14);

„ანთე, მანთე, სანთე, ხანთე, იოხტურ-ტაბახტურ“
(183; 14);

„ანდა, ბანდა, ანდა, შევანთა, ხელისა ბეშტვითა,
კბენელი — მოკვდეს, ნაკბენი — მორჩეს!“ (183; 12).

„ალე, მალე, სალე, მალე, სალე, უკუდო...“ (184; 3).

„ეკენია, ბეკენია, ბეკენ ხატი ასვენია“ (235; 1).

„პიტი, პიტი, პისტანამა, ასტანგა და ათაგანა“ (186; 1).

„მიშა, მიშა, მიშაშური, გველი მოდის მოქარგული“
(186; 5).

„გველო, ესტატო, მესტატო, მისტი, ოსტი, საქორგუ-
ლო“ (186; 8).

„ჭიი, ჭიი, ჭიჭმანაქი, ისპანახი და ჩანახი“ (186; 11).

„ნიი, ნიი, წინმანახი, ჩანახი, მამე, გველო!“ (187; 1).

„ელია, მელია, გუდა გამიბერია, ტიკში ღვინო ჩამის-
ხია...“ (190; 1).

„ჰერე, ბერე, ჰერე, ბერე, ავთელო-კავთელი...“ (196; 1).

„კურაზ, კუროზ, კერასტინე...“ (198; 9).

„ალი, ალი, ალისა, იკრიკალი ქალისა...“ (199; 9).

„არკოს, მარკოს, ლოცვამ გარგოს!“ (200; 15).

აბრაკადაბრები ანუ კვაზისიტყვები ჩვენ მიერ განხილულ შელოცვებში ძირითადად ეთანხმებიან ჩვეულებრივ სიტყვებს და ქმნიან რითმებს. ამგვარი აბრაკადაბრები თითქოს სიმბოლისტური პოეზიის ჩანასახი უნდა იყოს. სიმბოლისტური პოეზიაც ხომ აზრს აბუნდოვანებს და ფორმას წინ წამოსწევს, აქცენტი გადააქვს ბგერადობაზე, რიტმზე, ლექსის მუსიკალურობაზე.

სხვა ენობრივი მოვლენები

შელოცვები მანამდე ცოცხლობენ, ვიდრე მათი სჯე-
რათ, სხვაგვარად ისინი სამუზეუმო ექსპონატებად იქცე-
ვიან და ძალას კარგავენ. სიტყვით მკურნალობის სხვა სა-
ხეებიც არსებობს. იოგაში არის ერთი მიმართულება, რო-
მელსაც ლაიია-იოგა ეწოდება, და რომელიც ეფუძნება
ბგერებით მკურნალობას. იოგები იყენებენ სანსკრიტულ
ანბანს, რომელშიც 33 თანხმოვანი და 16 ხმოვანია, ბგე-
რები გადანაწილებულია ჩაკრების მიხედვით. იოგი ჯერ
ბგერის იდეოგრაფიაზე ახდენს ყურადღების კონცენ-
ტრაციას, შემდეგ ბგერას წარმოთქვამს, თანდათან იძი-
რება და გაზავდება ბგერაში, ამის მეშვეობით მიიღწევა
ტრანსცენდენტულობა. მედიტაციის მიზანია „შინაგანი
ბგერით“ „გარეგანი ბგერის“ ჩახშობის მიღწევა. ამის წყა-
ლობით კი ბგერა ძალას, ენერგიას აძლევს ინდუსს, ანბა-
ნის სისტემაში კი — სამყაროს მთელი სასიცოცხლო
ენერგიაა კონცენტრირებული.

შელოცვებშიც დაახლოებით ასე ხდება: აქცენტი საგ-
ნის არსზე გადადის, კონცენტრაციის მეშვეობით კი შემ-
ლოცველი მიზანს აღწევს — განკურნავს ადამიანს.

შელოცვების ტექსტის მოდალობა თხოვნა-სურვი-
ლია, ძახილის და ბრძანებითი წინადადებებით გამოხატუ-
ლი, მაგრამ თავისებური ინვარიანტი, ამავე დროს; შეესა-
ბამება აზრს: **დაე, ასე იყოს!** რამდენადაც შელოცვების
ენა ერთგვარად „ჭკუისმილმურია“, სწორედ ეს ანიჭებს
მას განსაკუთრებულ მოდალობას, რომელიც თითქოს
შთაგონების მდგომარეობას განეკუთვნება: „გულო, მო-
დი საგულესა, დაბძანდი, შენსა ადგილსა“, „გაქრეს, შენი
ავი თვალითა და გულით შემხედავი, შენი შემაჟიჟინებე-

ლი!" თუმცა მანამდე მლოცველი ემუქრება ავადმყოფობას და ძირითადად დანით ჭრის, ჩეხავს, ქარს და წყალს ატანს, ცეცხლში აგდებს:

„მიგცემ წყალსა და კლდესა“, „ჩავაგდეთ წყალსა მდინარესა, გავატანეთ ქვენა ქარს, ზენა — სირსა“, „ქარს გაჰყევი ქრიალეს, წყალს გაჰყევი მდინარეს“, „მიგცემ ქარსა, ქარიშხალსა, წყალსა წაგაღებინებ“, „აგკრავ ფინალსა, გაატან ქარსა, ნიავსა!“ „თუ არა, შევაგდებ ცეცხლსა მდულარეს, მივცემ შავ წყალსა მენყერსა, მის ტანსა და მის თავსა“, „დანით მიგკუნამ, მოგკუნამ, მიგცემ ქარსა და ნიავსა“, „აგჩეხ-დაგჩეხ, ჩაგაგდებ ბოქლომიან ქვაბში, გენიის ცეცხლს შეგინთებ, სამ წელიწადს გადუღებ, აგანიავებ, დაგანიავებ, გაქრი ქარივითა, ჩადნი შაქარივითა“ და სხვ.

შელოცვების ენა ხასიათდება კიდევ ერთი თავისებურებით: მონათესავე მოვლენების კავშირის გამოყენებით მლოცველი აძლიერებს ექსპრესიას, მიმართავს უჩვეულო შედარებებს:

„როგორც რკინას თავის მოჭრილი
თავის ტარად არგია,
ისე, ღმერთო, ჩემი ლოცვა
ამ ბალანას არგია!“

„ქორი შაჯდა ქანდარასა,
შენი გული — ალაგასა“;

„გზაი — ნაგზეულსა, წყალი — ნანყეურსა,
წისქვილი სანისქვილესა,
ქორი — საქონდარასა,
გული — საგულესა!“

„შაკიკი მოშაკიკობდა ორშაბათსა დილასა,
ისე ჭამდა რკინასა, როგორც ხარი თივასა“;

„თხის მუცელში თიკანი იძრა და დადგა,
ცხერის მუცელში კრავი იძრა და დადგა,
ქალის მუცელში ბავშვი იძრა და დადგა.
ისემც დამდგარხარ,
როგორც ოქროს ლანგარზე ოქროს ცხვარი დადგეს!“

„ისე გაჭრას ჩემმა ლოცვამ,
როგორც ფრთიანმა ცულმა ტყეშიო“.
და ა.შ.

შელოცვებისთვის ბუნებრივია ჰიპერბოლიზაცია,
ფანტასტიკური მოვლენები, არალოგიკური ქმედებები:

„სურდო ვქინძე, ვქინძე, გადავქინძე,
შავსა ძალსა გადავკიდე“;

„ძალლი რუზე გადახტუმლე,
სურდო წყალში ჩავახტუმლე“;

„გუთანი ება ეშმაკსა,
მგელი ება ხარათა, გველი აპეურათა“;

„ჩვენს ბანს უკან ჭა არის,
ჭაში შვიდი ძნა არის“;

„— სად მიხვალ, წითელო ხუცესო?
— ზღვის სახნავად და ქვიშის სათესადაო“;

„ცული ტყეში წავა, ხეს მოჭრის,
თავის მოჭრილი ხე ტარად ეყრებაო“;

„ვიმალებოდი ხარის ნაჩიქვარშია, ცხენის ნატერ-
ფალშია,

ხარს ამოუღე კისერი, ქალს ამოუღე თმანია“.
და ა.შ.

შელოცვებში აქტუალიზებულია ფერები: შავი, წითელი, ყვითელი, მწვანე. რიცხვები — სამი, შვიდი, ცხრა.

ზემოაღწერილი ენობრივი მოვლენები შელოცვების ენაში სტილური ხასიათისაა და ენის ფიდეისტური (მაგიური) ფუნქციითაა მოტივირებული.

დასკვნები

1. ნეორიტორიკა ჩამოყალიბებას იწყებს გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან. ლიეჟის სკოლის ერთ-ერთი დამაარსებლის, დიუბუას აზრით, ნეორიტორიკა წარმოიშვა სტრუქტურალიზმის, სემიოლოგიისა და ახალი კრიტიკის საზღვარზე.

რიტორიკა, ოდითგანვე განსაზღვრული როგორც „მართებული“ მეტყველების ანუ „დარწმუნების“ ხელოვნება, იკვლევდა მხოლოდ ტექსტთა ერთ სახეობას, ტექსტებს, რომელთა მეშვეობითაც ხდებოდა აუდიტორიაზე ზეგავლენა. რიტორიკის ერთი ნაწილი, ინვენციად წოდებული, მოითხოვს ღრმად შესწავლას, ხოლო რიტორიკის მეორე ნაწილი — ელოკუცია, ის დარგია, რომელიც დღესაც განიცდის გაახალგაზრდავებას (გრეიმა-სი და კურტესი). როგორც ცვეტან ტოდოროვი აღნიშნავს: „რიტორიკას აინტერესებს მეტყველების ფუნქციები და არა მისი სტრუქტურა“.

მეტყველების ეფექტურობის მიზნით რიტორიკამ უნდა გაითვალისწინოს ენობრივი კომუნიკაციის თანამედროვე რიტორიკული მოდელები, ისეთი კატეგორიები, როგორიცაა — გაგება, თანამშრომლობა და ორმხრივი კომუნიკაცია. ამ მიმართულებით მუშაობს რიტორიკის ერთ-ერთი მიმართულება — პრაგმალინგვისტიკა.

პრაგმატიკულ იდეათა ფილიაციას რეტროსპექტივაში მივყავართ, უპირველეს ყოვლისა, რიტორიკასთან. კლასიკურ სემიოლოგიაში (პირსი, მორისი) რიტორიკისა და პრაგმატიკის გაგება იდენტურია, ორივე შეისწავლის ნიშნის დამოკიდებულებას მომხმარებელთან. სემიოტიკური გაგებით, პრაგმატიკა და რიტორიკა წარმოადგენენ ენის თეო-

რიის ნაწილს, რომლებიც აღწერენ ენის ფუნქციონირების წესებს კომუნიკაციის მონაწილეებთან მიმართებით.

პრაგმატიკისა და რიტორიკის საერთო მახასიათებლებს ბეზმენოვა და გერასიმოვი ამგვარად წარმოგვიდგენენ:

1) წარმოდგენა ენაზე, როგორც ნიშანთა სისტემაზე, რომელიც შეიძლება გამოვიყენოთ გარკვეული მიზნებისთვის;

2) ენის განხილვა, როგორც კონკრეტული მოლაპარაკის აქტისა; ენობრივი ქცევის ზოგიერთი წესის გამომუშავება კომუნიკაციის განსაზღვრულ პირობებში;

3) „წმინდა“, დესკრიფციული გამონათქვამის უარყოფა;

4) ძირითადი კონცეპტის დადასტურება — მოლაპარაკის ინტენცია (რიტორის სახე კლასიკურ რიტორიკაში).

2. პრაგმალინგვისტიკის გამოყოფა ენათმეცნიერების ნაწილად დაკავშირებულია 1970 წელს ჩატარებულ საერთაშორისო სიმპოზიუმთან, რომელიც მიეძღვნა პრაგმატიკის საკითხებს და, რომლის მონაწილეებიც იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ კომუნიკაციის პრაგმატიკული ასპექტები გამოკვლეულ უნდა იქნეს ლინგვისტური თეორიის ჩარჩოებში ამ კომუნიკაციის სინტაქსურ და სემანტიკურ ასპექტებთან ერთად.

პრაგმატიკის უმთავრესი პოსტულატია — ენის ფაქტების შესწავლა ადამიანის ფაქტორის გათვალისწინებით, რამაც წინა პლანზე წამოსწია ენობრივი ურთიერთობის ლინგვოპრაგმატიკული პრობლემატიკა, რომელიც, ამავე დროს, მოითხოვს მეტყველების სიტუაციის განხილვას. ასეთ შემთხვევაში, ლინგვისტური პრაგმატიკის **ობიექტია** — ენა, **მეტყველება**, როგორც ენობრივი შემოქმედება და **მეტყველება**, როგორც ენობრივი მასალა (ტექსტი), ხოლო საგანი — ენის შესწავლა ადამიანის ფაქტორის გათვალისწინებით ფართო სოციალურ კონტექსტში.

3. პრაგმალინგვისტიკისადმი ინტერესი განპირობებულია თანამედროვე საზოგადოებაში მისი როლით: მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა განვითარებით და საზოგადოებრივი აზრის მიზანმიმართული ფორმირების აუცილებლობით.

პრაგმალინგვისტიკის მთავარი შესასწავლი **პრობლემა**: „ენა და ადამიანი“ აერთიანებს მრავალ ლინგვისტურ, ფსიქოლინგვისტურ, აგრეთვე სოციალურ-ისტორიულ, ნაციონალურ-კულტურულ, ეთნოგრაფიულ და სხვა ფაქტორებს. პრაგმატიკის განსაზღვრისას ერთ შემთხვევაში წინა პლანზეა ადამიანის ფაქტორი, **გ. კლაუსს** პრაგმატიკის გაგებაში შემოაქვს **„ენობრივი ნიშნების გამოყენების ფსიქოლოგიური და სოციოლოგიური ასპექტები“**, სხვა დეფინიციაში გამოიყოფა პრაგმალინგვისტიკული გამოკვლევების **ფუნქციური ასპექტი** („ენა კონტექსტში“) და მათი **კონტექსტური შეპირობებულობა**; მესამე ტიპის განსაზღვრაში ყურადღება ექცევა **ენობრივი კომუნიკაციის ეფექტურობას** კომუნიკანტთა ურთიერთობისა და ურთიერთზეგავლენის პროცესში, ამ შემთხვევაში ენის პრაგმატიკულ ფუნქციას მიაკუთვნებენ **ენობრივ ზეგავლენას**, ინტერაქციას, **დგება საკითხი, რათა შესწავლილ იქნეს ენის მეშვეობით ადამიანის ქცევის მართვის მექანიზმები**, პრაგმატიკული გამოკვლევების მთავარ ფაქტორად მიაჩნიათ კომუნიკაციის სუბიექტის მიერ **ენის წარმატებით გამოყენება მიზნის მისაღწევად**. დაბოლოს, დეფინიციათა შორის აღსანიშნავია მეტყველების გამოკვლევის **ინტერპრეტაციული ასპექტი**, რომელიც გამოვლინდება ამა თუ იმ კომუნიკაციურ კონტექსტში. ინტერპრეტაციის ობიექტი ამ შემთხვევაში გამონათქვამის პრაგმატიკული მნიშვნელობაა.

4. რაც შეეხება სტილისტიკისა და პრაგმატიკის ურთიერთმიმართებას, შეიძლება ვთქვათ, რომ მეტყველება-

ში განმსაზღვრელი მომენტი არის — **მიზანი**, რომელთან შესაბამისობაშიც მოლაპარაკე არჩევს სინონიმური ენობრივი ერთეულებიდან მიზნისთვის ყველაზე საჭიროს. ფუნქციური სტილისტიკა, რომელიც თანამედროვე ეტაპზე წამყვან მიმართულებას წარმოადგენს, თავისი კვლევის ობიექტს არ შემოფარგლავს სტილურად შეფერილი ენობრივი ერთეულების აღნუსხვა-შესწავლით. მართალია, იგი ამ ერთეულებს ითვალისწინებს, მაგრამ მათ განიხილავს არა როგორც მუდმივად შეფერილ ელემენტებს, არამედ როგორც დინამიკურსა და ფუნქციური დანიშნულების მქონე ენობრივ საშუალებებს;

ტექსტის მახასიათებლებს შორის გამოიყოფა ენობრივი მოვლენები — სიხშირის, დისტრიბუციისა და ა.შ. მიხედვით, — ე.ი. **სტილური ნიშნები**. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, კომუნიკაციური მიზნის მისაღწევად მოლაპარაკე ირჩევს ტექსტის **სტილს**, რომელიც შემდეგ აღიჭურვება **პრაგმატიკული ფუნქციით**. სტილის წარმატებული ამორჩევა ზრდის ინტერაქციის ეფექტურობას და ხელს უწყობს კომუნიკაციური ამოცანის შესრულებას და პირიქით. **აქედან გამომდინარე, სტილისტიკა პრაგმატიკის მიმართ დაიკავებს დაქვემდებარებულ ადგილს, რამდენადაც, თავად შერჩევა ენობრივი ერთეულებისა — გრამატიკის, ლექსიკის და სინტაქსის დონეზე უკვე შეპირობებულია ტექსტის პრაგმატიკული მიმართულებით.**

პრაგმატიკის პრიმატი სტილისტიკასა და რიტორიკასთან მიმართებით ლინგვისტიკურად გამართლებულია.

5. ყოველგვარი მეტყველებისთვის და განსაკუთრებით მჭევრმეტყველების ტექსტებისთვის, მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, სწორად თუ არასწორად არის წაკითხული თუ გაგებული **სიტყვა, წინადადება, ფრაზა, გამონათქვამი...** ამისთვის კი საჭიროა მთელი ტექსტის კარგად შესწავლა.

თუ სიტყვის შინაარსის საკუთრივ ლინგვისტური ინტერპრეტაციის საფუძველია **მნიშვნელობა**, პრაგმატიკული განმარტების საფუძველი — **აზრია**.

რიტორიკული მეტყველება შეიძლება განვიხილოთ როგორც ტექსტისა და ქვეტექსტის, **მნიშვნელობისა და აზრის**, გარეგანი და შინაგანი მეტყველების ურთიერთკავშირი და მთლიანობა. ვიგოდსკი აზრისა და სიტყვებით გამოთქმული მნიშვნელობის (შინაარსის) ურთიერთმიმართებას ასე მეტაფორულად გამოთქვამს: „აზრი შეიძლება შევადაროთ მაღალ ღრუბელს, რომელიც იღვრება სიტყვების წვიმით“.

მქადაგებელი ხშირად რამდენიმე წუთის განმავლობაში ავითარებს ერთსა და იმავე აზრს, სწორედ იმიტომ, რომ აზრი არ ემთხვევა არათუ სიტყვებს, არამედ ამ სიტყვებით გამოთქმულ შინაარსს. ქადაგებათა მიზანი ღმერთის სიტყვის აზრის მიტანაა ადამიანთა ცნობიერებამდე. სიგნიფიკაციური დამოკიდებულების საბოლოო პოლუსებია — ღმერთი — სიტყვა („წმინდა აღსანიშნი“ და „წმინდა აღმნიშვნელი“).

ქადაგებაში მთავარი აზრი, იდეა ყოველთვის „შენიღბულია“ გარეგანი, ღია ტექსტით, ტროპებისა და ფიგურების მეშვეობით „დაფარული აზრი“ „ზედაპირზე ამოდის“ გარეგან მეტყველებაში. მათი ახსნით კი საშუალება გვეძლევა, მივაკელიოთ მთავარი **აზრი**. ამავე პრინციპზეა აგებული სიმბოლოს ფსიქოანალიზური კონცეფცია. ფსიქოანალიზი მიზნად ისახავს ინდივიდუალური ფსიქიკური პროცესების ინტერპრეტაციას, რომლებიც არაცნობიერად არიან დაკავშირებული სიმბოლიზაციის პროცესებთან. ფაქტობრივად, ფსიქოანალიტიკოსთა ყურადღების ცენტრშია აღმნიშვნელისა და აღსანიშნის დამოკიდებულების პრობლემა. ჩვენთვის საინტერესო აღმოჩნდა ფსიქოანალიზში ის მოვლენა, რომელსაც ჰქვია **გამოვლენილი და ლატენტური** (ფარული) შინაარსი. ე.ი. ის, რაზედაც

დუმს სუბიექტი და ის, რაზედაც საუბრობს ტრანსფორმირებულ ცენზურულ ფორმაში.

პრინციპი მეტყველებაში შინაგანი აზრისა და გარეგანი შინაარსისა ანალოგიურია ფსიქოანალიზში გამოვლენილი და ლატენტური შინაარსებისა. ფსიქოანალიზში გამოვლენილ შინაარსში „შემოჭრილი“ სიმბოლოების ახსნით ინტერპრეტირდება ტექსტი და ვლინდება დაფარული აზრი, ხოლო ჩვენ შემთხვევაში — ღია ტექსტში „შემოჭრილი“ ტროპები და ფიგურები გვევლინებიან მეტყველების შინაგანი, დაფარული აზრის ახსნის საშუალებებად.

რიტორიკული მეტყველება მდიდარია მეტაფორული აზროვნების ფორმებით. აღნიშნული ტექსტებისთვის ნიშანდობლივია **„ფარული აზრის“** წინ წამოწევა, „გახშიანება“. ეს ფაქტორი შეპირობებულია იმით, რომ თავიდან იქნეს აცილებული არასწორი წაკითხვა-ინტერპრეტაცია, რამდენადაც რელიგიური ცნობიერება გარკვეულ დოგმებს, კანონებს ექვემდებარება.

6. ენობრივ ერთეულთა რიტმული გამეორება, რომელსაც ფიქსირებულ ფორმათა გამეორების ტენდენციას უწოდებენ, მეტყველებაში, განიხილება, როგორც ზოგადად, ენისთვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი მიდრეკილება. მეტყველებაში არსებული ეს მოვლენა ენის ბუნებიდან მომდინარეობს. ანალოგიის თავდაპირველ არსებობას ენაში ადასტურებს აგრეთვე ბავშვთა მეტყველებაში ანალოგიური წარმოების უამრავი ფაქტი ენის სხვადასხვა დონეზე.

ენის ბუნებაში არსებული ანალოგიის თავისებურ, „შემოქმედებით“ ინტერპრეტაციას წარმოადგენს პოეტიკაში იმგვარი მხატვრული გამოსახვის საშუალებების არსებობა, როგორიცაა: **ალიტერაცია, ამპლიფიკაცია, ანაფორა, ასონანსი, გამეორება.**

ქართული მჭევრმეტყველების ტექსტებში გამოვლენილი ენობრივ ერთეულთა რიტმული გამეორება (ენის სხვადასხვა დონეზე) ენაში არსებული ანალოგიის კანონის შემოქმედებითი ინტერპრეტაციაა, სტილური ხასიათისაა და შეპირობებულია ტექსტის ფუნქციით. ამავე რიგის მოვლენას მიეკუთვნება ჩვენ მიერ შესწავლილი ფიქსირებულ ფორმათა რღვევისა და მონაცვლეობის რიტმული გამეორებები, რაც, საბოლოო ჯამში განაპირობებს ზეპირმეტყველების კეთილხმოვანებასა და რიტმულობას, რომელიც მსმენელზე ზემოქმედების მძლავრი ფაქტორია. ორატორი კი ყოველთვის მონოდებულია, დაიპყროს აუდიტორია.

7. მეტყველებაში ენობრივი ერთეულების მნიშვნელობები ცვალებადია, ტექსტის სწორად გაგება მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული. ერთ-ერთი ასეთი ფაქტორი კომუნიკაციის პირობებშია. მეტყველების სიტუაციაზეა მთლიანად ორიენტირებული **ინდექსურ ენობრივ ნიშანთა სემანტიკა**. ამგვარი სიტყვების აღსანიშნავად გამოიყენება სხვა სახელებიც — „დეიქტური სიტყვები“, „შიფტერები“ და სხვ.

მეტყველება სხვა არაფერია, თუ არა ენის აქტუალუზაცია, ხოლო სუბიექტურობა სხვა არაფერია, თუ არა ადამიანში ენის ფუნდამენტური თვისების გამოვლენა, ეს თვისება კი „ეგოა“. ამ „სუბიექტურობის“ ენობრივი სტატუსია „პირი“ (ბენვენისტი).

პოეზიასა და პროზაში პერსონაჟის სამყაროს ინდივიდუალობის გადმოცემა შესაძლებელია შინაგანი მეტყველებით, რომელიც თავად მოსაუბრეს მიემართება. ამ განსაკუთრებულ შემთხვევაში მოლაპარაკე და მსმენელი ერთხვევა ერთმანეთს, სამაგიეროდ, იცვლება მეტყველების ფორმა. ადამიანის შინაგანი ბუნებიდან მომდინარე, მეტყველებაში იკარგება გრამატიკული მნიშვნელობები. პოე-

ზიაში ზოგჯერ პოეტის რამდენიმე „მე“ ხშირადდება, ხოლო ზოგჯერ მეორე პირი — **შენ**, აგრეთვე „მე“-ა. მაგალითად: „ვიცან, გალაკტიონ, შენში აკტიონი,/შენ გსჯის ყოველივე, როგორც სიყვარული“ (გალაკტიონი).

სამქადაგებლო დისკურსში ღმერთი ელაპარაკება ადამიანს, მქადაგებელი კი — უფლის სიტყვების გამტარია, იესო ქრისტეც უფლის ნებით უბნობს. როცა იგი მოციქულებს მიაველენს, ეტყვის: „ვინაიდან თქვენ კი არ ილაპარაკებთ, არამედ თქვენი მამის სული ილაპარაკებს თქვენში“. უფალი ლაპარაკობს იესოში, იესო — მოციქულებში, შესაბამისად, უფალი ლაპარაკობს მოციქულებში. „ვინც თქვენც გღებულობთ, მე მღებულობს, ხოლო ვინც მე მღებულობს, ჩემს მომავლინებელს ღებულობს“, — ამბობს იესო.

ქადაგების ტექსტებში ხშირია ციტატები ძველი და ახალი აღთქმიდან, სადაც „მე“-თი იესო ქრისტე აღნიშნავს თავის თავს, მაგრამ ამავე დროს, ეს **მე** — უფალია, ქრისტეში რომ ლაპარაკობს: „**მე** კი გეუბნებით თქვენ: არ დაიფიცოთ ცა, რადგან ღვთის ხატია იგი“.

ღმერთია I პირი, **მე**, ხოლო ადამიანი — II პირი — **შენ**. „**შენ** ლოცულობ ღმერთს, რომ წმიდა იყოს სახელი მისი“. როცა ადამიანი ღმერთს მიმართავს, მაშინ პირები იცვლება, **შენ** — ხდება ღმერთი, **მე** — ადამიანი.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ თუ კლასიკურ სამქადაგებლო ტექსტებში მქადაგებლის „მე“ გაბუნდოვანებულია, „უპიროა“, ჩანაცვლებულია ღმერთის **მე**-თი, სხვა სურათი გვაქვს თანამედროვე სამქადაგებლო ტექსტებში, სადაც აქტუალიზებულია მქადაგებლის პიროვნული „მე“: „**მე** ვფიქრობ, რომ სწორედ ამ შინაგან სულიერ პროცესს განვიცდით ჩვენ, ყველანი...“

8. „**გრამატიკული ტროპი**“ დამახასიათებელი აღმოჩნდა არა მხოლოდ პოეტური ენისთვის, არამედ, საზოგადო-

დოდ, მეტყველებისთვის და, განსაკუთრებით, მხატვრული პროზაული მეტყველებისთვის, ჩვენ შემთხვევაში, ქადაგებათა ტექსტებისთვის.

გრამატიკული ტროპულობა ემყარება პარალელიზმის პრინციპს და ფორმათა კონტრასტულობას. ამდენად, ეს მოვლენა ერთგვარად აგებს მეტყველებას, ხოლო კონტრასტის წყალობით აღქმა-შემეცნების პროცესი კიდევ უფრო ძლიერდება.

გამოკვლეულ ტექსტებში განსაკუთრებით აქტუალიზებულია ნაცვალსახელთა პარალელიზმი. კონტრასტს ქმნის სხვადასხვა პირის ნაცვალსახელთა პარალელიზმი, სხვადასხვა ჯგუფის ნაცვალსახელთა პარალელიზმი, ან ნაცვალსახელთა სხვადასხვა ბრუნვის ფორმათა პარალელიზმი.

„ის — თავადი, უფალი — ცოდვისათვის ტკბილი არის, შენ — სიმწრით განმკითხული ხარ!..

ის გიბრძანებს: „ნუ განიკითხავთ, რათა არ განიკითხნეთ,

შენ განიკითხავ და აყვედრებ!

9. სამქადაგებლო ტექსტებში **შორისდებულები** ერთგვარ მარკერებად გვევლინება. მათი გამოყენებით ადრესანტი მიანიშნებს მკითხველს, მსმენელს, თუ რომელ ტონალობაში აღიქვას ტექსტი, ანუ შორისდებული ქმნის ტექსტის მოდალობას. ასრულებს რა მეტატექსტობრივ ფუნქციას, წარმართავს მსმენელის ყურადღებას რელევანტური კონცეპტუალური ინფორმაციისაკენ, ახდენს ავტორის დამოკიდებულების მანიფესტაციას, შორისდებულებით ხდება მქადაგებლის საკომუნიკაციო ინტენციის გამოვლენა. შორისდებულთა არსებობა მეტყველებაში დაკავშირებულია ენის **ექსპრესიულ ფუნქციასთან**, შორისდებულებით გამოხატული გრძნობა-განცდათა სიტყვებით გამოხატვა კი — ენის **სიმბოლურ ფუნქციასთან**.

სამქადაგებლო მჭევრმეტყველებაში აქტუალიზებული აღმოჩნდა შორისდებულები: **ჰოი, აჰა, ვაი და ჰე.**

ჰოი შორისდებული გვხვდება კითხვით წინადადებებში, უარყოფითი ემოციის კონტექსტში, როდესაც მქადაგებელი ამხელს ადამიანის უარყოფით თვისებებს და სვამს კითხვას: რაისთვის? „ჰოი, საყუარელნო, რაისთვის განიბნევის ცუდად?“ (ი. ბოლნ.).

ჰოი შორისდებული გვხვდება ძახილის წინადადებაში დადებითი ემოციის კონტექსტში, როდესაც მქადაგებელი პათეტიკურად აპელირებს ღირსებაზე.

„**ჰოი**, მდაბალნო! ნეტარ ხართ, ვინაითგან ქრისტე სიმდაბლით იშვა და განგვიპატიოსნა შეურაცხი სიმდაბლე!“

ვაი შორისდებული გამოიყენება იმ მიზნით, რომ მოკვდავ ადამიანებს შეახსენოს ჯოჯოხეთის საშინელება, შესაბამისად, ახლავს უარყოფითი ემოციის კონტექსტი და მუქარის ინტონაცია.

ჰე (ჰეე) შორისდებული გამოხატავს ერთგვარ შეძახებას მსმენელისადმი, ახლავს გაფრთხილების ინტონაცია, აგრეთვე აძლიერებს „ჭეშმარიტების გამოთქმის“ ინტონაციას. „ჰეე, ჭეშმარიტად, ოდეს ითქმიან სიტყვანი იგი საუფლონი, რომელი აღუთქვა სერობასა მას უფალმან და აკურთხა“.

აჰა შორისდებულით მქადაგებელი მიუთითებს, დაასკვნის, ზოგჯერ წინადადებას ახლავს ნიშნისმოგების ინტონაცია: „აჰა, ესერა მოვალს და მოწვენულ არს დღე იგი ღმრთისაი“.

შორისდებულთა აქტუალიზაცია ქადაგებებში ემოციის გამძაფრება-გაძლიერებას ემსახურება, რაც შეპირობებულია ფუნქციით და მოტივირებულია მიზნით.

10. ქადაგებათა ტექსტები **მეტაფორიზებული ტექსტებია**. მრავლად შეიცავს ე.წ. გაქვავებულ მეტაფორებსაც და ინდივიდუალურ მეტაფორებსაც, რომლებსაც მქა-

დაგებლები ქადაგების პროცესში ქმნიან, თუმცა მიზანმიმართული მეტყველება დიდ გასაქანს არ აძლევს ორატორს, იგი ძველი და ახალი აღთქმის წიგნების, მამათა სწავლანის დოგმატიკური აზროვნების გავლენის ქვეშ რჩება ბოლომდე.

სამქადაგებლო მეტყველებაში მეტაფორული ხასიათის სიტყვათშეხამებებს ქმნის შემდეგი სახელები: **ღმერთი, სიტყვა, სული, გული, ცოდვა, მადლი, ცეცხლი, ღოცვა** და სხვა (საღმრთო ცეცხლი, ცარიელი სიტყვა, სულის გათავისუფლება, ცოდვის სიტკბო, მადლის ცეცხლი, ცეცხლით განმეწნდა, გულის ხმა, ღოცვის ნაყოფი, და სხვ.).

აღნიშნული მეტაფორული ხასიათის სიტყვათშეხამებანი ხშირი აქტუალიზაციის გამო დაიშტამბა, თუმცა კონტექსტის გათვალისწინებით ხშირად ისევ აქტუალიზდებიან. პარალელურად მქადაგებელი ქმნის ახალ მეტაფორებსაც, რომლებიც მსმენელებზე გაცილებით ძლიერად ზემოქმედებს. „ქრისტე მიუწვდომელს და გამოუძიებელს თავისის **მოწყალების უფსკრულში** დაანთქამს“ და სხვ.

11. სამქადაგებლო ტექსტებში კითხვითი წინადადება მარკირებული ენობრივი მოვლენაა. კითხვითი წინადადებები ძირითადად რიტორიკული შეკითხვის სახით რეალიზდება. შესაბამისად, **სინტაქსური კონსტრუქციის უზუალური მნიშვნელობა განსხვავდება ე.წ. „პრაგმატიკული მნიშვნელობისაგან“**. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ენის სისტემის ელემენტების განსხვავებულ მოხმარებასთან; კითხვითი წინადადებების გამოყენება თხოვნის, მოთხოვნის, მუქარის და ა.შ. მნიშვნელობით, ლინგვისტებისთვის საკმაოდ ნაცნობი მოვლენაა. აღნიშნული მოვლენა გორდონმა და ლაკოფმა განიხილეს მეტყველების აქტების თეორიის პოზიციიდან, უფრო შორს წავიდა **სიორლი**, რომელმაც ეს პრობლემა განიხი-

ლა უფრო ფართო კონტექსტში, კერძოდ, დაუკავშირა გაგებინების საკითხს კომუნიკაციის პროცესში. **კონდარმა** კითხვითი წინადადებების ამგვარი გამოყენება განიხილა, როგორც „ძირითად ფუნქციასთან შეუსაბამობა“; და კითხვითი წინადადების მთავარ პრობლემად გამოყო წინადადების პირდაპირ მნიშვნელობასა და „პრაგმატიკულ მნიშვნელობას“ ანუ „კომუნიკაციურ აზრს“ შორის ურთიერთმიმართება.

მქადაგებელს რიტორიკული შეკითხვა მსმენელზე ზეგავლენისთვის სჭირდება. კომუნიკაცია რთული ენობრივი პროცესია, რომლის დროსაც მოლაპარაკიდან მსმენელს უბრალოდ კი არ გადაეცემა ენობრივი სტრუქტურები მზა სემანტიკური მნიშვნელობებით, არამედ ინფორმაციის გადაცემას ყოველთვის თან ახლავს კოგნიტური პროცესები, რომლებიც ენობრივი შეტყობინების საფუძველია. გარკვეული მიზნით მოტივირებული მეტყველება ენობრივ ერთეულებს „უცვლის“ მნიშვნელობებს. ენობრივი სტრუქტურების „გადატანითი“ მნიშვნელობების შესწავლა საშუალებას გვაძლევს ავხსნათ ამა თუ იმ მოვლენის ბუნება, დაკავშირებული ენობრივი სისტემის რეალიზაციასთან.

კითხვით წინადადებას სემანტიკური აღწერის დონეზე შეიძლება ჰქონდეს მნიშვნელობის ორი ტიპი, რომლებიც ერთმანეთს ეწინააღმდეგებიან ენის სისტემაში: პირდაპირი მნიშვნელობა და რამდენიმე ტიპის „გადატანითი“ მნიშვნელობა:

კითხვითი წინადადებები არაპირდაპირი მნიშვნელობებით მქადაგებლის მიერ „შერჩეული“ ენობრივი მოვლენაა აზრის ეფექტურად გამოხატვის მიზნით.

კითხვითი წინადადებების მოდალობით სამქადაგებლო დისკურსში გამოიხატება ძახილის წინადადების მოდალობა. ძახილის მოდალობით მრავალფეროვანი ემოცია შეიძლება გამოიხატოს. ქადაგების ტექსტებში გამოიკვეთა

კითხვითი წინადადების შემდეგი **პრაგმატიკული მნიშვნელობები: თხოვნა, მოთხოვნა, მუქარა, სინანული, მხილება, გაფრთხილება.**

ფორმით — კითხვითი და შინაარსით — ძახილის მო-
დალობა ქადაგების ტექსტებში ემოციურად გაძლიერებულია დამხმარე ლექსიკური საშუალებებით: **ა) შორისდებუ-
ლებით; ბ) განსაკუთრებული ემოციური შინაარსის სიტყვა-გამოთქმებით; გ) კითხვითი სიტყვებით და ნაწილაკე-
ბით; დ) თავისებური სიტყვათგანლაგებით.**

12. ერთი აზრის ინტერპრეტირება იმდენგვარადაა შესაძლებელი, რამდენი ადამიანიც არსებობს. მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეული პირობები შტამპავს სათქმელს, კარგი ორატორი ინდივიდუალობას ყოველთვის ინარჩუნებს. ერთ თემაზე (სწავლა სიყვარულისათვის) ორი მქადაგებლის (სულხან-საბა ორბელიანი და ანტონ ჭყონდიდელი) ქადაგების ტექსტის დანვრილებითი რიტორიკული ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა ორატორთა ინდივიდუალური სტილის ნიშნები, რაც, ძირითადად, სინტაქსურ კონსტრუქციების აქტუალიზებით გამოვლინდა.

სულხან-საბა ორბელიანი აზრს გამოთქვამს სინტაქსური კონსტრუქციით: **„არა მხოლოდ — არამედ“**, ხოლო ანტონ ჭყონდიდელი: **„თუ — მაშინ“** და **„ვითარცა — ეგრეთვე“**.

სულხან-საბა ორბელიანი ისწრაფვის სამყაროს, ადამიანის ბუნების მთლიანობისაკენ: **„ან, საყვარელნო, შეუკრიბეთ თავთა თქვენთა სიყვარული არა მხოლოდ სიტყვითა და ენითა, არამედ საქმითა და აღსრულებითა...“**

ანტონ ჭყონდიდელი ქრისტიანული სარწმუნოებისათვის ნიშანდობლივ პირობა-შედეგზე აგებულ მსჯელობას კარგად გამოხატავს კონსტრუქციით: **„თუ — მაშინ“**. ამგვარი წინადადებებით ორატორი აყალიბებს სენტენციურ აზრს, გამოაქვს დასკვნები, მოძღვრავს

მრევლს: „თუ ოთხი ნივთი დაზავებით არის და ურთიერთარს არ იბრძვიან, — კაცის სიცოცხლეც კეთილად წარემართება“.

ადამიანი უფალმა შექმნა „სახედ და ხატად თვისა“, ამ აზრს ანტონ ჭყონდიდელი ავითარებს სინტაქსური კონსტრუქციით: **„ვითარცა — ეგრეთვე“**: „თქმისებრ მოციქულისა: „გიხაროდენ მოხარულთა თანა და სტიროდეთ მტირალთა თანა, **ეგრეთვე** თქვენცა, მსახურეთ სნეულთა და მრთელთა და იყვარებოდით ურთიერთარს, ვითარცა ქრისტემან შეგიყვარნა თქუნ“.

აღნიშნულ კონსტრუქციათა სტილური ხასიათი ორატორთა ფსიქოლოგიური ტიპიდან და მათი აზროვნების სტილიდან მომდინარეობს.

13. თანამედროვე ეპოქა სრულიად განსაკუთრებულია პოლიტიკური მჭევრმეტყველების განვითარება-ჩამოყალიბებისათვის. დემოკრატიის პირობებში ენის გამოყენება სულ უფრო იზრდება. პოლიტიკური ლიდერები იმარჯვებენ სიტყვით, მარცხდებიან სიტყვით, თავს ესხმიან და თავს იცავენ ისევ სიტყვის მეშვეობით.

გამოჩენილ პოლიტიკოსთა მეტყველებისა და ენობრივი ქცევების გამოკვლევების შედეგად დემოკრატიული ტრადიციების მქონე ქვეყნებში თანამედროვე მეცნიერები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ თუ წინა ეპოქების პოლიტიკოსებისთვის საკმარისი იყო საჯარო მეტყველების **მონოლოგური ფორმა**, თანამედროვე პოლიტიკური ლიდერისათვის ეს არ არის საკმარისი, მას მოეთხოვება აგრეთვე **საჯარო დიალოგის** ხელოვნება.

პოლიტიკური დისკურსის სტრატეგია იქით არის მიმართული, რომ დაარწმუნოს და ზეგავლენა მოახდინოს მსმენელზე. აქედან გამომდინარე, პოლიტიკოსი თავის გამოსვლაში მიმართავს ენობრივი ზეგავლენის სტრატეგიას და შესაბამის საშუალებებს. იგი მოქმედებს ადრესატის

ემოციაზე, გრძნობასა და ქვეცნობიერზე, ამისთვის სხვადასხვა რიტორიკულ ხერხს მიმართავს. ერთ-ერთი ასეთი საშუალებაა ე.წ. **მაიდენტიფიცირებელი ფორმულები**, რომელთა მეშვეობით ორატორი „იდენტიფიცირდება“ მსმენელთან. ასეთ შემთხვევაში განსაკუთრებით პროდუქტულია | პირის ნაცვალსახელი **ჩვენ**, აგრეთვე კუთვნილებით ნაცვალსახელი — **ჩვენი**.

„**ჩვენ** ვიმყოფებით რეფორმის სანყის, ყველაზე კრიტიკულ ეტაპზე“. **ჩვენ** კიდევ დიდი გზა გვაქვს გასავლელი...“ და ა.შ.

ამგვარი ფორმულებით ძალზე მდიდარია თანამედროვე პოლიტიკური დისკურსი. | პირის (მრ. რ.) ნაცვალსახელმა — **ჩვენ** და კუთვნილებითმა ნაცვალსახელმა — **ჩვენი** აღნიშნულ ტექსტებში ახალი ფუნქცია გამოავლინა, მათ ძირითად მნიშვნელობას დაემატა ახალი ნიუანსი — **მაიდენტიფიცირებელი შინაარსი**.

14. თანამედროვე პოლიტიკური მეტყველება არ შეიძლება მჭევრმეტყველებად ჩაითვალოს. ჩამოყალიბების პროცესში მყოფ საჯარო სიტყვას ჯერ კიდევ ბევრი ნაკლი აქვს. პოლიტიკური ტექსტებისთვის დამახასიათებელია სიტყვის ან სიტყვათა შეკავშირების გამოყენება არაზუსტი ლოგიკური შინაარსით, რომელსაც თითოეული მსმენელი თავისებურად იგებს, განსხვავებულად ხსნიან ამგვარ სიტყვებს სხვადასხვა იდეოლოგიების წარმომადგენლებიც. ასეთებია — **„ლოზუნგთა სიტყვები“** და **„ცარიელი ფორმულები“**.

„ლოზუნგთა სიტყვებს“ განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ტექსტის იდეოლოგიზაციაში, ასეთი სიტყვებია: თავისუფლება, თანასწორობა, სამართლიანობა, დემოკრატია, მშვიდობა და სხვა.

„ცარიელი ფორმულები“ განსხვავდება „ლოზუნგთა სიტყვებისაგან“, ისინი კონტექსტში ისე გამოიყენებიან,

თითქოსდა ჰქონდეთ ზუსტი მნიშვნელობა, ან არა და, პირიქით, ამგვარ გამოთქმებში „ნაშლილია“ აზრი, მსმენელი საკუთარ შინაარსს დებს მათში. მაგალითად, ზუსტად არავენ იცის, რას ნიშნავს: ცხოვრების ხარისხი, რეალური საფრთხე, გარკვეული ნარმატივა, ხელშესახები შედეგი, ფორმალურად თავისუფალი, რეალურად თავისუფალი, შინაგანად თავისუფალი და ა.შ.

15. ტრადიციულად მეტაფორას ორი ძირითადი ფუნქცია აქვს მეტყველებაში: ემოციური ზეგავლენა და სინამდვილის მოდელირება.

ისევე, როგორც ყოველგვარ მეტყველებაში, პოლიტიკურ დისკურსშიც გამოიყოფა „მკვდარი“ და „ცოცხალი“ მეტაფორები. ზოგი გამონათქვამი სრულიად აკმაყოფილებს მეტაფორის ლინგვისტურ კრიტერიუმს, მაგრამ მეტაფორად არ გაიაზრება. მაგალითად: „დამნაშავეობასთან ბრძოლა“, „პრობლემის გადაწყვეტის გზები“, „სახელმწიფო სტრუქტურათა მშენებლობა“ და სხვა. „მკვდარ“ მეტაფორებს არა აქვთ ემოციური ზეგავლენა, ისინი მეტყველებაში არ ამოიცნობიან, როგორც მეტაფორები. „ცოცხალ მეტაფორებში ადვილი ამოსაცნობია კონფლიქტი პირდაპირ და გადატანით მნიშვნელობას შორის, სწორედ ამის გამო აქვთ მათ ემოციური ზეგავლენის ფუნქცია. „მკვდარი“ მეტაფორები ენობრივი შტამპებია: გზის გავლა, ჩიხში შესვლა, თამაშის წესები, ინფრმაციის გაჟონვა, ბიუჯეტის გარღვევა, ფასების გათავისუფლება და სხვა.

მსმენელი, რომელიც ადვილად ამოიცნობს „ცოცხალ“ მეტაფორას საჯარო გამოსვლიდან, ამავე დროს ყურადღების ფიქსაციას ახდენს იმ ინტენციაზე, რომელიც ამ მეტაფორით გამოიხატება.

როგორც ცოცხალი მეტაფორების ანალიზმა გვიჩვენა მიხეილ სააკაშვილის საჯარო გამოსვლების მიხედვით,

მთავარ ინტენციად გამოიყო **მხილება, შემდეგ — გაფრთხილება და მოწოდება.**

16. „ხმით ნატირლების“ ენობრივი სამყარო ისეთივე მძაფრი და ემოციურია, როგორც მათი გამომთქმელის ბუნება მოთქმის დროს. ენას მინებებული აზრი ხატოვანი და უშუალოა. **აქტუალიზებული ენობრივი ერთეულები გლოვის ტექსტთა აქცენტს ავლენს.** ენობრივი სამყარო თითქოს აღადგენს იმ რეალობას, როდესაც იქმნებოდა აღნიშნული ტექსტები. **კონტრასტებზე აგებული აზროვნება კონტრასტული ენობრივი ერთეულების აქტუალიზაციას იწვევს.**

კომუნიკაციური გარემო ზოგიერთ ლექსიკურ მნიშვნელობას ახალი ნიუანსებით წარმოაჩენს.

17. **ენის ფიდეისტურ (მაგიურ) ფუნქციას ავლენს შელოცვების ენა,** რომელიც განსაკუთრებული სემიოტიკური სისტემაა. ენობრივი ნიშანი აქ ავლენს არაკონვენციურ ხასიათს, რაც იმას ნიშნავს, რომ სიტყვა საგნის პირობითი აღმნიშვნელი კი არ არის, არამედ მისი უშუალო ნაწილია. შელოცვების ენაში აქტუალიზებული ენობრივი მოვლენები (აბრაკადაბრები, ალიტერაციები, ჰიპერბოლები და სხვა) ავლენს მეტყველების მაგიურ ფუნქციას.

ლიტერატურა

არისტოტელე, 1981 – არისტოტელე, რიტორიკა,
თბ., 1981.

ახვლედიანი, 1999 – გიორგი ახვლედიანი, ზოგადი
ფონეტიკის საფუძვლები, თბ., 1999.

დავითიანი, 1973 – აკაკი დავითიანი, ქართული ენის
სინტაქსი, თბ., 1973.

დარასელია, 2002 – ნ. დარასელია, შორისდებული და
რელევანტურობა/საენათმეცნიერო ძიებანი, XII, თბ., 2002.

კანდელაკი, 1958 – ნიკოლოზ კანდელაკი, ქართული
მჭევრმეტყველება (ძეგლები და მასალები), თბ., 1958.

კანდელაკი, 1968 – ნიკოლოზ კანდელაკი, ქართული
მჭევრმეტყველება, თბ., 1968.

კეკელიძე, – კორნელი კეკელიძე, ძველი ქართული
მწერლობის ისტორია, ტ. I;

კვარაცხელია, 1990 – გ. კვარაცხელია, ქართული ენის
ფუნქციური სტილისტიკა, თბ., 1990.

კვარაცხელია, 1995 – გ. კვარაცხელია, მხატვრული
ენის შესწავლის ლინგვისტური ასპექტები, თბ., 1995.

კვაჭაძე, 1971 – ლ. კვაჭაძე, თანამედროვე ქართული
ენის სინტაქსი, თბ., 1971.

კიკნაძე, 1957 – გრიგოლ კიკნაძე, მეტყველების სტი-
ლის საკითხები, თბ., 1957.

ჟღენტი, 1963 – სერგი ჟღენტი, ქართული ენის რიტ-
მიკულ-მელოდიკური სტრუქტურა, თბ., 1963.

ფოჩხუა, 1974 – ბიძინა ფოჩხუა, ქართული ენის ლექ-
სიკოლოგია, თბ., 1974.

ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბ., 1955.

ქართლის ცხოვრება, ტ. II, თბ., 1959.

შანიძე, 1980 – ა. შანიძე, თხზულებანი, ტ. III, თბ., 1980.

ჩიქობავა, 1952 – არნ. ჩიქობავა, ენათმეცნიერების შესავალი, თბ., 1952.

ჩიქობავა, 1983 – არნ. ჩიქობავა, ზოგადი ენათმეცნიერება, II, თბ., 1983.

ჭილაია, 1984 – ა. ჭილაია, რ. ჭილაია, ლიტერატურათმცოდნეობის ცნებები, თბ., 1984.

ჯაგოდნიშვილი, 2000 – თემურ ჯაგოდნიშვილი, ქართული ორატორული ხელოვნება, თბ., 2000.

აკელიძე, 1986 – А.К. Авеличев, Возвращение риторики (Введение)/Общая риторика, Дюбуа Ж. и др. М., 1986.

აკერინცევი, 1981 – С.С. Аверинцев, Риторика, как подход к обобщению действительности/Поэтика древнегреческой литературы, М., 1981.

აკერინცევი, 1984 – С.С. Аверинцев, Античный риторический идеал и культура Возрождения, М., 1984.

ავრონი, 1975 – В.А. Авронин, Проблемы изучения функциональной стороны языка, Л., 1975.

აგეევი, 2002 – В. Агеев, Семиотика, М., 2002.

ადორნო, 2001 – Т.В. Адорно, Эстетическая теория, М., 2001.

აზნაუროვა, 1988 – Э.С. Азнаурова, Прагматика художественного слова, Ташкент, 1988.

Античные теории языка и стиля, М.-Л., 1936.

არუთიხოვა, 1981 – Н.Д. Арутюнова, Фактор адреса/Изв.АН СССР, СЛЯ, т.4, 1981.

არუთიხოვა, 1985 – Н.Д. Арутюнова, Истоки проблемы и категории прагматики, В кн: Новое в зарубежной лингвистике, М., 1985.

არუთიხოვა, 1990 – Н.Д. Арутюнова, Метафора и дискурс, в кн: Теория метафоры, М., 1990.

ბალი, 1955 – Ш. Балли, Общая лингвистика и вопросы французского языка, М., 1955.

ბარტი, 1989 – Ролан Барт, Избранные работы, Семиотика, Поэтика, М., 1989.

ბახტინი, 2000 – Михаил Бахтин, Автор и герой, К философским основам гуманитарных наук, Санкт-Петербург, 2000.

ბახტინი, 1979 – М.М. Бахтин, Эстетика словесного творчества, М., 1979.

ბეზმენოვა, 1991 – Н.А. Безменова, Очерки по Теории и истории риторики, М., 1991.

ბეზმენოვა, 1984 – Н.А. Безменова, В.И. Герасимов, Языковая деятельность в аспекте лингвистической прагматики, сборник обзоров, М., 1984.

ბეზმენოვა, 1986 – Н.А. Безменова, Массовая коммуникация в свете „отражённой“ риторики/Роль языка в системе средств массовой коммуникации, М., 1986.

ბეზმენოვა, 1989 – Н.А. Безменова, Теория и практика риторики массовой коммуникации, М., 1989.

ბეზმენოვა, 1984 – Н.А. Безменова, В.Н. Герасимов, Некоторые проблемы теории речевых актов/Языковая деятельность в аспекте лингвистической прагматики, М., 1984.

ბეზმენოვა, 1984 – Н.А. Безменова, Неориторика, Проблемы и перспективы/Семиотика, Коммуникация, Стиль, М., 1984.

ბეზმენოვა, 1981 – Н.А. Безменова, Риторика и аргументация/Языковая практика и лингвистическая Теория, М., 1981.

ბელიკოვი, 2001 – В.Н. Беликов, Л.П. Крысин, Социолингвистика, М., 2001.

ბენვენისტ, 1974 – Э. Бенвенист, Общая лингвистика, М., 1974.

Библия, литературоведческие и лингвистические исследования, вып. 2. М., 1999.

ბიკერტონი, 1990 – Д. Бикертон, Введение в лингвистическую теорию метафоры, в кн: Теория метафоры, М., 1990.

ბლავატსკაია, 1998 – Е. Блаватская, Тайная доктрина, т. I, Санкт-Пет., 1998.

ბლუმი, 1998 – Х. Блум, Страх влияния, Теория поэзии, Екатеринбург, 1998.

ბლუმფილდი, 1968 – Л. Блумфилд, Язык, М., 1968.

ბოგატირევი, 1971 – П.Г. Богатырев, Вопросы теории народного искусства, М., 1971.

ბონდარკო, 1987 – А.В. Бондарко, Теория функциональной грамматики, Л., 1987.

ბონდარკო, 2001 – А.В. Бондарко, Основы функциональной грамматики, Санкт.-Пет., 2001.

ბიულერი, 2000 – К. Бюлер, Теория языка, М., 2000.

ვედეცკაია, 1999 – Л.А. Введенская, Л.Г. Павлова, Культура и искусство речи, Ростов-на Дону, 1999.

ვეუბიცკაია, 1999 – А. Вежбицкая, Семантические универсалии и описание языков, М., 1999.

ვინოგრადოვი, 1980 – В.В. Виноградов, Поэтика и риторика/Избранные труды: О языке художественной прозы, М., 1980.

ვოლკოვი, 1986 – А.А. Волков, Концепции публичной речи и единицы языка/Роль языка в системе средств массовой коммуникации, М., 1986.

ვოლკოვი, 2001 – А.А. Волков, Курс русской риторики, М., 2001.

ვიგოდსკი, 1999 – А.С. Выгодский, Мышление и речь, М., 1999.

გაკი, 1982 – В.Г. Гак, Прагматика, узус и грамматика речи/Иностранные языки в школе, №5, М., 1982.

გალპერინი, 1981 – И.Р. Гальперин, Текст, как объект лингвистического исследования, М., 1981.

გალპერინი, 1976 – И.Р. Гальперин, О принципах семантического анализа стилистически маркированных отрезков текста, М., 1976.

გალპერინი, 1974 – И.Р. Гальперин, Информативность языковых единиц, М., 1974.

გასპაროვი, 1986 – Б.М. Гаспаров, Средневековые латинские поэтики в системе средневековой грамматики и риторики, М., 1986.

გასეტი, 2000 – Х. Гассет, Избранные труды, М., 2000.

გინდინი, 1981 – С.И. Гиндин, Что такое текст и лингвистика текста, в кн: Аспекты изучения текста, М., 1981.

გინზბურგი, 1959 – Л.В. Гинзбург, В начале было слово, М., 1959.

გორელოვი, 2001 – И.Н. Горелов, К.Ф. Седов, Основы психолингвистики, М., 2001.

გრაისი, 1985 – Г.П. Грайс, Логика и речевое общение/Новое в зарубежной лингвистике, Вып. XVI. М., 1985.

გრეიმასი, 1985 – А.Ж. Греймас, В поисках трансформационных моделей/Заруб. исследования по семиотике фольклора, М., 1985.

გრინცერი, 1984 – П.А. Гринцер, Санскритская поэтика и античная риторика: Теория „украшений“/контекст, М., 1984.

ჰუმბოლდტი, 2000 – В. Гумбольдт, Избранные труды по языкознанию, М., 2000.

გურევიჩი, 1993 – А.Я. Гуревич, Народная магия и церковный ритуал/Механизмы культуры, М., 1993.

დოუბუა, 1986 – Ж. Дюбуа, Ф. Эделин и др., Общая риторика, М., 1986.

ჟენეტი, 1998 – Ж. Женнет, Фигуры, т. I, М., 1998.

ჟენეტი, 1998 – Ж. Женнет, Фигуры, т. II, М., 1998.

ჟოლი, 1984 – К.К. Жоль, Мысль, Слово, Метафора, К., 1984.

იზაზოვი, 1999 – Вяч. Вс. Иванов, Избранные труды по семиотике и истории культуры, М., 1999.

იზინი, 2002 – А.А. Ивин, Риторика, Искусство убеждать, М., 2002.

კასენი, 2000 – Б. Кассен, Эффект софистики, М., Санкт-Пет., 2000.

✶ კიხელიძე, 1971 – Л.А. Киселёва, Язык, как средство воздействия, Л., 1971.

კიხელიძე, 1978 – Л.А. Киселёва, Вопросы речевого воздействия, Л., ЛГУ, 1978.

კლაუსი, 1967 – Г. Клаус, Сила слова, Гносеологический и прагматический анализ языка, М., 1967.

კოუიზა, 1984 – М.Н. Кожина, О соотношении стилей языка и стилей речи/Межвуз.сб.науч.трудов Пермского ГУ им. А.М. Горького, Пермь, 1984.

კოლშანსკი, 1975 – Г.В. Колшанский, Соотношение субъективных и объективных факторов в языке, М., 1975.

კოლშანსკი, 1984 – Г.В. Колшанский, Коммуникативная функция и структура языка, М., 1984.

კოლშანსკი, 1980 – Г.В. Колшанский, Прагматика языка/Сб. науч. трудов МГПИИЯ им М. Тореца, вып. 151, М., 1980.

კოლშანსკი, 1980 – Г.В. Колшанский, Контекстная семантика, М., 1980.

კონდილიაქი, 1980 – Кондильяк, Сочинения, I, II-III, М., 1980.

კრონჰაუზი, 2001 – М.А. Кронгауз, Семантика, М., 2001.

ლაკოფი, 1990 – Д. Лакофф, М. Джонсон, Метафоры, которыми мы живём, в кн: Теория метафоры, М., 1990.

✶ ლემერმანი, 2002 – Х. Леммерман, Уроки риторики и дебатов, М. (2002).

ლენტივი, 1967 – А.А. Леонтьев, Психолингвистика, М., 1967.

ლენტივი, 1983 – А.А. Леонтьев, Формы существования значения/Психологические проблемы семантики, М., 1983.

ლენტივი, 1965 – А.А. Леонтьев, Слово в речевой деятельности, М., 1965.

ლენტივი, 1969 – А.А. Леонтьев, Язык, речь, речевая деятельность, М., 1969.

ლენტივი, 1969 – А.А. Леонтьев, Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания, М., 1969.

Логика и риторика, М., 1997.

ლომონოსოვი, 1952 – М.В. Ломоносов, Краткое руководство к риторике на пользу любителей красноречия, М.-Л., 1952.

ლოსევი, 1978 – А.Ф. Лосев, Античные Теории стилия в их историко-эстетической значимости/Античные риторики, М., 1978.

ლოტმანი, 1981 – Ю.М. Лотман, Риторика, вып. 515. М., 1981.

ლოტმანი, 2002 – Ю.М. Лотман, Статьи по семиотике искусства, Санкт.-Пет., 2002.

ლურიа, 1998 – А.Р. Лурия, Язык и сознание, Ростов-на Дону, 1998.

მაკაროვი, 1985 – М.А. Макаров, Прагматика, в кн: Новое в зарубежной лингвистике, М., 1985.

მამარდაშვილი, 2002 – М. Мамардашвили, Эстетика мышления, М. (2002)

მარი, 1910 – Н.Я. Марр, Надпись Епифания католликоса Грузии, 1910.

მეიე, 1938 – А. Мейе, Введение в сравнительное изучение индоевропейских языков, М.-Л. 1938.

მეიზერსკი, 1991 – В.М. Мейзерский, Философия и неориторика, Киев, 1991.

მენი, 1991 – А. Мень, Православное богослужение, Таинство, Слово и образ, М., 1991.

მეჩკოვსკაია, 1998 – Н.Б. Мечковская, Язык и религия, М., 1998.

მეჩკოვსკაია, 2000 – Н.Б. Мечковская, Социальная лингвистика, М., 2000.

✶ მიხასოვა, 2000 – С.Г. Минасова, Язык и межкультурная коммуникация, М., 2000.

მიხალსკაია, 1996 – А.К. Михальская, Лекции по сравнительно-исторической риторике, М., 1996.

პავლოვი, 1951 – И.П. Павлов, Лекции о работе больших полушарии головного мозга, М.-Л., 1951.

პირსი, 2000 – Ч.С. Пирс, Избранные произведения, М., 2000.

პოტეбნია, 1999 – А.А. Потебня, Мысль и язык, М., 1999.

პოჩენცოვი, 1984 – Г.Г. Поченцов, Коммуникативно-прагматические аспекты семантики/Филологические науки, №1. 1984.

პოჩენცოვი, 1985 – Д.Г. Поченцов, Посткоммуникативная сила/Прагматические и семантические аспекты синтаксиса (Сб. науч. трудов Калининского ГУ) 1985.

✶ Проблемы эффективности речевой коммуникации, Под ред. Ф.М. Березина, М., 1989.

პროპი, 1976 – В.Я. Пропп, Фольклор и действительность, М., 1976.

რადჩენკო, 1991 – В.Н. Радченко, Изучение ораторского искусства в США, М., 1991.

რიკორი, 2000 – П. Рикёр, Время и рассказ, М., 2000.
Риторика и стиль/Под ред. Ю.В. Рождественского, М., 1984.

როუდესტვენსკი, 1986 – Ю. В. Рождественский, Риторика публичной лекции, М., 1986.

როუდესტვენსკი, 1986 – Ю.В. Рождественский, Проблемы влияния и эффективности средств массовой информации, М., 1986.

სალიამონი, 1968 – Л.О. Салямон, О физиологии эмоционально-эстетических процессов, М., 1968.

სარტრი, 2000 – Жан-Поль Сартр, Бытие и ничто, М., 2000.

სეპირი, 2001 – Э. Сепир, Избранные труды по языкознанию и культурологии, М., 2001.

Слово в действии, Под ред. Т.Н. Ушаковой, Н.Д. Павловой, Санкт-Пет., 2000.

სოსიური, 1977 – Ф. Соссюр, Труды по языкознанию, М., 1977.

სეჩენოვი, 1947 – И.М. Сеченов, Рефлексы головного мозга, М., 1947.

სტეპანოვი, 1981 — С. Степанов, В пойсках прагматики (проблема субъекта)/ изб. АН. СССР. СЛЯ, т.4. 1981.

სუბოვი, 1985 – И.П. Сусов, Языковое общение и лингвистика/Сб. науч.трудов Калининского ГУ, К., 1985.

სუბოვი, 1979 – И.П. Сусов, О двух путях исследования содержания текста/Значение и смысл речевых образований, “. 1979.

ტარანოვი, 2002 – П. Таранов, Искусство (риторики), М., 2002.

ტოდოროვი, 1999 – Ц. Тодоров, Теории Символа, М., 1999.

Текст, как целое и компоненты текста, Виноградовские чтения, XI, М., 1982.

ტომაშევსკი, 1999 – Б.В. Томашевский, Теория литературы, поэтика, М., 1999.

ტომორევი, 1988 – В.Н. Топоров, О ритуале, Введение в проблематику, М., 1988.

უზნაძე, 1966 – Д.Н. Узнадзе, Психологические исследования, М., 1966.

უპრიკოვა, 1967 – Уприкова, Слово, как фактор управления в высшей нервной деятельности человека, М., 1967.

უფიმцева, 1986 – А. Уфимцева, Лексическое значение, Принцип семиологического описания лексики, М., 1986.

ფრანკი, 1999 – Д. Франк, Семь грехов прагматики: тезисы и теории речевых актов, анализе речевого общения, лингвистике и риторике, (в кн) Зарубежная лингвистика, II, М., 1999.

ხაზაგეროვი, 1999 – Т.Г. Хазагеров, Л.С. Ширина, Общая риторика, Ростов-на-дону, 1999.

ჰოკეტ, 1965 – У. Хоккет, Грамматика для слушающего/Новое в лингвистике, вып. 4, М., 1965.

✕ ციციეროვი, 1972 – М.Т. Цицерон, Три трактата об ораторском искусстве, М., 1972.

შეინოვი, 2000 – В.П. Шейнов, Риторика, Минск, 2000.

Язык и моделирование социального взаимодействия/Сост. В.М. Сергеевич, П.Б. Паршин, М., 1967.

Язык и Речевая деятельность, т. 2. Санкт-Пет., 1999.

იაკობსონი, 1990 – Р. Яacobсон, Два аспекта языка и два типа афатических нарушений, в кн: Теория метафоры, М., 1990.

იაკობსონი, 2001 – Р. Яacobсон, Поэзия грамматики и грамматика поэзии, в кн: Семиотика (Антология), Екатеринбург, 2001.

იაკობსონი, 1985 – Р. Яacobсон, Избранные работы, М., 1985.

იაკობსონი, 1975 – Р. Яacobсон, Лингвистика и поэтика/Структурализм: „за“ и „против“, М., 1975.

იაკუბინსკი, 1923 – Якубинский, О диалогической речи/„Русская речь“; М., 1923.

ტექსტების სია:

იოვანე ბოლნელი, ქადაგებანი, თბ; 1999

ანტონ ჭყონდიდელი, ქადაგებანი, ქუთაისი, 1898

სულხან-საბა ორბელიანი, სწავლანი, თბზ. ტ. III, 1968

გაბრიელ ებისკოპოსი, ქადაგებანი, ნ. I და ნ. II, თბ., 1989

ილია II, ეპისტოლენი, სიტყვანი, ქადაგებანი, ნ. I და ნ.

II, თბ., 1997

ამბროსი ნეკრესელი, ქადაგებანი და მოძღვრებანი,

ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, ბიბლიის თარგმნის
ინსტიტუტი, სტოკჰოლმი, 1993

კორნელი კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის
ისტორია, ტ. I და ტ. II

ქართლის ცხოვრება, ტ. I და ტ. II

მიხეილ სააკაშვილი, გადამწყვეტი ბრძოლა
საქართველოსათვის, თბ., 2003

„ხმით ნათირლები“, შეადგინა ნ. აზიკურმა, თბ., 2003 წ.

ქართული ხალხური შელოცვები, შეადგინა თინა
შიოშვილმა, ბათუმი, 1994

სარჩევი

I თავი

რიტორიკა, სტილისტიკა, პრაგმატიკა

ტრადიციული რიტორიკა და ნეორიტორიკის ლინგვისტიკური მიმართულება	7
ტროპოლოგიის ლინგვისტიკური ასპექტი ნეორიტორიკის თეორიაში	16
მეტაფორა და მეტონიმია	24
რიტორიკა, სტილისტიკა, პრაგმატიკა	28
პრაგმალინგვისტიკა	33
ინფორმემები და პრაგმემები	35

II თავი

სასულიერო (სამქადაგებლო) მჭევრმეტყველების პრაგმატიკა

სამქადაგებლო მჭევრმეტყველების ისტორიისათვის	39
აზრისა და მნიშვნელობის ურთიერთმიმართებისათვის სამქადაგებლო ტექსტებში	46
ენობრივ ერთეულთა რიტმული გამეორება, როგორც მეტყველების მაორგანიზებელი ფაქტორი	55
ფიქსირებულ ფორმათა რღვევისა და მონაცვლეობის ტენდენციები	62
„გრამატიკული ტროპი“ (ზმნის ფორმათა პარალელიზმი, რიცხვის ფორმათა პარალელიზმი, მწკრივის ფორმათა პარალელიზმი, ზმნისწინთა პარალელიზმი, ნანილაკთა პარალელიზმი)	74

შიფტერების — მე და შენ — სემანტიკა	82
ლმერთი — I პირი	86
ადაშიანი — II პირი	88
შიფტერი — მე — ილია II-ის ქადაგებათა ენაში	91
შორისდებული — ექსპრესიის გაძლიერების საშუალება	95
„ჰოი“ შორისდებული	97
„ვაი“ შორისდებული	100
ჰე (ჰეე) შორისდებული	102
აჰა შორისდებული	103
„ცოცხალი“ და „მკვდარი“ მეტაფორების პრაგმატიკა (სიტყვა, სული, ცოდვა, მადლი, ცეცხლი, გული, ლოცვა) ...	107
„თუ — მაშინ“ — სინტაქსური კონსტრუქციის აქტუალიზაცია;	114
სინტაქსური კონსტრუქციის უზუსტური მნიშვნელობის ცვლილებები ანუ კითხვითი წინადადებები ძახილის მოდალობით	118
ერთი აზრი „ორ ენაზე“ ანუ სულხან-საბა ორბელიანისა და ანტონ ჭყონდიდელის ქადაგებათა რიტორიკული თავისებურებანი.	135

III თავი

თანამედროვე პოლიტიკური დისკურსის რიტორიკული თავისებურებანი

პოლიტიკური მჭევრმეტყველების ისტორიისათვის	168
თანამედროვე პოლიტიკური დისკურსი და რიტორიკული სიტუაცია	172

მაიდენტიფიცირებული ფორმულები, „ლოზუნგთა სიტყვები“ და „ცარიელი ფორმულები“	175
მეტაფორა და პოლიტიკური დისკურსი	182
მეტაფორით გამოხატულია მხილება, გაფრთხილება, მოწოდება, დადანაშაულება, სინანული.	190

IV თავი

ფოლკლორული რიტორიკა

„ხმით ნატირლების“ ენობრივი სამყარო	194
„სიკვდილი“ — მისამართი პირი	199
„მზე“ — სიცოცხლის სიმბოლო	201
„ვერ“ და „ნეტავ“ აქტუალიზებული ნაწილაკები, როგორც უძღურებისა და აუსრულებელი სურვილების კონცეპტები	202
„აძრახება“ — ახალი სემანტიკა	204
შორისდებულები	205
ლოცვისა და წყევლის ფორმულები	206
მეტყველების ფიდეისტური (მაგიური) ფუნქცია და შელოცვების ენა	209
აბრაკადაბრები	216
სხვა ენობრივი მოვლენები	222
დასკვნები	226
ლიტერატურის სია	243